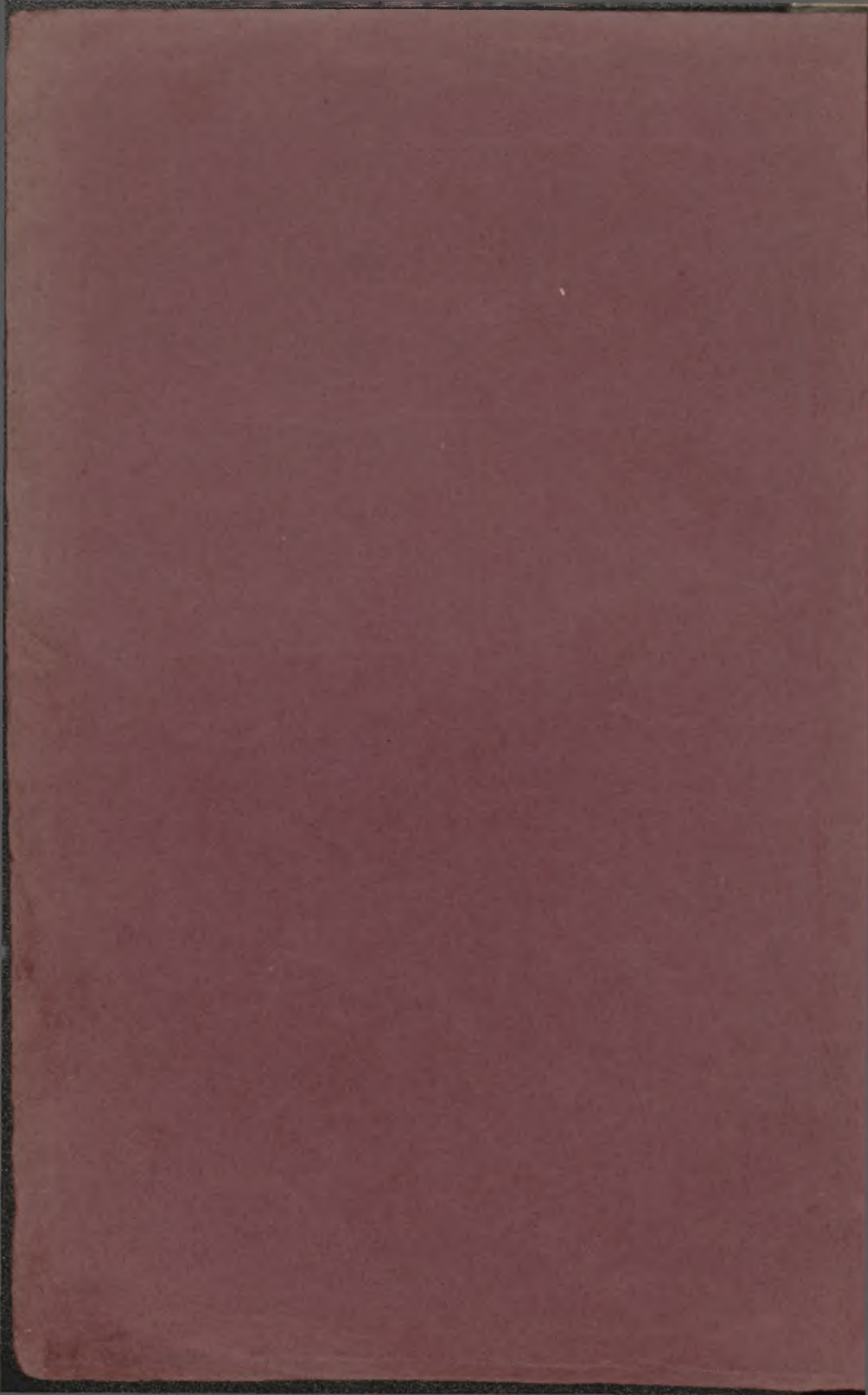

1900.

KIRED

G. Moutze.

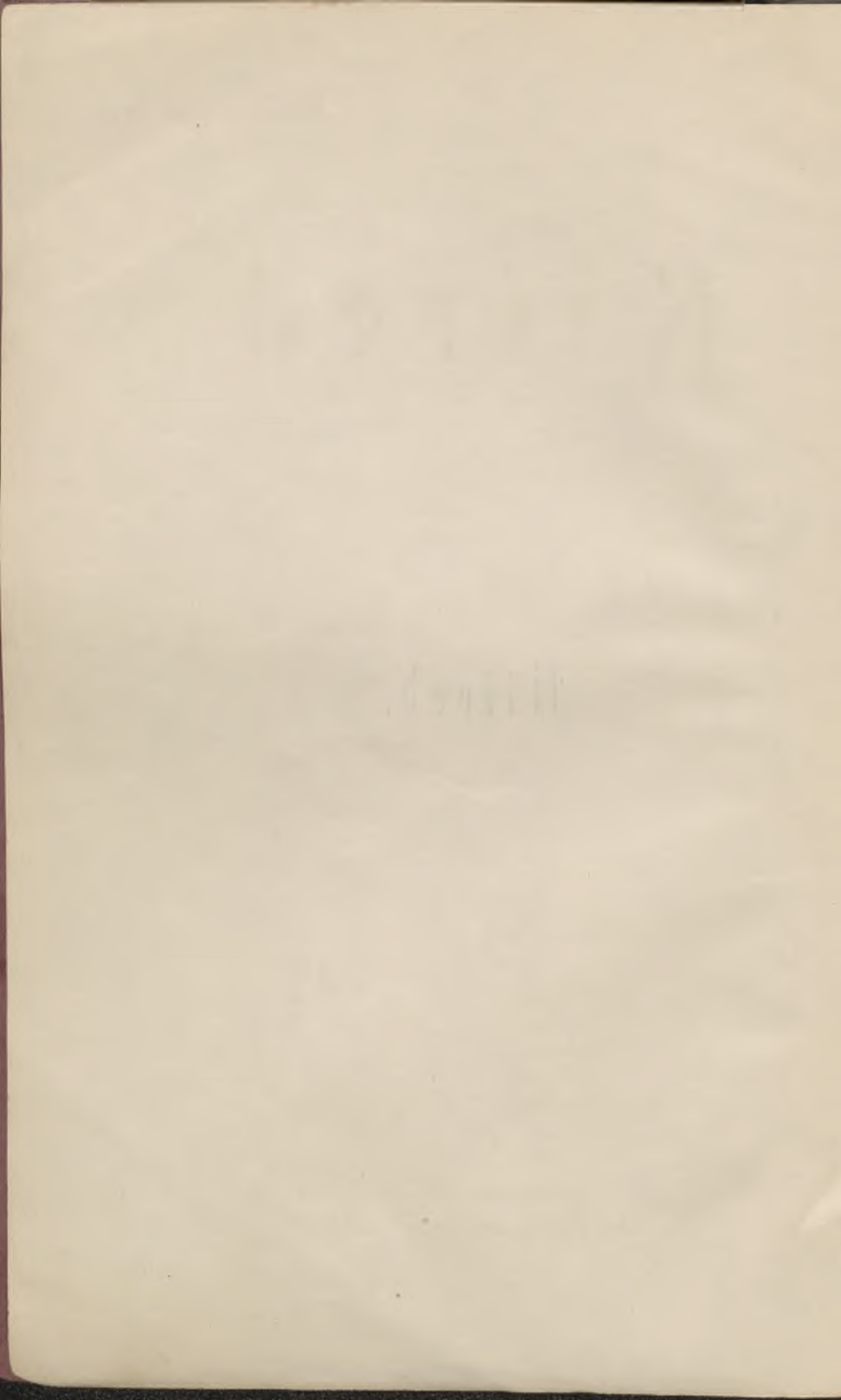

B 1909

Dr. med. H. Koppel.

Kiired

Kiired.

Dr. med. H. Koppel.

Kiired

III.

Chitagem Gesti foda,
Edendagem Gesti tööd!

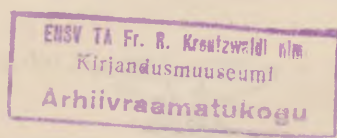
Toimetanud G. S.

Jurjewis — Tartus.
„Kirjanduse sõprade“ kirjastus.

1902.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 25. февраля 1902 года.

1959:1704

S i s e k o r d:

Gesti elu või Gesti surm? G. S—s.	7
Wäinöla lapsed. (Luuletus.) A. Geneki järele. G. S—s . . .	10
Muta siis! (Luuletus.) H. Raudsepp	11
Raks paari ja üksainus. (Jutt.) A. Hansen	11
Suvi ja tali. (Luuletus.) Eino Leino järele G. S—s.	59
Rahwas mäsšamas. Juhani Aho järele G. S—s	61
Ohkawad kingud. (Luuletus.) Kaarlo Kramsu järele G. S—s. .	62
Põllumehe hommik. (Luuletus.) E. T—rm.	63
Ruldne kiriku-tukk. D. Gr.	64
Rahwamehe poeg. (Luuletus.) —ise—	66
Harilik jutt jalgrattast. (Piltidega.) Soomekeelest G. S—s. . .	67
Kui wägiwõimud lahti pääsewad . . . (Luuletus.) G. S—s . .	75
Õnnetu nuriia. (Ballade.) J. Põhjala	78
Maailma hallitus. Boleslaw Prus'i järele J. Põhjala	82
Peeru walgel.	85
See tõit üks isamaa. } (Luuletused). H. Raudsepp	86
Ta fängitati.	86
Raks matust. D. Gr.	87
Nagu muinasjutt. J. Mändmets	91
Warjud. Boleslaw Prus'i järele J. Põhjala	95
Karjala ehituslaad. (Piltidega.) J. Keffonen. Soome kaastööliselt.	98
Karksi wanadpaganad. M. J. Eisen	104
Mis nõutakse praeguise-aja romanilt? G. S—s.	111

G e s t i k i r j a n d u s e s t a a s t a l 1901.

Pääle üleüldiste ülesewadete leiduwad pikemad armustused järgmistele raamatute üle:

Gesti Üliõplaste Seltsi Album. Ruus leht	122
Suwitaw tüdike kodumaa ajalooft. Dr. Petri järele A. Peterson .	129
Paisjed III. E. Peterson	132
Killud. P. Grünfeldt	138
Wihud I. Jakob Viiv	140
Terawad nooled. E. Wilde	143
Dshungli raamat „Mowgli.“ R. Kiplingi järele M. Pärna . .	145
D. Groszschmidt'i Luuletused	150
G. E. Eniga laulud	153
Mitmesugusest kirjandusest	157

1871-1872

1	Jan. 1st to Dec. 31st 1871
2	Jan. 1st to Dec. 31st 1872
3	Jan. 1st to Dec. 31st 1873
4	Jan. 1st to Dec. 31st 1874
5	Jan. 1st to Dec. 31st 1875
6	Jan. 1st to Dec. 31st 1876
7	Jan. 1st to Dec. 31st 1877
8	Jan. 1st to Dec. 31st 1878
9	Jan. 1st to Dec. 31st 1879
10	Jan. 1st to Dec. 31st 1880
11	Jan. 1st to Dec. 31st 1881
12	Jan. 1st to Dec. 31st 1882
13	Jan. 1st to Dec. 31st 1883
14	Jan. 1st to Dec. 31st 1884
15	Jan. 1st to Dec. 31st 1885
16	Jan. 1st to Dec. 31st 1886
17	Jan. 1st to Dec. 31st 1887
18	Jan. 1st to Dec. 31st 1888
19	Jan. 1st to Dec. 31st 1889
20	Jan. 1st to Dec. 31st 1890
21	Jan. 1st to Dec. 31st 1891
22	Jan. 1st to Dec. 31st 1892
23	Jan. 1st to Dec. 31st 1893
24	Jan. 1st to Dec. 31st 1894
25	Jan. 1st to Dec. 31st 1895
26	Jan. 1st to Dec. 31st 1896
27	Jan. 1st to Dec. 31st 1897
28	Jan. 1st to Dec. 31st 1898
29	Jan. 1st to Dec. 31st 1899
30	Jan. 1st to Dec. 31st 1900

1871-1872

1	Jan. 1st to Dec. 31st 1871
2	Jan. 1st to Dec. 31st 1872
3	Jan. 1st to Dec. 31st 1873
4	Jan. 1st to Dec. 31st 1874
5	Jan. 1st to Dec. 31st 1875
6	Jan. 1st to Dec. 31st 1876
7	Jan. 1st to Dec. 31st 1877
8	Jan. 1st to Dec. 31st 1878
9	Jan. 1st to Dec. 31st 1879
10	Jan. 1st to Dec. 31st 1880
11	Jan. 1st to Dec. 31st 1881
12	Jan. 1st to Dec. 31st 1882
13	Jan. 1st to Dec. 31st 1883
14	Jan. 1st to Dec. 31st 1884
15	Jan. 1st to Dec. 31st 1885
16	Jan. 1st to Dec. 31st 1886
17	Jan. 1st to Dec. 31st 1887
18	Jan. 1st to Dec. 31st 1888
19	Jan. 1st to Dec. 31st 1889
20	Jan. 1st to Dec. 31st 1890
21	Jan. 1st to Dec. 31st 1891
22	Jan. 1st to Dec. 31st 1892
23	Jan. 1st to Dec. 31st 1893
24	Jan. 1st to Dec. 31st 1894
25	Jan. 1st to Dec. 31st 1895
26	Jan. 1st to Dec. 31st 1896
27	Jan. 1st to Dec. 31st 1897
28	Jan. 1st to Dec. 31st 1898
29	Jan. 1st to Dec. 31st 1899
30	Jan. 1st to Dec. 31st 1900

Eesti elu wõi Eesti surm?..

Eohisedes ligineb eemalt wetewäljalt wahutaw laene ja weereb mürinaga vastu Läänemere kallast. Waewalt on see weefuhi raugenud, kui juba teise wihane hari nähtawale ilmub ja warsti teine hoog kallast wapustab. Ja sellele järgneb kolmas, neljas — nõnda wältab alalõpmata laente märg. Kas kuu festab kallas?

*

*

*

Tormi tuiskab, meri keeb, mustad pilwed jooksewad taewa all. Paks udu, hämarus ja wete waht. Wälgud kirjutawad ähwardawaid sõnu pilwede pardale, kõue kuulutab hukatust kõikidele maa ja mere pääl. Wee pääl tantsiwad ühe laene harjalt teisele hüpates tumedad warjud, pimeduse waimud, ja liuglewad ähwardades rannale — must legion mustade mõtetega. Ja ilmotkata paistab olewat pimendaw kari... Oh maa, kus on su peigmees, su elupäifene, kes sind lunastaks, kes oma walgusega pimeduse waimud eemale peletaks! . . . Päike, jõua ning päästa oma mõrsja! Saada ometi üks kiirgi alla pimedusesse, mis pahalaži kohutaks ja mõrsjat kinnitaks! — Aga paksud, paksud pilwed on ees. . .

Kumb wõidab nüüd, kas päike wõi pimeduse waimud?

*

*

*

Kui saarekene seisab ja suures ilmameres, mu rahwas, saarekene, mille ümber alati marud on mäsanud ja laened heidelnud, mille üle äikese pilwed on käinud, terwet taewakaart su kohal pimestades ja tuliste wälgunooltega surma ja hukatust wälja külwades. Pikkane pimedus on aastasadafid su pinda fatnud, pimeduse warjude hädaohust pole sa kunagi pääsenud. Ometi oled sa weel püsinud, mu rahwas — ja weel lööb sinu elusoon. Aga ei ole sul hiilgawat olewikku ega naeratawat tulewikku. Alla sügawasse on sind surunud saatuse raudne käsi raske põlwe järele. Täna sa elad ja oled weel ning heitled nende tingimistega, mis rängalt sinu õlgade pääl lasuwad, aga kes wõib selle pääle julge olla, et homne päew sulle weel rasemat ei too — surmaotsust?

Kas on sul kusgil ometi lunastajaid, abimehi, sõpru, mu rahwas?.. Kui üksford sinu olemas-olemisel lõpp peaks olema — kas tuleb siis keegi vähemalt kurwal meelele sinu hana juurde, kes kaastundmusel aset annab sinu kadu pärast? Kas niisutawad sinu kalmufüngast sõprade kahetsuse pisarad, wõi ei hooli sinust keegi? Ja kui aastasajad weerewad, rahwad tõusewad ja langewad, kas mälestataksigi siis weel, et Läänemere kaldal omal ajal rahwas elutses, kes wistalt elutormides wõitles ning auusalt oma kohust püüdis täita?..

Jgatahes — auusalt, auusalt pead sa elama, auusalt ka surema, kui see nii määratud. Kui juba ühest inimesestgi, kes auusalt oma päewad ära elanud, järeltulejate seas hää mälestus kaua püsib, kas ei pea säärane mälestus seda enam terwest rahwast järele jääma, mis kui õhtune ehapüha weel kaua tema hana kohal hiilgab!

Kuid kas tahan hingefella sulle helistada, kodumaa? Kas tahan hawalaulu laulda hawal, mida weel olemas pole?

Oh ei, surnumatjaid on isegi!

Oh küll raskeid kõuepilwed taewast katawad ja film ainult mõningaid selgemaid kofti seletab, ei mulju must mure mu südant nii wäga weel mitte?

Miks?

Weel pole kõik kadunud.

Tulge, waadake neid tulefid, mis hämaruses siin ja seal kiirgawad. Kustub üks, tõuseb teine asemele. Need on kui jaanituled. Mõni põleb heledamini, mõni tumedamini, nõnda kuibas kellelgi aineid on.

Kas teate, mis tuled need on? Need on isamaa-armastuse ja kohusetundmuse leegid, mis kaugele läbi hämaruse paistawad ja kõrgele taewa poole tõusewad. Vootus on see õli, mis leeki ikka ja ikka nuendab. Need tuled põlewad ükfilute rahwaliik-

mete põues oma rahwa vastu. Ünn rahwale, kel sääraseid tulefid weel palju on, sest need jagawad walgust ja kohutawad kollisid!

* * *

Ma olin orus, mind piiras udu. Kui mulle forra osaks oli saanud, ühel Jaaniöö! wähe kõrgemal paigal wiibida, kust film kaugemale waatama ulatas, siis nägin ma, et ligidal ja kaugel sadanded jaanituled minu ümber loitsiwad. Waimustus langes mu südamesse, kui ma niipalju särawaid leekisid filmasfin. — Ka mina katsun jaanituld teha! — käis mul mõte läbi pää. Ja ma leidsin oma põuest tulukesse, mille olemasolemisest ma enne aimatagi ei teadnud. See oli küll nõrk ja loitlew — iga õhulaenetus ähwardas teda ära kustutada, — aga ma hakkasin teda õhutama ja kohendama, ning lõppeks tõusis ta tiiwulise tulekeelena lehwides, rõõmsalt ülespoole.

Ja see lõpe, ta ei kustunud mitte Jaaniööga, waid põleb ifka edasi. Et teda alles hoida, selle hääks ohwerdan ma kõik, mis mul on. Ta on minu kõige kallim warandus. Surmani peab ta minu eluteed walgustama — see minu wäeti loit, mis mulle läbi põhjatute elufuristikkude käies paistab ja karedamatel talwepakastel südant anguda ei lase.

Kuid taewas on wäga wihmast nägu, ränk sadu on tulemas — juba pisardabgi. Siiski ei wõi minu tuld misgi kustutada. Kui mul võimalik pole teda awalikult põletada, siis põletan ma teda oma südame sügawamates sügawustes edasi — ja seda ei saa mulle keegi feelata!

Randkem kofku aineid ja aateid ning süüdakem ühist ohwrituld isamaa-altarile! Kui see sääl mõimsalt lõõmamas, kui Gesti jõund teda alal hoidmast ei wäsi, siis jääb walgus meie kotta, siis kaob surmahirm ja ei tarwitseta siis enam küsida, kas Gesti elu wõi Gesti surm?

G. S—s.

Wäinöla lapsed.

*Mäe, tormine Wäinöla lahe
Ja Laadoga laksumad weed,
Näe Tornio, woolas ja jahe,
Ja Maanselja harjade teed!
Need lõhuvad Wäinöla radu,
Ta rahwast nad jagawad,
Nad toowad me Sampole kadu
Ja põrmuse wäärawad.*

*Ju ammugi Wäinöla mehed
Üksteisest on killutatud,
Kui tuulispäas koltunud lehed,
Nad laiali pillutatud.
Ei Annu ei Wepsa ei tea,
Kust eestlastel läheb tee,
Ei Karjala meelesgi pea,
Kus Kainu sai surmale!*

*Kuid ööfiti pikuti taewast
Weel wilkumas Wäinämö wöö,
Kuldwiirufid taha ta laewast
Jääb sõrama läbi kõik öö.
Ta Maanselja kütiste winast
Hallpää üles sirutab
Ja woogwate laenete sinast
Ta wägewalt pajatab.*

*Ja ilmutab järgmist sõnu
Siis Wäinämö teadew suu:
— Wõiks waitsta ja hommikust mõnu,
Mu rahwake õnnetu!
Ei õhtu weel kätte full' tõttaks.
Kui püüaksid ühte sa,
Kui silda sa ehita' wõtaks,
Mis ühendaks Wäinöla.*

A. Genetzi järele G. S—s.

Nuta siis!

Ära nuta, kui su püues
Armu-died närtsinud,
Mida formid eluüues
Armutumalt tabanud!

Taia, sõber! Ei sa üksi
Petist armu tunda saan'd:
Neiu süüta roosi-huuled
Sinugi on waletan'd...

Ja kui ilma fihwti-nooled
Sull' ehk rinda haavu löid
Ja kui südamegi sõbrad
Sinust ülbelt lahti löid —

Ära nuta! Tunne ilma:
Muutelik on tema meel...
Pisar kallis, hoia teda,
Kallis sõber, hoia weel.

Kui ka omaksetest mõni
Seisats praegu hana eel
Ehk kui sõber, kallitene,
Sammutsiwad surma teel:

Kulla sõber, tean — see walus,
Põrmuks rusutud on meel!...
Aga siisgi — oh ka siisgi
Hoia, sõber, pisar weel...

Hoia teda isamaale,
Isamaale leina a'ats,
Millega sa kirwal tunnil
Tema pinda niisutats.

Nuta, kui ju koidupunas
Selgib tume ehawiir:
Kui me wende südamest
Kustub wiimne armukiir...

H. Randsepp.

Kaks paari ja üksainus.

A. Hansen. Kriipseldused Väanemaalt.

Laidi-Laidi, efs ja mine täna ometi kirjusse wõi surmaiale;
õpetaja saab ise jutlust ütlemä; kes teab, millal ta jälle
siia tuleb?" ütles Laia eit uksest õue astudes wanamebele,
kes palja-jalu, katkine pintsak seljas, muru pääl istus. Ta
näis nagu mõttes olema; pää oli rinnale wajunud, käed hinga-
siwad nagu pool-eluta põlwede pääl ning otseärsine oli täis
juuri fortjusi.

"Seda ma isegi mõtlesin, aga pole midagi jalga panna:
mõtlesin korra: lähets õige surmaeda, sinna lastakse ehk ka
paljajalugi," wastas wanamees, pääd ülesse tõstes ja eide poole
waadates. Päikesel pilk wilksatas mängides selgest sinisest tae-
wast wanamehe filmadesse, rõõmus wist sellepärast, et ta neid
pool-kustunud waimupeeglid wahel harwagi näha wõib, sest
wanamehe nägu ja filmad on enamisti alati allapoole pöördud.

"Ei sa siis taha ühtigi tulla, me Juuliga lähme küll, ei
tea millal jälle õpetajat näha saab. Sa ehk oled siis kodus,
waatad laste järele," rääkis eit ja astus maja warjust wälja.
Ka tema juures näisiwad päikesel helendawad kiired millegi üle

imestama, kuid see polnud mitte nagu, vaid filmi-pimestaw firju, lahtine pitsi-jakk.

"Eks ma waata, ega mul muudgi ametit ole," wastas Taidi-Laidi.

Eit läks tuppä, kuna aga wanamees endist wiisi murule istuma jäi. Päike paistis palawasti, kuid wanamehe poolfustunud filmi otsisidwad ta tiired asjata: wanamees wahtis jällegi nagu mõttes maha. Kerge tuuleõht pani aeg-ajalt kuuse metsa salalikult kohijema, kust seast ka mõni sanglepp ja kass uudishimulikult wälja wahtis. Natukese aja pärast tuli Laia eit oma tütre Juuliga ja teiste lastega toast wälja.

"Me lähme nüüd Juuliga ära, lapsed jääwad siis sinu hooleks," rääkis eit wanamehe poole. Kirikulised sammusiwad õuewärawast wälja, kuna lapsed kistades neljakesti Taidi-Laidi ümber kogusiwad.

Laia eit on wiie-päewa-kohta perenaene, ehk nagu teised ütlewad — moonaka naene. Mees teeb tal wiis päewa nädalas mõisa, mille eest nad mõisa majas elada wõiwad ning päälegi kolm, neli wakamaad põldu ühes tüki heinamaaga saawad. Palga juurde lisab mõis veel paarümmeend rubla raha. Aga mitte üksi oma wanamehe ja lastega ei ela Laia eit siin majas. Siin on veel terve teine perekund — niijamajugune eit ja taat, nagu nemadgi, ainult lapsi on neil vähem, palju vähem. Pääle selle elab siin majas veel üksh wanamees, keda me juba murul istumas nägime — Taidi-Laidi. Ta on terwel oma eluajal õndsale wanapoihi põlwele truukis jäänud, rääkides, et kui ta sel kombel waewas ja wiletsuses on ehk kui nälg mõnest kohast feha näpistab, ainult tema siis ükshi jeda tunneb, kuna aga wastasel forral ka muid kannatajaid temaga ühes waewlemas oleks. Õnnis wanapois elab juba terve aasta siin majas ja käib forda mõõda ühe perekunna juurest teise juurde. See üleminek tuleb tal üsna tihti ette: umbes iga kuu üks kord. Tema kolimine — kui me aga tema üleminemist ühe pererahwa juurest teise juurde kolimiseks wõime nimetada: ei ole ju tal säääl midagi kolida — käib enamasti ikka pererahwa riidlemisega käsitäes, ja sellest pole siin ialgi puudu. Kui ei riidle mehed, siis on ometi naestel igatahes wäike „kana kakkuda.“ Nii siis, on pererahwas riis, siis on muidugi tahtmine kellegi pääle oma wiha lahutada, aga mis teha? Teisele paarile ei ole wõimalik midagi teha, sest säääl hakatakse alati südilt wastu, kui selle juures ka kaelloogud ja külm ehk keew wesi waja peaks olema. Ei jää muud üle, kui waene wanamees, see õnnis wanapois, wõta aga kõik wastu! Iseäranis wali on tema wastu wähe-lastega perenaene.

"Käi wälja, wa täi-kõsmus," pörgib Kaasi eit. Nii hüüatakse wähe-lastega perenaist siin majas, sest mehe liignimi,

muidugi ühes ka naese ja laste oma, on Kaas. Teise perekunna liignimi on Lai.

Nende sõnade juures teab wanamees juba muidugi, mis tal teha on. Ta võtab nurgast wanad pastla-närud ja niisamajugused nartsud, ühe wana halli auklise kuue ja hakkab wälja minema. Aga ega sellegipärast eit weel wagaseks jää.

„Et sa enam oma jalga siia ei too: reostad terve me toa ära, poetad oma „satikaid“ siia ja sinna, ajad lapsed täis, kaelad teistele aga siis punased, nagu nõgestega üle kõrwetatud! Mine katku, kes sind sedasi hoiab, kui meie sind hellitafime, küllap kängud kufagil aia ääres, las' tuleb aga talwe.“ Kui palju eide sõna des tõtt on, mõni seda teab, siisgi ei wõi ta seda salata, et wanamees enmast ühtepuhku liigutab ja kehitas, kui ta kufagile istuma jääb. Esimene töö on tal aga nüüd muidugi Laia eide juurde minna ja seda paluda, et see talle ehk luba annaks oma lauda lasta magama pugebda, mida see muidugi teeb. Mees seisab tihti selle wastu, üteldes, et mistarmis nemad teda oma juures peawad hoidma, ega ta mõni sugulane neile ole. Ta annab aga siisgi warsti eidele järele, ja wanamees saab loodetud luba. Päewad otse elab ta esiteks wäljas, ei näitagi enmast, ainult õõseks poeb ta lasta heinte sisse magama. Pärastpoole muutub ta aga piffamisi tubaseks inimeseks ja julgub wiimaks ühte ja teist küsima hakata. Siit ei aeta teda mitte harilikult kurjaga ära, waid antakse nõuu Kaasi juurde minna, kui wihatujuu jääb juba täitsa mööda on. Wanamees saab muidugi väga selgesti aru, mispärast see sünnib: lihtsalt, tal pole ju siin ruumi. Üksainus wäike kambrifene, ja siin sees elawad peremees ja perenaene ning lapsed kuuekesti: kuuekümmenne-aastane tütar ja taga järel wiis poega, kõige wanem nendest kaheteistkümmenne-aastane ja teised ribu-rada mööda kõit nooremad. Kõige noorem pole weel poolteise-aastanegi, ja juba kannab ema ühte jällegi oma rinna all. Onnis wanapoiss kuulab paar korda Laia eide rääkimise ära, kolmanda korra ajal aga ohkab ta sügawasti, pomiseb midagi oma ette, võtab oma kolid kofku ja läheb jällegi Kaasi poole, kus ta eide käest esiteks tublisti sõimata saab, mis ta aga waitfelt ära kuulab, ja kus talle wiimaks ometi lubatakse siia jällegi elama asuda. Ja nii saadab ta oma õndsaid päiwi surma poole, mille juures teda ükskord keegi taga ei nuta, waid mõni ennem jääb juures rõõmustab. Ta ise näikse sellega ka täitsa nõuus olema. Tööd wiitšib ta wähe teha; aga teadmata on, kas see poolnälginud wanamees, kellel juba seitssekümmend aastat selja taga on, rohkem teha jaksabgi. Ta käib mõisa metsas palka koorimas ehk neid maha wõtmas, kui ta omale paarimehe juhtub saama, kuna ta seda aga sest ajast saadik mitte kufagilt ei saa, kui juba wanameest siin nurgas enam tuntakse. Teda hüüawad kõit

Taidi-Laidiks, ja kui kufagil tema nime nimetatafsje, siis on alati peaaegu üleüldine naer. Aga meie õnnis wanapois ei pane sellest miksigi, ta jääb ifka endiseks tuntud Taidi-Laidiks. On ta tänini edasi saanud, siis loodab ta ka niijamati oma elupäewad lõpetada. Rahjufs kipub aga wiimasel ajal tihti nälga tema feha näpistama, mis selle pääle waatamata, et ta üffi kannatab, siisgi kannis kibe on. Läbi saab ometi. Ta ei muretsje oma tulewiku eest fjugugi, õigem, ta ei arwagi omal tulewiku olema. „Ujab üks ufjef wälja, eks teine mõta jälle wastu,“ sõnab ta wahel. Aga jätame wanameest see furd, tema „tuleb muidugi omaga mõija“ ja waatame ligemalt endi kaht paari pererahwast, felle juures meie wanamees juba üle aasta ära on elanud.

Aga Lai ja tema eit wiie-päewa-kohe peremees ja pere-naene on, kuna neid teised aga moonakateks hiiüawad, õigem fõimawad, nõndafama teewad ka inimesed Kaafiga ja tema eidega. Wanad inimesed ise ei pane sellest suurt tähele, kas neid pere-rahwaks ehk moonakateks hiiütaksje. Hoopis teine lugu on aga noortega, iseäranis Laia Juuliga, kes kuusteistkümmend aastat juba wana on. Kui häämeelega tahaks ta, et kõif teda pere-tütrefks hiiüaks. Päris wingus näoga ja morsjif moffadega kuulab ta oma kohta feda sõna: moonaka tütar. Juuli ei ole oma wanematel mitte kõige wanem laps; tal on weel pääle wäifefte wendade kaks wanemat wenda, kes Tallinnas tööl käiwad. Minult juwefks töö ajaks tulewad nad foju ja panewad, nõnda ütelda, terve maja oma ees wärfsema. Tänawu fuwel aga ei lubanud wanem wend foju tulla, noorem üffi tahtis weel feda auu oma wanematele teha. Kõige oma laste hulga pääle waatamata elawad Laia eit ja taat enefte wahel siisgi wäga hästi, harwa tulewad wäifefed nägelemifed ette. Aga see pole ju ime, see pole rääkimife wäärtgi. Hoopis teistfugune lugu on Kaafi perefunnas. Meil on paljalt kaks last: üks tütar, teine poeg, efimene kuue-aastane, teine nelja-aastane. Wana Kaas oli wana leff ja tema praegune teinepool, õnnis wana-piiga, ammu juba neljakümne fees, kui nad paari astufiwad. Kaafi efimene naene oli wagane, järelandlif naesterahwas, kes õpetaja sõnu, mis see altari ees paaripanemifjel talle oli ütelnud, meeles pidas ja alati täitis. Ta heitis sõnalauumata oma mehe tahtmife alla, kui see ka oma hullustustega wahel liig kaugele läks, ja selle tagajärg oli, et nad ilufasti läbi faiwad. Tema praegune naene Tiina aga, kes niikaua õndsas wanapiiga põlwes kõif oli harjunud oma armfa tahtmife järele tegema, ei tahtnud ennaft kufagilgi oma mehe meelewalla alla heita, mingis asjas temale järele anda. Tema ei kinkinud õpetaja sõnadele mingit tähtfust, aga mõib ka wäga fergesti olla, et ta need juba efimesel päewal kohe ära unustas ehk et

ta neid juba altari ees tähele ei pannud. Wana Raas, kes aga esimese naese üle oli harjunud käskima, püüdis sedasama ka oma praeguse Tiinaga teha, kuid warsti sai ta aru, et see nii ferge ei olnud: Tiina ei wandumud temale alla — ei sõna-des, ei ka rammus. üks ta puhas, kuidas wanamees pääle hakkas, aga eit oli igatahes enese eest wäljas. Ka karwupidi fiskumises ja rufikatega peksumises ei olnud ta oma armsast wanamehest nõrgem, millest ka wiimane warsti selgesti aru sai, kui ta paar katset oli teinud. Wiimasel ajal läks aga nende riid käsitši sõjani harwa, nad sõimasiwad üksnes teineteist ja seda tublimini, mida rohkem päästkuulajaid oli. Jseärani oli wiimase moodi poolt wanamees. Muidu elasiwad nad Laia perekuunaga wõrrelbes jõukalt, ehk wanamees wiimasel ajal küll kannis hooletu oli. Mõisa päewad tegi ta ifka wanamoodi, aga oma töö jättis ta juutuks soratili: wafamaad ja tündrimaad kiindmata, äestamata, wiljad maha tegemata. Ta arwas nimelt sellega Tiinat kiufata. Aga ka siin astus Tiina oma eest wälja ja näitas wanamehele, et ka sel kombel teda wõimata on kiufata: ta kündis ja äestas põllud ise ära ja tegi wiljad maha (mis siinpool küljes aga wäga nudis polegi). See täitis weel rohkem wana Raasi südant, aga jääl juures trööstis ta ennast sellega, et tal ju selle läbi palju fergem orjus saab olema. Warsti nägi ta ära, et ka mõija orjus talle liigeks hakkas minema: ta ei olnud enam millegagi rahul. Naene, mõisafubjas, walitseja, parun, kes nõudis et teomees tema ees palja pääga pidi seisma, teised moonakad, ka ta ise — kõik oli talle wastumeelt; ta tahtis siit kusagile ära minna, enesest kõik maha raputada. Ta oli sellest pimedast metsanurgast tüdi-nenud, fuhu nii wiljetfalt walguje ja wabaduse kiired tungifiwad. Rahe wiimase mõiste tõhta ei teadnud Raas küll mitte midagi ütelda, tal oli aga pääasi see, et ta himu siit otjas oli.

„Saagu mis tahes, aga tänawu olgu wiimane juwi siin olla,“ oli Raas oma eide Tiinale fewadel ütelnud. Laia eit ja taat sõnasiwad selle asemel aga alati: „Saagu kuidas saab, eks me ifka ela?“ ja ei mõtelnud ialgi mõijast ära minna. Selle asemel waatafiwad nad õhates oma lastefarja pääle, nagu loodaks nad säästpoolt abi ja armu. —

Laia eit ja Juuli kirikusse ei läinudgi, kus õpetaja armu-laua rahwaga ametis oli. Nad tõttafiwad kirikust mööda, otjekse furnuaiale. Aga juba furnuaia wärawas lahufiwad ema ja tütar: kumbgi läks omasuguseid otfima. Juuli leidis omale peagi kaaslasti, ema aga läks, kui ta natufene aega asjata oli ümber wahtinud, ja istus ühe hana pääle puu warju maha. Natufene maad otjekohe tema ees seifis õpetaja jutluseitlemise koht. Rahwast oli täna õige palju ja nende hulk kaswas ühte-

puhku. Warsti tuli ka õpetaja. Kõikide filmad pöörafiwad tema poole. Pääle lühikeste laulmise hakkas jultus.

Õpetaja rääkis esiteks furnuaia püha tähtsusest ja tuletas siit ilmaft kadunud koguduse liikmeid meelde, misjuures nii mitmeidgi nähti filmi pühkima. Iseäranis seisatas ta oma sõnega wana mõisaherra juures, kes ka sel aastal omafseid maha leinama oli jätnud ja ise taewariiki läinud: olla ta ju kaua- festwal eluajal oma alamatele nii wäga palju hääd teinud. Waatad ja nende sõnade juures inimeste pääle, siis näib suurem hulk nagu järele kiitma: „Tõsi jah! Ta oli üks hää ja armuline herra!“ Ja mõndagi wanameest ja eide-tudikeft kuulufje jūdame põhjast ohkama, kuna aga nii mitmegi huultel noore- mate seast kibe naeratus lehwib.

„Ta on teile pühakojas ülesse ehitanud, et teil waja poleks alati pääkirikusse käia, mis siit nii kangel on, waid et te wõiksite wäheha waewaga oma waimu jutluse ja jumalasõnaga kogu- tada ja kinnitada,“ räägib õpetaja. „Ja päätoidusest pole ju lugu, wõib ilma selletagi taewariiki saada,“ näib kuivetanud, palawuse pärast higist hiilgawatel nägudel helkima. Pärast seletab õpetaja, misjulgune inimese elu peab olema, kui ta rahulikult ja õndsasti tahab surra. Ta paneb Moosese rahwale näituseks ette, kes terve oma eluaja jugurahwa kasuks on töö- tanud ja sellepärast ka nii õndsasti lahkunud: Jumal ise mattis ta maha ja üksigi ei tea ta hauda tänapäewani. Moosest mõodu- puuks mõttes näitab jutlustaja rahwale tema wigade pääle — iseäranis leidub neid noortemeeft juures palju, — kuidas see uhkefs ja kangekaelseks läheb, wanemate ja ütemate sõna ei taha kuulda. Inimesed hakkawad maal põllutööd halwaks panema, lähewad linna ja tulewad säält wiimaks kui laisad wedelejad ja wargad wälja, kes enam midagi kõrgeks ega pühaks ei pea. „Häda teile, teie wanemad, kes te Jumalast oma kätte usalda- tud püha kohust nii hooletumalt täidate ja oma lapfi niisuguse halwa tee pääle lasete minna, neid ise selleks üles äsfitades, neile selleks abiks olles!“ hüüab jutlustaja ähwardades. Jutluse lõpul pöörab õpetaja tõsiselt, peaaegu kurejalt rahwa poole ja hakkab uue jõuga noomima. Jällegi saawad wanemad wõtta, kes oma laste järele ei waata ja neid omapääd furnuaeda lase- wad minna, kus nad kõik lilled haudade päält ära kisuwad. „Te ehk wabandate, iseäranis emad, sellega: kes jõuab ehk saab laste järele waadata,“ räägib õpetaja: „aga see on tühi waban- damine. See armuline Jumal, kes teid nii hulga lastega on õnnistanud, annab teile ka jõudu nende järele waadata, kui te aga tema poole pöörate, teda appi hüüate.“ Ja nüüd kinni- tas ta oma sõnu jällegi Mooseseaga, kellel nii palju tegemist ja waewa terwel eluajal on olnud, kellel aga ka igalpool Jumala õnnistus oli, sest et ta alati teda appi hüüdis. Kui

Laia Wiin õpetaja esimesi sõnu wanemate kohta kuulis, jäi ta mõttesse: talle tuliwad ta kaks wanemat poega elawalt meelde, kes ka, nagu õpetaja ütles, kurja tee pääl on. Ta ärkas oma mõtetest alles siis, kui õpetaja emadest ja Jumala õnnistusest rääkis. Eide pää wajuks nende sõnade juures uuesti rinnale ja kurwad mõtted „Jumala õnnistuse“ pärast täitsiwad ta rinda. Pääle jumalateenistust wiitis ta weel wähe aega ja läks warsti koju, kus lapselari teda juba duewärawas suure kisaga wastu wõttis: mõned wirisewad, teised naerewad. Kodus unustas Wiin aga õpetaja sõnad peagi.

Üle kabe nädala on furnuaia= pühast mööda. Täna on palaw ilm. Laia wanamees on mõisas. Lapsed on õues, hele kisa kostab aga kambriksse. Eht miks ei peaks nad kiskama ja kiskama, kui nii ilus ilm on? Kui hää on nüüd õues jooksta eht murel pääl aeteda! Palawus ei tee ju ka liiga, sest seljas pole kellelgi pääle määrdinud särki midagi. Ja needgi näiwad mõnel liig lühikesed olema — wist on riidest tegemise ajal puudu olnud. Aga wõib ka wäga kergesti olla, et särkifandja särki eluea ajal niipalju kaswanud on, nii et see nüüd lühike= seks on jäänud. Sellest pole aga wiga. Mõnel teisel on ta jälle selle eest hästi pikk, ulatab maani, käed kipuwad käiksetesse ära kaduma; eht waimuliku mehe mantel. Ka Kaasi lapsed on Laia omade hulgas — seltsis on segasem — kuna nad nagu hirmuga wahel eneste ümber wahiwad, pool areldi jooksewad ja kiskawad. Neil on selleks ka põhjust küllalt. Nad teawad wäga selgesti, et mõni päew alles sellest aega ära on, kus emad riidlesewad, teawad ka wäga selgesti, et nende ema süda alles wana wiisi Laia eide pääle täis on ja niisugusel korral ei tohi nemad ialgi Laia laste hulka minna eht jää küll nii hää on: neid on ju palju.

„Juhku ja Kata!“ kostab natukesel aja pärast Tiina wihane hää. „Mis tee sinna otsite nuusima, nagu mujal poleks ruumi olema? Mir... rakad! Aga ma tahan teid peh= meks parkida, kas te kuulete wõi mitte? Kui ma wõtan selle wäärtja siit, ma õhutan teid ülesse, n'a et te kolm päewa taga järel mälestate...“ Oma sõimab ja ahwardab weel paljugi, lapsed ei pane aga sellest nagu tähelegi, lähewad aga siisgi teiste juurest ära. Kuid natukesel aja pärast on nad jällegi tagasi. Juhku ja Kata tunnewad endi ema wäga hästi. Nad teawad wäga selgesti, kuidas ta neid parkida, õmmelda, jalust maha lüüa, furnuks wirutada lubab, teawad aga jää juures weel paremini, et neil ahwardustel ialgi wähematgi tagajärge ei ole: sõimab mis sõimab, ahwardab ta nii palju kui tahes,

siisgi ei puutu ta neid sõrmegagi. Ehk kuidas peaks võima jeda oma kalli Juhku ja Kataga teha? Kui lapsed mõni aasta veel kasvavad, siis sõimavad nad kindlasti oma eidele — emaks nimetavad nad teda harma — niisama ilusasti vastu, nagu see neidgi sõimab.

Laia Wiin on kambris jängis õlgede pääl pikali. Kammer on must, tahmane. Kärbsed pirisewad kui mesilase pere ja tüütawad wahetpidamata haiget. Oleks nemad veel üffinda olema. Aga ei. Ka õlgede sees on midagi ja seinapragude kohta ei wõi kindel olla, et need tühjad on. Kus on tõesti Jumala õnnistus, jääb on ta ka igast küljest: on lapsi palju, kuhu peaksiwad siis lutikad ja kirebud jääma, kes põranda lauadade wahel ja seinapragudes nii ime armsasti oskawad õnnistusriffalt sigineda. Säng krägiseb iga kord, kui haige ennast natukene liigutab ehk kohendab, nagu tahaks ta ütelda: ää tee, et põrandale kõhuli lasen. Aga wale. Ta naljatab muidu, ta ei lasse ialgi kõhuli, jääb alati püsti, kui ta ka jalgadel tuikuma näib; ka Kaaši Tiina sõimab, hirmutab ja ähwardab oma lapsi, aga kas ta neid sellepärast sõrmeotsagagi noffab? Säng peab oma kallist, ammu tuntud eidest lugu. Eit on juba mitu korda temas sellesama haiguse pärast waenlenud ja säng on iga kord ähwardawalt krägisenud, aga ikka seisab ta wana moodi. Säng teab wäga hästi, mitu korda eit teda kambristi wälja on wiinud, teda puhastanud, keewa weega üle walanud, mis pääle tal nii hää oli, et ta krägijemise natukeseks ajaks peaaegu ära unustas. Laste hele rõõmukisa kostab selgesti läbi lahtise akna haige kätte. Ta ajab käsi põsaki, waatab akna poole ja hüüab nõrga häälega:

„Kusti!”

Aga hüütaw ei kuule kange rõõmukisa pärast. Ema hüüab veel mitu korda, enne kui Kusti kambrisse tuleb.

„Mis ja tahad?” küsib see.

„Mine, kutsu Kaaši eit siia, ütle, et mul hädasti tarwis on.”

„Ei mina julge — lööb mu jalust maha,” wastab Kusti.

Ja tal on õigus, sest Kaaši eit, kes oma lapsi nii hellitab, annab Laia omadele kohe esimese asjaga, mis talle kätte juhtub, kui need tema ukse alla julgewad minna.

„Mine ifka, mine! Hüüa eemalt, ta ehk tuleb.”

Kusti läheb. Kui ta ema sõnad Tiinale on ära rääkinud, ei, alles kui ta neid räägib, hakkab see teda juba sõimama:

„Mis ja jälle jääb õrised, kas kõht tühi? Tule, tule siia mu ukse alla, ma tahan sulle näidata!”

„Ei, me eit kutsub sind oma juurde,” hoistab Kusti.

„Kas on juba peenike peos, aga wiimati oliwad küll hääd fihwad. Eks ta lõhwerdagu nüüd, mis ta minuist tahab. Küll ta, nira, wõib nüüd wiinuda, siis teab, et sõnnik raha maksab.

Ütle talle, et ma kuni surmani oma jalga üle tema ukse paku ei tõsta. Pöörlegu ta mõi karjajas siia ees virisaaugus, aga minul pole temaga asja." Nii läks ta sõimates oma tuppa.

"Ta ei tule, sõimab aga," räägib Rusti ja püüab Tiina sõnu järele rääkida, mis tal muudugi täitsa korda ei lähe. Wiiu langeb ajemel pool-nõrgalt maha tagasi. Walud lähewad juuremaks. Aga mis teha! Ka Juulit ei ole kodu, ta on mõijas. Aga mis aitaks seegi: ta on ju plika alles.

Natukese aja pärast tuleb Tiina siiski lahtise akna alla, mitte selleks, et haiguse järele küsida, ei, haigust teab ta väga hästi, see on ju nii loomulik asi, aga et nüüd ometi teist natukene piinata. Kui ta akna alla astub, käib nagu rõõmuhell üle Wiiu näo ja ta ütleb:

"Tulid ometi, eks sa astu kambri... aeg on warsti käes."

"Sina, nira, kutsud mind nüüd oma kambri, ennäe mul raiska, kelle juurde ma pean minema. Eks sa plaksuta nüüd weel oma lõugu? Ei tea, kes sind käseb ühtepuhku neid nõutada, saab näha, kus sa nad paned, löö rondiga otja ja wiska metsta, surewad muudugi nälga ära. Ise laisklete pääle, oled sa ise ehk Juuli, ise juba wana plika teine, aga ei te saa lastele särkagi selga; nälgas ka teised nagu hurda-koerad. Paras, paras sulle, nõuta aga rohkem neid, see on weel wähe, kõik seinääred pole weel nende kisa täis! Aga seda ma ütlen: kui üks oma jalad minu ukse ette peaks tooma, löön ma ta filmapiilk kaitaga jalust maha. Kas on magus nüüd, nira, ää siis teine kord sõima..."

"Suft, käi akna alt haukumast," rääkis Wiiu talle wähele.

"Ega ma sind purema pole kutsunud, wõid aga sõita, nii hää kui sa oled, ehk muidu annan sulle mõõda hambaid."

Tiina hakkab weel hullemini sõimama ja sajatama, läheb aga siiski minema. Jälle on eit üfsipäini. See pole ju ka nõnda ime, ta on ennegi niisugused asjad üffi toime saatnud ja on ammugi sellele otsusele tulnud, et selle tühja wea pärast ei maksa teistel oma päiwi raisata...

Baari tunni aja pärast kostis juba kambriist noore ilmafodaniku, õigem, orja kisa, keda ema oma kussutamisega püüdis waigistada. Hädaolijaga tuli ta ilma, waewlemise ja wandumiseega elab ta oma eluaja ära ja sureb üks kord, kuna omaksed teda järelegi ei nuta.

"Jällegi poeg," sõnas ema nagu hirmul. "Jää aga wait, küll sa jõuad pärastgi karjuda: mõisa teenistus ootab!" Ja ta pani pojale rinna suhu.

Waheajal oli Madu karjast koju tulnud, tulemaal wett soendanud ja kambriisse wanni tasfinud, kus Wiiu ise oma kalli pojakese ära pesi. Nüüd lüpsis ta ka lehmaid weel ära. Ta tahtis neile kartulist rohtugi kiskuma minna, nagu ta seda iga

lõuna ifka oli teinud, aga jõud ei lubanud. Ta heitis asemele, lehmad jäiwad oma seatud palusest ilma. Wiin oli aga sel-
lepärast iseenele päale nagu pahane, teha polnud siisgi midagi. Kuni õhtuni jäi ta asemele, siis oli ta aga jällegi jalul. Oli
ju tarwis fausid, lusikad ja piimapütid puhtaks pesta, töölistele sup-
walmis teeta. Ka lapsed wiisefiwad: „Ema, anna süüa!“
Aga mis neile anda? Wiimasel leival oli juba kasu päält ära
lõigatud ja uue juurt polnud weel pandud, aga ega wana wõi
enne ära lõpetada, kui uus käes pole. Homme ja tunahomme
peab wanamehele ja Juulile weel sellest leiwast moonakott saama
juurde panna. Wiin tahtis täna juba leiwa juure ära panna, aga
mis sa teed, ei saanud! Nii siis, lapsed, oodake aga, kui tangu-
supp walmis saab, millele haput piima päale pannakse, küllap
siis wõite oma kõhud täis helpida. Ja nad ootawad, peawad
ootama, kui ka üks ehk teine wingus näo teeb ja sõnu: „Tahaks
süüa!“ for dab.

Ka Wiin enesega on halb lugu. Keha on nõrk, tahaks
midagi paremat, tugewamat ja rammusamat toitu saada, aga
kust wõtta, mis süüa? Wiimane liha sai juba paari nädala eest
patta pandud ja nüüd peab ootama, kuni uudseni, kuni sügiseni.
Wõid, seda pole olemasgi ja ega saagi wist tänawu olema.
üks lehm oli fewadel haige, selle piim on sellest ajast ära, kuna
foort pääl pole ollagi. Teine on aher, ka see annab wähe
piima ja nüüd kange palawaga, kus piim ära sup-
pab, ei ole ka sellel foort pääl. Ehk kui ka paari nädala sees natukene
foort jõutakse korjata, siis ei jaa sellest wõid: piim on ära
nõiutud, nagu Wiin ise arwab. Arwatavasti on pää-nõidu-
ja muudugi ta ise, sest teadmata on, misjaguses korras tal
piimariistad seisawad. Nii siis ei jää muud toiduks üle kui
silk — (ehk kala, nagu nad siin nimetawad), leib ja weesegane
piim. Aga Wiin ei taha seda praegu. Ka tunneb ta selgesti,
et ta niisuguse toidu pääl oma poega imetada ei jaks. Rinnad
on tühjad, anda pole midagi, aga selle wastu pole ka midagi
parata, ja seda teab Wiin wäga selgesti. Nii siis, saagu mis
saab, tuleb mis tuleb, ta teeb oma toimetust edasi. Supipada
on tulel. Lapsed istuwad sääl neli-kesti ümber, panewad tuld
alla ja ootawad pikki filmi isa ja Juuli kojutulemist, sest siis
pannakse supp koke lauale. Täna juurdetulnud wend magab
kambris sängis wana kasuka pääl. Järelewaatajat pole tal tar-
wis, ema kuuleb ise muudugi filmapiilk läbi lahtise akna, kui ta
häält teeb. Ja Wiinul on terased kõrwad seda häält kuulma,
wõib olla, sellepärast, et tal see wäike magaja juba nii mitmes
on. Ta tahab ka lehmadele nende osa kätte anda, millest nad
lõuna ajal ilma jäiwad. Ta läheb kartulis-
se rohtu otsima, ehk küll wäsimus, päris nõrgestus, terwet tema feha piinab. „Eks
öösel puhka,“ mõtleb ta: „õhtu on ju nii ligi.“ Siisgi faob

jõud, ta istub kartuli waoharja pääle maha ja lasseb käed rammetult rohu käputäiega oma rüppe langeda. Ta istub natukene aega nõnda liikumata. Siis tõuseb ta jällegi ülesse ja kijub rohku edasi.

Kui Juuli ja isa koju tulewad, jooksewad lapsed neile karjas üksteise mõidu vastu ja karjuwad nagu salaja, tähendusrikkalt, siiski nii kõvasti, et jeda kabe—kolmekümne sammuga pääle kuulda mõib: „Me eidel on tite!“

„Tasa!“ wastatakse neile: „mis te karjute!“ Isa ja tütar lähewad tasahiljusest kambrisse ja waatamad wäikest puhkajat. Juuli ruttab warsti wälja, kuna wanamees pool-hämarlihes toas oma poja ette seisma jääb, teda norus pääga waatab, tiif aega tema juures mõttes seisab. Kui ta siit ümber pöörab, et wälja minna, pühib ta oma silmi. Ega ta ometi ei nutnud? Kas ta poja pärast siis kurwastama peaks? Need oliwad ehk rõõmupisarad? Mine tea, mis nad oliwad. Wäsinud wanamees räägib niisugustel fordaadel wähe, ta ei oskagi midagi nagu rääkida. Eht mistarwisgi rääkida, see oleks praegu ju suutuks asjata. Ta astub tasakesi kambrist wälja, läheb toa otse jääb aia äärde seisma ja waatab eide pääle, kes tuiufudes, siiski kärmeisti ja kärmeisti rohku katub. Siin ei tule aga wanamehele enam pisaraid silma, mõib olla sellepärast, et ta õues on, kus teda teised näha mõiwad. Wiimaks ronib ta siitsamast otsekohe üle aia ja läheb oma teisepoole juurde, et rohku aidata ära tuua.

„Ei sa taha puhata sugugi, juba oled aga platsis,“ räägib ta eidele juurde astudes. „Ma ei arwanudgi, et nii ruttu juba. Mis ta on — jällegi poeg?“

„Jah, jällegi sinu abi, ei Juulil pole õde loota,“ räägib eit ja jääb oma mehe ette seisma. Nad seisawad nõnda natukene aega teineteise wastas; eit wahib wanamehe pääle, kuna aga see häbelikult filmad maha lööb, nagu oleks ta mõne süüteo ära teinud. Natukese aja pärast lähewad nad aga õue, wanamees kannab rohud, eit astub järele, siit ja säält weel rohulajusti ära näpates.

Täna õhtul on Laia peres kõik nii wagased, ehk küll kõige noorem wend praegu ei maga, waid ema süles on. Kõik kardawad nagu midagi. Wagaselt on nad kõik jõõgilaua ümber. Peaaegu mitte üks sõna ei räägita terwel jõõgi ajal. Ka lapsed on wagased, ainult supi rupsimine lusikatest, selle allaneelamine ja suude matsumised on kuulda. Pääle jõõgi ei lähe isa mitte harjunud wiisi järele kohe sängi, waid istub afna alla pingi pääle. Ta näib nagu midagi mõtlema, milles see mõtlamine aga on, sellest ei wõi selle widewifuga keegi aru saada. Aga ta walges oleks asjata selie kuiwetanud, päewast kõrwetatud, ära kurnatud ja wäsinud näo päält midagi ülesse lugeda;

muretseb, ehk on ta rõõmus, see teeb peaaegu üts wälja. Kui kõik nõnda wagašelt nagu mõttes seišiwad, kuuldus läbi seina korraga Kaasi Tiina käre hää.

„Sina, nir... rak, ka weel siin! Käi wälja, ehk muidu tõmman sulle, n'a et su fondid kobilowad. Sinust närust ei saa ka enam lahti, nagu mõni häätegija, poeb kōs, kōs tupp, küll ma sind ehitan. Mine Laiale, jääb wõid mädaneda, täna tuli sinna üts pääsufene weel juurde, pääksuge jääb üheskoos.“

„Tiina ajab Laiidi-Laidit wälja,“ rääkis Juuli taja.

„Mis sa sest wanost inimesest tahad, ega ta sul ees ole, laš' ta istub,“ kostis läbi seina mehe hää.

„Hakka aga sina ka weel urisema; sa tahaks kõik walla-wašed oma juurde korjata... Niisuguseid rojusid pole mul siin tarwis, sa oled muidugi juba...“

„Noh, ega sulle tohi sõnagi ütelda, siis tuleb kümme wasta. Kas ma sulle paha pärast seda rääkisin, ja sa hakkad aga kohe mõnama, tohoo peletes!“

„Sinu tarkust ma ei tarwita, ma tean isegi, mis ma teen. Tema sugused laisad-worstid pekšan ma alati uksest wälja...“

„Sinul pole siin mitte midagi peksta, mina olen alles peremees. Wanamees, ä'a kuulagi, pane asjad maha, ära mine kufagilegi.“

Laidi-Laidi jääb seisatama, mitte selleks, et siia jääda, oh ei, ialgi. Ta teab wäga selgesti, et sellest mitte midagi wälja ei tuleks, sejt mis Tiina on ütelnud, see peab ka olema, kas wõi tülk küllest: ta seijatab ainult selleks, et nende juttu weel kuulata.

„Ei sa saagi weel wälja!“ karjub Tiina. „Ma wõtan kaelskoogud, küll ma näen, kas siis on jalad all, wõi mitte.“

Wanamees läheb uksest wälja.

„Eks sa katju näüd sellesse wanamehesse puutuda, aga ma tahan sulle näidata, kas sul tuleb meel — mõistus päha wõi mitte.“

„Kui, kui, kus mul ka näitaja on, wõite aga wanamehega mõlemad tulla, kui tahate, nagu ma õige kardan. Kas habe juba täis kaswanud on, tahad jälle, et ära kšun?“

„Eks su oma juuksed ole asjad küll! Nagu kasši saba, waata tõmman sellegi weel ära, habemata. Kas sa ei mälesta, mis õpetaja sulle altari ees ütles?...“

„Sa wõid metsa kšia oma õpetaja ja altariga... Alati see õpetaja aga, nagu ei tea kes sind ta'ga kardab... Eks sa lase ä'a lahutada, kui tahad, ega mul sind, roju, tarwis ole. Ehk mis sa mu'st wõtsid, kui sa mind ei tahtnud?...“

Ja nii sõimawad nad teineteist weel kaua, kuna lapsed wagašelt päält kuulawad. Wäljaaetud wanamees läheb aga jelle wahel sees Laia juurde ja palub luba lasta magama minna,

mida ta ka saab. Kaasi juures festab riid oma foodu edasi, mis sellega harilikult lõpeb, et nad ühte asemele magamagi ei heida. Nii oli ka tänagi. Sõimates mõttis wana Kaas ennast riidest lahti ja heitis sängi, sedasama tegi ka eit ja läks sõimates talle järele. Wanamees pööras selja wäljapoole — ta magas taga ääres — ja tõmbas ennast kõwerasse, nii et eidele wähe ruumi jäi.

„Kas sa märkad ilusti magama heita, aja sirgeks ennast!“ kõrgib eit. Wanamees ei tee asjagi. Eit ootab natukene aega, siis läheb ta wanamehe kõrwale, pöörab ka selja tema poole ja püüab teda tahapoole juruda. Ta ei jõua seda. Nüüd hakkab ta küünarnukiga wanamehele selga laduma.

„Eks ole kurat wäljas, ei lasse magada ka,“ kirub wanamees ja hakkab wastu andma. Mõlemad kistuvad endid kõwerasse ja püüawad teineteist kofku wajutada.

„Ennæ nirkat, ei lasse magama ka heita,“ firistab eit ja annab wanamehele kõigest jõuust küünarnukiga. See aga on siiski kõwem, ka on ta taga ääres, kus sein toeks on, ja nõnda pugib ta eide wiimaks põrandale.

„Mine kus ja kurat, aga sängi ma find enam ei lasse. Poe laffa, mine külapoisja taga ajama, ega sa seda ametit weel ära pole unustanud; mõni teab misjuguine sa oleks olnud, kui ma find poleks armust ära mõtnud.“

„Nirraf, häbemata rõõwel! Esiemeje naese ja tapfid ära, nüüd tahad sa minuga sedasama teha, küll ma sulle näitan!“ Ta mõtab seina äärest kof, mis talle kätte juhtub, ja loobib kõige suuremas wihas asemele, et wanameest trehwata. Müts käib aga mütsu pääle, üks sängi alla, teine wastu seina aga wanamees jääb iffa ilma. Siin on pastlad, saapad, kaljakapp, paar puulusikat, ka tool. Eide süda saab weel rohkem täis, miks üksigi asi külge ei trehwa, ja ta hakkab nutma, mitte walu pärast, waid sellepärast, et ta lahingu kaotanud on. Ta nuuksub natukene aega, kuna wanamees teda parastab, noomib ja pillkab. Wiimaks mõtab Tiina wanamehe pifa halli kuue, laotab selle keelust hoolimata põrandale seina äärde ja heidab magama. Ka taat wajub warsti une hõlma.

Teinepool seina on aga ammugi juba kof waga. Ainult wahel häälitseb keegi tasafesti: „Poo ää, poo ää!“ Aga ka seda ei ole kuigi kauaks. Surmlif waihus walitseb peagi terwes majas, kuid ainult inimeste poolt, kuna aga filgid seda tublimini laulu lasewad, krägisewa poognaga saewad.

Neli päewa on eelfirjeldatud jündmusest mööda. Täna on laupäew. Ilm on wana moodi palam, põuane. Selle pääle waatamata, et siin nii juured ja laialdased metsad on, ei ole

fähe — kolme nädala jookjul mitte wihma tilkagi tulnud, kuna wihm ometi nii häa meelega pimedas metsanurgas armastab sadada. Põllud jannuwad. Ruffis kuiwab enneaequ... Laia Juuli on täna kodus. Lapsed mängiwad wana moodi. Eitede wahel on juba jälle häa. Tiina käis Wiu juures katsikul, titepudru wiimas, ehk ta küll päew enne seda wandus, et ta mitte oma jalga üle selle läwe ei tõsta. Ta poleks ka tõesti seda wist niipea teinud, kui ta mitte oma wanamehega nii tublisti riidu poleks läinud ja, pääsi, kui ta mitte lahingut ei poleks kaotanud. Ta tahtis oma wanameest söimata ja wanduda, aga kelle wastu? Hakka selle pärast külasse minema, parem on ju Wiinga ära leppida. Ehk õigust ütelda, leppimist polnud sääl ju tarwisgi, oli waja paljalt Wiu juurde minna ja temaga lahkest rääkima hakata. Aga ka see on juba liig, sest see tähendab jällegi, et sa ennast alla wannud. Kuid wiha mehe wastu ei annud järele. Tiina läks poodi, mis siit paarsada sammu maad eemal oli, tõi paar naela manna jahu, keetis pudru, küpsetas weel kolm — neli tüki liha, mis ta wiimase seakintsu küllest oli lõiganud ja läks Wiu poole. Wiu pool läks asi muudugi nii, nagu poleks nende wahel ialgi midagi olnud. Mis oli neil siis olnud? Wäike sõnawahetus, ega see ometi mõni riid ole? Sõnawahetusi tuleb naabritel ifka ette, liatigi kui nad ühe katuse all elawad ja kui nende lapsed ühe muruplatši pääl mängiwad. Kui Tiina katsikult ära tuli, oli ta jüda enam kui poole fergem. Ka mehe pääle polnud ta enam niiwäga wihaue. Ta mõtles homme hommiku sellele leiwatotigi walmis panna, kuna ta täna seda polnud teinud. —

Laia rahwas ootawad täna Jüri — linnas teenijatest noorem poeg — koju tulema. Ta oli Juulile kirjutanud. Wiu wäriue sedä mõteldes, et Jüri täna koju tuleb. Mis saab ta jälle üttema? Juba endise wenna sündimise juures, kes nüüd juba käia tätsab ja teistega õues kaasa friistab, söimas ta ema ja haugutas teda. Aga mis saab weel nüüd? Aga ka siin mõtleb Wiu, et saagu mis saab, tulgu mis tuleb, mis ta siis ifka teeb! Poeg on kambris õige rahulik. Kärbsed pirijewad wana moodi. Aga aega on weel küll, Jüri ei tule ju enne õhtut. Kuid peas läheb see päew, ta kaob kui wette toimetamise ja rahmitsemisega! Wiu ja Juuli on terve päewa ametis, siisgi ei ole õhtul midagi näha, mis nad ära on teinud. Minult piimapütid, weeämbriid, kausid ja lusikad näiwad üle olema „haljastatud“; ka laste filmad pole õhtul enam kriimunud; jalad on ka teist farwa läinud; särgid on hoopis walgets muutunud.

Õhtu eel jõudis Jüri koju. Juba õuewärawas kisendawad wäikesed wennad talle wastu: „Me eidel on tite!“ kuna

teretamisega kellelgi asja ei olnud. Jüri fulm kufkus kobe fortšu.

„Tere, juba oledgi kodus, me ei mõistnud veel arvatagi, et nii ruttu. Said ehk mõnega küüti...?“ rääkis Juuli õnnelikult, wennale õnes vastus astudes. Ta ei saanud aga veel oma sõnu lõpetada, kui Jüri, ilma et ta terwist oleks wastu wõtnud ehk õele kätt andnud, ütles :

„Mis kuradi tere? Jälle on üks juures, ma ei mõista, mis te nendega tegema hakkate, kellele neid tarwis on?..“

„Jüri, helde aeg küll, ära hakka jälle, nagu teisel korral... eit ja taat on muidugi juba mures ja hirmul.“

„Need on hirmul küll ja septsewad aga juurde teisi. Wanadel inimestel pole ka aru märkigi pääs. Et nad ise ka oma lolluse juures üks ford aru ei saa.“ Mõnda sõimates astus ta kambri, kus Wiin oma kallist põlatud poega imetas ja oma saatust ootas.

„Jälle on sul aga üks wääks juures,“ rääkis Jüri emale, ilma et ta teda oleks teretanudgi. „Mis sa ütlesid mulle wiimati, — et Juljus wiimane on, aga mis siis nüüd on? Wõi olla, tütar ehk veel koguni?“

„Ei ole, poeg on,“ sõnas Wiin, ilma et ta oma filmi oleks üles tõstnud ja furdagi oma suure poja päale waadanud.

„Oleks ta tütar olnud, siis oleks ma ta küll jalgupidi wastu seina wirutanud! Ei tea mis pagau ja nende nirkafatega teed! Et sul üksford himu ka otja ei saa, surewad sul nälga kätte ära; paljad on nagu harakad.“

„Helde aeg, ega ma siis üksi jää! Jüüdlane ole,“ rääkis Wiin.

„Üksi jüüdlane ole... Kes käsib neid siis muretseda, nagu mõni maksaks teiste päält... Wanamees on ka niisamajugune tola, nagu poleks mehe meelt pääs olemagi...“

Wiin hakkas nutma.

„Nüüd nuta ja hulu, nagu see nad su'lt wähemaks wõtatab. Surm ei taha ju ka neid. Ei tea mis ta niisuguste nälginud tiiskadega teeb, muud kui las' wirisewad päale edasi. Teine on sul: jaksab waewalt ennaft püsti ajada, juba uus jällegi. Pärast wannuwad muidugi kõik teid selle eest, et te neid olete nõutanud. Ehk kui te jaksaksite ometi ise selle juurde jääda: teil pole ju endil süüa, mis asja te siis nendele annate? Ise nälgid siin mõisa tee nurgas. Sää! juures hangelda päewad otja tööd teha, kas on küll hää? Lapsed, wõi neilgi paremat paiku on, niisamati. Hale meel ei ole teil ka oma lapsi näha! Paremi wõiwad nad sündimata olla, kui sedasi wingerdada, palja-jalu ja -reisi jooksta ja herra ees palja päaga seista. Ma ei taha mitte siia kojugi sellepärast tulla:

wiletjus wahiib sul igast nurgast wastu. Süda saab täis, isemast ei taha ka näha . . .

Jüri jõimas ja haugutas weel kaua oma ema. Wiimaks jättis ta ometi järele, nagu oleks tal ema sõnad: „Ega ma üffi süüdlane ole,“ meelde tulnud. Ta istus natufene aega wagašelt järi pääl ja wahtis üffisilmi põrandale, kuna ema ühtejoont edasi nuuksus ja oma armast pojufest, haugutaja põlatud wenda, põlmedel õõtsutas. Wiimaks jäi ometi nutmine järele. Wiimased pisarad seijatašiwad kešš palet fortjudeš, nagu ootafiwad nad teiši järel tulema, aga et neid ei tulnud, siis seijiwad nad nii kaua, kuni nad ära kuwafiwad, sest Wiiru ei wõtnud neid mitte waewaks ära pühkida. Siis jäi ta nagu mõttes seisma, fortjus, koltunud näol polnud aga midagi lugeda. Silmad läififiwad pisarate järele helkiwalt, aga ka jee läige kustus šäält peagi. Natufese aja pärast tõusis Jüri toolilt ülesse, tõmbas hinge sügawalt tagasi, pistis käe tasku, kust ta kahe kopika eest šaia wälja wõttis ja emale andis, sõnades:

„Šäh, linna šaia ka ometi, ega sul haiguse ajalgi midagi paremat olnud kui kala — leib. Oleks ma seda teadnud, ma oleks midagi ometi toonud ka, aga ma ei wõinud ju aimatagi; mõtlešin wanad inimesed, ega enam ole.“ Jüri oli korraga teisefš inimesefš muutunud, oli juba warsti oma wana ema poeg ja enne põlatud wenna wend. Wihatuju oli mööda. Oma hingas natufene fergemalt, waatas nagu rõõmšamalt oma pojufese pääle. Siis tõstis ta oma filmad Jüri pääle, püüdis nagu naeratada ja juba hiilgafiwad pisarad jällegi ta kustunud, auwu wajunud filmades. Ta tahtis nagu midagi oma pojale wastata, aga ta ei šaanud — mõfad liufufiwad ainult. Šaia wõttis ta wastu ja hoidis oma käes.

„Eks ša haffa šööma, aga ega ša jälle raatši, annad muidugi poište kätte,“ rääkis Jüri. Ta seifis ema ees ja waatas oma wäikešt wenda, kes ema rinda šuus hoidis. „Mul on taskus nende jaoks kompwektšifš, šöö aga ša šai pääle ära,“ pööras ta weel ford ema poole. Ta teadis aga šelgešti, et šiin šoiš šundimifšed ašjata on: Wiiru annab šoiše mähemalt poole šaia ifka lastele. Jüri teab seda juba iše oma järele ära: ta oli ju iše ka üššford wäike kallis pojufe.

Ohtu on juba käes. Šlm on šelge. Päikešt pole šiišgi näha: ta on metša warjus. Wahel harwa wiikšatab ta kuuse ja männi okšte wahelt ja mängib wirwendawalt toa šeinte, ušte ja neljaruuduliste afnate pääl. Ta wiikšab ka paar wirwendawat šadet Šaia Juuli šilma, kes šärgiwäel, helewatge šärgiwäel metša alt kaewušt wett läheb tooma. Orjušes on rahwas küll alati, šiišgi on ta waba, ka noor neiuke Juuli, kes nii häameelega pere-tütire nime tahab kanda ja kelle paleš, raske töö, fehwa toidu ja päikeše kōrwetamiste pääle waatamata

lõvendades päikese kiirtega võitu näiwad ajama. Ta on rõõmus: wend on kodu, nad hakkawad nüüd kahesesi ühes tööl käima, nad on teineteisele jeltsiis. Natukese aja pärast tuleb isa ka töölt koju, aga kas tema peaks rõõmustama, et poeg koju on tulnud? Ei tea. Lohoo hull, miks ei tea! Mis-sugune isa ei peaks rõõmustama, kui poeg wahel harwa koju tuleb, liiatigi teda weel aitamata? Aga isa ongi wahel ajal koju tulnud, kui Juuli kaewul oli, juba ajawad Jüriga teised kambris juttu. Jale ei tee Jüri mitte etteheiteid, et tal jälle üks wend rohkemaks on. Ta kardab, häbeneb, aga võib olla, ta tunneb etteheidete asjatust. Isa on siiski sõnawaene, nagu rahutu, kui lapikene käigema hakkab. Nad räägiwad Jüriga kaunis wahel, ehk nad küll nii hulga aja tagant korra kofku saawad. Jüri on wäsinud, ta läheb lasta magama. Ka Juuli läheb temaga ühes. Nüüd on tal ka siin juurem selts, enne oli ta kaks wäiksema wennaga. Isa jääb ükspäinis kambrisje oma wäikeste poegadeka. Ta läheb ja istub ajeme ääre pääle, kus ees kiigus kõige wäiksem magab ja jääb siia, pää norus, istuma. Jälle mõtleb ta wist midagi. Aga natukese aja pärast kostab juba norisemine, ta on magama jäänud, pää on täitsa rinnale langenud. Jah, magage, magage magusasti, isa ja pojad, puhkamist läheb waja, kuid millal ärtate te ülesse? Hommikul. Aga millal on see hommik? Siis kui õo mõõda on läinud, kui päike järades tõuseb. Aga ilm on ehk pilwes, mets on ees, suur, paks, pime mets, päike ei paista teile? Noh eks siis tõuse walge haku. Ja, ja, walge haku, kui ka päikest weel kugilgi näha ei ole. . .

Sel ajal, kui mõned lasta pugesiwad, teised jälle kambris oliwad, ajasiwad Wiu ja Tiina wäljas kahesesti juttu. Neil on ju niipalju rääkida ehk nad küll päewad otsa teineteist näewad. Aga võib ja siis igatahes kõigist asjust rääkida. Ja eitedel on alati asju, milledest nad üksnes tasakesi ja ninapidi koos olles räägiwad.

„Te Jüri tuli täna koju, lapsed räätsiwad?“ küsis Tiina. „Jah, tuli jah teine, tõi mulle jaiagi teine ja lastele komp-wätsi.“

„Noh, eks ta oln'd selges raha teenistuses. Mis ta ka ütles, et sul jälle piiske oli? Oli jälle pahane? riidles?“

„Oh, Jumalukene, ma kartsin esteks, et tuleb ifka kallale; jah, ütles ju, et ta oleks wastu seinu jalgupidi wirutanud, kui tütar oleks oln'd, õnn et pois on. Jah, oli teine suutuks kuri, aga pärast sai hääks, andis mulle jaiagi ja ütles, et ta oleks midagi ka toonud ometi, oleks ta seda teadnud. Noh, eks tal ole õigus ta, wõi ma'gi seda tagasi a'an, aga mis sinna parata. Ma olin üsna mureta, kui mul Juljus ära oli, et ega enam nüüd karta ole; käewaataja ütles mulle, et Juljus pidi wi-

mane olema, ma olin sellepärast hooletu, aga mis sa teed selle wiletsusega. Jah, wõi Jürigi waletas, nad on ju nälgas ja paljad, juwel kui talwel see paljas särki-hilp, seljas, ninad wahel teistel sinised, aga mis sinna teha! On nende pääl õnnistus, muud asjad muidugi korda ei lähe, ega neidgi wõi siis ometi tagasi lükata, neile rondiga otja anda. Eks nad ikka kaswa, kui nad ära ei sure; tuleb surm, eks see ole siis Jumala tahtmine, päästab waewast teised ära. Ehk ei tea mis neil siin loota on! Sedagi, orjad oleme meie, wõi neilgi paremat on, niipea kui aga jalgu hakkawad järel wedama. Hans ja Tiin suriwad, need Juuli järgmised, ma nutsin ja mõtlesin: surge aga päälegi, saate waewast lahti, taewa-Jsa juurde, temal leiba küll, kurja pole te ka weel teinud. Ehk mis nad siis oliwad: teine 2½ aast. teine poole aastane. Kus ta seda kurja tegi? Tiin oli pisike, kõhnake, käed ja jalad oliwad ime nääpsufesed. Ma olin ise sel ajal haige, süüa poln'd ka midagi, nagu nüüd, rinnad oliwad tühjad, muud kui wiriseb ja nutab teine, kõht tühi, aga mis sa teed! Anna see tühi naht teisele suhu, tirib, tirib, ja jälle lasseb lahti ning nutab haledasti. Ta oligi imelik laps, teist süntest pole mul olnud. Kui selgelt ma seda mälestan; ta nuttis kohe päris wana inimese moodi. Ma hakkasin kohe waatama, et saab näha, mis ta'st saab — näe, ära suri. Ma nutsin ja tänasin Jumalat, et ta tema nii ruttu siit ilma piinast ära kutsus..."

"Eks ta ole nende lastega see tegu; mul on praegu kaks tükki teisi, siisgi tüütawad ära, wiruta teisa wahel. Seftsamast kahju omal ja hale meel. Ei tea, mis sa rumalatest peksad. Ma olen Jumalat tänanud, et mul rohkem neid pole olnud ja kes teab, kas ongi. Nad on selge wiletsus meil kohe kaelas, waeseks jõowad, ei jaksu sinna juurde jääda; rikastel, neil on teine asi... aga waata ega neil polegi neid palju, meil weel rohkem. Näe mõisas on paljalt neli tükki, kas tema ka poleks jõudnud neil toita ja fatta?"

"Jah, näe, wõtawad teised ammed koju ja kõik, ehk kudas neile paraku süüa antakse! Mul on praegu... no mis sa annad talle? Wiletsus kohe. Mõtlesin, et kui lehmadest rohkem piima saaks, hakkaks seda talle andma, aga neist pole midagi saada. Jüri tuli ka koju, nüüd hakkawad kolmekesti iga päew tööl käima — hoia aga wiimane piima tilk nende jaoks, ega nad wee leiwaga rahul taha olla. Ehk on neilgi — ei jõua ju orjata, tahawad ka ometi süüa saada. Sul annawad lehmadgi ometi natufene rohkem piima, saad wõidgi, meil on... Juuli paneb iga hommika weega teise pooleks, muidu tuleb ju puudu. Ah, saagu mina lapsesega kuidas tahes, ega töötajate käest ikka wõi ära kiskuda. Kes sellega rahulgi on? Kohe nurin lahti, muidugi ei sallita teist. Jah, aga eks temast kaswa

ütsford ka inimene, kui aga terwist on ja süüa saab. Eks, kui ta juba wähegi märkama hakkab, pea talle ühte ja teist asja hakkama peosse toppima. Näe, Juljusega oli, niipea kui juba tugele najal istuma hakkas, nututas teine leiwafoorusest ehk libatükki pääle, filmad aga liimendasiwad pääs, kärbsed fippusiwad kallale — neil on ju kohe hais ninas."

"Mis neid nüüd rääkida, ä'ä sööwad südame seest. Mul on, kipuwad narakad sahwrisse kohe wäewõimuga, ei tohi ust praotadagi. Ehk kas wälja lähwad, ä'ä sa mõtle, eks katsu ajada! Wõtsin täna, peksin teisi käterätifuga vähemaks. Nad kurtjad loomad, . . . ega wälja märka minna, muud kui laudite wahetele, piima ja koore püstitdesse. Kõik asjad rikuwad nad ära, n'a et ei julge mitte midagi sinna sisse panna. Mis tarwis niisugused nired on ilma pääle loodud, kellel neid tarwis on?"

"Wõi need kärbsed üksinda on, wa lutifad ja firkud, need weel hullemad. Seda pagan mõistab, kust neid nii palju tuleb. Doobi küll iga hommiku wett tublisti põrandale ja kriibi kõwa luu- kousjuga kõik põrandale lauawahed läbi, aga ei kedagi, kõik kohad teisa täis, muud kui hüppawad üks helps, helps, ega paigal märka seista. Lutifa- narakad on weel seda hullemad, pimedad ei lase lapsti öösel magada — karjuma ajawad. Doobi ikka küll seda wett sinna seina pääle, aga mis nad sellest kuulawad, nad on sügawas krehwi wahel. Waata öösel, tule walgel, kui siis on wäljas, nuusiwad aga. Poisid küll põletawad teisa wahel tulega ja torgiwad tikkudega seina wahelt wälja, aga wõi neid siis mõni ikka jõuab kõiki ära hukata, vähemaks jaawad ainult."

"Kus Jüri magab? Iakas? Kuidas tema ka nendega läbi saab? Ega linnas neid ole?"

"Ääh, ei ole nüüd . . . Minewal aastal ütsford rääkis, ma nüüd pole saan'd küsida, et neil sääl niisamati teisa. Kus neid nüüd ei ole, olgu see saksa tuba ehk sandi onn, neid igal pool — ühes rohkem teises vähem."

"Sooh, wõi linnas ka neid, ei ma seda mõelnud. Waata pimedaid, kus nad aga ei roni, ja mis sa õelatele teed. Aga Jüri on nagu priskemaks läinud, näost n'a walge teine. Karla ei tulnud koju? Ei taha tööd teha?"

"Mis ta nüüd selle töö pärast, wõi ta säälgil ilma töötada süüa saab, niisamati alati platsis, ega aega ole. Ta ei lubanud ju enam oma jalga siia tuua, kui mul Juljus oli, ja ei ole ka tänini tulnud. Ei ta ole kirjutanud ka. Ei tea, mis ta kirjutabgi, kui midagi uudist ei ole."

"Ei ta hakka ka naist wõtma, wana mees teine juba. Nüüd ei sall, et sul neid on, las' wõtad ise naese, eks saa näha, mis laulu ta siis laulab, kus tema nad omal pauch?"

Ega sa ometi neid metsa wõi wisata. Kui nad on, peab ju ikka ülesse kaswatama."

"Ei tema lubanud naist wõttagi, töötanud wanaks poisiks jääda. Ta ütles ju wiimati, et kurat wõtku naesewõtmist ja lastekaswatamist."

"Südametäiega muidu, küllap wõtab ka, kuidas temagi muidu saab? Näe, wa Laiu-Laiu on siin, no mis ta sest kasu on saanud, et ta naist pole wõtnud, ega lapsi kaswatanud? Nälgas ja alasti teine, pole kusagil kohta minna. Oles naene olnud, küllap siis oles ikka toanurk ja oma leiwakannikas olnud."

"Jah, eks see temagi elu ole wilets küll, ega ta kiita ole, olgu küll, et ta üfipäinis on. Wahel on, ei ta saa päewal otjal einet hamba alla. Ehk kust ta waene saabgi: päiwiti tööd teha ta ei jaks, metsa-tööd pole ka praegu. Tuleb aga õhtul teine, istub ja wahib, ega julge küsida ka, nagu häbi oles olema, muud kui anna aga jälle tüff leiba teisele, ei lähe ju muidu magama. Ka paljaid külmi magedaid kartulid sööb teine, kui aga kätte annab. Eks see nälga ole hull küll, aga mis sa teed kui ta tuleb... Kuidas ta tänab, wõtab mütsi pääst ära! See on tal nõelutud ja tarnitud, paik paiga pääl, oma nahka pole ollagi. Juuksed n'a hallid teisel, wana juba. Wa olen teisele ikka ütelnud, et mis sa sest mütsist pääst ära wõtad, ega ma mõni jaks ole..."

"Ma olen mitu korda naernud, et wa Laiu-Laiu nii-jamati teeb kui sead: ootab ja ootab ning kõgiseb, ei lähe magama. Niipea kui sa talle aga suutäie leiba annad, poeb kohe lasta. Sead on ka: wirijewad ja käiwad, ei jää wagaheks. Saawad nad aga oma jao kätte, poewad kohe igaüks oma pesasse."

"Jah, eks ta ole. Ei tea mis see inimene targem on, ühte moodi tahab igaüks jüüa saada. Näe wa koerakutsikasgi ehk kanapojad — ei taha rahule jääda, ei lähe ukse alt ära, kui sa neile midagi ei anna."

"Eks ta ole, igaühele aga anna, igaühe eest muretse, aga kes meile annab ja meie eest muretseb?"

"Mis seda nüüd rääkida, muud kui angelda aga pääle, nii kaua kui weel wähegi wõimu on, kuni faks fätt rinna pääle saawad, eks siis ole aega puhata küll."

"Tõsi ta on... näe, meie tahtsime homme heinad koju tuua, muud päiwi ei taha raisjata. Saab ehk paar wäikest tegu teha, toome enne kiriku aega hommiku wara ära. Pärast ehk saab kirikusse ka minna. Wanamees muidugi magab juba, seda mulgi muud on. Eks sinagi taha puhata? Kas on haigus juba täitsa möödas?"

"Äh, möödas... kes ta mööda ajas! Eene surma pole seda lootud. Ära harjunud, ei pane nagu tähelegi. Ega

ta siis ka nõnda hull ole, et sugugi elada ei wõi. Ma jaan öösel magadagi. Magama jäämisega on kõige halvem; õhtul on alati pahem, kirbud jooksewad ka weel. Niipea kui aga filmad ford kinni lähwad, ei siis tea enam kellestgi, enne kui hommikul. Eht ei tea, mis sest ööst on? Üks filmapilt. Mehed saawad weel lõuna a'al jõoma päälegi magada, aga wõi meil siis seda on: üks toimetamine ja tõmbamine järjesti. Eila öösel magasin ma nii raskesti, et ei kuulnudgi, kui poisid karjuma hakkas. Alles siis, kui wanamees ütles: „eit, kas sa ei kuulegi õige wõi“ — siis ärkasin alles ülesse. „Mul seda pole millalgi olnud...“

„Jah, see on hull, et seda ikka kuuleb, kui tema liigutab, maga kui raskesti. Ma tean, kui mul Kata pisikene oli, siis — niipea kui ta liigutas — fraps olin ülewal. Nüüd jälle ei kuule müristamistgi, warasta wõi asemelt ära, ei tea õhugi.“

Tiina oli juba naerul, kui ta wiimaseid sõnu rääkis. Ka Wiiru endised raskeid mõtted oliwad palju fergemaks muutunud. Weel rääkijiwad nad natukene aega ja siis läks igaüks oma tuppa.

Õö, täis elustawat pehmust, laotas oma fergeid, paitawad tiiwad üle terve looduse. Tuul oli surmud; mitte üksainus puuleht ei liikunud ka kõige kõrgemate puude latwades. Rohutirtsud lõiwad hulgama oma laulu, wahel harwa peatades, nagu kuulaks nad, mis teised teewad. Nende laul sulas üheks üleüldiseks wõrjemijeks kokku. Taga metsas huiakas ööfull, seda juristes nagu osatama näis. Kusagilt kostis koera haukumine, siis kauge püssipauk, mis melsa kohama pani. Kõstri aiast kostiwad ööpiku lafsutamised. Keegi aga ei pannud seda tähele. Igaüks oli oma laulu juures ametis, ja kes wagased oliwad, need magasiwad. Üle wälja otsekohe paistis mõis oma pargiga, mis hirmutawalt mustas. Är'me waatame sel ilusal õhtul niisugust hirmuandjat. Aga on siis mõis oma mustawa pargiga tõesti nii hirmutaw? Efs pole ta hirmutamise aeg juba ammuugi möödas? Ha, ha, ha, ha!...

„Jüri! Jüri ae!“ hüüdis Wiiru redelit mööda lafa otjale ronides. „Efs sa uni saa juba otja? tahame jõoma hakata, Juuli lubas kirikusse minna, kutsub sind ühes... Ei sa kuulegi? Olid jälle öösel kodust ära wõi? Mis sa jooksed mööda küla ringi, lõowad sind wigaseks nagu Mäo Andresse... Tõuse nüüd ülesse: teised ootawad, tahawad jõoma hakata; ma pidin täna mustikale minema...“

„Anna pühapäewa hommikulgi ometi rahu, äripäewadel nääksud muidugi juba enne päikese tõusu. Hakkake jõoma, kui tahate, ega mina teid feela, ega see toht minu luku taga ole... Mina tahan magada.“

Ta pööras teise külje ja ei teinud ülestõusmisega asjagi, „Su siis ikka õõjel kodust ära olid, mis uni sul muidu on: kell on juba üheksa . . .“

„Jää õige ütsford rahule . . . Olin ma kodus ehk ei olnud, mis see sinusse puutub. Sa waata plika ja laste järele, mina tean ijegi, mis ma teen.“

Ena jäi nende sõnade päälle wagaheks. Ta seisis natukene aega wait, nagu mõttes, siis sõnas ta :

„Kas sa ei tule siis maha ? Et sa tule, sõõ kõht täis ja maga siis edasi, wõi minagi sind feelan, kui sa wäsin'd oled...“

Ena ootas jälle natukene aega. Jüri näis mõttes olema, mis teha : kas ülesse magama jääda, wõi alla sõõma minna. Wiimane wõttis siisgi wõimuse.

„Noh, üks ta puhas,“ wastas Jüri ja tõusis istufili : „Mis sest magamisestgi tuleb ! Maga n'a, et filmad paistetat'd pääs, wõi uni jellepärast ikka otja saab, seda hullem weel.“

„Ole siis kärmas ; filmapesu-west on õues kapas, seebi-tüft muru pääl maas ; ma lähen panen toidu lanale,“ rääkis õnnelik ena, et poeg wiimaks ometi sõõma tuleb ja läks mööda rebedi pulki alla. Sedasama teed mööda warsti tema järel läks ka Jüri.

Ilm oli selge. Mitte ühtainust pilwelapifest polnud terwel taewalaotusel näha. Kolm nädalat on sellest aega ära, kui Laia Jüri koju tuli, aga wiimatilka polnud sellest ajast saadik sadanud. Ilmad on ime-palawad. Ka tänane ilm töötas sedasama. Kerge tuul kohises metsas, mille hulka wäikeste lindude lühikesed laulu-lood kõlajiwad. Ka kufke kuuldi, kanadega metsas juttu ajama. Muidugi söimas ta wist seda suurt kuiwa ja palawust, sest kanade nokad, ka kufel omal, seisiwad päewad otja laiati ehk nad küll kõige paksemate kuupe pööfaste all losafili maas olles warju ja wilu otsiwiwad. Riisamati näis palawus ka seapõrsastele liiali minema, sellepärast ootasiwad nad seda filmapilku, kui emale toit künasse walati, ja läksiwad kärmeisti kõik hulgana sinna sisse püherdama. Aga see tegu näis wanale liig olema, sest ta loopis oma kallid mudilased ninaga üksteise järele kõik üle molli ääre wälja.

Palawuse päälle waatamata tahtis Laia Juuli siisgi kirikusse minna ja kutsus ka Jüri ühes. See tõrkus esiteks natukene wastu, läks aga pärast siisgi. Wiin ja Tiina läksiwad üheskoos mustikale. Taidi-Taidi oli juba hommiku kella seitsme ajal kodust ära läinud. Koju jäiwad lapsed ja wanadmehed.

„Kusti, waata sa laste järele, me tuleme warsti koju tagasi,“ rääkis Wiin, kodust ära minnes, ja wanamehele ütles ta :

„Sa ole siis niikaua kodus, waata, et nad lapsi kana ette ei lasse : see on poegade juures nüüd nii tige mis hirmus, nokib laste filmad pääst wälja . . . Nää, Juljusele löi paar korda

nofaga tunaeila päha, suurel augud koha taga, oled päris kimbust teisega. Muidu kardab, aga nüüd nagu pöörane, waata jookseb su oma kallalegi. . .“ Wiimased sõnad rääkis ta Tiina poole ja nii läksiwad nad kahekesi õuest wälja. Wäite pois, kellele nimi Aleksander oli pandud — nüüd muidugi alles piis Sass — magas õues tiigus, kuna teised ümberringi ketast lõiwad. Laia wanamees oli muru pääl kõhuli maas.

Natufene enne eitei läksiwad Jüri ja Juuli ära. Nad jäiwad kirikusse minemisega täna hiljaks. Aga see polnud ju mitte ime, sest kui kirik kae-jala juures on, juhtub niisugune äpardus õige hõlpsasti. Inimene on hooletu: ifka aega küll, aega küll, peas ma lähen see mõni samm maad; nii läheb aeg edasi, kuni jälle hiljaks jäänud oledgi. Kui öde ja wend kirikusse astusiwad — siisgi mitte üheskoos, sest see oleks moodi vastu olnud, waid teine teisest uksest — oli kõster juba oma koha pääl.

Rahwas laulis, aga nagu wäsimult. Ka siin oli wist palawus müüdlane. Jüri, oli palaw, kui ta kirikusse astus, ta lootis sellest aga siin kiwimüüride wahel lahti saada. Asi näis esiti tõesti nii olema, pärast läks ta aga weel hullemaks, sest rahwast oli täna, kõstri püha pääle waatamata, taunis palju kirikus, mispärawast ennegi see kirik lämbunud raske õhuga peagi täidetud sai. Jüri istus pingi pääle maha ja hakkas oma kõrwal istuwa wanamehe raamatust laulma. Rammestawalt ja uinutawalt mõjus see istumine Jüri pääle. Ta laskis ennast kõksi wajuda — sedawiisi oli nii häa. Jutlus hakkas pääle. Jüri püüdis seda kuulata, mis, juures ta ka paar pilku üle selle poole kiriku laskis käia, kus naesterahwad istusiwad. Ta pööras aga peagi filmad säält ära ja hakkas kõstri pääle wahtima, selle lugemine, ka wist palawuse mõjul, nii ühetooniline ja mõjuta kõlas. Jüri wahtis paranifilmil, kuid filmad hakkasiwad raskesti kiskuma, ei tahtnud enam kõstrit wahtida. Jüri hakkas oma ees istuwat meest sihtima. Tõesti, ta ei wahtinud, waid jättis oma raskest filmad tema pääl seisma. Mõnda istus ta natufene aega. Korraga tõstis ta oma pää nõksti ülesse — ta oli tuffuma jäänud — ja wahtis nagu hirmul enese ümber. Nüüd pani ta aga tähele, et ka mitmel teisel seesama wiletsus käes oli. Tema kõrwal nohises rahulikult wanamees, pää rinna pääl ripakili. „Noh, mis temal waenlasel on, ka magab, kes teda õõsel taga a'as,“ mõtles Jüri ja jäi wagaselt istuma. Warsti leidis ta ennast jällegi magamast. Nüüd tõusis ta püsti, et sellest saadana wõrgust lahti saada ja hakkas kirikus olejaid filmitsema. Igal pool paistsiwad talle tuttawad näod filma. Miks ei oleks ta neid siis mitte pidanud tundma: nad on kõik kas mõisa teenijad ehk siit walla rahwas; wõõraid on wäga wähe. Niisama kuidas talle tuttawad näod igalt poolt filma paistsiwad, nägi ta ka igal pool uniseid nägusid, rinnale waju-

nud pääsid; ka norinat oli kuulda. Tuffujaid oli igal pool, niihästi meeste kui naesterahwaste hulgas. Tsegi noored neid palja päädega, ja mis kõige hullem, kiriku = wõõrmünder otse kõstri kantsli juures, tema filma all, oliwad sellesamas wiletuses, mispärast Jürigi püsti tõusis. Mitmed läksiwad kirikust välja: wiis armastiwad nad parem välja juttu ajada kui kirikus magada. Jürile polnudgi see nii wäga uudis; see oli talle kõik niisama tutaw, nagu inimeste näod: kõik oma walla asi. Oma kirik, armuline herra on ise ta ülesse ehitanud, siin võib ju natukene ka ihu wäsimusest puhata, niisama kui jutlustaja hingetoitu jagab. Jüri waatas natukene aega, warsti tundis ta aga, et ka püsti olemine mitte midagi ei aita. Ta sõnas: „Kuradi uni,“ ja läks kirikust välja. Muidugi, kõik seisab wana moodi kuni laulmiseni, siis ajab jälle igaüks pufki ja hakkab laulusi otsima. Jüri sai välja paari tutawaga kofku ja hakkas nendega juttu ajama. Nõg läks lõbusasti edasi, „kuradi und“ polnud enam kufagilgi . . .

Kui Laia Juuli kirikust koju tuli, jooksiwad lapsed talle tee pääle wastu ja karjusiwad hirmunud nägudega:

„Juuli ae, Juuli, Juljuse film pääst ära, nagu kõik werine, kana nokkis puruks, taat lööb kana nüüd maha . . .“

„Mis see on? Mis on Juljusel wiga?“ küsis Juuli.

„Noh, film werine, pääst välja, wa kana oma poegadega tegi . . .“

„Mis te waletate, kana siis, kuidas see kana seda tegi.“

„Tegi jah, tule waata!“

Juuli läks õue. Terwe maja rahwas pääle Jüri oli siin foos. Läbisegamini kostis, nutmine, wandumine, hädaldamine ja sõimamine. Päike paistis siisgi wana moodi selgelt ja palawasti, päris kõrwetawalt. Wiis istus tema paistel muru pääl ja hoidis Juljust süles, kellel parem film werine oli; ka pale pääl oli tal paar punast armi. üle kõhna palgede käisiwad punased jooned alla, mis were jooksmise kohta näitasiwad.

„Oh minu helde aeg!“ hüüdis Juuli hirmunult, kui ta oma wenna werist nägu nägi.

„Mis helde aeg see weel on,“ wastas Kaasi Tiina: „pois on ühe filmaga, walmis fant ja muud mitte midagi.“

„Ei tohi ka oma jalgu kodust välja wiia, siis on Jumal teab misjugune õnnetus kaelas,“ rääkis Wiis, kuna tal pizarad jällegi üle palgede hakkasiwad jooksuma, mis waheajal seisma oliwad jäänud. „Nõed poisid on ka . . . ja ma just kinnitan enne, kui waramasti välja läksin: waadake, et te poisid kanade ette ei jäta! . . . Oh et ta sõge loom ise ka eest ära ei märganud jooksta . . .“

"Ah, tema nüüd too-wanka, kuhu tema ka jookseb? Lähleb ju kana poegi vaatama, kükitab maha, wana on ju kui hagi-
 fallal, juled aga kaela pääl püsti," rääkis Tiina.

"Kus sina, siis wanamees, olid?" pööras Wiiu mehe poole:
 „Sa lubasid ju kodus olla, ei kedagi; nii on see meeste asi ikka."

"Säh, meeste asja . . . Ma olin ju kodus, wiskasin muru
 pääle natufene pikali, jäiwad kõik teised minu ümber siia män-
 gima, kana polnud kufagilgi näha: Mu filmad läksiwad natu-
 fene finni . . . üheforraga tõuseb kisa, poisjs karjub kui wõllas.
 Mina fargan maast ülesse, pää palawaga jegane, filmad pool
 finni, ei saa esteks aru ka, kus pool kisa on, hüüan poisja,
 näen kana lapse kallal, see pikkali maas, aga kas kuriwaim
 kallalt ära lähleb, muud kui kofsi edasi. Ma löön ta saadana
 kõige ta poegadega maha. . . Natufese aja pärast tulewad poisid
 kuusikust välja . . ."

"Sa oled ise niisamasugune kui need poisidgi. Mis
 häda sul magama oli jääda?! Dõ otja lõõskasid isegi, aga wõi
 sinu himu siis ialgi otja saab: kus sa aga natufene seisatama
 jääd, jäl on norin taga!"

"Mis, kurat, siis niisugust kana-nirakat pidada! Ma pek-
 san ta kõigi ta poegadega maha, loobin kõik üle aia kuusikusse,
 küll ta siis teab, et ta teineford enam, nirrak, lapse kallale ei
 lähe . . ." Wanamees tõusis maast ülesse, wõttis malaka ja pidi
 minema.

"Mis sa neist, pime loom, maha kopsid, ma panin teise
 ikka hauduma, et poegi saaks — Gaapsalus maksawad nüüd
 teised hääd raha. Nüüd on kõik lain'd, mis ma sest olen saa-
 nud! . . ." hädaldas Wiiu. Wanamees oli aga juba kanade
 juures ja hakkas neid maha wihtuma. Esimese hoobiga lõi ta
 ühe poja maha.

"Anna, anna, saadanatele, niisugused nir-rakad! Wiruta,
 tõmma wanale, kas weel siis lapse kallale lähleb!" karjus Kaasi
 wanamees.

"Mis sa neist nüüd tahad, tola-wasikas, mis see maha
 notimine weel aitab, ega see lapsele filma päha pane! Lase
 nad nüüd üksford olla! Waata, kas ta kuulab nüüd, wõta wi-
 maks malakas, anna sulle omale mõõda koibasi! Nüüd on sul
 jalad all, kus nad sul esteks oliwad? . . ." Tiin läks sõimates
 wanamehe poole. See ajas kanu taga, kes aga paksu kuuse
 pöösaste alla hoidsiwad.

Taat tahtis wanale ühe hää matsu anda, aga see ei läi-
 nud tal korda. Ta peffis wastu kuuse pöösast, kuna ta ise aga
 sõimas:

"Nir-rak, mine weel lapse kallale!"

Wiimaks läks ta jaluli kuuse pöösasse, aga ka sellest ei
 tulnud suurt mõitu.

"Näe, eks ta waenlane olegi juba ühe poja maha löönud," hüüdis Wiuu, furnud kanapoega nähes: "Juba suur kana teine... Mis ja hull tahad nendest, ega ja pääst loll ole!" hüüdis ta wanamehele ja kiskus madjaka ta käest ära.

"Anna kiwiga, mõta hää suur!" hõiskas wana Kaas õuest, istufili tõustes.

"Sulle omale kiwiga lõugade wahale! Ka üks hääke veel! Ega need sinu kanad ole, kopsti omal neid niipalju kui tahad, siin mõid oma nina mõõ wahale pista!" hüüdis Wiuu talle wastu.

"Sina pea oma lõuad jah kinni, mis sinul asja on," ütles ka Tiina oma mehele.

"Ega ma sinuga pole rääkinud, ja mõid oma hambad minust küll rahu pidada," wastas see oma eidele.

"Mis sest kopsimisest nüüd veel kasu on, kui lapse film juba pääst wäljas, ega ja talle kana filmi ifka päha pane," rääkis Tiina Wiuu poole, kes oma wanamehega kuuse pöõsa ääres riidles. "Näe hullu, eks olegi ühe maha löönud ja — furnud. Jlus juur poeg, ega seda maksja ära wiisata, mõib juled seljast ära kiituda, ära küpsetada," rääkis ta kanapoega nähes.

Kõik läksiwad nüüd furnud kanapoega waatama ja Juljus jäi jällegi üffinda muru päale istuma, kuhu Wiuu teda oli pannud. Wana Kaas aga ei wiitfinnd ka ülesse tõusta.

"Näidake mulle ka!" hõiskas ta teiste poole, nagu poleks ta enne ialgi furnud kana poega näinud, kuna ta aga mitugi korda neid ise oli maha löönud, kui ta neid wiljast wälja ajas. Juljus hakkas nutma.

"Nirrakad, jälle jätate te lapse üffipäinis," karjus Wiuu. "Sina, Juuli, ka niisamati, ise suur nagu hobune, siisgi pole sul aru kihugi pääs, jooksed lapse juurest ära. Noh, mis te näete siin? Surnud kanapoeg, nagu enne poleks olema seda näinud. Lapsel on teine film veel pääs, see tarwis ka veel lasta wälja konfida, siis on ta õige korras, tubli asjamees..." Juuli läks mõttis lapse sülle. Sel filmapilgul kostis aga kamb-rist teine kija.

"Nir... rakad!" wandus Wiuu, kuna wesised filmad wiha tules wälksuwad. "Ega ja nendest rahu saa, ei õöl ega päewal, üks kisa ühtepuhku, n'a et löö nad maha just kohe. Mis nirrataksest peats nii palju ilma loodama... Sina ka siin," pöõras ta wanamehe poole, kellel alles kiwi käes oli.

"No mis ja seisad siin, kiwi käes, katsu et sa magama jälle saad, ega sul muud ole... See rõffab jään kambriks, kes sedagi jälle aitab, muud kui mine aga ise, jalad walutawad kohe all. Ei tea, mis ta pime jään peats lõugama, ära ka ei määsi, hää ei lähe tal ära, rõffab kas päewa otsa. Ei tea, mis ka

minulgi sulle anda on, rinnad tühjad, pehmed teised nagu nartsutükid, jure nälga, kui tahad, jüüa ja ka ei märka midagi..." Ta läks tuppa.

"Niisuguste sugu maa päält tarwis ära kaotada," siunas Laia wanamees murule Kaasi juurde astudes. "Tema, saadana filmamuna, lapse kallale — kes sind sööda ja su eest hoolitseb! Küllap tuleb paras aeg, ma tahan katsuda, kas jääb sirukili wõi mitte."

Wana Taidi-Laidi tuli ka koju.

"Ma kuulsin ammugi juba kisa, olin metsa wilus pikali, tulin wiimaks waatama, mis teil siin on. Tahtsin esteks kirikussegi minna, aga ei saan'd, poln'd ju mitte midagi jalga panna ja paljajalu ei lasa teised ju sinna sisse, läksin metsa"...

"Waata, mis on — poisj ühe filmaga," wastas Laia wanamees.

"No-noh, kuidas see läks? Näe imet, ja päris werine kohe."

"Eks wa kama-nirak. Git läks mustikale, poisid jäiwad oma pääd koju, siia õue pääle — ma olin ka siin pikali — ühe korra kuulen kisa, tõusen ülesse — juba filmad puru.

"Waata õelat, näe ligundit! Kõik pead ja ilmas ka ära nägema. Wa isa hani lohumib ifka küll lapse läbi, siniseks pejab kohe; ja ega tema hull karda sind ennaftgi. Wõi kama? Noh, tal ju pojad, igauhel oma kallid."

"Ega see laps neid poegi läin'd ära wõtma," rääkis Tiina.

"Tõsi on ta küll, mis ta nende poegadega teeb," kiitis Taidi-Laidi järele.

Jüri tuli õuewärawast sisse.

"Mis sel poisil silmal on? Nägu ka puru?" küsis ta, wenna werist filma nähes.

Talle räägiti teatud lugu jällegi ära. Ka Wiin tuli wäikeste lastega õue.

"Nõutage aga neid weel juurde, see on alles liig wähe, kanu on ka rohkem tarwis, üks ei jõua nii hästi..." rääkis Jüri, kui ta kõik oli ära kuulanud. "See on ime, et teil mõni sigade roaks pole saanud, elajad mõnda pole ära tallanud. Tuliste jüte sees pole ka weel ükski kõrwenud, ka keewa wee sisse pole ühtegi uppunud, seda on tarwis kõik läbi katsuda. Waat, siis on üks käteta, teine jalgadeta, kolmas pime — täis walla ferjuste pataljon!..."

"Kus mul ninatarf!" wastas wana Lai. "Ei sa märka oma lõugu pidada — oma wanemate kallal haukumas! Waata, et sa ise linnas sigade ette wõi kusagile keewa wee patta ei lähe. Küllap lähed otseti kusagile õlle waati..."

"Jah, niifaua sündiswad küll wanemad sulle, kui nina alles tatine pääs oli, pütsata filfasid, aga nüüd, kus ise jaksad

püüsid jolga tõmmata, nüüd tarvis söimama ja mõnama hakata. Hoidku neid noori inimesi ka, kui palju on kurjust!" rääkis wana Kaas.

"Jaa" ja mõtad ise ütsford naise, eks saa näha, kus sa omal siis paned, mis siidi ja sammeti sees sa nad hoiad. Paned klaaspurki wist. Muretse ise oma eest, ää topi oma nina teiste asjasse, pole su elupäewad weel möödas, wõid weel sada imet ära näha. Pole need sead ja lapsed ilmaft weel kadun'd ja ega ja'gi Jumal teab, kus ilma otja ei saa," rääkis Tiina.

Jüri jäi wagaseks. Kolme wastu ei julgenud ta midagi ütelda. Pääsi oli aga isa. Eht ta küll esimese hooga ka tema ees kõik wälja ütles, mis tal meelde tuli, siisgi jäi ta kohe wagaseks, kui see talle midagi wastu ütles. Wiin seisis wait olles. Lapsed wahtiswad alles itka ükssilmi Juluse pääle, kes Juuli süles istus. Päike paistis endist moodi kõrwetawalt. Wahel harwa lehwis ferge tuuleõht.

"Waata rumalat, tema läheb lapse kallale," hakkas Taidi-Taidi. "No mis sa sest lapsest tahad, mis ta sulle kurja on teinud eht mis ta kellelegilegi kurja on teinud? Lapse kallale jooksed siis, tohoo peletes! Ma magan wahel päewad otja kuuse pöösa all — kui sul himu nokkida on, nokkin'd siis minu filmad wälja, nad on juba mul muidugi peaaegu kustunud, ei jeeleta enam mitte midagi — peksnud mul wõi mõlemad wälja; Kauaks minul elu on, kellel mind tarwis on — aga lapsel siis ... ta on ju alles noor. Näh, oliwad ierased filmad teisel pääs ma ütlesin alati, et kaswab üks tuline pois, andke aga aega ... aga nüüd tema hull peksab filmad pääst wälja. Siisgi, teise jättis weel järele."

"Ta ei saanud ju, ma jõudsin appi," ütles Laiu wanamees.

"Nojah ei saanud, waata õelat ... Ei tea, kes su poja-räbalaid tahab ... siis lapse kallale. Ja, eks ta ole: wanast inimesest ei saa ju teine wõitu, tarwis jelle kallale minna, kes, wastu ei jaksa hakata — küll ta kawal on. Ja kohe filmad. No, kes talle seda ütles, et film jääb oli? Küll tal selleks mõistus on ..."

"Kus need suured poisid siis oliwad, et need ei näinud, kuhu laps läks?" küsis Jüri.

"Nemad nüüd märkawad midagi, eks nad olnud metsas, kus mujal ..."

"Ei märka ..." hüüdis Laiu wanamees: "wemmal, muud mitte midagi neile, küll siis meel päha tuleb ..."

"Jah, plikadega mööda pöösa-aluseid oskawad nad küll ümber jooksta ja piherdada, aga lapse järele ei oska waadata. Weil niisama uune teine — fikab aga teistega ringi ..."

"Muidugi, poisid pole karistust näinud, teewad, mis tahawad, ütsgi ei ütle sõna," tähendas Jüri.

„Miks ei öelda . . . Ma prassisin teistega alles eilagi, aga wõi siis kuulawad,” rääkis Wiuu. „Wõmmi ka teisa wahel, ei tea mis see aitab, muud kui naerawad. Kusti oli eila, ma tahtsin teisele anda, kus seda nüüd, jookseb üle aia metsa, naerab ja hirmutab, lõuad ka weel pääs, kuula aga, mis säält tuleb . . . waata, et kiwidega loopima ei hakka. Ta on nii wastane, et ta mitte kunagi käsku ei tee.”

„Waata nirratat, wõi tema jookseb metsa . . .” rääkis Laia wanamees. „Kus ta nüüd on oma koiwadega, aga ma tahan talle näidata. Wõi tema saadana pärast pidi teine ühe filmaga jääma. Kustas! tule siia!” hüüdis ta poisi poole. „Silmapiik lae püüdis maha, ma tahan katjuda, mis wäänfael ja dige mul oled, wõi metsa jooksmas . . .” Ta läks poisi poole. See seisis natukene aega ja pistis siis plehtu. Wanamees järele. Mäa pääl pidi isa oma poja peaaegu kätte saama . . . ei saanud aga siisgi. Malafaga sai ta talle paljalt ühe hoobi mööda jelda wirutada. „Nir . . . rak, kas sa kuulad,” karjus ta ise. „Haugu weel teine ferd emale wastu ja hirmuta. Küll ma sind ehitan, mis!” Poisj hakkas karjuma, putkas siisgi metsa.

„Laf,” sa tulid üksford metsast wälja, kui kõht tühjaks läheb, küll sa siis saad mu käest, winnutan kimbu pajusi seks ajaks ära. Mä sa mõtle, ei ma sulle kingi. Annan sulle, n’a et sa niisamati kui kanapoeg risakile maas oled. Kas hakkab ju süda siis painduma, kas kukuwad lõuad finni?”

„No mis sa hirmutad sest lapsest, teine ei julge wiimaks enam metsast wälja tullagi, ei tea kuhu läheb . . .” rääkis Wiuu.

„Katsu nüüd asja, laf’ läheb, saab näha kuhu ta siis dige läheb. Mingu kui himu on, üks leiwaraistaja wähem, kas wähe weel teisa, hää kui mõnest lahti saad . . .”

„Säh, mis sa siis neudest oled nõutanud, kui sa neid ei falli, ega nad mõned kassi pojad ole, keda üle aia lepiusse loobitakse ehk kiwidega jõe lastakse, nad on ju ometi inimese lapsed.”

„Inimese lapsed . . . Oles ta inimese laps olema, ei ta siis üle aia metsa jookseks. Sa ikka mõni pool metsalist on, et ta finna läks . . . Sa ütled, mis sa neist nõutad . . . Kus mina neid olen nõutanud, kui neid antakse, kus sa siis nad paned, ega sa neid maha pea lööma . . .”

„Mä haugu nii palju, ole parem wait,” ütles Wiuu oma wanamehele.

„Eks mina haugu alati, jina üfipäinis räägid. Ega tohi oma last karistada ka, siis on kobe kisa lahti, oled nagu ei tea mis kurjateo ära teinud. Mä siis teine ferd hädalda, et poisj ei kuula, et ta metsa jookseb.”

„No ega ta sul jelle peksmisega ka targaks ei saa,” ütles Tiina.

„Sina pea oma fihwad rahu, sul pole siin mitte midagi ütelda, wahi oma nirakate järele,” wastas talle Lai wanamees.

„Mis loomad sul omal nad siis on, kui mul nirakad on. Sa ise oled hää nirakas. Nälgin'd olete te kõik, nagu kiriku rotid, üksgi kewadel pole enam koera jahugi koti sopis. Teist söimamas, nir . . . rak!” Tiina tõusis püsti: „Küll te kängute kõik siia nälga ära, nagu putukad külmetan'd puukoore wahel, andke aga aega. Mino lähen sügisel siit minema, elan kui paradisis. Poleks ma teid ühtepuhku siin aidan'd, Jumal teab kas teid oleksgi enam elus olnud . . .”

„Oh kus mul õige aitaja on. . . Rõtt! Rääi mu õue päält haukumast, mul pole su kisa tarwis ühtigi,” ütles Lai.

„Aga sina tee, et kanad mu uksepaku alt läin'd on, ehf muidu näitan, mis asi on,” wastas Tiina ja läks minema.

„Poisid, minge ajage kanad ära,” käskis Lai wanamees, aga poisja polnud kusagil.

„Ah las' nad olla, mis nad jääb kurja teewad, katju asja nüüd; tema karjumist ehf kedagi,” rääkis Kaasi wanamees.

„Wanamees, tule jäält ära!” hüüdis Tiina.

„Kusti! Kusti ae! Tule, mine aja kanad ära, mis ja jääb metsas wahid! Tule aja kanad ära, siis ei tee ma sulle mitte midagi.” Kusti oli lipsti üle aia õues ja ajas jookstes kana oma poegadega Kaasi ukse alt ära. Selle wäitese ärateenimisega oli kõik endine kuritegu, mis eest teda metsa pekfeti, tasa. Ja see ei olnud ju esimene ford, muidugi ei jää ka wiimaseks, kus jalaastumised niipalju wäärt on.

Juljus oli Juuli sülle magama jäänud. Unes liigutas ta ennast ja tegi filmale haiget, mis pääle ta ülesse ärkas ja nutma hakkas.

„Noh, mis tal nüüd oli? Tegid haiget omale?” küsis Wiin.

„Mis selle filmaga teha? Ega ta sedasi ikka wõi jääda, peab tohtri juurde minema,” rääkis Jüri.

„Oh, tohtri juurde siis!?” hüüdis Wiin hirmunult. „Ei seda küll wõi. Kuul me seda raha wõtame, mis maksta. Ehk on need tohtrid mõned inimesed! Nää Kufemäe Kein käis oma Kustiga, ütles et oleks tema seda teadn'd, et nad niisugused hullud on, nii hirmust walu lapsele teewad, ei tema poleks läin'd. Ehk kus siis selle raha ots. Säh, käis jäält, maksis tohtrile kuuskümmeend kopikat, rohud maksnud mõni poolteist rubla ja ei tea mis jäält ära sai! Wõi nemadgi jumalad on, et uue filma pähe panewad. Kedagi, muud kui teewad lapsele tulist walu, muidugi haige ja hell see film teisel, wii weel nende kätte, siis ei jõua seda kisa keegi ära kuulata. Eks ta parane isegi ära, mis tal siis ou! Weri on kiini, nüüd pole enam midagi.”

„Ei see küll lähe, juhtub et hakkab mädanema, waat' siis“ rääkis Jüri: „siis võib kas elu võtta. Ega see film mõni nalja asi ole.“

„Ääh, tühi elu nüüd võtab,“ püüdis wana Raas naeratada, kes ifka alles siin küljeli oli.

„Noh, ehk mis siisgi on? Eks ta siis saa walust lahti? Aga tohtri juurde — seda küll ei ole, ma olen kuulnud, mis nad kõik teewad: saewad jalad ja käed otsast maha, kõhud peawad lõhki lõikama ja . . . Ei mina oma last küll nende kätte piinata wii. Ega neil aru ole, mis nad teewad.“

„Mõisas preili annab ju ka ifka rohtusi ja tunneb haigusi, eks wõi tema juure minna. Ammus see oli, kui Männiku eidel tauge seest-walu oli, läks sinna, ei tea, mis ta talle andis, aga näe walu oli kohe möödas, nagu poega ära.“

„Ega safsad rumalad ole, need teawad kõik,“ rääkis Laiidi = Laiidi,

„Ennem on parem muidugi tema juurde minna ja ega tema ei võta ka midagi, annab ja teeb kõik muidu . . . Miks nemad ei tea . . . nemad teawad küll . . . Seesama tühi film, ei tea mis neil selle juures nüüd on — annab rohtu ja ongi walmis, terve. Ega ta selle filmaga nägema muidugi hakka, seda pole. Aga mis sest on, kui ta aga terweks saab, et ta haiget enam ei tee, siis pole midagi. Ühe filmaga näeb ka; ehk kui palju on inimesi, kes ühe filmaga oma eluaja ära elawad ja weel misjugused tublid mehed on.“

Nad rääkiswad, seletaswad ja sõimaswad weel natukene aega. Ka Tiina tuli uuesti tagasi, mis sellega lõppes, et nad wanamehega mõlemad minema läksiwad. Wiimaks mindi poisiga mõisa preili palwele. Armuline preili andis esiteks nõuu tohtri juure minna. Kui aga Wiin kangesti palus, et preili ise rohtu pääle paneks, siis täitis ka wiimaks tema palwet ja sidus filma kinni. Sääl juures ütles ta aga, et see film wist enam nägema ei hakka. Wiin ei pannud sellest aga mitte sugugi tähele. Ta oli rõõmus, et preili rohtu pääle pani, sest nüüd saab film warsti terweks, kui ta'st ka küll mingit kasu ei ole. Rõõmsa südamega tuli ta mõisast koju, nagu oleks asjad kõige paremas korras. Ka ei wõtnud preili selle eest mitte midagi, käskis weel näitama tulla ja ütles, et selle eest on tarwis mõisa kolm päewa teha, rohud olla wäga kallid. Aga mis see natukene on — pööäsi: film saab terweks.

Kõik näib Laia ja Raasi õue pääl wana wiisi olema: palaw, kõrwetaw päife hele-sinises taewas, kus harwa mõni pilwe-lapp näha on, mängiwad lapsed, kes nii rõõmsasti filkawad, kana oma poegadega, feda Julius nüüd ühe filmaga näeb,

sest teine on tal ikka alles kinni seutud. Pääle laste on siin weel wana Taidi-Laidi, keda Laia Wiu koju laste juure on jätnud, sest ise on ta ruffist lõikama läinud. Kodus ei ole siin praegu muid kui lapsed ja Taidi-Laidi. Lapsed nutawad ja naerawad läbi segamini, sest kes suurem on, see teeb wäiksemale ikka niipalju halba, et see wirisema peab, kuna tugewam ise siis naerab ja osatab. Taidi-Laidi peab järele waatama, et nad üksteisele ülekohut ei peaks tegema. Ta istub muru pääl maas ja näib nagu mõttes olema. Ehk millal ei näi ta mitte mõttes olema? Ta on seda alati. Ikka on tal pää rinnale wajunud ja ta wahib alla poole, olgu ta murul istumas, nagu täna, puid saagimas, lõhkumas, söögi laua ääres, mida tal ei olegi ehk ka kirikuteel, kuhu ta tänawusel juwel sellepärast pole saanud, et tal midagi jalga pole panna; ka jutru ajades tõstab ta oma filmad harwa ülesse ja waatab oma wastasolija pääle. Praegu on ta mütti pääst ära wõtnud ja waatab seda, kuna kerge tuuleõhk tema hallide juukstega päikese paistel rõõmsalt mängib. Näib wälja, nagu ei mängiksgi tuul nendega, waid nemad tantšiwad ise lustilikult päikese paistel, mida nad nii ime harwa näewad, sest Taidi-Laidi wõtab oma wana, jügawa mütsiloti, mis tal kõrwuni ulatab, wäga harwa pääst ära; ta ei lahku temaga õõsel heina hunikustgi, fartes, et ta ilusad lokid, — juuksed on kaunis käharad — mis kandmisega juba hõbedaseks on läinud, samblaid ja muud puru täis lähewad, kuna nendest puhastamine talle nii raske ja wastumeelt on. Ka pole tal ju harja ega kammi selleks. Laia Juulil on küll üks kamm, millel juba tihedad pi'id enamasti kõik wälja on läinud, aga wõi see teda teiste kätte annab, weel ammu temale — Taidi-Laidile. Temal pole ka teiste kammi tarwisgi, tal on omalgi kümne piiga kamm, millega ta juba nii kaua oma juukseid on filinud. Ka ei tarwitagi juuksed paremat kammi, sest nad seisawad lahke meelega selle koha pääl, kus nad mütti all on harjunud olema. Ka täna, tuule käes tantšides, langewad nad kõik iga üks oma koha pääle, niipea kui nad selleks aga mahti saawad. Mägu on Taidi-Laidil kortsus, filmad auku wajunud, juu ei jaks ennast nagu hästi kinni hoida; kaela-jooned on wäljas ja näiwad kui pinguli tõmmatud nõoritükid olema, kui ta oma pää ühele ehk teisele poole pöörab. Wana kuue-nadi on tal seljas, mille alt pool-must särk wälja paistab; selle rinnad on paelaga kinni pandud. Pükid on takusest triibuliseft riidest; nõõpide asemel on tal puu-pöör ees. Ehk miks ei peaks see puu-pöör kahe kolme nõõbi ette seisma, ta on ju paar, kolm tolli pikk ja weel kaunis jäme. Eimene kasu on pöörast muidugi see, et ta paremini pükstel ees seisaks, teine — et ta mitte katti ei lähe. Jalad on paljad, kaunis mustad, kattijed. Pähema jala põhja all on mäda-wull, mispärast wa-

namees kanna pääl on summitud kaima ja sellepärast lonkama, kuna ta jalad muidu aga täitsa terwed on. Kui ta oma mütsi juba küll on wahtinud, paneb ta tema jällegi päha ning hakkab oma jalgu wahtima ja mäda-mulli hellalt sügama, mis siis nii magusasti fiheleb. Lapsed karjuwad aga oma soodu edasi üksteist kiustates ja osatades.

„Kuule pois, mis sa jälle sääl teed!“ hüüab Taidi-Taidi Kustile, kes Kaasi poisi jalast kinni hoiab ja teda nõnda muru mööda ümber weab, kuna see aga kui mõllas karjub: „Kas sa lased nüüd selle teise olla, mis sa tahad temast, ega ta su pääle ei tule.“ Kusti aga ei kuula, naerab ja weab edasi ja tõmbab wiimaks teise tagasiwidi üle pää kuserpalli. Kuserpalli käija hää jääb forraga lusksti wait, sest kael läks kõwerasse, hing jäi kinni. Aga nüüd hakkab ta uue jõuga. Kusti weab teda aga nüüd kõhu pääl edasi. Särk tuleb piinatawal kaendla hauku kofku ja nii sõidab ta palja kõhu pääl mööda muru, kus mitmesuguseid wälfeseid pulkafid on, mis igaüks sõitja kõhu pääle oma jäljed jätawad, iffa edasi. Nutja fija on suurem, aga ka wedaja naer pole wälfsemaks jäänud. Teised lapsed waatawad juures ja naerawad ka, ainult waewatama õde hakkab oma wenna pärast nutma.

„Oh sa saadana hing, näe mis ta teisega teeb,“ hüüab Taidi-Taidi maast ülesse tõustes, keppi wõttes ja poiste poole tõttates. Kusti hakkab aga oma ohwriga kärmemini edasi minema, pistab jooksuma ja wanamees peab kahjuks nägema, et ta talle mitte sugugi ligemale ei jõua. Wiimaks pistab ta aga jooksu niihästi kui ta wanad jalad ja mäda-mull seda lubawad ja jõuab poistele järele. Ta tahab Kustit lüüa, kuid ei saa, sest see lasseb enne teise jalast lahti ja jookseb ära. Lapsed hakkawad weel rohkem naerma.

„Kas sa näe timukat, wafk-uss, ää tapab teise, kõht kõif kriimal! Tule ja weel fiia, küll ma näitan sulle!“ siunab Taidi-Taidi. Kusti naerab, aga ja jääb eemale seisma.

„Kas said ühe juutäie? Oli magus ka?“ pillab ta wanameest: „Lööpadi, lööpadi, küüts, küüts, küll sul nüüd jalad all on, mind taga ajamas, aga muidu, kui siis oietab ja aietab, — ei saa paigastgi ära. Kust sa nüüd need hääd koiwad wõtsid, nagu wafikas, kui eit teise tallist lahti laheb.“

„Saugu sa ise sääl weel, küll sa mul peosse juhtud, ei ma sind unusta niipea. Pagan teab, mis loom sa oled, teine on kõif ära kriimustatud ja werine, küll sa saad, pois, las' tulewad aga teised koju, ma tahan rääkida, wõi jina, nagu hunt, teise kallal.“

„Sa, wanamees, ole õige wait, ää pobise sääl, küll sa saad ise mu käest weel enne, kui ma sinu käest. Tee parem

oma püüfid terweks, et jäält midagi paistma ei haffa, ä'ä minu kallal õrise, niraš."

"Waata poisši, waenlast, no kes sind sedas' on õpetanud rääkima. Aga kas ja tähti tunned ka. Jäsa meiet ostad lugeda?"

"Kas see sinu asi on, hää kui sa'gi ostad, mul pole tarwisgi."

"Näeh, näeh, kas ja pead oma lõuad finni, häbi sul ei ole ka!"

"Pea ise oma lõuad finni, waat, kui tõmban sulle pulgaga mööda hambaid, lõõn needgi sul weel kuru, küll ja siis, niraš, tead, et ei tule mind taga ajama. Mis sinul minuga asja on, ega sa mu isa ole."

"Kas sa jääd wait, lõuad finni, ma tulen jelle ksepiga"... Wanamees tõusis püsti.

"Tule tule, olen üle aia metsas koke ja haffan sulle kiwa andma, kui sa ei kuula." Poiss naeris pilkawalt. Teised lapsed haffasiwad ka naerma, isegi ühe filmaga Julius ei jäänud selles teistest järele. Wanamees jäi nagu mõtlema ja istus wiimaks jällegi murule maha, wist arwas ta asjataš poisši taga ajama minna.

"No eks ja tule, — istud aga kõsti! jälle maha, just kui jalad oleks põlen'd olema," rääkis poiss mõidurõõmsalt. Wanamees ei teinud temast aga enam asjagi, ta haffas oma jalga waatama, kus põhja alt ta mäda-wulli jooksmisega katki oli teinud. Mäda, mis jäält wälja tuli, oli werega poleks ja sellepärast punane.

"Waata findert, tema pärast löhu oma jalg ära, nüüd haffawad orgid torfima, ei wõi enam sugugi kätä, muud kui seo aga finni, aga ei tea kus hull neid nartsusi ühtepuhku tõmmata, kuu woodert pole enam midagi, piha pääl aga weel üks lapp, rääkis wanamees.

"Paras, paras, kes käsib teist taga ajada, ega ma find puutun'd," rääkis Rusti, kes nüüd juba õige ligi oli tulnud.

"Jah, lase sind teist ära tappa, ega teil siis ühelgi aru pääs ole."

"Eks see tapa teda küll. Ma olen ennegi teda küll wendanud, eks ta wõiks ära surra," rääkis Rusti, kes nüüd juba wanamehe juurde maha kükitas ja tema jalga waatama haffas. Ka teised lapsed tuliwad siia ja istusiwad ümberringi maha, et katkist jalga waadata.

"Kus ja ta katki tegid?" küsis Rusti.

"Ah, metsas, käi paljajalu, wõi neid orka ja kända siis wähe on," wastas wanamees.

"Eks sa pane jalad riidesse, mis ja paljajalu käid."

"Näeh, ma panen ju ikka ka, aga nüüd, juba paar nädalat tagasi, kaotasin nartsud, pastlad metsa ära, oliwad mul

ühed rädid ifka, ega tood jalga sündin'dki enam panna, fand-
sin teisa faenlas; sai himu otša, panin metja kammu pääle,
sidosin enne puntrasse, et efs pärast, mõni teineford wõta ära,
asjaks ifka fanda, aga ei leia seda kändu ülesse enam. Käisin
täna hommitugi jälle waatamas, aga mis ei, see ei — pole
fujagilgi, ei juhtu pääle. Wõi ehk on loomad koguni ära söön'd."

"Me wa Päits tahab küll nahka fangesti," rääkis Rusti.
"Meie Kriimik ka, tema ehk pistisgi nad parikassee,"
rääkis kaasi Juhku wesiiste filmadega.

"Millas tema neid söi, see on ifka meie Päitsi töö, söi
teine taadi karwanahka pastlagi ära ja tuli-uned olivad, mis
neid wanu siis weel rääkida, neist ei saanud tal hakatagi;
Madul pistis leiwakoti pintslisse," seletas Rusti.

"Me Kriimikul oli eila olnud üks naha tükk suus, efs
see olnudgi wist sinu teine pastel," rääkis Kaasi Juhku, kes
tingimataalt näidata tahtis, et nende Kriimik Laidi-Laidi past-
lad ära on söönud. Aga ka Rusti ei tahtnud järele anda,
waid püüdis seda auu endi Päitsule wõita.

"See siis nüüd tema pastel, tal kadusiwad ju kahe nädala
eest juba ära," rääkis ta.

"Noh siis oli ehk see tema pastel, mis ühe korra am-
mugi, kui fewadel loomad wälja lasti, tal suus oli, näris teine
aga, ei söön'd, suu jooffis ila, ma nägin seda küll, ilma pael-
teta oli."

"Kas sul olivad ilma paelteta need pastlad?" küsis
Rusti wanamehe käest.

"Ei oln'd, muul olivad ifka paelad taga, olivad ju teised
nartsudega ühes puntras kõik, panin kammu otša. Ah, mõni
teab, kuhu nad säält jaiwad. Oleks wõinud teisa ifka naru-
dega weel jalga panna, aga ei leia ülesse, otši ka, aga wõi
siis wana inimese pää enam midagi mälestab ehk finni peab."

"Nojah, temal olivad ju paeltega; näed teie Kriimik
pole ifka neid söönud," seletas Rusti kindlasti ja rõõmsalt, et
ometi wõit ford nende Päitsi poole hakkab kalduma.

"Aga ta ehk söi paelad enne takka ära," rääkis Juhku,
kes kudagi moodi sellega ei näinud leppima, et nende Kriimik
neid pastlaid mitte pole söönud.

"Jäeh, paelad enne ära!" rääkis Rusti. "Ega ta inime
ole, et ta enne oskoe paelad takka ära süüa. Me Päitsil oli
hiljuti üks suus, paelad aga ripendasiwad. Madu jooffis järele,
wõttis paeltest finni ja tahtis teisel suust ära tõmmata, paelad
tuliwad katki, aga tema lahti ei laje, muud kui lätšib ja näšib
aga edasi. Madul on need paelad alles, ma lähen otšin ta
ülesse, toon need paelad ära, efs ja tunned oma pastla paelu
küll, siis saame kohe näha, kellel õigus on."

„Mina seda küll ei usu, et teie Päits nad ära sõi,“ rääkis Juhku nüüd. „Ehk kui ta pastlad ära sõi, aga kus ta nartfud vani?“

„Sõi ka ära,“ vastas Rusti.

„Jäeh, siis nartfud ka; ei sõõn'd ühtigi, ja waletad,“ rääkis Juhku.

„No las' tuleb Adu õhtul koju, ma tahan neid paelu sulle näidata, kui sa ei usu,“ lubas Rusti.

„Üks ta puhas, näita,“ kiitis Juhku: „aga kui paelu ei ole, siis on meie Kriimik ära sõõn'd.“

„Olgu pääle, las' aga Adu tuleb koju,“ lubas Rusti. Nii jäiwad nad teine seisega rahule. Kõige selle waidlemise aja kuulafiwad teised lapsed hoolega ja tõsiste nägudega päält, nagu seisaks selles küsimises, kes Taidi-Taidi pastlad on sõõnud, kas Päits või Kriimik, terwe nende tulewik. Õhtuks unustawad nad selle küsimise ehk muidugi juba ära. Waidlemise lõppu ei pannud wanamees mitte enam tähele; ta näis jälle nagu mõttes istuma.

Sel ajal kui lapsed Taidi-Taidi seltsis õues kiskafiwad, nutfivad, naerfivad ja waidlefivad, oliwad rahwas ruffi wäljal kõige kibedamalt ametis. Igaühel oli muidugi oma teatud tükk lõigata ja sellepärast tõttas igaüks just oma pärast. Siin ei olnud seda waatamist, kas kurbas ligidal ehk kaugel on, siin oli pääsi, kas wakamaa äär weel kaugel on. Päike põletab armuheitmataalt. Kerge tuul kohised metsas, aga wäljale inimeste ligi ta ei pääse, ta ei raatfi nagu metsast lahkuda, jääb sinna peatama, puhkama. Aga rahwas ei puhka, ei peata, waid sunnib sirpi ühetasa edasi töötama. Mesilased sumisewad lõikajate nina ees, nagu tahaks ka nemad weel oma tööd lõpetada, sest ühest ruffilõikufega kaob siin ka nende lõikus. Selle asemel mõiwad nad tulewal suwel seda rõõmsamalt sumiseda. Kuid teadmota on, palju talwe külm nendest sumisejatest tulewaseks suweks üle jätab. Tulewal suwel on siin loffaw punase pääga ristifhein, mille õitel mesilased rõõmsalt sumisewad. Aga need on, mõib olla, uued mesilased. Jah, uued mesilased, uus suwi, uued lilled. Selle pääle waatamata, et rahwas tööga muidugi tõttab, käib kurbas siiski mõõda wälja. Ka walitseja on siin, muidugi mõlemad selleks et töö häduse ja puhuse järele waadata. Mõisa poolt tuleb ka parun ise. Ta on alles noor mees, armata kaskümmeend kolm, neli aastat wana, wäitese kasuga, walge weregaga, sääl juures aga rahwa sõnade järele „üks fange mees.“

Kurbas mõtab juba siis mütsi pääst ära, kui paruni herra alles eemal kaugel on ja ei pane teda terwel sel ajal päha, kui armuline herra wäljal ümber uitab. Ka ruffilõikajate seas on mehi, kes oma mütsi jeks ajaks pääst mõtawad, kui parun

lähel forras on; see sünnib muidugi palawuse pärast. Nähta-
wasti förwetab päife aga paljast päälage weel rohkem — nii-
sugused kombelikud ja teistele eesmärgiks olejad on kõik wanad
hallid raugad. Selle eest räägib aga armuline paruniherra ühe
ehk teise paljaspää wanamehega paar sõna, kuna ta teistest
wait olles mööda läheb. Ka on ju noored inimesed nii ruma-
lad, nad ei oska ju jaksstega rääkida.

Suopis teist moodi, kui ruffilõikajate juures, läheb töö
fesa kündjate käes. Mõisas on tööd nõnda fisse seatud, õigem,
mõis on töödega kõigist nõnda maha jäänud, et alles ruffilõikuse
ajal fesa künnab. Palawaga on hää künda, parnud on hästi
härge del fallat ja sellepärast käiwad nad kärmemini. Aga mitte
üksi mõis ei künnu oma fesa nii hilja, waid ka mitmedgi koha-
pidajad, kus weel wanad, kombelikud ja eeskujulikud taadid
peremeheks on. „Mõis künnab hilja ja saab leiba, eks me siis
ei saa, mõi faks siis rumal on, näe tal on iga aasta parem
ruffis kui meil,“ räägiwad wanad hallid taadid. Ja, mõib
olla, neil on mõnes tükkis õigus, mõni feda teab, kui ka fange-
fael sed, aralangenud ja ufmatad noored feda ei usu. Ruffi-
lõikajad waatafiwad igaüks kui faugel wafamaaäär on, künd-
jad waatawad kui faugel kubjas on; ruffilõikajad ootawad
wafamaa lõppu, kündjad aga jõomawahe lõppu. Aga ka neil
on jao-töö ees, kuid see on annu teatud, fada forda küntud.
Moona mees teab felfefsti, mifisuguse wenimifega ta oma jao
õhtuks wälja faab. Ja enne õhtut feda ära lõpetada, tähendab,
mõisa walitfufele faebada, et tööd wähe on. Aga see oleks ju
meeste arwates kõige suurem lollus olema. Piikami fi weniwad
härjad, kuna kündja hoolega fahka hoiab, et see parajasti wao
alt lahti murrats ja hüüab ife: „Punu! Mustu! Näeh, mis
ja nüüd wahid: Kas ja jätab oma kõõpimif! Waale, nirraf,
kus ja käid!“ Nii sugused hüüded fofawad igalt poolt. Lai
ja Kaafi kündmife tükid on förwu.

„Ei see lõuna jõua ka tulla,“ rääkis Kaas, kui nad rin-
giga teineteife juureft mööda läfifiwad: „Aa nüütab juba, härjad
on ka wäfin'd. Tarwis kubja käeft küfida, mis kell on.“

„Jah, faaks natuke fefks ajaks gi ometi wilusfe. Aga fuule,
kell hüüab gi juba, läh'me! Tprrrrr...! Natuke oleks nagu
wara olema. Ega see ometi meie mets ei põle, siis on furat
wäljas, mine feda wiimaks fustutama, ei anta jõõgi tundigi.
Künnu edafi!“ Nad andfiwad härge dele piitsa ja läfifiwad edafi.

„Härjad lahti ja mõisa, mets põleb!“ hüüdis üks kolmas
kündja Laiale.

„Aa! förweda, mis häda finul felleft on,“ wastas Lai.

„Kubjas kästis kofe filmapilt... Tprrrrr...“

„Ega siis aita, peab minema,“ wastas Lai. Tänane
jõõgi tund on mokas. Wõiks see mets kõik maha põleda.“

Ta hakkas piffamisi hãrgi ikkest wabastama ja siinas õhtesoodu edasi. Korraga oliwad kõik asjad ta meelest halwasti. Ka hãrjad ei seisnud nii, nagu tema tahtis. Kui ta ifet neil jarwist ära wõttis, näiswad need nagu tigedad olema, kurrjasti tema pääle wahtima. Ta andis teisele rusikaga wastu nina.

„Nir . . . rak, kas sa kuulad, wõi minu pääle põrmitsema, küll ma näitan sulle!“ sõnas ise. Hãrg raputas pääd.

„Kas sa seisad wagane, kellel su jarwi tarwis näha on,“ rääkis ta ja andis hãrjale jällegi mõõda pääd. Nii sõimas ja tontis ta hãrga, kuni ta wiimaks ise uskuma hakkas, et hãrg tõesti süüdlane on. Piffamisi ajasiwad kündjad hãrjad koplisse ja hakkasiwad mõisa minema. Kõik kurbja kiirustawad sundimised oliwad asjata. Igaühel oli oma isiklikka toimetusi nüüd nii palju, et mõisa minemisega mitte kudagi moodi hakkama ei saanud.

Laia ja Kaas läksiwad kodust läbi. Siin leidsiwad nad naised eest, kes rukkii wäljalt koju lõmale oliwad tulnud, aga nendele oli juba käst järele toodud, et nad tuld peawad kutsutama minema.

„Lähme kãrmesti, katsume et mõisa saame,“ kiirustas Laia eit oma wanameest, kui see weel siin kohmitsema hakkas.

„Noh, mis tuli sul siis õige taga on. Katsu mul asja nüüd: wa mõisa metsa-puru, nagu oleks teisest puudu olema. Lase tuli tõmbab teist natukene wãhemaks, hakkab ehk siis meilegi ka natukene walguft paistma; nüüd ela nagu kotis, ei sa nãe pãikese tõusu õieti, loojaminekust pole rããkidagi, paljalt waata kuidas mõis pãikese tõusul sãrab, pãewal hiilgab, õhtul punneb,“ wastas talle wanamees.

„Etz selle eest ole tormi ja tuisuga hãã wagane ja jõe, nagu juure Jumala selja taga.“

„Aga kes sind kodus lasseb siis istuda, ega see mõisa sulle armuleiba anna.“

Nõnda arutades läksiwad nad mõisa poole. Natukene maad nende jãrel tuliwad Kaas ja tema eit. Nende rããkimine muutus aga pea sõnelemiseks, wiimaks riuts, et nad sõimates mõisa jõudsiwad. Wanamehel oli pããasi muudugi sõõgitund, mille ta tãna metsa põlemise läbi kaotama pidi; Tiina hãdal-das oma pooleli jãanud wakamaa pãrast. Mõlemad arwasiwad oma kahju raskemaks ja sããlt jee riid tõusisgi.

Mõisa jõudes oliwad neljal suurel wanfril juba hobused ees, kuhu inimesed pääle istusiwad ja metsa sõitsiwad, herrased ise sõitsiwad lahtises kaleskas wanfritele jãrele. Tuli polnud metfas weel liiga laiati lãinud ja mis pããasi, ta polnud mitte suurets metfas, nii et õhtuks temast tãitfa mõitu saadi. Metsa-wahid jãeti siisgi õõseks wahti juurde. Kustutamise juures kõrwetas tuli mitmelgi juuksed ja habemekarwad ära. Ka

auflijets põlenud kuubesi, särka ja püksa oli näha, mis jaksstele nalja näis tegema. Mõned olivad õnnetumal kombel kuubedest ja westidest ka suutuks ilma jäänud. Kõju tulekul oli naiste hädaldamist ning meeste wandumist kuulda; faksad aga rõõmustasiwad, et kõik nii õnnelikult oli lõppenud.

Kodus hakkas Wiu oma wanameest noomima, miks ta hooletuse pärast oma kuuest ilma oli jäänud. Noomitaw püüdis ennaft süüft lahti puistata, jäi siiski wiimaks wagaseks ja hakkas kahetjedes kufalt sügama.

Kaas oli oma westi seljatagusele ja särgile mitu auksu sisje põletanud. Tiina hakkas teda sellepärast haugutama ja soimama. Kaas umalt poolt hakkas Tiinale ette lugema, kui palju ta ise maja asju katti on teinud, millega wõrreldes särk ja westi seljatagune mitte midagi ei ole. Siit tõusis jällegi riid ja weel niisugune riid, et nad ühes laua pääl söömagi ei hakanud. Tiina sõi alles siis, kui wanamees juba asemel norises.

Mõisa herrased olivad aga õhtusöögil kõige paremas tujus: põlemine oli wähe kahju teinud ja rahwas oli agarasti kustutamas olnud; päälegi oli metsa-sõidu tagajärg — magus uni, mõib olla, niisamasugune, nagu Kaasil tema norisemises, kui naene laua ääres kahe lapsaga wait olles sõi ja mehe särgi ja westi seljataguse pääle mõtles.

* * *

Mardipäewa aeg käes. Kas nii ruttu? Ammus oli alles suwi, põuane suwi, ja nüüd juba Mardipäewa aeg? Siiski on ta nii, ainult üks pisike põhjus on, miks ta nii ruttu on tulnud, nimelt: romani-, nowella- ja üleüldse jutufirjutajad on omale imelise õiguse omandanud — nad firjutawad need sündmused ja ajajärgud oma töödes kujutatud isikute elust ülesse, mis neile meeldiwad. Kust nad selle õiguse on saanud ehk kes on neile ta andnud, see on suutuks arusaamata. Suurte töödele aimawad ka kriipseldajad järele ja sellepärast ongi meil pime, wihmane sügise nii ruttu käes. Matuse aja eest loeb lugeja alles, et ime kuiw suwi on, et päikese pale hirmsalt kõrwetab ja et mets põleb, sestamast — sügise, Mardipäewa aeg oma pikkade pimedate öödega, millede warju all nii imepalju wihma armastab sadada.

Olgu kuidas on, aga parata pole midagi, nagu ka Laia eidel mitte midagi teha pole, et Jumal teda nii suure lapsefargaga on õnnistanud, ehk ta küll pisarfilmil rõõmustab, kui Õnnistaja mõne nendest pääle sündimise warsti oma juurde kutjub. Laia eit nutab, kui tal pojake ilma sünnib, westistab filmi ka siis, kui nad hulgakesi ta ümber seisawad ja wingus moffadega „ema anna süüa!“ wirisewad, ei unusta ka filmi

põlle nurgaga siis pühkimast, kui ta üht ehk teist nendest wirsejatest igawesesse rahufambrisse saadab. Ka taewas nutab, walab püfimata pisaraid, mis nii kaua palawusest pakitsenud rinnas on paisunud. Keda nutab siis taewas? Kas Kaasi, kes homme oma eidega siit lahkub ja teise walda wäikese rendikoha päale elama asub? Kaas ei nuta isegi lahkumisel, mis peaks siis teistel weel jellest olema. Aga eit? Mis teeb tema? Ääh, eitede asja nüüd, nemad nutawad alati, nutawad rõõmu pärast, nutawad ka südametäiega, mis sääl siis weel lahkumise juures rääkida. Tiinal on täna palju toimetamist. Paljajalu plartsib ta õues muda ja pori sees; seestjast lähneb ta jälle tuppa. Ta peseb, küürib, puhastab, korjab kõik asjad kofku, et midagi kaduma ei läheks. Eht on neid asju siis wähe. Igal pool iorkawad nad sulle silma, waata ja tuppa nurka ehk õue aia äärde. Sääl on lapad, kausid, lusikad, kulp, talbrikud, ämbrid, faelkongud, pajad, nende kaaned, kui ka need juba pool-põlenud on, kangasteljed, käärpuid, woff wärtnatega, matt, küllim, jõel, rehad, wikatid, lähfrid, karbid, uus-testament, mida keegi wist terwel aastal pole liigutanud ja p. p. m. Ka roguški nuustikud ja paar hääd liiwa-fiwi tahab Tiina siit ära wiia, sest mõni teab kas neid uue koha pääl saada on. Laia eit on teda aitamas. Tiina ei taha siit lahkuda, ta tahaks surmani siia jääda, aga wanamees ei jäta järele ja nii lähewad nad siis.

„Mõni paraku aeg teab, kuidas meil sääl uue koha pääl on, wanamees kiidab ikka küll, aga wõi siis tema juttu uskuda wõib. Kangel ka, et läheks teist vaatama, ei saa, muud kui mine puru wõdrasse kohta, nagu hundi pesasse;“ räägib Tiina Wiulc.

„Oh, mis teil nüüd wiga, faks last, need juba ka juured, ega neil hoidjat tarwis ole, wõiwad oma joodu küll selgata, jaate ise mõlemad tööl käia . . .“

„See on küll, aga mõni teab jeda kohta. Eht teda ka oma kohaga, ma keelasin teda küll, aga wõi siis tema kuulab. Wõttis mõne niisuke, et sure nälga ää teise juurde, aga mis tal wiga oleks mõisa kufagile teomeheks hakata. Eht wõtnud siinkene koht jällegi, nagu see siin on, mis mureta elu oleks olnud: tee oma päewad ära ja pole midagi. Kui tulebgi leiwa puudus, eks mõisast ikka saa, kui mitte muidu, siis ometi teise aasta pääle ette. Aga mis ja sääl teed, kust ja jeda raha tõmbad, ega sa teda ise taguma hakka ehk kellest ja taod teda!..“

„Eks ta ole küll. Ma olen ka ütelnud nende lastegagi, et kui muidu ei saa, lähen mõisa, eks ta ikka siis meie natuke anna, ega ta nälga ikka ei lase neid surra. Eht kellele nad kasuwad, talle omale. Miipea kui jalgu hakkawad järel wedama, kohe tööle ja ega meie oma tööft, Jumal teab, mis

teha saa. Näe, ma ütlesin Jürilegi see kord, et võta müts paruni herra ees maha, ega see mõni furitegu ole, aga ei, see kangus ikka sees. Noh, nüüd läts teine jällegi linna, aga Jumal teab, mis säälgil kaela tõstetakse. Oleme meie oma elu-päevad siin ära elanud ja neid kõiki üles kaswatanud, eks siis nemad ka läbi saa. Aga või siis kuulavad. Eks saab näha, kes elab — äh, mina seda küll enam ei näe, praegu juba kõik kohad valu täis, nõnda et ja ei või hommikul ennaft liigutada — mis nemadgi siis õige jõuavad kofku kraapida."

"Ei tea, mis nad siis kofku kraabivad, kedagi; või pole neid enne nähtud. Wanaft pääft tulewad oma walda, pane kus ja tahad nad. Muud kui wald toida, anna magasi-aidast wilja!"

"Jah, eks ta ole, kuidas kellelegi juhtub. Näe, wa Zaidi-Zaidi on siin, eks ta ole kroonut teeninud ja mõisat orjanud, aga nüüd, wanaduses, pole arendajat kusagilgi, waatab aga kes suutäie annaks. Rust ta waene loom saabgi. Tuleb talwe, lähetsgi teine metsa tööle, aga kuhu too jäfsab minna ehk mis ta selga paneb. Istub toa nurgas; wälja ei taha teist ka ajada, ehk kus ta waene loom läheb: metsa kuuse alla."

"Ah, need mehe-nirakad on ikka ka, ega nendest siis ise-enda aitajat saa. Ma olen omagi wanamehele ütelnud, kui ta wahel minuga poriseb, — aga millal ta su'ga siis ei porise? — et ja oleks ammugi muda ja sõnniku sisse juba ära uppunud, kui mind sul poleks olnud. Aga küll täskimas on, ühte puhku, nagu ega ma ise midagi ei märka, tema ikka üffi. Küllap me siin ikka oleme weel elanud, teiste inimeste filma all, aga mõni teab, mis siis saab, kui me kahetsi koha pääl elama asume. Ei siis küll walget päewa näe. Ta on mind mitu korda ähwardanud õõsel ära tappa; ütleb aga, et waat, kui annan julle firwega, küll sa siis tead. Ma olen talle ütelnud, et eks ja anna, kui tahad, aga sinu lõugamiist ma ikka kuulama ei hakka. Mistarwis mul omal nad päha on loodud, kui ma neid pruukida ei oska. Tema mõtleb, et ta üffi võib sõimata, eks kat-sugu, küllap näeme."

"De nüüd ikka elate ju paremini, kui eiotja. Enne ta tuli kobe kallale, aga nüüd lõugab muidu."

"Kas ta nüüd ei tuleks, aga ta ei julge ju, kardab. Undsin tale ühekorra kaellookudega, wa koogu ots läks tale päha, ma poleks seda tahtnudgi... kaua aega seisib sinine muht pääs, ajas nahagi päält ära, nüüd on juba ära paranenud. Ma pesin laupäewa õhtul teise pääd, puutusin, hakkas aietama; ma küsin, et mis sul wiga on. Tema ütleb, et eks näe, misjugune muht mul pääs on, mis ja kaellookudega löid, ja muud ei ütelnud mitte midagi. Mul sai hale meel, pisarad tuliwad filma, et ma oma meest sedasi peksan, aga mis sinna parata. Ta on ju üks niisugune furiwaim, et ega ja ühtegi asja tema tahtmise

järele ei saa, ei aita muud, kui haffa wastu, kuula siis seda tema mõrinat ühtepuhku."

"Ei minu wanamees ütle mulle mitte midagi ehk kui ütlebgi, ma kuulan sõnalaujumata ära ja sellega on kõik lõpetud. Et tal olegi ka wahel õigus ütelda, mis sellest siis n'a imeks panna."

"Ei tea, mis õigus temal paremat on, kui minulgi, ühetasja teeme tööd ja näeme waewa, mis temal siis veel jääb asja uriseda on."

Meeeste õiguse juures läksivad eided natukene sõnelema, siisgi mitte veel riidu. Kuid wäike must täpp jäi ometi kummagi südamesse. Ohtul päewa loojamineku ajal tuli aga veel üks wäike asi ette, mis esimest musta täpikest suurendada aitas — ja nii läks wana riid ise lahti. Kaasi lehm juhtus Laia ukse alla ja hakkas jälle ühte joolase-weelist toobrit laskuma. Wiin ajas ta jäält minema, ütles talle paar sõimu-sõna ja lõi teda torra peenikese witsjaga. Tiina nägi seda. Ka sõimusõnad oli ta ära kuulnud, mis Wiin tema lehmale oli julgenud ütelda.

"No mis ja pekiad ja sõimad jest lehmast, kas sul omal nad paremad on, just kui kitsed teised," hakkas Tiina.

"Ega ma tohi lehma oma ukse alt ära ka ajada, juba lõuad kohe pärani, pean lastma wist kõik ära õgida."

"Eks sa aja ära, kes sind, niraakat, keelab, aga mis sa ta'st pekiad ja sõimad."

"Mis preili see sinu lehma-kobaski siis on, et teda sõimata ei wõi, ennää mul asja ka. Lase sa teda veel siia minu riistade kallale, küll ma jaadan ta siis teise lauluga minema kui täna. Wõi, mis sa sõimad ta'st. Tohoo raista, teda ei tohi sõimata."

"Jje oled sa hää raisk. Sinul pole aga minu lehmale mitte midagi ütelda, sõima ja pekja omasid kui sa tahad."

"Täna oled sa wiimast päewa, aga siisgi ei märka sa oma lõngu teistest rahu pidada. Mine, mine siit ära, küll sa jääd saad, laj' te olete wanamehega kahekesi. Peaks ta andma sulle, na' et õige mäletad kohe, ehk jätab siis teised ka rahule."

"Ää muretse minu ette, waata kuidas sa oma lapse-nirakatega läbi saad, et need kõik pimedaks ei torgita. La' tuleb tahw, küll nad surewad sul kõik nälga ära, külm wõtab nad fangeks. Jääte ütsipäinis siia suurde toa-hagerikku, saab näha kes teda kütab, logistage siis hambaid."

"Waata, et sa ise külma käes fangeks ei jää, nagu firp märja koera karwade sees. La' lähte wanamehega riidu, küll ta pekjab su toast wälja, saab näha, kus sa siis lähed, enne jooksid alati meile, hangu siis laka otjal."

Nüüd hakkas Tiina täiest südamest sõimama. Wiin andis talle paar hääd ässa wastu, aga warsti nägi ta ära, et tema

mõned Tiina hulga vastu mitte midagi ei piisanud, vaid nende jekka suutuks ära kaduüwad ja ta arwas paremaks oma teed minna. Tiina hääli kestis aga veel tükk aega ütsipäinis.

„Mis teil siin jälle oli?“ küsis Laia wanamees omalt eidelt, kui ta koju tuli. „Tiina mõnab praegu alles.“

„Ah, tema asja nüüd, wõi tema lõuad ialgi wait wõiwad seista; kui tal laste ja wanamehega wõtmist pole, siis peab ta ju ikka teisi näkima, ega wagane wõi seista, just kui see keel fihelaks tal. Homme saame teisest lahti, saab näha, kes meile siia tuleb nüüd jälle, kas nüjamafugune, wõi weel bullem.“

„Gullemat ei wõi ollagi, pole ilma loodudgi, kui tema on.“

„Väbi aga ka teisega saan'd, polegi n'a polju riitelu'd. Näe, seitse aastat on täis ja pole arugi jaanud, kus see aeg on jäänud,“ rääkis eit mõttesse jäädes.

„Ei tea, peas see aeg ei lähe. Mõtlesime ja rääkisime kui me siia elama ajusime, et saab näha, kuidas need elupäewad ka mööda saawad, aga näe, nüüd juba oleme wanad, warsti on surm, mõni kümmefond aastaid tuigerdad weel, ja pole arugi jaanud, et elanud oleme ehk et wiletsust on olnud. Ja ega me siis n'a halwasti polegi elanud, päris nalgas pole me olnudgi, nüüd pole ju mõnel wiisteistkümmel aastal enam haganaidgi leiwa hulka seganud. Kui wahel kufagile wälja lähed ja näed, kuidas teised ilma inimesed elawad, siis on nagu raske, mõtle, et eks mina oleks wõinud ju ka nõnda elada. Aga ole kodus, ära mine kufagile, siis nõnda hää kofe, et paremat ei tea tahtagi. Ehk siin on nad, üks tuleb, teine läheb, otüwad seda paremat, kus linna otja nad keegi on saanud. Meie oleme jälle kõik selle aja ühe koha pääl ja mina siit küll mitte kufagile enne surma ei lähe, olgu siis kuidas tahes, see pole siis enam minu asi. Aga kui just enam tööd ei jõua teha ja ära aetakse, jaagu siis mis tahes, eks siis pea katsuma kufagile. Kuid sinna päewa on aega, kui Jumal elu ja terwit annab.“

„Jah, eks kui Jumal elu ja terwit annab ja meie kätetööd õnnistab, eks me siis ikka ela,“ sõnas eit sügawasti õhates ja waatas oma lapsetarja pääle, kelledest mõned magasiwad, üks ta süles oli ja mõned sooja müüri ääres mudase põrandi pääl istusiwad. Tal tuliwad wist jällegi õpetaja sõnad meelde, mis ta surmuia-pühal oli ütelnud. Wiin tundis, et neid tõesti oli õnnistatud: lapsi küll, lutikaid ja kirpa küll, wiletsust ja waewa küll ja leiwa puudust ka küll. Ja wõi siis küll küllale waewa teeb, üks küll jümitab teist külla.

„Peaks me ikka niikana elama, kui lapsed meil juba kõik jalgu järel hakkawad wedama ja omale leiba teenima, siis wõiks rahuga surra, aga muidu on halb, mõni teab, mis neist saab. Jatkawad nad aga ise teenima hakata, siis pole enam midagi, mis meilgi neile kaela on tõsta, mitte midagi. Wae-

selt tulime ilma, pool nälgas ja kepi hirmu all kasvasime, nüüd ometi on jeegi ära, wiletuses ja waesuses elame iffa. Aga eks säälpool hauda ole kõike küll. Ei mina nuriſe, ei tea mis ſiin ilmas iffa loota on, muud kui tee ja hangelda niikaua kui hing finni jääb, eks ſiis ole otſas."

"Ei tea, mis aſja ſa nuriſed ehk mis ſee nuriſemine aitab. Ifka üheſugune hull, nuta ehk naera, kõik üks ta puhas. Kes meieſugust näeb, mitte keegi; nägijad on iſe niisamafugused, rõhmeldawad ka päewast päewa edaſi. Ehk ſurmgi tuleb Kas mõni ette ära wõib teada, mis meid ſäälgi ootab. Näeb meid keegi ſäälgi, wõi ei, kes ſeda teab; on ſiis neid meieſuguseid wähe, terve ilm neid täis. Käſime Gaapſalus, ma kuulafin ſääl mulitſa pääl, kaks eite ajaſiwad juttu, niisamati kui meiegi, mis ſee aitab, et nad linnas on, kus kõik rikkad on, ka neid ei näe keegi. Meid pole ju ſiin pimedas metſa nurgas rääkidagi."

Eit ja taat rääkiſiwad weel kaua aega. Siiski jäiwad nad lõpeks enestega täitſa rahule ja nimelt ſellepärast, et „nemad on juba wanad, ei jõua enam fuſagile minna, laſ' noored lennata." Kui nad jõõma hakkafiwad, magafiwad juba lapsed kõik. Ka kaks ſoojamüüri ääres iſtujat oliwad ſinnafamaſſe põrandale õnneliſeſſe ja maguſaſſe rahuſſe uinunud. Wiin hakkas neid üles ajama. Nad ei tahtnud ükski aga üles tõuſta ja tihkuſiwad waſtu.

"Tõuſte üleſſe, tulge jõõma, muidu ſurm wahib õõſel päätfis," rääkis Wiin: „Ta wiib teid kõiki kolli auku." Tihkumine jäi järele, weel paar hirmutuselõna ja juba ongi lapsed kõik laua ääres ja hakkawad uniste päädega jõõma.

"Ega nüüd enam ſurm päätfiſſe tule?" küſib mõni pääle jõõki emalt.

"Ei tule, nüüd ſa jõid ju kõhu täis? Kas on kõht täis?" waſtab ſee.

"Kas ſiis muidu oleks tulnud?" küſib teine umbuſklikult.

"Nojah, kohe tuleb, iſtub ja wahib, ſilmad põlewad pääs, weriſed hambad juus!" Lapsed kuulawad hirmunud nägudega.

"Mis ſa hirmutat neift laſteſt, ei julge enam pimedas õue minna Mä kuulake ühtigi, ema waletab, pole ſurma ühtigi," räägib iſa. Lapsed jääwad kuulama ja wahiwad umbuſklikult iſa ja ema otſa, et kumba juttu nüüd peakſ uſkuma. Siisgi uſuwad nad ema juttu rohkem. Ehk miſs ei peakſ ſiis uſkuma, ta on ju ometi ammugi ja mitu korda juba neile ſeda rääkinud ja finnitab peaaegu iga õhtu, kui ta neid magamaſt üleſſe ajab

Teine pool ſeina on kõik waguſi, nagu ſurnuhaud.

Wiſt ei ſaa Tiina ja wanamees kange rõõmu parast rääkida. Aga, wõib olla, ehk on nad ſurwad endi wanaſt kohaſt

lahkudes? Nad pole tõesti mitte kumbagit, neil näib nagu üks ta puhas olema, sest ka wana Kaas ise, kes siit ammugi ära upitas minema, ei looda uues kohas Jumal teab mis paremat. Päälegi, kui nad rääkima peaks hakkama, siis läheks nad muidugi kohe sõnadlema, siis waidlema, kust neil nii kergesti riid wälja kaswab, mis, wõib olla, sellega lõpeb, et taat jällegi üksi asemel magab ja eit seina ääres maas kõwerdab. Aga nagu näha, ei ole neil täna õhtul niisuguse edentuse ette-kand-miseks misgit lusti. Siiski ei läbe nad sõnalausumata magama uinuda. Kui nad juba jängis takuse teki all pikutawad, pöörab Tiina enmast teise külje pääle, et juu wanamehe poole saab ja räägib:

„Mse n'a kõwa, õlga wähe sees; ei tahtnud enam palju panna teifi, homme wõta jälle muidugi kõik wälja. Sängi puhastasin täna ära, ei pidan'd teist korra enam tuppa toomagi, aga mõtlesin, et mis see üks öö talle ikka teeb. Ja, wõib olla, hakkab öösel wihma sadama ka ehk, teeb märjaks, muidugi lauad ja sambad koi hauka täis.“

Wiimaste sõnade kohta ei arwanud wanamees mitte midagi olema tarwis wastata; esimeste pääle sõnas ta aga:

„Ah, las' olla, wiimane öö, mõtle asja nüüd, seisab ometi meeles see wiimne öö, kui küljekondid hommikul hästi walutaswad. Sul poleks matsuudki enam sängi õlga panna, oleks wõin'd põrandalgi magada. Ja aga sest täna öösisest magamisest tulegi midagi wälja, uni ei tule pääle, ei tea mis see on.“

„Jah, kirpa pole ka jooksmas, puhtad õled on . . . Mul n'a hirm jelle minemise ette, ei tea kudas me saäl ka elame, saame ka oma aastase leiwa wõi ei?“

„Mõh, õige hull, ega ja mere pääle lähe, lähed ju inimeste hulka, kudas ja siis nalga jääb.“

„Ei tea, mis need inimesed aitawad, kui leiba pole. Ma oleks ikka tahtnud, et ja kufagil mõijas koha oleks nõutanud, wõi ja saälgi, rent-koha pääl, vähem tööd saad teha, rohkem ikka weel.“

„Saagu wõi kümme forda rohkem, ega mul sihusest asja ikka ole, kui mõijas on. Siin tulgu pujs-nuge ehk raud-naelu maha, muud kui mine, keegi ei küsi, kudas. Omal wõin ma ju sedasi teha, kui ma tahan, kõik on mu oma asi, kui aga rendi maksetud saan. Ja üks jeda ikka katju kudagi moodi. Pääasi, pole kubja ja walitseja näaksumist tarwis kuulata.“

„Ei tea, kudas moodi ja katsud, kui kufagilt midagi wõtta ei ole.“

„Ei ole wõtta . . . miks ei ole, ega seegi koht põlend ole, et midagi wõtta pole. Sa arwad siin meieks uralas ainult elada wõima. Wälisel maal elab ikka rohkem inimesi kui siin.“

„Eks saa näha.“

„Muidugi näeme. Oma päralt ometi tubagi, pole tarwis teiste õrnat ühte puhku kuulata.“

„Paljude seda teiste õrnat nüüd on, wahel harwa, seda matjab nüüd arvata, kes ilma sellela ifka läbi saab, olgu siin ehk jääl, sõna wahetust tuleb ifka ette. Me pole ju Wiinga ialgi riitunud ja teie Laia wanamehega niisamati. Need mõned wäikejed rääkimised, kes neid kõiki wõib tähele panna. Hakkad ja iga tühja asja tähele panema ja meeles pidama, kes siis ilmas elada wõib. See furd on natufene, jefsamast unustatud jälle kõik.“

„Ets parem ole ifka, kui jedagi ei ole.“

„Mine otfi see kocht, kus jedagi ei ole, ega jäälgi inglid ela, ka needgi riidlewad wahel.“

Nad rääkifiwad weel tüff aega, aga täna ometi nii ilusti, et nad ühe ajeme pääle magama jäiwad. Wist arwafiwad nad kõige paremaks ometi wiimase öögi ilusti üle elada.

Teisel hommikul oliwad nad juba wara ülewäl. Ka Ratta ja Juhku ei tahtnud magada.

„Ema, kas me täna lähme fiit ära juba. Me istume ifka hobuse pääle, ega me jala lähe jelle mudaga,“ rääkifiwad nad Tiinale, mille pääle see muidugi wastas, et nad hobusega lähwad. Ta tegi hommikul weel tule ülesse ja keetis karduleid ja imelik, tal tuli meelde, et ta wiimast forda siin tuld teeb. See teadmine tegi teda nagu furwaks. Ta ohkas. Walge-waruks oliwad nad juba walmis sõõnud, mis pääle wanamees kochi hobuse rakkesse pani. Suurem hulk asju oli neil juba enne ära wiidud. Kõik, mis weel maha oli jäänud, pani Lai oma wanfri pääle. Tema oli täna prii ja pühendas nüüd seda päewa oma kauase naabri aitamiseks, muidugi aittäh eest. Kaasi oma wanfri pääle istufiwad lapsed ja Tiina, kuna wanamees ise maas pidi käima. Minna oli weel ligi kolmküm-mend wersta. Kui kõik minemiseks forras oli, siis tuli ka terve maja rahwas wälja õue. Ka wäike Lasfi oli Wiul süles. Wana Taidi-Taidi seifis ka siin ja jällegi nagu mõttes, pää rinnale wafunud. Wanad saapa-tohlud oliwad tal paljalt jalas.

„Kas juba minek lahti?“ küfis Wiin Tiina juurde astu-des, nagu poleks neil eila õhtul mitte midagi ees olnud. Ka jee ei näinud sellest mitte midagi mälestama, kui ta wastas:

„Jah, keda siis nüüd enam. Näe, lühike päew, mis taft on nüüd, hulk maad minna ka, millal jelle halwa teega sinna jaame. Jah, nüüd jääb kõik maha, hulk aega on siin ilusti ja rahuliste mõõda läinud, mõni teab, kudat uues kohas saab, kõik on jääl tundmata, maa ja rahwas.“

„Meil niisamati, kes teab, misjagune seia jälle tuleb. Täniini oli hää elada, olime juba kõik nagu omakfed. Ja hästi oleme läbi ka saanud . . .“

"Seda m'agi oma wanamehele eile õhtul ajemel veel ütlesin, ei tulnud uni pääle, et wahel on wäiteseid sõna wahetuü olnud, aga wõi me siis riitunud oleme, alati ilusti läbi saanud. Kas me oleme üht' korda teine teist notanud, ega seda ole."

"Jah, mõni seda teab, kuidas nüüd saab. Aga eks me ikka ela, wõi me sellepärast siis suurema hakkame; eks tema tule muudugi omal a'al, mis ta'ist enneaegu oodata."

Sel ajal kui eided juttu ajasiwad, waatasiwad Laiu lapsed Kaasi omasid, kellel uued hilbud ümber oliwad ja sellepärast uhkelt wantris istusiwad. Omast arust oliwad nad ime kõrges ja waatasiwad nagu tuuharja päält oma endiste mänguseltsiliste pääle alla. Ja teist ei wõinudgi see ju olla: mõtle ometi — uued riided seljas ja — siis veel ära sõitmine ning isa saab peremeheks, ei tohi teda enam keegi mõisa moonataks hiiüda, nagu enne ehk ka see endinegi nimi nende meelest juba nagu wõõriti näis olema. Lapsed ei räägi mitte sõnagi, nad wahiwad paljalt üksteist.

Juba hakkasiwad jumalaga jätma. Kõige enne andsiwad eided teineteisele kätt. Nad hoidsiwad hulk aega üksteise kondiseid ja karedaid käsa peus ning rääkisiwad weel wiimased soojad sõnad oma südame päält ära.

"Jah, hääd terwit teile, Jumal õnnistagu teid, eks meie ka ikka ela," rääkis Wiuu, kuna filmist pijarad wälja paisusiwad ja mööda kuuwetanud kortsulisi palesti alla wajuusiwad. "Ei tea millas me teine teist jälle näeme, lähete ära kaugele, aga eks jää ilmas ikka kofku puutu, wõi me ilmas sambad oleme."

"Eks ta ole selle kauge maa taga, tuleks wahel ka waatama, aga kust ja siis jaad. Tulete ehk wahel suurde firikuse, piibli-pühäl ehk mõni teine kord, siis juhtume ehk kofku. On see asi ka, oleme hulga aega ühes koos rahulikult ära elanud ja nüüd mine, ei tea kas jaad enam filmaga näha, wõi ei." Ka Tiina filmad läksiwad wesiheks. Weel hoidsiwad eided teine teise kätt natukene aega, pigistasiwad weel wastamisi ja lastiwad siis lahti.

Ja kes oleks wõinud mõelda, et need eided, kes ise iga-päew koos elades riidlesiwad, oma wanameestele kaellookudega sinised muhud päha pekisiwad, nii südamliselt, pijarfilmil lahkuwad. Nüüd jättis Tiina Jumliga jumalaga, lapsed jäeti walele, mis nemad tühjad ka jumalaga-jätmisest teawad. Lõppeks rääkis Tiina:

"Noh, wana Laiu-Laidu, jumalaga siis ka." Ta sirutas oma käe wälja. Wanamees astus wantri ligi ja wõttis pakutama käe wastu, kuna ta mitte sõnagi ei rääkinud. Ta pääseis ikka rinnal, nagu mõtleks ta.

"Ela nüüd hästi, ole ikka terve, ä'ä haigeks jää." Wanamees ei wasta ikka mitte sõnagi.

„Noh, mis sul nüüd wiga on, oled wihane wõi?“ rääkis Tiina naeratades: „wõi tahad ühes tulla?“ Wanamees tõstis nende sõnade juures silmad ülesse ja ta nägu kiskus nagu õnnelikule naeratusele, kui ta ütles:

„Oleks tulnud küll, kui te aga mind wana rauka wõtate.“

„Mis su wiletsaga siis teha — roni taha wanfri otša sisse. Saame me ise süüa, eks siis sina ka suutäit saa; oleme meie nälgas, wõid sina ka tühja kõhtu kannatada.“

„Ma toon oma asjad ära; see on kähtu, mul on kõif kofku pandud. Ruue-nadi panen selga.“ Ta läks karmesti Laia tua poole, sest jään oli praegu ta elukoht. Ta jalad tõusiwad nagu kergelt, päägi oli rinna päält kõrgele kerkunud. Praegusel silmapilgul ei mõelnud ta wist mitte.

„Eks sul palja loskadega ole külm,“ ütles Tiina, kui wanamees ennast taha wanfri otša sisse kehitas.

„Ei ole ühtigi ma panen jalad heinte sisse,“ wastas see.

„Nüüd lähewad kõif ära, me jääme üffipäinis oma soodu,“ rääkis Wiin, kui Taidi-Laidi ennast wanfris kehitas, ja pisarad hakkasiwad uuesti üle palede jooksuma ehk ta küll teisest küljest rõõmustas, et wanamees ära läheb. Nutmiseks andis aga see siin põhjust, et wanamees oma äraminemisega selgesti näitas, nagu peaks ta Kaasi rahwast rohkem lugu kui Laia omadest, kuna aga Wiin endid palju paremaks pidas, kui Kaasi Tiinat ja wanameest. Aga kõif pidi ta lahkumisel ära kannatama.

„Noh, nüüd on kõif waluis. muud kui hakkame minema,“ rääkis Kaasi wanamees. Ka tema jättis kõifi jumalaga, mis juures jällegi hääd terwist ja Jumala õnnistust sooviti. Natuse aja pärast weeres kaks wanfert lõginal teineteise järel õuest wälja. Wiin maatas neile nii kaua järele, kuni nad metsa ära kadusiwad. Siis ütles ta lastele:

„Juba läksiwad, — ei enam näe. Lähme ää tuppa, näe ninad teil kõigil sinised pääs. Mul omalgi ihu wäriſeb, paljas sihtijaki tüft seljas.“ Ja nad läksiwad kõif tuppa.

ni õhtu kord järve pääl sõueti —
Noortmeest kena neiuks saatis,
Ja Laina siis viimati pajatas nii
Ja mõtetes wette ta waatis:

— „Ei taha ma waadata taewasse,
Waid silmitsen uinuwat wee pinda
Ju päike on astunud alla wee
Ja wajunud woogude rinda.

Näe, kiikudes, liikudes heljub ju
Sääl uduste fogude wari,
Ja rannal, näe, õitsemas lõhnuspun
Wees puhkenud rooside fari.

Jah, ilm sääl ka laenete põnes on
Ja ilm on sääl ilusam aina,
Kas tead sa aga, miks kaunim ta on?“
Nii waitfesti sosistas Laina.

Ja sõudja, see wastas tall' ohates:
„Jah, neiuks nägus ja sale!
Etis wale näi kaunim tõe ees,
Ja see on just täiesti wale.

Ja sest siis ka noorusgi kaunis on
Ja armsad on fewade päewad
Kuid sügis ja wanadus mustad on,
Sest waled siis õhusse läewad.

Need lõhnad ja laulud ja dielsed
Ja õnn ja ka armastus, naene
Ja rõõmud ja ihad ja lootused,
See wale on — wilets ja waene.

Kuid tõde on maru ja hall ja mees
Ja mure ja murede mõlged
Ja lootus on kustumud tõe ees
Ja lendaanud armastus-kõlged.

Jah, ära nüüd ülesse waata sa
Waid järwe wee waitjesse pinda,
Säält õnne sa leiad wist ütfinda
Ja rahu ja rõõmude rinda.

Kuid minult on kadunud luule see
Kõik pellikud ilusad kujud ;
Nks kinni mul sellesse taewasse
Ja riisutud õnne jaoks ujud.

Mul teised on mõlged ja tunded nüüd
Ma teistiti uskuma pean ;
Tõtt leida, see oli küll minu püüd,
Kuid tõelust sihits nüüd seän.

Ja sest siis ka talwelgi kroon on pääs
Ja palju on halla ja lume,
Seepärast ka süda mul ongi jääs
Ja tundmuses sügise tume.

Ja sest siis ka lootus on lurdunud
Rõõm roostest on ammuigi fõddud
Ja uskuise müürid on murdunud,
Arm waludest kalli on löõdnud.

Jah, ära siis ülesse waata sa.
Waid järwe wee waitjesse pinda :
Säält õnne sa leiad wist ütfinda
Ja rahu ja rõõmude rinda !"

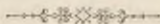
— Sind hakkam ma pelgama tõesti" —
Nii wastu tall' naljatas Laina
Ja sõudja see naeratas, sõnas nii :
„Ets talwe fui pelga ju aina." —

— „Kuid, kas sa ei usu, et taligi
Peab pelgama kewade pale?" —
„Ets tõtt wale tõrju ju tihtiigi,
Sest wägew ja wõimas on wale."

Nii nali, see lendas fui soe tuul,
Mis käib üle woogude pinna,
Suu naljatas, naeratas tihti huul,
Kuid õõ pidas omale rinna.

Kuid südame õõ sest nii rohkesti
Ju pisarais kastet siis tõusis...
Ja waitides neinke istus nii
Ja waitides sõudja ka sõndis.

Eino Leino järele G. S—s.

Rahwas mäsamas.

Juhani Aho järelle G. S—s.

Korruga kajas hädahüüd, üks jutt käis üle maa, külast külasse ja talust talusse.

Siamaa on hädahüüd, waenlane on üle raja tulnud . . . tõttake kõik appi . . . vastu panema, wanad ja noored, mehed ja naesed! Ei ole aega wiivitada, üles kõik, kes teie sõtta sõlbate, võtke sõjariistad kätte, rajale vastu, enne kui see hilja ei ole, päästma, mis veel päästa saab.

Need, kes sõjariistu oliwad õppinud tarvitama, haarasidwad need kätte, astusidwad ridadeesse ja formasidwad korraldatud hulkodena, wihunud päälitute juhatusel, võitlust algama. Sõjariistade wabrikud tegiwad töö ja päewad tööd ning läkitasidwad neid sinna, kus neist puidus oli.

Päris wagi oli warstigi sõjajalal.

Ei saa harilikudest rahuaegsetest sõja hulkadest, ka tagawarawägi on waja kaasa võtta, igameest waja õpetada sõjariistadega ümber käima, raugad, poisikesed, naesedgi olgu häda korral walmis! Sest küsimus käib kodu kaitsemise, kolde kindlustamise kohta.

Ja priitahtlikka ohwitseri ruttab ka kõige kaugeimatesse metja küladessegi sõjariistade tarvitamist õpetama. Nad sunnivad üle soode, sammuwad põhjatu teed mööda edasi, tärn mütsi ees, raske sõjariistade kandam seljas.

Waewalt on sõja-kunstist õpetaja külasse jõudnud, kui kõik rahwas wälja tormab. Nad ei põgene nüüd laande, ei lähe metsahurtfikutesse peesu, ei mata warandusi maha. Nad tulewad ise ja toowad oma poegi sõjawäkke wastuwõtmineks, emad talutawad pisemaid kae kõrwal, raugad on samuti waimustatud kui noored mehed, ja wanad eided, kes ise ei wõi õppima tulla, tahawad näha, kuidas teisi õpetatakse. Ja kõik wõetakse vastu, kõik sõlbawad.

Harjutus algab, suurest toast tungib õpetaja hää, taktilöömine ja nekrutide õpetus wälja. Sõja riistad wälguwad, käded liiguwad, kaugele kostab kumandamine. Päewad otja oldakse järele usinasti töös, ja kes fewadisel kiirel ajal hommiku ei saa tulla, see tuleb õhtu ja wiibib hilja ööni.

Kuid salakuulajad hiilawad metsa wööda küla põldude taha, luusivad ja nuusivad ning tõttawad ütleva, et rahwas mäsju on tõstnud,

Ja nad räägiwad tõtt ning ei effi mitte.

Seft rahwas on mäsju tõstnud, kui üks mees waenlase wastu üles tõusnud.

* * *

Aga kelle wastu on see rahuline rahwas mäsju tõstnud, kes on waenlane, keda tõrjuma ta jälle üles on tõusnud? — Oma pimedus on waenlane, oma teadmatuse wastu on ta üles tõusnud.

Aga kes asuwiwad kõige enne ridadeesse, kes tõttafiwad enne miid wõitluse platsile? — Hariduse elukutselised laiale-laotajad.

Aga misugused oliwad need sõjariistad? — Sulg oli odaks, sõnad wuhijefiwad kuulidena, raamatud pudenesiwad pommidena.

Aga mida tegema harjutab „ohwitser“ küla inimesi toa seinte wahel? Õpetab lugema, arwama, jagab teaduse alg-õpetusi . . . frihwlid lööwad kiwitahwliteft tuld wälja, koos-lugemine kajak taktis fewadijesse bösse.

Ohkarwad kingud.

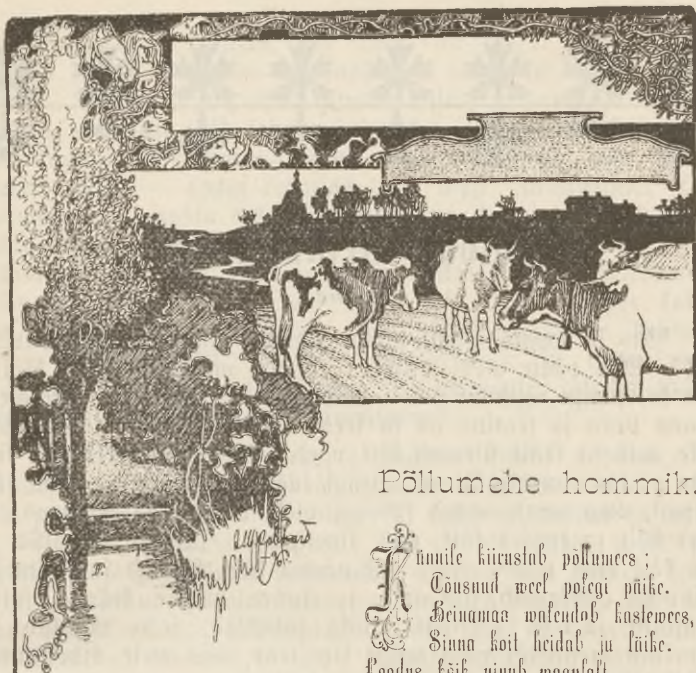
*Mälestuseft, mureft rikkad werepõllud isamaal,
Mida efiisad muiste jootsid raskel waenu a'al.
Kas teist wereküli iganes ei tõusegi,
Asjata end kangelased ohwerdanud koguni?*

*Oh te Eesti sajad kingud, sajad tapatallermaad,
Mida soojad wereojad rohkest' üle kassfiwad,
Kas te wõite nüüdse sugupõlwe werd weel soojenda',
Jääd weel angun'd südamete ümbert sulata' ? —*

*Nõnda sagedasti olen küsin'd üle terve maa,
Aga wastust olete mull' annud aina ohkega.
Ohkehääled sügawad ja tumedad te põuest tõusewad,
Kuna udud peitwad teid ning ohkehääli matawad...*

*Mälestuseft, mureft rikkad werepõllud isamaal,
Ohkage niikaua, huni udu lahkub lahkel a'al!
Ohkage niikaua, kuni Eesti süda tukstatab,
Kuni weri kihwatab, jää põline seft sulurs saab !*

Kaarlo Kramsu järele G, S—s.

Põllumehes hommik.

Künnile kiirustab põllumees ;
 Cõusnud veel potegi päike.
 Seinamäe walemdab kaslewees,
 Sinna koit heidab ju läike.
 Loodus kõik uinab waguvalt,
 Puhkuse rahu sees waguvalt :
 Põllumees wana on tõusnud.

Ah! ime ilus on üksi nüüd
 Aitaga põllale astu :
 Suwile hommiku kannis rüüd
 Wiewendab igalt poolt wasta.
 Põllumees, põllumees püüa küs,
 Enne kui nõuluid find lunde wiis,
 Ihakduki mullasse künda.

Waguvalt tõusis kuldpäikene,
 Mustawa künnile waatis,
 Selendas kõndija filmase,
 Püladad õiedelt saatis.
 Kündija künnab nii ulinalt,
 Wagu wano järele tõkselt,
 Pilgus tal wahwale läige.

Juba'p ju heliseb karjalasew
 Rahema lepiku wilus
 Pellate lehwitab looparw,
 Kolab laul mahe ja ilus . . ,
 „Suwine hommik, kui tore ta,
 Ma olin õnnelik oisatu!“ —
 Eerwitab põllumees päikekt.

E. T—rm.

Kuldne kiriku-kukk.

W. Gr.

Mis sa waatad jäält nõnda uhkesti alla, sa kullatud kiriku-kukk! Mis pääle oled sa uhke? Enese meelest oled sa läbi ja läbi kuld, aga meil on ometi teada, et sa paljalt kullatud oled! Wana pura ja seatina on su sees Wõi oled sa selle pääle uhke, mis sa jäält ülewast kõik näed? Meie ju nii kõrgele lennata ei saa, meil jääb nii mitugi lugu nägemata, — sina jääd ülewal, oma laiale actud sabaga, oled hoolas ja walwas, sa näed kõik ja kuuled kõik, mis kibellunuas sünnib. Peaksid sa aga kõik oma teada — ei, kui päewa kära lõpnud ja inimesed wäsimust puhkawad, siis ajad sa suure wastse kellaga juttu, salajuttu, ja mis sa sellele salaja jutustad, seda pajatab see teineford awalikult ning terve ilm teab, mis meie kibellunnas nudist jündinud. O sa „kuldne“ kukk, ära puutu suure kella külge, see ei oska saladust pidada!

Nemad ütlevad, et sa olla tuimuse-umest ärataja. Sa karjuda jäält ülewalt, kui sa paha näed, aga ma arwan ometi, et sa wahete-wahel tufud, sa kullatud kufekene! Kas sa näed seda suurt toredat kõrtsi siin! Sa pigistad silmad kinni — sa magad! Kas sa näed, kuis kiwid lendlewad, kas sa näed, kuis üks perekuuma isa ja toitja puuhaluga surmiks löödakse? Kas sa ei näe, et ta pilk sinu poole üles käib: Kukk, karju ometi, hirmuta karjategijad metja!”

Kas sa ei näe, kuis wiina- ja ollewaadid kõrtsi uksest sisse weerewad ja kas sa ei näe kuidas mehed kraawi kukkuwad — ilma pääta, sest pääga mees ei langeks ju sofa auku?! O, kullatud kufekene, sa magad ja ei kuule minu juttu. Waata, nüüd tuli põhja tuul ja puhkus su laiale actud saba pääle, sa pöörad oma noka kõrtsi poolt ära: mis sul kõrtsi külga asja! Ja ometi on sul ilmaga nii palju, palju tegemist! Sinu walwas silm käib põhjast lõunani ja lõunast põhja, hommiku poolt õhtu poole ja õhtu poolt hommiku poole, aga oma noka ette ei näe sa midagi. Kui ma nüüd ütlesin, et ei näe, siis ma waletan. Sa näed küll, kui toredad tõllad su ligi sõidawad, uhked hobused ees! Sa näed ja kohendad oma toredaid sulgesid, sa hüüad rõõmupärast ja su kuldne hari wärişeb õnne pärast, — jaksad --- rikkad sõidawad! Sa annad kiriku kellale jala kaju

et see kuu, kuu heliseks, sest need on sakjad Sää! wängub waene wanafene kapi najal, ta läheb kiriku juurde kerjama — kufekene, ja pöörad filmad teisale ja pomised: Waata rajakast, ei wiitsi tööd teha, nüüd tuleb sakste juurde kerjama!.. Sää! liigub piff leinarong kabeli poole, tõllad ja jälle tõllad, toredad tõllad — rongi eesotsjas tore must surnuwanter kalli kirstuga, kuus musta ees, ja näed, mu kullatud kufekene ja hüüad kellale: „Kõwemini, kõwemini, see on rikas herra, selle testament võib meid mõlemaid üle kullata, hüüa heledamini, hüüa heledamini! . . .“ Sää! läheb üks üffik wanger kabeli poole, lihne walge kirsi pääl. Kell tahaks natukene heliseda, aga sa ütled kurbasti: „Tõmba luugid kinni, su inetu plära rikub mu õrnad kufefõrwad ära, — niisuguse räbala Hansu pärast pean ma siin ülewal kannatama! . . .“

Sää! kangel kihelkunnas, o „kuldne“ kiriku kufekene, oli üks nõder ja rumal talutüdruk, teda petis rikkas talupoeg effiteele ja jättis ta siis ilma abita. O kufekene, kuidas sa karjusid, — ei mitte sellele talupojale, sest see oli rikkas, waid sellele rumalale ja nõdrale tüdrukule: „Miue ära rahwa seast, ja oled wanutud, sa oled häbemata, sa oled liiderlik, ära tule enam mu filma ette, häbemataid inimesi ma ei taha näha!“ Jõe jahedatest laenetest tõmmati tüdruku surnukeha välja. Ja waene ei saa siin ega sää! ilmas andeks! . . . Sää! on tore mõis, kufekene, sa näed selgesti seda mõisat, sest sa oled kõrgel. Sää! elab üks poisimees herra ja iga aasta effitab ta waeleid talutüdruki: toa-, karja-, pesu- ja moonatüdruki, sa näed, aga sa ei karju mitte: äraneetud effitaja! waid pigistad filmad kinni ja ütled: „Mis minul sellega asja!“ O kuldne kufekene, kas sa magad?

Waata, mis suits see sää! su nina all tekib! Suits ja tuli, kust see tuleb? Kufekene, kõrts põleb! „Appi!“ karjud sa meele ärabeitwalt, nii et see kuuljate luust ja lihast läbi käib. „Appi! kurbad käed tahawad kõrtsi häwitada!“ Ja pritsimehed jormawad terwest kihelkunnast kofku, linnast tuuakse aurupump ja kõrts — kustutakse ära! „Kiferiki!“ hüüad sa rõõmu pärast sää! kõrgel ülewal. Kõrts jäi sinu meelehääts alali.

O kufekene, ma ei tea miks sa selle kõrtsi nii enese kaitsealuseks oled teinud! Wast selle pärast, et sää! pööningu pääl tuifesed pesitawad ja need on ju kama sorti, oi, effisin, linnu sort: ifka ja fina tuft, oled ka linnu sorti! . .

Rahwamehe poeg.

*Hangelduse asjus meile
Tuli korra herrasmees,
Käed ja jalad kõnelema
Pani tupp astudes.*

*Külalise nime teadmist
Nõuab komme, nõuab aeg —
Wõõras nimekaardi andis:
Kuulsa rahwamehe poeg!*

*Mees nii ilus, mees nii sale,
Mees kui armas Absaloon,
Aga sõna suust ei tule —
Mees on täiest', täiest', tumm!*

*Rahwakasuks isa ise
Poja keele pandiks pann'd,
Julgelt Itsig Joss'li kätte
Pika muuma pääle ann'd.*

*Itsig Jossel plehku putkan'd
Kõige poja keelega —
Rahwamehe poeg nüüd rahva
Keskel ilma keeleta.*

— ise —

Harilik jutt jalgrattast.

Soometeelest G. S—s.

Kuna oli lektor Lehtiõ peres sellest kõnet olnud, et poegadele, keda juba pool tosinat oli, suuremad ja vähemad, et neile jalgratas peaks ostma. Lektor ise, wanapoolne mees, ei ruttanud ostmisega nii väga mitte, osalt sellepärast, et ta poegi õppimisega tagasi jääma kartis, sest et need siis ühtepuhku rattaga jändama hakkaksivad, osalt sellepärast, et kuffur niisuguse tühjendusega, mida ratta ostmiseks waja läks, hästi rahul ei tahtnud olla.

Aga kui fewade tuli ja rattasõit uue hooga lahti läks, sest nüüd kihutawad jalgratastega mehed, kihutawad naesed, kihutawad alaealised ja habemikud wanad mehed, siis ärkas ka Lehtiõs mõte: mis siis, kui ka tema... Siisgi lükkas ta selle mõtte kohe tagasi, sest ta pidas ennast selle mängu tarwis juba liig wanaks ja kangeks. Aga kui ta ühel päewal niisama wana meest kui ta ise oli kergesti jalgrattal nägi sõitwat, tungis ta plaan jällegi päha: miks siis minagi ei võiks. Ja kui korra lõunasöögi ajal jälle meelde tuletati, et kõigil muil juba jalgrattad on ja ainult meie pojad seda meelelahutust ei saa, wõttis lektor oma mütsi ja kepi ja läks jalgratta-kauplusesse.

Kauplus päris kihises inimestest, sääl oli tuttawaid ja tundmataid. Kõik proovisivad rattaid: üks litsus põidlagi ratta kummisid ja ütles neid liig pehmed olewat, teine keeras wäntasid ja leidis seda wõi teist wiga. Ka lektor Lehtiõ wõttis ühe jalgratta käpile ja uuris seda õige asjatundja näoga, ehk ta küll selle häädufist ja halbtusest õieti midagi ei teadnud, kui aga kaks ratast oli.

„Kas ka Lehtiöl nõuu on jalgrattaga sõitma hakata?“ küsis pool-miestanult üks temale tuttav weinikaupmees, kes poes juhtus olema.

„Mina ise küll mitte, aga poegadele tahtsin niisuguse woti koju wiia,“ wastas Lehtiö.

„No seda minagi mõtle sin; saad minu poolt pudel kõige paremat weini, kui ma find jalgrattaga sõitmas näen,“ jätkas weinikaupmees.

„Miks lektori-herra ise ei võiks ajada,“ sõnas kaupmees. „Sõitmine saab pea selgeks ja kui see korra selge on, ega siis niisugust lõbusaja nii kergesti kõrwale ei taha jätta.“

„Mina olen niisuguse wara selga liig wana ja fange,“ arwas lektor, aga kaupmehe sõnad tegiwad ometi meelt lõbusaks.

Kaup sai koku, raha pandi sahtlisse ja kaupmees tuli õue pääle ise näitama, kuidas wiisi peab harjutama. Tema pani ühe jala asteasji pääle, wõttis käeraudadest finni ja jalgrattas weeres õige kindlasti edasi. Siis tõusis ta tasakesi sadulasse, hakkas sõtkuma ja kõik läks nii kergesti, nagu oleks ta kirjutustooli istunud ja kirjutama hakanud.

„Poole päewa jooksul on lektori-herral kõik kunst käes,“ finnitas weel kaupmees, kui ta talle sporti-wõi jõuufarastuse alged oli kätte näidanud.

„Ega nüüd mina ise hakka, aga eks ma poegadele wõi õpetada,“ sõnas lektor ja läks rahuldatult rattaga koju poole minema ja nüüd oli ta kindlasti nõuuks wõtnud, ka ise jalgrattaga ajama hakata.

Kui ta pisut maad oli edasi kominud, tuli talle kohtunik, wana hää sõber, wastu, lõi faks kätt koku ja hüüdis:

„Taewas tule appi! Ei mina oleks uskunud, kui ka sada suud oleksiwad rääkinud, et rattapalamif finulegi on külge hakanud. No astu selga, wana karu, et minagi näeks, kuidas jee läheb; hi hi hii,“ hirmitas kohtunik ja sädistas ühte hoogu edasi, nii et lektor Lehtiö niipea mahtigi ei saanud ennast kaitseada.

„Ega ma enesele ei ostanud, poegadele,“ hüüdis ta pahandatult ja astus färmesti edasi; aga endamisi tegi ta kindla otsuse, et kohtunik, kelle hirmitamist ikka weel kuuldus, tedaforra jalgrataga sõitmas näeb.

Kui ta jällegi pisut maad oli edasi jõudnud, tuli talle hulgakene coolipoisja wastu. Mütsijid tõstes wenis poiste suu

naerule. Lektor ei teadnud dieti, mida see koeratus tähendab, aga ettemaatuse pärast ütles ta: „Käisin poegadele jalgrast oftmas.“

Kodu õuue tulles lipsatas ta puuriida taha, kus tasane, lage plats oli ja fuhu maja aknatest ei woidud näha. Siin astus ta jaluse pääle, wõttis käeraudadest kinni, nagu ta kaupmeest oli näinud tegewat, aga ratas ei liikunud paigast. Uuesti ja ifka uuesti tegi ta seda katset, aga ilma hää tagajärjeta. Wiimaks andis ta parema jalaga hoogu; nüüd liikus ratas, aga pumm! häälitšes ta küljele prantsatades ja ka sõitja kuulas siit wähe maad eemal „mesilasi.“

„Siin on liig wähe ruumi, peab awaram harjutus plats olema,“ sõnas lektor endamisi ja wiis jalgratta rödu pääle, fuhu kogu pere seda imetlema fogsus.

„Aga, taewas halasta, kus ja enast mullaga oled teinud?“ küsis Lehtiõ proua, kui ta mehe riideid pahas puhtuses nägi.

„Mullaga teinud?“ küsis Lehtiõ imestanult, sest ta ei olnud seda ifegi tähele pannud. „Arwatawasti on uulitsalt pori pääle pritsinud, kui jalgrattaga tulin.“

„Uulitsalt pori! Kuiwa ilmaga pole pori,“ tähendas proua.

„Aga nagu näed, on seda ometi fuftgilt tulnud,“ ütles Lehtiõ wähe pahaselt ja hakkas riideid puhastama.

Aga pojaõmõfikad oliwad warsti ratta sadulas. Hootasiwad ja fuffufiwad wähe aega uulitsal ja turul, ja tuuni paari pärast sõitis üks teise järgi, jelles korras, funas teegi ratta oma fätte oli faanud, toredasti fihutades õue pääle — nagu wilunud sõitjad funagi. See fihutas lektori sõiduhimu weel rohkem, sest tema wõitles, et ta poegadega igas asjas wõistelda fuudab.

Järgmisel hommiku poolel oli Lehtiõl waba aega. Salamahti wõttis ta eeskojast ratta ja läks seda käefõrwal ajades neeme päralt männiku taha, kus inimestest eemal fõnnis harjutusplats oli. Tema oli nimelt õfjufanud falaja harjutada ja alles siis, kui see funft täiesti käes, peret ja muud inimesi uidiifega tutwustada.

Neeme päralt hakkas nüüd agar tallerdamine. Uhe korra teise järgi wiskas ta metsfobune sõitja firufile. Lektori nagu punetas kui täis fuu ja higi woolas ojana olfa eest maha, kuid tema sellest ei hoolinud. Raksford fuuremal tuhinal kui enne tõufis ta ifka ja ifka rattale, mis ju wähe nagu näis järele andwat, sõitja füdidufst nähes. Mõlwafut mõõda wiis ta juba mõned meetrid päris toredasti edasi. See andis weel-

enam wainmustust. Sai päris piff sõit kohe, peaaegu mäe alla madalikule, kuid siin tuli sõidule äkiline lõpp. Rejet nõlwakut kaswas üffit mänd, seda wastu paksatas ratas ja sõitja oleks wõinud silmanäo lõhkuda, kuid pääses siisgi terve nahaga. „Hm, ma ei ole enesele nähtawasti sündjat ametit osanud wälida. Minust oleks wististi tubli juurtükimees tulnud, et ma otsekohe männa külge ostaksin sihtida, ehk kummagil pool platfi laialt küllalt on,“ nii mõtles lektori herra iseeneses.

Ju mitmendat korda weeres ratas lähedasti kallakut mööda alla. Sõitja süda lõi rõõmulikult tufsuma, kuid sõit ei tundunud siisgi päris lõbusalt, sest et käd juhtraudadest tramplikult oliwad sunnitud finni pidama ja õlgadest walusaks jäiwad. Nüüd otsustas jalgrattamees juba pikemaid sõitusi teha ja kallaku ülemusele äärele tagasi enam ei pööratagi. Ju liikuma minnes jurus ta kannused tugewasti ratsu külje sisse, s. o. sõtkus ratast õige kõwasti. Selle üle wihastas ratsuloom ja pistis niisuguse hooga minema, et sõitja teda enam juhtidagi ei saanud. Väe sulle lopsu! To endine mänd oli jällegi teel; õudsalt kumises ja põrises ratas weel männa ääres küljeli lamadesgi ja sõitja arwas rutti kõrwal pitkalt olles kindlasti, et ta luud — kondid enam paigal pole. Palja pääga, riided forratumas olekus ajas lektor palawuse pärast ähvides ennaft männa juurele siisgi istuma. Kõrwale waadates nägi ta, et rattal mõned kobarad põiki oliwad ja et see muidgi wähemaid wigastusi oli saanud. Nüüd paistis tulewik päris lootusetu. „Ei tule wanaft enam traamlit,“ mõtles lektor endamisi ja pani trööstiks suitsu juhu.

Üle muru tuli wana habemeajaja kõmpides lähemale.

„Mina arwan, et lektori herca jalgratast proowis,“ sõnas tema, kui Lehtiõit puu juurel istumas nägi.

„Ega mina ise... olin aga waatamas, kui poeg siin harjutas,“ wastas Lehtiõ pisut kindlusetu, sest tema teadis, et kui see wana naljahammast tema luhta läinud sõidust teada saab, siis tema sellest terve juttu wälja luuletab.

„Ja isa higistab, kui poeg harjutab,“ hirvitab habemeajaja, weidraستی filmi pilgutades“ ja astus edasi.

Bahas tujus oli lektor, kui ta wigastatud rattaga linna poole hakkas astuma. Rõrwalisi uulitsaid mööda ajas ta ratta sepa juurde ja palus seppa ratasti nii ruttu ära parandada kui iganes võimalik.

Kuid kodu tõusis hoolas uurimine, kuhu ratast oli jäänud, sest koolist koju tulles oleksivad pojad sõitma tahtnud minna. Lehtiö oli nüüd täbaras seisukorras. Tal ei olnud mingit himu oma salaja katseid ja tomsakust avaldada, kuid ta ei soovinud ka waletada. Et temal nüüd ometi kindel lootus oli, et ta sõjasõidust võitjana tagasi pöörab, otjustas ta weel käänaid tarvitada.

„Mina laenasin ratta natukeseks ajaks ühele tuttavale,“ ütles iema. Seda kuuldes tegiwad pojad kangesti hapu näo, ja emagi nurises rahulolematast ja imestas mehe teo üle, et see siis ruttu teisele laenab, kui poegadel parajasti harjutamine käsil on.

Lühikesel ja rahutu lõunaune järgi tõusis Lehtiö istukile ja hõõrus oma käewarsti, mis hirmsasti kipitasivad ja walutasivad. Kufalgi oli nii libe, et ta waewalt wõis pään käända.

„Defla, tule wähe minu kufalt ja käewarsti hõõruma; neid rebib ja pistab nii, et palju magadagi ei saanud,“ hüüdis ta abikaasale.

„Kas reumatismus ka sinu kallale juba on tulnud?“ küsis proua ja hakkas kannatawat meest tasutjema. „Eks jalgrattasõit wõi jalad küll libedaks teha,“ sõnas ta tasutjedes ja jalgrattasõitjaid afnast mööda kihutama nähes.

„Ei näi jalgadesse midagi mõjuma, aga käed, oh käed!“ mõtles Lehtiö endamisi, tasutjeja käte wahel wiltu suuga istudes.

Kui käewarred ju wähe pehmemaks saiwad, läks Lehtiö wälja jalutama. Öhtu poole kõmpis ta sepa poole, kes ratta ju ära oli parandanud, wõttis selle käefõrwale, et koju ajada ja . . . ratast weeres nagu iseenesest endisele harjutusplatsile.

Sääl algaas jällegi hoolas püüdmine. Sõitmine läksgi juba kaunis hästi. Mündi päris harjutusplatsist juba wäljapoolegi ja tehti pikad sõidud ära, kuigi sõtkumine weel wäsitawalt tundus.

Higiselt ja läbi ja läbi wäsinult tuli Lehtiö hilja öhtu koju. Ei maitsnud sõöt ega jook, waid ähkides ja puhfudes langes ta kohe woodisje.

„Kus imet sina oled olnud, et nii higiselt ja wäsinult koju tuled?“ küsis proua.

„Olin keeglit wiskamas.“

„Keeglit wiskamas, aga reumatismus küles.“

„Arwasin, et sellest niivisi lahti saan, aga nüüd olen dieti hädas. Mi, ai, oi, oi! kuidas käewarred ja õlad walutavad. Küll olen loll, wanamees! Ahh!”

„Jaa, see oli tõesti rumalasti, et sa keeglit wiskama läksid,” kahjatses proua.

„Ära räägi midagi, waid tule jälle tasutsema.”

„Anna, tule sina lektori-herra teist käewart tasutsema, kuna mina teist tasutsen, ja sina, Mari, jookse apteki ja too wafelini,” kamas proua.

Teineteise wõit-
tu hakkasidwad
nüüd Anna ja
proua lektori
woolimaja tasut-
sema, kes keha
poolest halwas
korras oli, aga
südame ja tuju
poolest kõige wä-
hematgi paha ei
tunud, sest tema
oli kõwasti wõit-
delnud ja wõitnud: temal oli jalgrattaga sõitmine selge.

„Ah hähäh!” ümises lektor „Ära nii kõwasti hõõru, Tekla!”

„Siin ei aita hellitamine; kõwa peab kõwa wastu panema. Mina arwan, waene mees, et sa tundide arwu peaksid wähenemata: fooliõpetaja amet hakkab sind juba kurnama, oled ka juba wana mees.”

„Mis wana mees mina veel ära ei ole.”

„See tuleb selgest ärafurnamisest, sul peaks enesest ometi kahju olema. Kufagile supeluskohhta oleks sul suwel waja minna,” jätkas proua.

„Ega enne ikka lahti ei saa, kui suwi tuleb.”

„Mga parem hoida kui hoigada. Suu, hirmus oleks, kui ja otša jääks ja...” Pisarad tuliwad prouale silma ja ta mõtles selle pääle, kui kurb see temale ja perekunnale oleks, kui selle pää langeks. Toatüdruk Anna aga läks päris tõsiselt, sest lektori herra oli täitsa demokraatline mees ja käis oma teenijatega hästi ümber.

„No, ega veel nii wäga wiga pole; see reumatismus on oma süü läbi tekkinud ja läheb loodetawasti niisama ruttu mööda nagu ta tulnudgi on,” trööstis lektor.

„Oled enmast ehk külmetanud, sest et sa talwepalitu ära oled heitnud,” arwas proua rahutult.

Tasutsemist pehmendati wäheawal ja lektor wajuš lõp-
peks rahutusse unesse, nagu raske jõuupingutuse järgi ifka.

Järgmisel hommikul, mis pühapäew oli, ärkas ta kaunis
wärsfelt üles, ehk käed küll fanged oliwad nagu mätta offad.
Kuid nüüd pidiwad tema kunsti kõik nägema, käed kas wõi
kõhendagu. Endisele harjutus paigale läks ta algama, kihutas
siis uulitsale ja kõik läks hästi. Nüüd waatas ta koju poole
ja sõitis tase oma maja afnatest mööda. Anna tegi uulitsa
pool olewaid tubasid foristades parajasti afnat lahti. Tolmu-
lapp kukkus tema käest maha, kui ta haiget herrat jalgrattaga
nägi sõitwad, ja ta sooksis läbi tubade, hütides:

„Ruttu, ruttu tulge waatama, kuidas lektori herra jal-
rataga sõidab!“

Kõik tormasiwad afna juurde; wähe aja pärast tuli sõitja
uueste nähtawale, pööras wärawast õue ja seisatas trepi ees.
Proua ja wanemad lapsed waatasiwad ford üksteise, ford isa
otsa, kuna nooremad käja kofku lõiwad ja tänitasiwad:
„isa, isa!“

„No nüüd on walge wäljas! Kudas sina jalgrattaga
sõitma oled õppinud?“ küsis wiimaks proua.

„Just neil päewil olen harjutanud ja sellepärast mul käed
— jalad nii walutasiwadgi. Ka ei ole ratas laenus olnud,
waid oli sepa pool parandada, sest et ma tema wähe riffi
ajasin. Ma olen sind, naesukene, wähe ninapidi wedanud, et
nüüd täielikuma kunstnikuna sinu ette wõin ilmuda.“

Nende sõnadega hüppas Lehtiõ jälle rattale ja ajas paar
forda ümber õue, kuna perefund wärawal fangesti rõõmutses.

„Aga nüüd peab higi ja waewaga õpitud kunsti ka teis-
tele näitama minema,“ ütles tema ja kihutas uulitsale. Siit
hakkas ta linna teisele poole äärde ühe ameti wenna poole
wäntama. Sääli ei paistnud herrased weel liikumas olewat.
Ta pani ratta seina najale ja läks tuppa, kus ta ameti wend
proua seltsis parajasti kohwi rüüpas.

„Ohoo! Lehtiõ juba nii wära wäljas! Küll aga maitstes
ennemalt sinulegi pühapäewa hommikune uni!“

„Maitseb see weelgi, aga tuliu uut jalgratast proowima,
on ju nii ilus ilu.“

„Sina jalgrattaga? Kas ja seda hobusega sõidutad wõi
ise kütkad?“

„Saad näha,“ wastas Lehtiõ ja ruttas õue, ehk lahke
pereemand teda küll kõigest wäest tahtis kohwile sundida. Leh-
tiõ hüppas sadulasse ja ameti-wend oma prouaga nägi
rõõmalt imestades, kuidas Lehtiõ nende akandest mööda
wuhises.

Sue pääl jalutas weinikaupmees, selg uulitsa poole, kui Lehtiö jäält mööda ajas.

„Õhõn, õhõhõn!“ kõhatas Lehtiö.

Kaupmees pööras ümber, nägi jalgrattameest mööda wiltjatavad ja hüüdis nii et uulits fajas:

„Bägana pihta, fas see ei olnud Lehtiö. Minu pudel weini on läinud, ehk õigem faks pudelit, sest kuhu see teine siis jääb, kui lektori herra oma pärima tuleb?“

Siit mõttis Lehtiö kurji kohtuniku maja poole. Kohtuniku korteri afnatel olivad eesriided veel alla lastud, kui Lehtiö siit mööda wäntas, kuid ta helistas kõwasti kella ja pööras natufese maa tagant tagasi: Seda imelikku helinat kuuldes tõstis kohtunik afnariided üles ja nägi, kuidas Lehtiö talle pääga nokutades mööda sõitis. „Waata juudast, on juba sõitmise ära õppinud; ka mina peaksin enesele ratta muretsema,“ mõtles kohtunik endamisi.

Kojupoole ajades sõitis Lehtiö wõnast habemeajajast mööda, kes jala edasi astus. „Kuidas habemeajaja veel nii wanaaegseid sõiduriistu tihtab tarwitada!“ hüüdis ta mööda minnes.

„Aga ammu see oli, kui lektoriherral ei wana-ega uueaegseid sõiduriistu ei paistnud olemat, mäletate, sääls neeme päral,“ hirmitas habemeajaja wastu.

Koju jõudis Lehtiö, enese kohta rahulolemist tundes. Walu käewartest ja õlgadest kadus wäheawal ja tema sai tutwaks ja lugu peetawaks „färmeesti edasi tormawate“ hulgas.

Kui vägiwõimud lahki pääsewad . . .

 rnalt tõtsub tuulekene
 Tasane
 Waiksett weereb laenekene
 Kannale.
 Tuulehoog
 Laenewoog
 Mahedasti kottu sulawad,
 Nagu rahulaulu laulawad.

Siisgi, sumpunud on waike õht
 Ja temas tundub raske rõht —
 Nagu inimese hinges ahastuse jumil,
 Kui ta waewleb rängal elutumil.
 Kuhuwalt see lasub nagu tina,
 Hingelise ümber seob nagu surmulina,
 Eluwõimu püüab surmata,
 Eluidud surmata.
 Ja weel sügawamalt nupukese norgu
 Laseb põua piinatusel nõrken'd lillike.
 Metsaelanik, täis tusk, weab saba sorgu,
 Boeb õõsi warjule.
 Waikset jäawad linnud; wargsett, nagu sala
 Peidupaika endil' otsiwad.
 Sulpsu lõomas pole näha enam kala,
 Kanna ääres wetepinnal, kus nad muidu mängiwad.
 Kärsitumalt hobud tammuwad,
 Rahutumalt lehmad ammuwad . . .
 Päike juba weereb filmapiiri taha,
 Weripunnane ja määratu on tema kuul.
 Päike, ära jäta oma lapsi maha!
 Palub wärisedes waga lille huul,
 Eht küll päike teda kuumalt pigistanud
 Wiimse mahla wälja higistanud.
 Sedasama õhkab wäljal ruffi kahin,
 Sedasama salasõnul sõlmib puude sahin.
 Rõike'p loodust piinab raske tundmus,
 Paneb õhtu kartma sala tundmus.
 Aga päike waob ja ära kaob:
 Ülem wõim ju tema rada taob.
 Waata, määrased mäed need taewa piirel
 Üles ferkiwad hirmsal kiirel,
 Määrane määratu wägi neid üksteise pääle laob!
 Warsti nad katawad ehajume,
 Matawad kuldseie tähtede tume,
 Õht on neist tume
 Ja meri tume . . .
 Sihwati,
 Sähwati
 Nitselt wingerdab tuline tuksatus
 Mustade kogude hämaras lademes,
 Pilwede sademes.
 Siis naksatus,
 Praksatus

Korraga laikus.
 Siis mürin
 Ja ürin —
 Ja jällegi vaikuis.
 Pilved end järgesti nihutavad
 Vähemale libutavad.
 Kuule, ju eemal tõuseb sahin,
 Rahin.
 Taewa tuuled tormil tuhisewad,
 Buhisewad.
 Merelaened eemal kohisewad
 Vähemale lohisewad.
 Tuuled jõuawad,
 Laened jõuawad.
 Ja nii turtsub, mürtsub maru lahti,
 Meri mõllul' saab mahti.
 Näe kuidas huludes hulgub ligi
 Wägew ja waba, kuid tujukas tuul,
 Ges ajab laeneid, mis mustad kui pigi,
 Lendawad kiirul kui wõitluses kuul.
 Mägesid laenetest weeretab üles
 Orgusid õõnestab woogude süles.
 Laenete wahus siis taldale hüppab,
 Tulisel tuhinal edasi lippab.
 Näe, juba südikalt salustid sarjab,
 Siitkutab,
 Nõtkutab,
 Armutab harjab.
 Paemtab põrmusse peenemaid puid,
 Purustab neid nagu mõrtsukas luid.
 Kileda
 Wilega
 Kulasse tikub,
 Aedasiid majendab
 Wiljapuid rikub,
 Katuseid asendab
 Seinte päält maha,
 Teeb weel külas paljugi paha.
 Tõttab edasi üle wäljade,
 Wiljade.
 Meid tema kaewab,
 Meid tema waewab,
 Ja tormab siis uhkesti tumedassee,
 Sumedassee
 Laande. Kui hirmus wõitlus pääseb wallale,
 Kui ta tormab põlisete puude kallale!
 Kuus need metsakangelased naksuwad,
 Wihas, walus, ahastuses praksuwad!
 Aga siisgi, siisgi peawad endid nikutama,
 Tormi jõuu ees nõtkutama...
 Tormi järgi kange krabin,
 Rabin
 Ragineb ranna poole kiiresti,
 Jõuab maale peagi —
 Naste wihmasadu jänus pinda niisutab.
 Aga kuma sooja wihma alla piisutab,
 Korraga praginal

Raginal

Raheterad õitswat loodust salwawad.

Majades weel inimesed walwawad —

Kes see wõibgi magada sel hirmsal tunnil!

— Kuule, kuidas aha taga wingub tuul,

Kuule, kuidas wihma wastu ahuat lendab tormi sumil,

Aga kuule... Issand Jumal! — palub ehmatades huul --

Salasta!... Sest wäljas sajab rahet...

Meie põllud, wili... walmis rukkis... hukka saawad!...

Aga plaginal

Raginal

Äffa wäljas pole wahet.

Wälgujooned mene, mene, tekel pilwedesse kirjutawad,

Kistati.

Rästati

Üksteisest läbi wirwendawad...

Äkki lendab tuline nool

Alla hoone pihta... Suits... ja lõtked...

Hädakisa... Ja mis koguni oli werewaew ja hool,

Tuhats sai... Ei aidan'd wihm, ei mingid lõtked.

Ring kuu lahti pääsnud loodussõnu

Häwitawad inimlikud lootused ja nõuud,

Kõne kärgatused kajawad,

Nende kajad üksteist nagu taga ajawad.

Nii et iganes ei waihi alaline tümin,

Missee kostab nagu pikre wimmas ümin.

Wiha wimma tõesti tundub terwes taewalaotuses, --

Eks olnud wääwelt, tuld ka Sodoma, Gomorra kaotuses?...

Oh, häda, häda, häda!!

Kuid hommiku paistab lahelt päikse pale,

Kõik linnud laulwad, kõik õhk on wärste ja mabe.

Näe, üksnes põllumehe nägu ja waade on hale:

Ta põllusaagi ju footus häwitan'd rahe

Ja maja süütas pikse nool,

Ja hukkas kõik ta waew ja hool.

Kuule, süia tahawad lapsed, tal seda pole...

Ta kiwi pääle waibub, ta pisaraid pole tal,

Oh südames küll walu ja ahastus liikumal...

Oh kuis on ta tulewik kole!...

Ja õrnalt nagu õhtu õõsib tuulekene

Tasane

Ja waikselt weereb tormi järgne laenekene

Rannale.

Jällegi tuulehoog,

Jällegi laenewoog

Mahedasti kofku sulawad,

Nagu rahulaulu laulawad.

G. S--s.

Onnetu uurija.

Ballade.

Metsa kõrval kena kase varjul
Seisab üfisklase majake.
Biltu wajunud ta oja woolul,
Ratus sammaldan'd ja kattine.

Wailles kambri, pika laua ääres,
Mille pääl on mitmed wigurid,
Istub wanakene kulum'd riides,
Voeb hoolsalt wanu kirjasid.

Tema ümber seiswad suurel hulgal
Kõrged wirnad wanu raamatuid;
Seina sisse löödud suurel warnal
Näha imelisi riistapuid.

Kiulitel seiswad weidrad potid —
Nende warjul imerohtusid,
Nende kõrwal seiswad fotid —
Nendes hoietakse juuresid.

Nurgas püsti seiswad lundesi mehed,
Kole hirwitus neil kõigil säääl,
Nende kõrwal pingil pannid, pihid,
Sütetulukene ääsi pääl.

Selles majakeses wanakene
Glauja oli uurinud,
Ja weel siisgi, küll ju raugakene —
Tema waim ei ole wäsinud.

Pea ta segab ääsil sulatusi,
Mõttes tule sisse wahtides,
Pea ta jorib jälle paberisi
Sinna wigurisi joonedes.

Pää siis wana tõstab üles,
Weider tuli walgub filmades,
Mõte kirmastaw tal mölgub meeles,
Abastuse wimm on südames.

Kaua mõttes wiibib wana waade
Toa seinal seiswa fuju pääl,
Wiimaks lahti pääseb keelepide
Ja siis ärdalt kõlab tema häääl.

„Tühi asi, tühi, kõik on tühi —
„Sul on õigus, wägew Salomon —
„Tühi kõik on nende tööde tuhi,
„Milles inimene waewas on.

„Tühi on ka kõik mu uurimine,
„Milles waewasin end elu a'a,
„Tühi on ka ise inimene,
„Paljas hääle wastukaja ta.

„Gluaeg ma olen uuri püüdnud
„Teadust, tött ja loodus-wägesid,
„Oma waimule ma abiks mõtnud
„Suurte mõtte-meeeste kirjasid.

„Aga tühi on mu wäitamine,
„Kka tume weel mu waimu film,
„Kätte saamata weel küsimine:
„Mis on elu ja mis on maailm?“

Wastufeks tal ainult wastutaja
 Koostab tühja maja seinadest.
 Kas on surelikul teada waja
 Saladusi elu wägedest ?

Aga wanaeskel pole rahu —
 Teadu-himu teda kihutab ;
 Tema aju sisse see ei mahu,
 Et ta palens kõik tühjaks saab.

Mõte raske rõhub tema waimu,
 Kaske wiibida on kijas tal. —
 Oma küsimustest saada aimu
 Tahab tähelise taewa all.

Majast wälja tõttab kiirel sammul
 Olse metsa poole wana mees.
 Torm see hullab, mõllab täiel rammul,
 Läbi metsa puude puhudes.

Ei ta näe, kuidas pilwed sõudwad,
 Kinni kattes paistwat hõbe-kund,
 Ei ta kuule, kuidas kohisewad
 Metsas haledasti suured puud.

Ei ta märka, kuidas loodus-sunnil
 Sähwab wälf ja kõne käre-gatab,
 Kudas pihuts, puruks pisse löögil
 Wana tamme-hongas praksatab.

Tema rinnas põleb ije tuli,
 „Püha teaduse imestus.“
 Selle imestuse osalisi
 Kohuta ei ükski hirmutus.

Läbi metsa wiimaks wana jõuab
 Kohisewa mere rannale,
 Ja jääb loodus-jõudelt selgust nõuab
 Oma tumedale aatele.

Endist wiisi mäsšab meri marus,
 Tuul see wangub wahtus laenetel ;
 Pilwed lend'wad nagu hinge walus
 Taewakaarel tuule tiibadel.

Endist wiisi kostab metsa kohin
 Haledasti, südant liigut'es,
 Endist wiisi mäsšab tuule tuhin
 Puude latwu kangeft' painut'es.

Endist wiisi seisab ranna-mägi,
 Laine laulu weeretusi kuulates,
 Endist wiisi mäsšab loodus-wägi,
 Surma siia sinna pillates.

Aga wanakest ei ükski taha
 Awitama tulla nõunga,
 Ega tema kasuks seda teha
 Mis ei mõi ta oma jõunga.

Raua ootab wana igatsedes,
 Wete mängu tummalt waadates,
 Aga wiimaks leiab ahastades,
 Et ta aega wiitnud oodates.

Tume metsa müha kutsub jälle

Teda oma rüppe tagasi :

Pikka püümisil tal kuskil pole —

Rahu kadunud tal koguni.

Viimaks wälja jõuab wanakene

Waike aasa pääle wäsinult,

Sääl ta künta otsa wäetifene

Jstub sügawasti äritult.

Taewas wahe ajal selgetis läinud,

Kuu on walgustamas ilmamaad,

Ulla waatwad jälle tähestikud,

Ragu tulefilmad paistawad.

Uasast läbi jookseb tasakeši

Ojakene sala wulinal,

Hõbedaselt kiirgab tema wesi

Kuu ja tähte paistel heitiwal.

Ojakeste poole wanakene

Pöörab ahastawa hiiudega :

— „Ülle ojakene hõbedane,

„Kudas lugu on mu ootega ?“

Endist wiisi tõttab oja merde,

Et säält pilwedesse lennata :

Ja et pilwedeist siis piiskadena

Ningi käies maha langeb.

Kaua wastust ootab wanakene

Walget auru-wina waadeldes.

Uga endist wiisi ojakene

Woolab, wärskeid laineid wulistes . . .

Viimaks wanakene filmad üles

Tõstab täherikka taewale,

Käretumalt ilmalt selgust tahab

Oma tumedale aatele. —

Endist wiisi loitwad salgad

Oma liikumiste teede pääl,

Endist wiisi näha udu lapid

Ura-määramata kaugel sääl.

Endist wiisi rändab päikse pere

Oma tähendatud teede pääl,

Ikka ümber selle tulemere,

Wille mõju all ta igal a'al.

Uga wastuse nad ikka wõlgu

Jät'wad õnnetule mehele,

Kesse asjatunult wanni jalgu

Terwe õõse sundind käigele.

Juba ida serwalt fertib päite,

Puude latwu üle kullates, —

Rõõmus looduses on suur ja wäike :

Taimed hiilg'wad hõbe helmedes.

Minult nõdra meelne norgus seisab

Keset rõõmupidu looduses,

Wastust asjata weel ikka ootab

Igalt ilmutuselt ilma sees.

Uga asjata on tema lootus

Teada saada ilma saladust,

Asjata on tema hiigla aade

Ura mõista elu mõistatust.

Igawesest ainult Igawene
Suudab aru saada ütsinda,
Mjalik on aga inimene —
Si ta mõte seda seleta. . .

Viimaks wanafene kodu poole
Täiel sammul hakkab tõttama . . .
Näha, haigus juba tema meele
Kolebästi pannud mäsama.

Koju jõudes kiirest' kofku kraabib
Oma raamatuid ja paberid
Ja nad hoolimata tulle loobib,
Kefet lõfendawaid leeliftid.

Ise mittes waatab, kuidas neelab
Tuli ahniitjedes tema tööd,
Ja siis ohates veel korra hüüab,
Meelde tuletades läinud ööd:

— „Tühi asi, tühi, kõik on tühi —
„Sul on õigus, wägew Salomon —
„Tühi kõik on nende tööde tühi,
„Milles inimene wacwas on.

„Põrmiks saanud on mu uurimine,
„Milles wacwafin end elua'a.
„Tühi on ka minu olemine,
„Paigas hääle wastutaja ta!“

Seda üteldes ta jõuetumalt,
Murtult, meeletumalt langeb fängisfe.
Surma-ingel walnis wiimas teda
Igawese rahu paigasfe.

Nagu walwades ta ümber seisivad
Sirwitades fondi keret'sed,
Nagu leina-lugu õues laulwad
Tuule tungil puude lehel'sed.

Nende leinalaulust nagu kostab
Wägewasti Igawese hää
Surejale salafõnul westab
Viimast õpetust siin ilma päät:

„Nagu ojakene mere poole
„Läbi latistuste nirisef,
„Nõnda elukene surma poole
„Läbi rõhumiste libisef.

„Nagu ojakene winta-wänta
„Oma rada pidan'd rajama,
„Nõnda inimene tuiga-taiga
„Ilma mõjudes on wäärumas.

„Nagu ojakese wabadusel
„Oma kindlad piirid olemas,
„Nõnda elulistel olewustel
„Olud saatust on seadimas.

„Kõik peab sündima, kuis Looja tahab
„Oma olemises ilma fees —
„Kes see wastu woolust sõuda tahab,
„Seda häwitawad saatused.

„Kes see aga tahab rada luua
„Loojalt tähendatud sihtides,

„Elu õigemale teele tuua
 „Igapäistes ilma oludes —
 „Sellel paljugi on wacwa kanda
 „Tafistuste ärawõitmistes,
 „Kuid ta siiski sundab wõitu saada
 „Oma paremates püüdmistes.”

J. Põhjala

Maaailma hallitus.

Boleslaw Prus'i järelle Poola keelest J. Põhjala.

Ma juhtusün forra ühe taimeteadlasega Pulawas*) olema. Meie istusime Sybilla**) juures pingi pääl, ühe määratu juure kiwi kõrwal, mis kõik sammalde wõi hallitusega oli ära kaswanud, mida mu õpetatud kaaslane juba mitu aastat uuris.

Rüsin: Roh, mis uudist ka nende inetute, forratute hal- lide, tuhakarwa, roheliste, kollaste ning punakate lappide uuri- mises leidub?

Ta waatas minu pääle nagu kaheldes, aga otsusele jõudes, et ta ees profan***) seisab, hakkas ta jeketama:

— Need lapid, mis teie siin näete, ei ole kogunisti mitte furnud prügi, waid — kogu elawaid olemusi. Paljale filmale nägemata sünniwad nad, jaadawad niisuguseid liikumisi korda, mida meie mitte näha ei wõi, panewad abielu-ühendusi toime, sünnitawad tulewat sugu ning kaowad siis lõppeks ära.

Mis weel tähelepanemise wäärt, on see, et nad kogu- fundadena ilmale tekkiwad ning üks kogukund teisest karwa läbi isejugune on. Nad sünnitawad eneste all tulewatele põlwelede mulda, kasvawad juuremaks, asuwad tühjadesse kohtadesse elama ning peawad üksteise wahel sõdagi.

See tuhakarwa peopeja juurune lapp ei olnud kahe aasta eest suurem kui kahetopika tükk. Seda pisikest finist täpikest ei olnud aasta eest weel olemasgi; tema on sellest juurest lapist sündinud, mis kiwi harja pääl seisab.

*) Linnaekene Eublini kubermangus.

**) Sybilla kuu nimetatud linnaekses olemas lossi aias.

***) Snimene, kes asja ei tunne.

Siin on jälle faks: kollane ja punane, — need mõitlewad teineteisega. Kord oli kollane lapp väga laialdane, aga ta piirimees rõhus teda väheaaual loomale ning ajus ise tema ajemele. Aga waata roheline pääle — näe, kuidas finihall piirimees talle kallale tikub, ning terve roheline pinna on ta finihallide täpikestega üle külinud.

— See on siis nõndasama, nagu inimeste keskeltgi? — sõnasin ma wähele.

— Oh ei — wastas taimedeuurija. — Selles ühiskunnal puudub feel, kunstid, teadused, teadmised ja tundmised; ühe sõnaga, neil ei ole hingesid, ega südameid, nagu meil, inimestel. Kõik, mis sääl sünnib, sünnib pimedast pääst, ilma sümpatiata ja antipatiata. —

Mõni aasta hiljem leidsin ma ennast jälle sellesama kiwi äärest öösel kuu walgel ning waatafin, kui palju muutuseid üksikute hallituste lappide kujudes ning suurustes oli sündinud.

Selles tegemuses segas mind keegi. See oli minu tuttav taimeteadlane. Palusin teda, et ta istuks, aga tema jäi minu ette nõnda seisma, et kuu walguse kiwi kattis, ning sõistas midagi kõlata häälega.

Sybiilla, pink ja kiwi kadusiwad korraga ära. Tundsin enda ümber hämarust ja mõõtmata tühjust. Kui siis oma pää kõrwale pöörafin, nägin ma nagu nõrgast walgusest läikiwat fooliglobust, mis nii suur oli kui see kiwi, mille kõrwal meie filmapilk enne seda wiibisime.

Globus keerles wabalt enda ümber, kord-korralt ifka uusi ja uusi ümbruskundasid näidates. Näe, Asia kindelmaa oma wäikese poolsaare Europaga, näe, Afrika, näe mõlemad Amerikad...

Ügelmalt järele waadates nägin ma elatawates maajagudes niisamajaguseid hallisid, finihallisid, rohelisi, kollaseid ja punakaid lappisid kui kiwi päälgi. Need lapikesed seisiwad paljudest pisikestest täpikestest koos, mis päält näha küll liikumata näitawad olema, aga ometi liikusiwad, ehk küll aegamööda: üksik täpp liikus wast tunni aja sees faks minutikest globuse ümbrusjoont mööda, aga see liikumine ei sündinud mitte otsejoonel, waid nagu wärijes päris liikumise festpaiga ümber.

Täpid globuse pinnal ühendasiwad endid, läksiwad lahku, kadusiwad ning tekkisiwad; kuid kõik need ilmuwused ei olnud mitte tähelepanemise wäärilised. Tähelepanemise wäärt iseloom oli ainult terwel lappide liikumisel, mis kahanesiwad ja kaswasiwad, uutele kohtadele ajuma ilmusiwad, üksikeist läbi lõikasiwad ehk üksikeist oma kohtadest wälja tõrjusiwad.

Sellega ühes oli globus alatafa keerlemas, ja mulle näitas, et ta ajatuhandeliisi feerdufid tegi.

— Kas see ei ole mitte inimesesoo ajalugu? — küsisin ma oma juures olewalt taimeteadlaselt.

Ta nokutas selle pääle finnitawalt pääd.

— Hüwa, aga kus on siin kunstid, teadused? . . .

Ta naeratas tumedalt.

— Kus on teadused, armastus, wiiskamine, igatsused? . . .

— Ah! ah! haa! . . . kähistas ta tasakesti.

— Ühe sõnaga, kus on siin inimeste hinged ja südamed? . . .

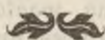
— Ah! ah! haa! . . .

Tema wiisadus tegi mind ägedaks.

— Kes sina oled? . . . küüsin ma.

Sel filmapilgul leidsin ma end unesti aiast kiwi weereest, mille inetud lapid kuu kiirte käes walendasiwad.

Minu kaaslane oli kadunud, aga ma tundsin ta juba ta saatanliku teguwii si ning nukruse tõttu ära.

Seletuseks.

Et Prus mitte ainult üksikute inimeste kannatustega tege- mist ei tee, waid ka kõrgemaid inimesesoo mõttekäikusi os- kab kaasa tunda, — selleks tunnistuseks on see wärske tüükene „Mailma hallitus.“ „Mailma hallituses“ käitseb kirjanik ennast selle tõelise mõtte wastu, nagu oleks meie maakera oma rah- waste, kunsti, hariduse ja tööstusega ümmarguse kiwi sarnane, mis mitmekarwaliste sambla lappidega kaetud on. Kirjanik lasseb jutusehes ennast sellest kiusajast mõttest wõitu saada ja püüab näidata, et see eelnimetatud sõrdlemine ja sarnastamine muud midagi ei ole kui kurja kiusamine, kes inimeste sekka pesimismust püüab külwata. Jutuse lõpus näitab kirjanik, kuidas tema õõsine seltsiline, kelle ta taimeteadlase arwab ole- wat, tema küsimiste pääle wastata ei saa, waid nende üle ai- nult hirmutada püüab, nagu seda üks tõug inimesi wastaliste mõtete mahasurumiseks alati tarwitab. Sellest saatanlikust hirmutamisest tunneb ta ära, et tema kaaslane keegi muu ei ole kui saatan ise. See tükk on sellepärast wäga tähtjas, et sel ajal, kui pesimismuus Europas moodis oli, Prus mitte ainult selle poolt ei olnud, waid kõiki neid kihtisi tundes, milledega elu piiratud, pesimismust wäga kahjulikult pidas ja selle wastu wõitles. Aga mis andis temale selleks jõudu? mis oli põhjuseks, et ta kõige selle rumaluse, kurjuse, puuduse ja roppuse juures, mis talle iga sammul pääl wastu tuli, mitte kahklema ei hakanud, et maailmas weel lood paremini wõiwad minema hakata? Waadake — see oli see määratu, mitte-ennast-armastaw kaastundmus, mida ühiskondluse terminoloogias altruismuseks

kutsutakse. Hääduse hallikas, mis inimeste südames küll egoistlike fiktide alla maetud, tuleb jäält füisgi aga üsna tihti välja, et neid kahjusid jälle ära parandada, mida põrgulikud wäed ja elajalik meel on forda saanud, ning et inimesesugu jälle, kui ka üks millimetrikene, hääduse ja inimliku-meelsuse poole nihutada.

ü. p.

Peeru walgel...

I.

Peeru walgel laua taga
Istub emake;
Pühakult patwetades
Wahib piibliske.

Magu hobedane kaste
Särab silma des...
Ja ka piibli leht on juba
Miske tema ees.

Emakele wanast rinnast
Tungib ohke-hüäl...
Oh kui palju walu, piina
Oli kuulda süäl!

Süisgi kahwatanud pões,
Meudes kortlades —
Oh kui palju armastust ja
Usku kujunes!

II.

Emake aga akna taga
Seisib pimedas,
Jõuetumalt seinu wastu
Selga toetas...

Raugelt sõjast koju jõudnud
Oli tema nüüd...
Oo, see oli tal ju olnud
Alaline püüd!

Aga nüüd ei usu astu
Kodu kambrisle:
Mis ta pakub, kui ta ütleb:
„Eere, emake!“

Millega ta õige tõmbaks
Ema rinnale:
Kätk tal pole — selle rõõwini
Seda merime...

Nii ta seisab akna taga,
Wargelt kuulatab,
Seinu wastu jõuetumalt
Selga toetas...

H. Raudsepp.

See kõik üks isamaa.

*See tore mets, lai wäli,
See lokkaw heinamaa,
Kust läbi jõe laentel
Nii lõbus kiikuda —
On kalli sakste jagu,
On mõisaherra maa.*

*Ja sääl üks riba põldu,
Mis piirdud aiaga,
Kus taadi tubak kaswab
Ja memme kapsad ka —
See ribakene põldu on minu isa maa.*

*Kuid tore mets, lai wäli
Ja lokkaw heinamaa,
Ja sääl see riba põldu,
Mis piirdud aiaga —
Eks ole ta üksainus
Mu ainus isamaa!*

H. Raudsepp.

Ta sängitati...

*Ta sängitati kangel kodust
Ja wõõra mulda magama,
Ja polnud ühtegi, kes oleks
Ta haual natnud pisara.*

*Kiht ristikene kalnikukal
Kus haljas maa wõrus püäl;
Ei lillekimbuhest ei püega
Ei olnud ehiks näha tääl.*

*Kuid wõõrad lilled õitsewad
Sääl imelise iluga
Ja lõuna päike kaste tilgad
Lõi õie-kroonis särama.*

*Ja linnukene põhja piirilt
Kuhk lendas talweks lõunasle,
Täi puhkama ta risti püäle
Ja laulis kaua temale...*

*Nii lahke loodus Looja suunil
Üht põrnu püüdis trööstida,
Kell raskeid haawu oli löönud
Ta rahwas ja ta kodumaa.*

H. Raudsepp.

Kaks matust.

O. Gr.

Mõisa metšas raiutakse kuuse offi. Koorem koorma järele wenib metšast wälja ja maantee, tolmune maantee, riputatse kümne wersta pikkuselt kuuse okstega üle. Kabelis on suur ja sügaw haud kaewatud, müürišepad teewad hauas tsemendiga müüri; see peab kindel ja kõwa saama, et ajahammus ei näri. Toredat siidi ja sammetiga, hõbedaga ja kullaga kaetud firstu kantakse mõisa saali sisse — first on kõige kuulsamast firstumagašinišist tellitud. Wallawanem sõidab linna enesele uut musta kaabut ostma, sest tema peab herra haua walla nimel kõnet pidama. Wiis walla rätseppa on hoolega töööl, et peremeestele uusi ülikundasi teha, sest nad peawad kadunud „armulise“ põrmu wiimsele puhkusele kandma — oma käte pääl. Kihelkonna pašunakoor harjutab hoolega leinamaršfiši, sest nad peawad ja tahawad „armulise“ leinarongi ees käia ja puhkuda, sest herra oli rikas ja on seda wäärt. Wana halli pääga wallašoolmeister lasseb taktipulka hoolega käia, ta harjutab leinalaulusid, mida ta kadunud herra haua tahab ette kanda. Spetajaherra istub kodus kirjutuslaua taga ja walmistab — leinakõnet, sest homme maetakse rikast N. mõisa omanikku ja firiku eestkostjat.

* * *

Juba tund aega pörutatakse firiku tornist kella. Kabelisse ja firiku ette on määratu suur rahwahulk kogunud, nii juur saatjate hulk, mida kunagi šin kihelkunnas pole nähtud. „Kas on juba leinarongi näha?“ küšib üks ja teine. „Ei kuszilgi,“ wastab teine. „Mits ta šis kellast ilmaaegu lõhub?“ — „Noh, suurele saksale mõib ju kell puruks peksta,“ kostab keegi hulga seast. — Wiimaks wenib pikk leinarong mäe tagast wälja. Pašunakoori mängu on kuulda — herrat tuuakse! Mehed wõtawad pääkatte maha, šurnurong ligineb. Veel heledamini ja kõwemini hüüab firiku kell. Pašunapuhkujatel

woolab higi üle näo maha; mustad hobused sammuvad nagu takti järele. Kiriku ees peatab rong. Suured herrased lannawad ise lahkunud wenna kirikusse. Siin pannakse kirsi toreda raami pääle. Saksa keelseid laululehtesi jagatakse. Õpetaja herra peab liigutawa kõne. Mõni Saksa naesterahwas pühib silmi, meeste-saksad seisawad sirgesti ja toredasti... Wallarahwas — taluinimesed — nutawad. Nutawad nii, et õpetaja sõnu suure ukse ette sugugi kuulda ei ole. Nad ei mõista ainuist sõna õpetaja kõnest, aga nad nutawad, peawad nutma kadunud hääd herrat. Mis ta aga hääd teinud, seda ei tea nad isegi...

Leinajumalateenistus on lõpnud. Kirsi kantakse juurte-meeste kätel wälja. Wäljas on peremehed enestele walged linnid üleõla saanud. Nad tahawad kadunud põrmu auuga hauda kanda. Jälle liigub leinarong. Kirsi on nüüd walla peremeeste õladel. Põsunakoor mängib leinamarssi. Herrased sõidawad tõldadega. Tuhanded talurahwast lähewad jala ja hobustega järele. Paljud kiidawad kõwa häälega kadunud herra lahkuft...

Nüüd on ta hauas ja hauaulaulud kõlawad. Õpetaja peab Saksa keeles matuse-teenistust, siis laulatakse ja pääle selle tuleb Gestickeelne kiidukõne ühe mõisniku poolt. Herra käinud wallaga lahkesti ümber, olnud hoolas kiriku eestseisja, aidanud jõudu mõõda kirikut jne. (Herra oli miljonär ja laskis kord omal kulus kirikut lubjata ja laks uut pinki teha, enese ja oma perekunna jaoks). Siis tuleb wallawanem kõnelema. Ta ütleb, et herra kõige suurem ja lahtem herra maa pääl olnud, wallale olla ta ütlemata palju hääd teinud. Tema keel ei jõuda kõiki ta hääteguisi üles arwata, tänutäheks paneb ta walla nimel toreda pärja hauale. Siis tuleb kihelkonna kõster ja kiidab, et herra kooli-tööd kihelkunnas olla edendanud, nimelt — kooli rewideerinud, muidugi mitte üksi, waid mõnikord päält kuulnud, kui õpetajaherra katsus. Mis ta aga wallale hääd teinud, teab terve kihelkond. Ta on talude eest 150—200 rubla taadri päält wõtnud, kuna mõned naabri mõisnikud ainuist poole sellest summaist saimad... Wiimaks astub wana wallakoolmeister ette. Ta hääl wäriseb, kui ta räägib. Herra olla kooli eest armulikuft hoolitsenud, nimelt jõulupuu hääks läinudgi aastal terwelt wiis rubla kinkinud. Lastepidul, nagu igaüks mäletada, olla herra lastele lõpmata rõõmu teinud. (Jgaühele fruuks piima, kõwera fringli ja jarmik-saia kinkinud ning siis pihuga terve kasti kompwekka laste hulka laiali pildunud. Seda kõife koolmeister nimepidi üles ei lugenud, waid igal matusepääl oli see isegi meeles.) Ka koolmeister pani enese, tänulikkude lastewanemate ja laste nimel kena pärja hauale. Kui kuldne selle wana koolmeistri süda pidi olema, sest herra oli terve kümme aastat koolmeistri lisapalgast, 30. rublast, ilma jätanud

ja ka fooli küttepuud ära võtnud, ainult sellepärast, et foolid inspektori alla said . . . Seinalaulud kõlavad. Wana foolmeister lööb wärisewa käega takti. Saulukoos laulab ilusasti. Haud on finni. Herrased, õpetaja ja kõster lähwad ära. Peremehe palutakse mõisa waati õlut jooma. Koolmeister seisab taga pool kabelis suure männa najal ja waatab tumedasti oma ette maha. . . Kihelkonna sandid seisawad wärava taga kahes reas. Üks herra pistab igale sandile midagi pihku, see on waskraha — kolmeline.

* * *

Päew pääle seda on jällegi jääljamas kabelis matus. Wana walla=waene Jüri Raud on hinge heitnud. Ta oli noo=respõlwees teomes, sai herra ja kubja keppe maitsta, wanas=põlwees oli ta mõisa karjamees, hiljem wabadik. Ta küljeluu Tiit oli ammugi „ette ära läinud,“ lapsi tal ei olnud, wiimased aastad waewles ta wallamajas. Ta hauda kaewatiwad walla poolt kaks meest nõndanimetatud „rida=matusele,“ mille eest ainult 20 kop. matuseraha tuleb maksta ja kust wahest kümne aasta pärast fondid wälja wijatakse, et teistele waestele ruumi teha. Hauda ei ole päris sügawaks saanud teha, sest et wanad kirstud kaewamist takistatiwad. Aga Jüri Raud võib ka teiste kufil magada. Temal üks „kama.“ Kaewajad saiwad oma tööga ruttu walmis. Rüüpatiwad siis wallawanema poolt ostetud „pool=toopi“ kabeliwahi feltsis nahka ning läksiwad oma teed. Ka kabeliwahi läks kartulid panema, sest oli kene kewa=dine päew.

Maanteed mööda sõidab tulist=nelja wanker, kaks hobust ees, walge surnukirst ja kaks meest pääl. Kella ei lööda, sest kellameest pole kodus. Ta võib ka jesi eilsest kõmmutamisest koguni wäsinud olla. „Seinarong“ sõidab kabeli ette. Mehed kõidawad hobuse finni ja lähewad siis hauakaewajaid otsima, et need kirstu aitaks hauda kanda. Teine lähets siis kõstri järele. Aga hauakaewajaid pole enam kusgilgi. Kutsiwad kabeliwahiti. Sel on kibe töö: „Pole minu asi, tehke mis tahes, mul pole aega!“ ütleb ta. Mehed kiruwad, aga ei aita midagi. Wiimaks tiriwad wallawanema antud „pooletoopi“ taskust wälja, wõtawad säält jõudu ja julgust ja tasjiwad siis kirstu kahesefi hana äärele. Raske ta oli, aga parata polnud ühtigi. Wõtsi=wad siis waewa pääle karakat ja teine mees läks weel koraks katsuma, kas kabeliwahi wahest appi ei tule wana Jürit hauda lastma. Aga seegi kõik oli asjata: ennem palu kiwi kui kabeli=wahti. Mehed seowad nüüd kõie kummagi kirstu otja ümber ja hakkawad seda puude päält hauda lastma. Raske ta on, aga mehed hoiawad ihust, hingest, et kirst mitte „enneaegu pä=

rale ei jõuaks." Kuid siisgi libises teisel kõis umbes jalga maad haua põhjast kõrgemal üle firstu otša ära, ka teine pidi oma otša lahtilaskma, ning Jüri luskus mürtsatades hauda. „Kui viimaks Jüri üles ei põru!“ ütles teine mees hauda sisse waadates. „Jüri on raske unega, pole wiga!“ kostab teine. Ja Jüril ega ta firstul ei olnud tõesti midagi wiga, ehk ta first küll paljalt 2 r. 75 kop. maksis. Walla asjad on kõwad. Nüüd läks teine mees kõstri järele. Ka kõstri-ijand pani täna kartulid ja ei saanud sellepärast matusele tulla. Ta oli oma eest ühe wana foolmeistri palganud, kes ligidal oma laste juures elas ja sagedasti kõstri aset täitis. Wiija mees oli sellega ka wäga rahul. Temal üks puha, kes loeb, kui aga ennem „lahti saaks!“ . . .

Nüüd maetakse Jüri Rauda. Laulu ei ole sest kolmekesti ei saa ju midagi laulda. Päälegi ei ole matjail meestel mingit lauluhäält. Matmine on lühifene. „Mullast oled ja wõetud, mullaks pead ja saama jne., Meie Jsa, õnnistamine — ja siis oli lõpp. Jüri wõis rahuga puhata. Ta oli saanud, mis tarwis. Mürtjudes aeti liiva ja konti firstule selga. Ka wana foolmeister aitas ajada, sest ta ei tahtnud ennem jalgsi minema minna. Pea oli haud finni — kääbas walmis. Foolmeister küsis: „Kus teil rist on?“ — „Pole meie asi,“ wastasiwad mehed, „mis meie käes, seda teime päralt!“ Siis lugesiwad mehed taisekesti Meie Jsa ning läksiwad kabeli wärawa poole. — „Meil on ju ka waewa rohtu,“ ütles üks mees, „fatsume teda siin wärawa tulba warjus!“ — „Wähne ifka wäljapoole,“ lausis foolmeister. — „Üks Jumala maa kõit,“ kostis mees, wõttis pudeli põuest, pani suu äärde, rüüpas ning pakkus siis foolmeistrile. — „Oli wa wagune mehifene,“ kostis foolmeister ja tõstis pudeli suu äärde. „Andku rahulikk hingamist!“ — „Tema kondid ei waluta enam!“ ütles teine mees. „Na, na lase ifka teise jala jaoks ka,“ sundis esimene foolmeistrit. Kabeliwah, kes aia taga kündis, jättis hobuse seisma ja wahtis kõrwataguseid sügades joojaid. „Oleks sa sellele elutiska pakkunud, ta oleks tõesti meile appi tulnud!“ ütles teine mees. „Parem pargime ise nahka, kui tema wana ahne pätsile anda. Mis tema „monopolist“ magu tunneb!“ Mehed rüüpasiwad paar korda, andsiwad siis foolmeistri kätte ja ütlesiwad nagu ühest suust: „Võõ põhi pääle!“ . . .

Matuselised, kaks hobust ees ja kolm meest pääl, sõidawad tuhatnelja kiriku poole, tolmupilw taga. Jüri Raud on igawesesse rahupaika wiidud

Nagu muinasjutt.

3. Mänd mets.

Noormees ei teadnud, kumba kätt ta pidi minema. Siin awanes tee kahels: üks haru wiis metsa sisse ja jalakäimiseks wõis ta ehk kõlbuline olla, kuna wanfriga seda mööda wist hoopis halb oli läbi saada; teine haru oli selle wastu lai ja tasane ja tehtud tee.

Kumba kätt?

Sääl nähti wanamees fepi najale toetades lähemale kõmpiwat.

"Tema ehk teab," mõtles noormees. "Ta on wist siit-poolt inimene, teab, kuhu kumbgi tee wälja wiib. Wõib olla, ehk wiib see kitsas tee läbi metsa nurga otse suure tee pääle. Tarmis küsida."

Noormees pani selle küsimise wanakesele ette, aga wanafene ei wastanud küsimise pääle muud, kui ütles: "Kuula!"

"Ja mis ma kuulan?" rääkis noormees, kes arwas, et wanafene ta küsimisest aru ei saanud. "Ega keegi ometi tee äärest pöörajastikust mulle wastama tule."

"Kuula aga," ütles wanamees uuesti, tõsiselt ja kaskiwalt.

Oli ilus õhtu, waike, ainult sitika sume pörin segas ümbruse waikest ja taha kõnelesiwad noored haawa lehed.

"Mis ja kuulad?" küsis wanamees wiimaks.

"Iseäralist midagi," wastas noormees, selle meel rumala wanamehe pääle ära wiidetud aja pärast pahaks jai. "Säält-poolt, kuhu suur tee läheb, kuulduw löbus naer, pilli hää, kiire wanfri-sõidu pörin, aga siit metsa tagant kostawad kirwe hoo-
bid, nagu koera haukumine ja laste naer läbisegamini. Küllap siinpool mõni waene popside küla on. Ma arwan, suurt teed mööda on hää minna. Sumalaga wanafene!"

"Pea, pea, ajame meel paar sõna juttu. Sa oled pesast wälja lennanud ja otsid nüüd õnnemaad. Sa oled kuulnud, et õnne wõib säält otsida, kus löbudus, naer ja naljatamine aset peawad. Sa otsid niisugust kohta, kus sul juwel soojaga puude warjus wõrgust ripp-woodisje oleks pugeda ja talwel ennast

jälle külma eest alati sooja tuppa peita. Sa otsid kohta, kus ja omad taskud võiksid rahaga täita. Eks?"

"Kes on sulle seda öelnud?" küsis noormees imestades, "või tunned sa mind? Need on küll need asjad, mis järele ma igatfen, aga lühidalt ütelda, ma otsin kohta, kus inimene õnnelik võiks olla. Meie külast on alati noormehi wälja tulnud; ja neist ikka kõik suurem osa seda suurt teed mööda läks ja paljud nende seast on tõepoolest õnnelikuks saanud. Kuusiku Reinul on nüüd päris mõisa ja sõidab alati kutsar ees. Rae Hansul on linnas suur maja ja teeb mitme mehega maalimise tööd. Raha tulla tal sisse küllalt. Aga kõige toredam on Lepiku Priidik. Ta nimetab ennast nüüd Friedrichiks ja on nii peenikene mees, et ta iga asja ennemini lumivalge ninarätikuga pühib kui ta käe külge paneb. Käis mees mõne aasta eest kord ka kodukülas, aga rahul polnud ta küllaga sugugi. Ütles, et kogu küla wahel nii puhast kohta pole, kuhu ta jalaga astuda võiks, aga poisikestel sünnib wainul alati tiri-tamme küll teha. Niisugune poisike oli kord Priidik ise ka. Ja Lauri Laas, seda poole rääkidagi — see ei tulla päewade kaupa toast wälja ja ta amet olla söömine ja magamine, magamine ja söömine."

Noormees arwas et ta wäga ilusasti oli mõistnud rääkida ja sai nende oma küla meeste üle otse waimustatud. Nad kõik oliwad kord külapoisid olnud, laia maailma sisse õnne otsima läinud ja seda nähtawasti ka leidnud.

"Sooh", ütles wanamees, "ma tunnen neid mehi kõiki, seda ja praegu nimetasid, sest ma nägin neid aastate eest siin-samas seiswat ja nõuu küsiwat. Aga kas teie külast teisi mehi pole wälja läinud?"

Noormees jäi mõtlema.

"Jaa, on ka mõned teisjedgi weel, aga nad pole wõõrsil paremat õnne suutnud tabada kui nad wast kodukülas oleksiwad kätte saanud. On üks Vassi Pärt, kes wõõrsilt saunamehe tütre kosis, ja keegi Luige Peeter, kes kuzgil metsas pidada puuraijaks olema. Kes neid teab?"

Läbi õhtuje waituse kostsiwad firwe hoobid ja keegi hüüdis: hopp — hopp — hopp...

"See on tema, kes sääl raiub," ütles wanamees, "ja ma tean, et ta oma eluga rahul on ja ma pean ainult Peetrit selles, kes siit möödaminejate seast õnne on leidnud."

"Wanamees, mis sa puhud!" sõnas noormees naeratades, "sa ei tea: Peeter olla ju paljas puuraiuja."

"Mine seda suurt teed mööda," rääkis wanafene, "võib olla, et leiad siis kõik, mille järele sa nüüd ihaldad, jännu tunned. Võib olla, et juhtud mõne ettevõtte otsast kinni haarama ja haljale oksale tõusma. Aga on sul siis kõik käes?"

"Muidugi — jah, sinnapoole tahan minagi püüda."

„See võib olla,“ rääkis imelik wanafeme edasi, „aga ma näen, et sa asjad segi ajad. Hää põli, warandus, rikkus ja muud sarnased, mida niiväga taga igatsetakse, on hoopis teised asjad kui õnnelik olek. Võib ütelda, et õnne nende juurest ka wahest leidub, nagu mesilast wiljapuu-aiaist, aga õnn pole sugugi nende sulane, õnn pole milgil kombel kohustatud nende lähedal wiibima. Önn on nagu arg metsloom, kes sagedasti sääl wiibib, kust meie teda ei tea otsidagi. Herraste pargid on ilusad küll ja neist käiwad toredad jalgteed läbi, aga õnn ei kõnni mitte wäga tihti neid mööda. Ühed kiskendawad „aega wähe!“ ja see häälitsemine peletab õnne eemale. Nad karjuwad küll „aega wähe!“ aga kui neil teda ka poole rohkem oleks, ometi ei mõistaks nad teda õieti ära tarwitada. Niisugused inimesed on nagu lapsukesed, kellel süled ilusaid jõe-forkjaid täis on, aga kes weel rohkem wõtta püüawad, ilma et neil neid tarwis oleks.

Tahad sa sinna maale jõuda?”

„Ei,“ ütles noormees. „Need on ahnitsejad. Kui mul paras jagu oleks, siis ei nõuaks ma enam midagi, siis wõiksin ju wäga hästi õnnelik olla.“

„Waata, paras jagu on raske leida, aga olgu . . . Teine õnne waentlane on „aega küll!“ Rahwas ütleb, kui keegi milgil kombel ilma ette teadmata suurema summa raha — rikkust — enesele sai: ta napsas õnne sabast kinni. Mis tal nüüd wiga elada, olgu aga õnnelik.

Aga sarnase ütlemisega eksib rahwas. Ta ei ole ifka weel aru saanud, et õnnel rikkusega mingit ühendust pole. Palju rohkem on need kofku — rikkus ja õnn — hoopis teineteise wastased ja juhtub harukordasid, kus nad ühe katuse all suutwad seltsis elada.

Pea ma seks sulle näitusi tooma? Kogemata jõukaks-saamine riisub su'lt raha wäärtuse ja sa ütled siis häämeelega: aega küll! Sa istud maha ja paned käed rüppe, lased teisi ennaist imestleda ja mõtled, mis mul nüüd wiga, tahan ometi hääd elu maitseada. Sa oled siis seiswa weelombi sarnane, mis ennaist rahulikult päikese kiirtest lasseb soojendada. Aga asi ei jää nii. Pea kogub sarnasesse wette karja kaupa putukaid ja need roojastawad teda kõitsugu kõntsaga. Nii on ka säärase inimesega lugu. Ta ei saa isegi aru, millal nii mitmet moodi imelised tahumised ja soowid ta südant täitsiwad, aga nüüd tunneb ta, et nad sääl on. Pea märkab ta aga, et õnne sääl pole, olgu küll, et ta esmalt õnne üle õige suure surga kiitles. Nüüd hakkab ta teda taga otsima, aga see on niisama kui tahaks pime põhjatumas laanes põtra tabada. Kõik muud wõiwad talle kätte juhtuda, aga õnne ei saa ta ilmasgi kätte. Küll seab ta õnnele mitmesugused püüanised üles, ta annab seks ja

seks hääks otstarbeks suured summad, soetab omale mitmet moodi lõbustusi jne., aga nendega ta ometi õnne ei suuda tabada. Mida kangekaelselt ta teda nüüd taga ajab, seda rohkem peitub õnn ta eest ära ja seda enam on mitmesugustel muudel mõtetel, millel õnnega midagi tegemist pole, mahti jüdamise hallikat kõntsaga täita."

Wanamees jäi wait.

"Kuhu ma siis pean keerama?" küsis noormees. "Kui õnn säältpoolt nii raske on tabada, kust meie kõik teda armame leidwat, ega siis jää ta ammugi leida pole, kust need firwe hoobid kostwad! Mis õnne võib niisuguse waele wäsinud puurainu jüda tunda, kes surmani peab mõitlema, et ta enesele põlisesse laande mõiks pesa teha? Kuhu ma siis pean keerama?"

"Ah — ah — ah," naeris wanakene, "mis asi ajab sind uskuma, et jää õnne pole, kust need firwe hoobid praegu kostawad. Tõsi see on, et ta mõitlema peab, kui ta elada tahab, aga tead — ma tuln praegu säält — mõitluse juhataja on just õnn ise. Muudu oleks ta ammu wäsinud, muudu oleks ta rammu ammu raugenud, aga õnn oskab teda ifka ja ifka jälle uuesti tugewaks teha ja jõudu igapäew kõwendada ja karastada. Õnn sunnib teda taga, sest ta tahab laant mõita, metifikut maad enese alla heita ja teda wilja kandma panna. Ja kui ta wäsi, siis joob ta karastust oma lapse huultelt, ja nüüd läheb ta uue jõuga mõitlema, sest ta saab oma eesmärgist üliselgesti aru. Tal on kaaslane ühes ja nad ruttawad kaheski sihi poole. Nad teawad, et nende töö suured tagajärjed on, sest waata neid nurmesid: need on nende waele läbi metifikult kohalt ära mõidetud. Nad saawad aru, et nad nagu terakene terwes wakas wilja on. Nii uhke kui terwe aidatais puhast wilja on, nii uhke võib ka üks terakene olla ja sarnast uhkust ei mõi keegi patuks panna, waid seda mõime õnneks arvata."

"Ma lähen sinnapoole!" hüüdis noormees ja näitas käega sinna külge, kust firwe hoobid kostsiwad.

"Ma ei sunni, igalpool on tee lahti. Aga tahad sa õnne leida, siis hoia selle eest, et sul ilmasgi „aega ei ole," hoia ka selle eest, et sul ilmasgi „aega küll on," — tee tööd!"

Warjud.

Boleslaw Prusi järele Poola keelest **J. Põhjala**.

Kui taewakaarelt wiimane päikese läige kaob, siis wajub maa pimedusesse. Pimedus — see on suur õõsine sõjawägi, mis tuhandetest nägemata ridadest ja milliardidest joldatitest koos seisab. See määratu sõjawägi, mis mälestamata aegadest saadik walgusega sõda peab, igal hommikul wõidetud saab, igal õhtul aga jälle wõidab, on päewa loodest kuni päewa tõusuni maailma peremees, aga päewal otsib ta kui wõideru urgastes warju ning ootab

Ootab mae-kuristikfudes ning linna koobastes, metsa tiheduses ning pimedate järwede sügawuses. Ootab peesu otsides igawestes maalõhedes, kaewandustes, kraawides, maja nurkades ning waremetes. Laiali pillatud ja päält näha mitte midagi wäärt, saadab ta ometi kõiksugused salalised asjad korda. Teda on iga puu koore sees olewa praokese wahel, inimeste riiete woltides, kõige pisema liiwaterake all ning kõige peenema ämbliku-wõrgukese taga ootamas. Ühest kohast wälja tõrjutud, tõttab ta nägemataalt teisesse, ilma et seda püüdi ära kaotaks, sinna jälle tagasi tulla, kust teda wälja aeti, ja ümber rännates iga tühja koha täita ning üle maa laiali laguneda.

Kui päikene kustub, siis tõttab pimeduse sõjawägi ette- waatlikult ja tasakesi tihedates ridades oma urgastest wälja. Täidab täis majade käigud, eeskojad ja halwasti walgustatud trepid; ronib laudade ja kappide alt wälja tubade keskele ning wõtab need oma wõimu alla; läbi koobaste õhuaukude, läbi aknaaknaaside tungib ta tänawatele, tummas waiufuses tormab seinade ja katuste kallale ning ootab harjale jõudes kannatlikult, kuni õhtutaewast wiimane rooja pilwefene ära kaob.

Beel üks filmapilk — ja äkitselt puhkeb hiigla-suur pimedusewool wallali, maailma maaft kuni taewani täites. Zoomab otswad warju oma peidu-urgastes, inimene aga oma kodus; nagu taimefene ilma weeta, nõnda lööb ka elu raugema. War-

wid ja kujud kaowad ära; eesimine ning üleastumine saawad maailma üle isandaks.

Niijugal filmapilgul tuleb tühjaks jäänud Warschawi uulitsatel imeline inimese-kuju nähtawale ning kannab wäikest tulekest pää kohal. Nagu rõhuks teda pimedus, jookseb ta kiiresti mööda jalgradasid ning iga laterna juures filmapilgufekts peatades süütab ta tuld põlema — ja kaob kui wari.

Ja nõnda kordab see iga päew terve aasta läbi. Olgu põldudel kewade lilleõhnaga lehkamas; olgu määsamas lõikufekuune tormide möll; olgu tänavatel sügisefed tuulispääd tolmupilwedega tantsimas; olgu talised lumefübemed õhu sees linglemas: ikka jookseb ta ruttu, kui õhtu kätte jõuab, oma tulufektsega läbi linna-uulitsate, süütab tuled põlema ja kaob siis kui wari.

Kust tuled sina, inimene, ja kuhu peidad ja ennast, et meie sinu näojoonesid ei tunne ega sinu häält ei kuule? Kas on sul ka naene ehk ema, kes sinu tagastitulemist ootab? Kas on sul lapsi, kes sulle põlwele päale igatsewad ronida ja taela ümbert finni hakata? Kas sul on ka sõpru, kelledele ja oma muresid ja rõõmusid wõiksid awaldada, wõi tuttawaid, kelledega ja ometi igapäewastest asjadest juttu saaksid westa?

Kas sul on üleüldse mõni maja, kust sind leida wõiks; nimi, mille järele sind hõigata wõiks? Kas sul on tarwitusi ja tundmusi, mis sind niisamasugufekts inimeseks teewad kui meie oleme? Wõi oled ja tõesti waiwin, arusaamata, wiiras-tusline olemus, kes ainult hõmariku ajal nähtawale tuleb, tuled põlema süütab ja siis kui wari jälle ära kaob?

Mulle räägiti, et see tõesti inimene olla, ja anti foguni tema adreßigi üles. Käisin juhata tud majasse ja küüsin kojamehelt:

— Kas siin elab see, kes laternaid uulitsatel põlema süütab?

— Elab.

— Aga kus?

— Selles urkafekses.

Urgas oli finni. Waatafin läbi akna, aga ei näinud muud midagi kui seinä ääres olewat lantsikut ja selle kõrwal pika warre otjas laternat. Laternameest ei olnud kodu.

— Iitle mulle, mis nagu ta on!

— Kes teda teab, — wastas kojamees, õlasid nikutades. — Ma ei tunne teda weel isegi hästi, — lisas ta juurde, — sest päewal teda kunagi kodu ei ole. —

Boole aasta pärast tulin ma teist korda.

— Aga kas ka täna laternameest kodu ei ole?

— Woeh! — häälitfes kojamees — ei ole ega saagi olema. Gila maeti ta maha. Suri ära.

Kojamees jäi mõteteßse.

Kui ma kõik hästi olin järele pärinud, sõitsin ma furnuaiale.

— Näita mulle, hauakaewaja, kuhu siia eila laternamees maeti?

— Laternamees? . . . fordas ta, — kes teda teab. Eila oli kolmkümmend surnut matta.

— Aga teda maeti ju ometi kõige lehwemate jaoksunda.

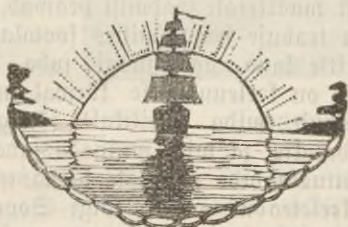
— Niisuguseid oli 25.

— Aga tema puhkas wärwimata firstu sees?

— Niisuguseid toodi kuusteistkümmend.

Sel wiisil ei saanud mina tema nägu tundma ega tema nime teada ega näinud tema puusärki. Ja ta jäi niisamajuguseks pääle surma, nagu ta eladesgi oli, see on: olewuseks, feda ainult hõmarikus nähti ja kes waiwiw ning kättesaamata, nagu wari oli.

Elupimeduses, kus õnnetu inimesejugu kähkeldu eesides omale teed otsib, kus ühed wastu takistusi oma pään purustawad, teised — kuristiifkudesse kulludes otja leiawad, kuna kindlat teed keegi ei tea; kus ettemõtetega seotud inimest waritsewad — kuri juhtumine, puudus ja kadetus — jääb, pimedatel eluradadel, jooksewad ka laternamehed ümber. Igaüks kannab oma pään kohal wäikest tulukest, igaüks jüütab oma rajale malgustawaid leekisid põlema, elab tundmata, töötab ilma et tema tööst midagi arwataks ja — kaob siis kui wari.

Karjala ehituslaad.

Soomes kaastööliselt „Kiirtele“.

Suure Soome-ema lastele on saatud väga mitmesugused asukohad ja olud määratud. Parema osa on ta sellele kinnitanud, kelle ta Soomeneeme asujaks on pannud. Kuid sellegi osa on nii väike, et ta oma wendadid muul wiisi ei ole jaksanud aidata, kui väljasaadetud uurijate tööde läbi, mis neist tähelepanemata jäänutest maailmale teadmist peawad andma: Soome-Ugri uurimised on teaduse haru, milles soomlased tegewad on — ei küll veel mitte kaua, aga jüisgi juba hää hulk aega. Wiimastel aastatel on keeleuurimise kõrwal veel teine uurimine hoosse tõusnud, mida harilikult sõnaga rahwateadus, ethnografia, tähendatakse ja mis muinasasjade leiduste, rahwaste riide- ja ehituslaadide ja teiste sarnaste wahendite püäl põhjeneb. Kuna keeleteadus warsti kõigi Soome-Ugri murdeid kindlatesse osadesse määrata on jõudmas, on seda riide- ja ehituslaadide seletus algamas. Alles hiljuti on teeraiunud ilmunud: Dr. Th. Schwindti „Puuvuista ja niiden foristeista (Riiteste ja nende kaunistustest),“ „Suomalaisia foristeita. I. Ompeluseristeita (Soomes riiete kaunistused. I. Wäljaõmblused), Helsingis 1894 ja Dr. Axel Heikeli „Nordwalaisten pukuja ja kuoseja (Nordwalaste riided ja wäljalõikused — schnitid),“ Helsingis 1899, mis teine osa tema „Kansatietellistista tutkimuksesta suomalaisien kansakuntien asuma-aloilta (Rahwateadlistest uurimistest Soomesugu rahwaste asupaikadelt)“ on. Esimene osa on: „Die Gebäude der Ceremissen, Nordwinen, Esten und Finnen (Tšheremislaste, mordwalaste, eestlaste ja

soomlaste ehitused)," Helsingis 1888, mis Soome keel afaemialise wäitekirjana ilmus ja ehituse-küsimuses esimene toode on. Teine iseäranis tähelepandaw töö sel põllul on: „Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja keskisestä Venäjän-Karjalasta (Karjalaste ehitused ja riiete kaunistus-laadid kesk Wene-Karjalast)," mida arhitektorid Drjö Blomstedt ja Victor Sucksdorff 1894 a. suwel sinna ettenõdetud uurimise-reisil üles joonistasiwad ja läinud aastal trükist ilmutasiwad. Kui weel meelde tuletame mag. J. Wilio uurimist: „Ulkohuonerakennuksista Lopella (Wälihoonete — nagu aidad, tallid, kojad jne. — ehitusest Lopel)," mis 1896 a. Helsingis ilmus ja nimetatud Häme kihelkonna ehitustest räägib, siis oleme kõik sel tööpõllul ilmunud kirjandid nimetanud. Kuid uurimine on ka sel nii hilja päewaforraale tulnud teaduse harul agarasti töötamas.

Nende ridade kirjutaja käis läinud suwel ühes paari seltsimehega Soome- ja Wene-Karjalas*) ülemal nimetatud Blomstedti ja Sucksdorffi poolt alustatud uurimist

„Wene - Karjala ehitustest ja neis leiduwatestrahwomastest kaunistuslaadidest" jätkamas. Kuid minu nõuu ei ole siin mitte üht ükfitasjalist, põhjalikku uurimist esitada, waid sellest ainult lühidat pilti anda, kuidas meie Karjala wend oma hooneid ehitab ja mis temal siin typilikku on.

Ehise trepil.

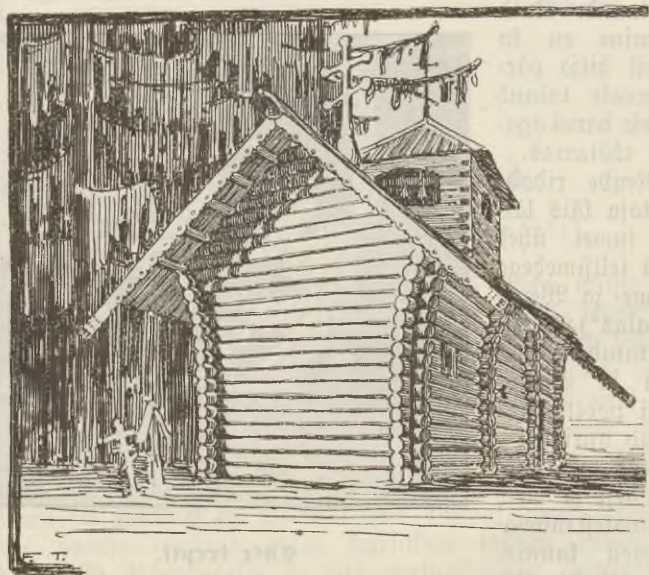
Küla on see ühiskund, mille hääks karjalane töötab, kui ta perefunna piirist oma tegewuses wäljapoolle ulatab. Ja oma küla, sest misgigugusest ühistegewusest era külakundade wahel

*) Siguise pärast aumuselaste asupaigas, aga et karjalaste ja ja aumuselaste wahel pääle keele muud wahet ei ole, siis räägin Karjalast ja karjalastest ütsinda.

wdib waewalt juttu olla, selleks ei wõi suurte „praasnikute“ pidamist „pogostades“ mitte lugeda, kuhu pogosta piiri kuuluvalest küladest rahvast kirikus käima ja õhtul tantsuga sellel tähtpäeval kiriku kaitsepüha auustama kogub. Suuremat läbikäimist külade wahel takistab ka nende kaugus üksteisest. Ja maa on sääl Karjala metsastikkudes harwa asutud.

3ga küla sünnitab siis oma sulutud ringi wõi piirkunna, mille märgiks ju seegi on, et igaühel neist oma pahwemaja „tschasfownä“ on.

Küla on kas wee äärde wõi kõrge ringu harjale ehitatud. Weerikastes paikades on järwed ja jõed loomulikest käigute-

Tschasfownä — kirik.

deks ja sellepärast on ka külad sagaras nende äärde kogunud. Küla wahelised maisateed ei ole muud kui harilikult ainult metsateekesed ja nende mööda pääseb ratsahobusega kõige hõlpsamini edasi. Aga ka see hõlpsus peab tee pääl pahatibti oma jalga dega wahetatud saama, sest et soo pääl purretest tehtud rada mööda liikudes hädaohtlik oleks hobuse seljas istuda, sest et hobune niisugusel teel kergesti libastab ja komistab.

Et karjalane weeta paikades oma külad enamgi ringu harjale ehitab kui selle jalale, selleks on nii mõnedgi põhjused mõjuwad. Kõrgemal paistab päike wabamini ja kasvatab tema wilja paremini kui all, pääle selle on ringu alused

maad sagedasti wesiſed ja halla kartwad. Sõjaaegadel aga oli niisuguse asukoha tõttu wõimalik külast kindlust teha, mida ferge oli kaitſeda.

Kui reisiſja niisugusesse külasſe jõudes suurepäraliſt panoramat oma filmade ette näeb awanewat, ſiis wõib ta waheſt küll arwata, et küla asuniſka koha walikuſ ſeesama põhjus on juhtinud, mis nüüd teda ſeda walikut hääks kiitma paneb, nimelt looduse faunidus.

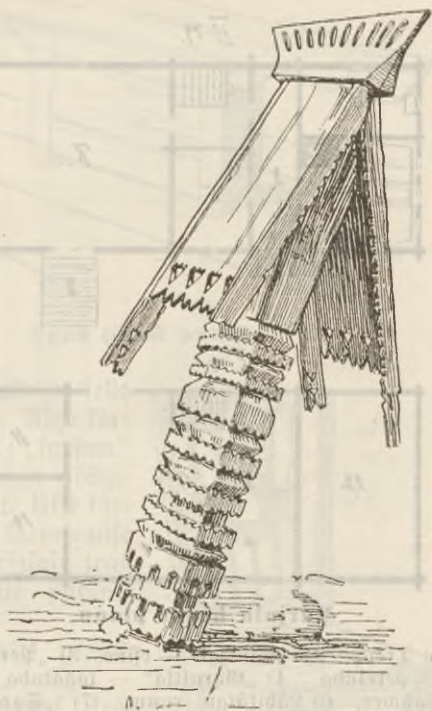
Kuid niisugust põhjust otſima hakata oleks aſjata, ſeſt ſee, keſ alaliſe raſke töö läbi looduseſt oma päätoidust peab orjama, ei näe ſiin kunagi ſeda imponeeriwat (mõjuawawat), mille üle peenedatud inimene ſiin iluſeb.

Karjala külaſt annab Kalewala järgmiſe üſna ligida pildi:

„Murmēt alla, pelſot
päällä, —

Keskellä kſllä wäſillä,
Kſllän alla armas ranta,
pildi, miſ oma täienduſeſ
pääle ſelle waewalt muud
tarwitab, et kui rändaja „kõrged
künkad kuuskedega, fenad orud
kaſkedega“ oma ſelja taſha on
jätanud, ſiis ſelle keſkelt
kõige päält „puud pitad
kuuſikuſ“, ſurnu-aial, ſilma
paistawad,

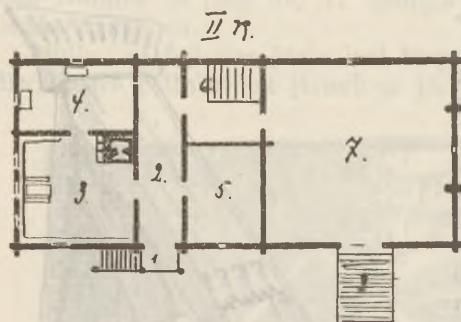
kuſt faunis kſriſufene oma tornidega wilgub. Tähelpanemata ei jää ka, et ehituſed wõrdlemiſi kõrged on ja neid päratu ſuured kaſused katawad, milleks meie ſeletuſt ſaame, kui kuſgil taluſ — koerte wihaſel haukumiſel ja külarahwa imetamiſel — ſees oleme käinud ja ehituſkorda wähe uurinud. Kohe märkame, et ſiin inimeſte ja loomade ruumid ühe kaſuſe all ja teineteiſega otſekoheſes ühenduſes on, nagu juurde liſatud põhijooniſtuſeſt näha wõib. See on Karjala ehituſe pää-tundemärk. Soomes on inimeſte ja loomade hooned alati eraldi; Soome-Karjalas on niisugused ehituſed küll ühe kaſuſe all, aga ei ole ükſteiſega mitte otſekoheſes käigu-ühiduſes.

Huonrakennus.

Nende ülevõtte märkuste järgi võime nüüd ehitust lähemalt tähele panema hakata. Võtame läbiwaatamise alla siia kujutatud kõige ülevõttevõtte ette tuleva moe, mis meie meelest kõige paremini selleks päatüübeks sünnib, mille järele karjalane oma hooneid ehitab — lahkimised on ainult püüasjades.

Ruumis kõrgest trepist sisse tulles, mille sambad lõike-

Karjala hoone plaan.

- 1) Trepp. 2) „Sintso“ — esine. 3) „Pertti“ — peretuba. 4) „Gornitsa“ — tagatuba. 5) Sahwer. 6) Läbikäigu ruum. 7) „Sarai.“ 8) Sild. 9) „Tanhut“ — tara. 10) „Veäwä“ — laut. 11) Sama (laut). 12) „Karsina“ — keldritaoline ruum.

tihti ära iapetseeritud. Toariistadest on siin kummagi akna alla asendatud lauad ühes tarwiliste toolidega, kapp klaas- ja portselani-nõuude tarwis ja peremehe ja perenaese ühine „krowat“, jäng. Seda tuba tarwitataksegi harwemini ja waefemates taludes puudub ta sagedasti. Kuid selle asemel on karjalastel „pertti“, peretuba, aui sees ja see tehtakse võimalikult ruumikas.

Walguft saab ta eesfeina kolmest aknast, milledest keskmine teistest suurem on, samuti ka waefemapoolses seinas ole-

millesse madala ukse kaudu üle kõrge kün-nise pääseb. Siit läheme wafemal pool olewa ukse kaudu, kus jällegi awandus madal ja künnis wäga kõrge on, tupp. Selle juures tuletab wilmata ja ettewaatamata käijale ta otseefine kumarduskunsti wajaadust meelde.

Maja peremees on meile lahkesti wastu tulnud ja käseb:

„käreä gostjat gornitsah!*)“ Ja meie astume tema järele peretoa kõrwal ole-

wasse wõdraste-

tuppa, kus peagi

meelitawalt laual ka-

hjew „samowar“

mõista annab, et ko-

sutaw „tschaiwesi“

warsti walmis saab.

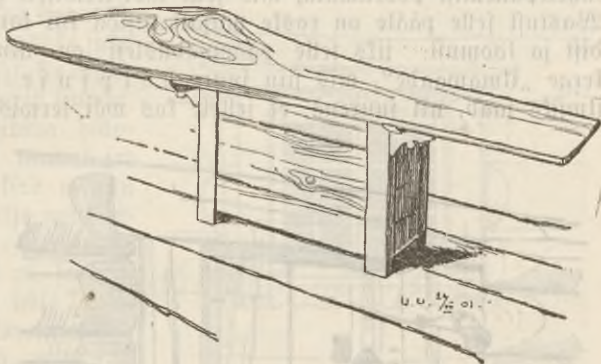
„Gornitsa“ on

talu peenem tuba ja

*) Minge, külalised, puhtasse-tuppa!

maist afnast. Seinte wastu — afnate wahel — toetawad endid õige pikkadest ja pakjudest laudadest tehtud pingid. Gesseina fest-afna kohal seisab suur laud, kus süüakse. Selle kohta oleks terwet päättüffi waja, kui meie karjalaste toariistade walmistus-wiisidest hakkafime rääkima, mis küll väga rohkearwulised pole, kuid oma laadide poolest huiwitawad.

Waiame siin ka neist ilusatest laudadest, mida kui „perti“ uhkust ja paremat kauristust siin ja fääl tee ääres nägime. Ükse poolises

Laud (ühhest puust).

nurgas on ahju harilik paik ja selle suu on ukse poole pööratud. Ahju kõrwal on „karšina“ awandus; „karšina“ ise on afnata ruum, karjalase söögi- ja joogi-tagawara panipaik. Ükse kõrwal, pahemal pool, on käepesemise nõuu. Seda võib iga karjalane toas leida, sest et karjalane käte puhtuse eest tublisti hoolt kannab.

Ja siin on kõik „perti“ riistad koostuses.

„Sintsoz“, eüses, on suwel „krowati“ paik, sest et siin wilum on magada kui „pertis“ või „gornitsas.“ Wastu „perti“ uft on üks piimasahwrisje. Sellest juhatab nurgas leidum redel „muisfole“, lakka. Selle ukse ääres on üks, kust wärawaid kaudu alla tarasse pääseb jne., siis weel teine „saraisje“ (aita), kuhu wäljast poolt lai sild wiib. „Saraid“ tarwitatakse heinte, regede wanrite j. m. sääraсте asjade hoiupaigaks ja ta täidab kõik järgiolewa ruumi katuse all.

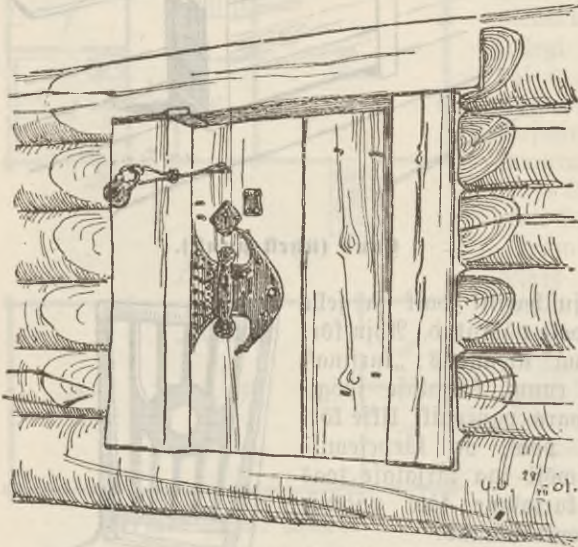
„Sarai“ kõrwal all on karja korter „leäwäs“ (laudas) ja suwel taras. Wabel on lammastelgi oma „leäweäd“ ja fagadel oma pahad (tallid).

Stuula — tool.

Nii oleme karjalase ehituskomplekti (koostuse) lühidalt läbi käinud.

Mõtteleja lugeja meelde on wististi küsimine tõusnud: Kust see tuleb, et karjalane ülemal kirjeldatud miisil oma ja karja elutsemise ruumid ühte ühendab, selle hädaohu pääle tähelepanemist pööramata, mis selle läbi termisele võib tekkida? Wastust selle pääle on raske mujalt otsida kui karjalase iseladist ja loomust. iiks selle pääomadustest on nimelt hooletu, ferge „ilmawaade“, mis siin suure hõlpsuse püüdena ilmijs saab, nii suurena, et sellele kas wõi termisgi ohwerda-

Ambari uks.

taske. On ju üsna lõbus, kui talwel pakaste ajal waja ei ole karjarawitsemise pärast wäljas lume sees tampi-da, waid se-da kõik hõlp-samini, ühe katuse all võib talita-da. On hõl-bus, kui wa-ja ei ole teisi teesid lumest läbi kaewata kui kõige roh-ken — lähe-

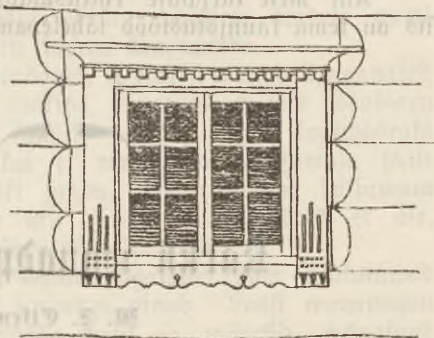
mani teeni. Ja ei ole karja ligidus ka mitte põlata, sest et see sooja annab.

See hõlpsuse püüe ilmub weel mõnes muusgi asjaolus. Runagi ei wõta perenaene waewaks sööginõuunid söömast tõus-tes puhtaks pesta, ja lusikad ja noad heidetakse niisama suhwlizse. —

See on hõlpsus. Ja ometi ei näe meie mujal kusagil nii lumiwalgeid ja puhtaid laudasid, pinkisid ja toapõrandaid kui Karjalas. Seda wastandust ei wõi teisiti seletada kui sellega, et peaaegu laiskuseks kaswanud hõlpsuse tungiga hiilgada püüd-mine on liitunud. Laiskus on seegi, et Karjala perenaene aja-puuduse üle kaebab, kui talle ta kohuseid sööginõuude kohta meelde tuletatakse, ehk tal muidu tihtigi küla eidedega ladrada aega küllalt on.

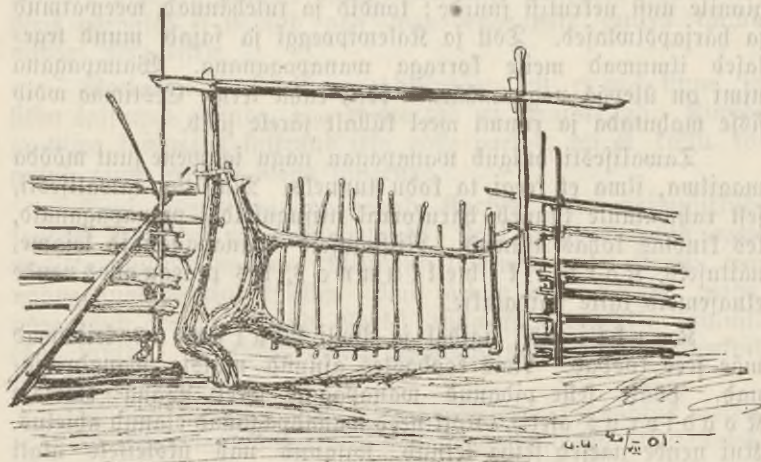
Et karjalane oma ehitusi kunagi ei paranda, waid neid fätt külge panemata laquneda lasseb, siis paistawad külad õige haledalt filma. See sünnib jällegi hõlpsuse püüdest, samuti kui ka see, et hoone seinte ehitamisel üks ja aknaaugud mitte kohe walmis ei tehta, nagu Soomes ja mujal pruugiks on. Tulewa akna kohale lõigatakse saega ainult tarwilised märgid sisse. Ja alles pärast, kas hoonesse elama minnes wõi ka juba sees asudes, tehtakse aknad wõi lisatakse neid juurde.

Siisgi erandina hõlpsuse-prinzipist tundub see olewat, et uksed päratu madalad tehtakse, aga künnised kõrged — vähemalt nende meelest on see nii, kes kõrgemate uste kaudu on harjunud käima. Kuid hõlpsupüüdega wõis ka seda ühendada, kui tähele panna, et nii talwel ka vähemagi puutarvitamise juures see on.

Aken.

Kuid olen karjalast siin tema hõlpsu püüde pärast laimnud, laimnud, selle pääle mõtle mata, et meiegi sellest patust wabad

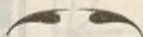
Wä r a w.

pole. Igauhel oma hädad ja wead. Ehituse juures tuleb ka karjalase wäärtuslisi omadusi ilmsiks. Osawamat puuehituse kaunistajat kui karjalane on oleks wististi asjata otsida. Tema

maja otjalaudades, näituseks, on niipalju maitset ja fenadust, ime-kauunid on tema õuemäramad ja ilusad puuristid haudadel. Tema suurt ehitus-wõimet näitab seegi asjaolu, et ta puulüidete waral niisuguse ehituskomplekti (koostuse), millest eespool oleme näinud, suudab koospüsiwaks teha. Rauda ei tarwita ta mujale kui uste ja akande hingedeks, lüfideks ja luffudeks.

Kui meie karjalase ehituslaadist midagi tahame õppida, siis on tema kaunistustööd tähelepanemise wäärt.

Salmari Rekkonen.

Karksi wanadpaganad.

M. J. Eisen.

Legion on meil wanapagana-jutte ja legion on wanapaganaid endid. Küll notiwad neid maha pifsenooled, küll lõhuwad neid ära hundi hambad, küll tapawad neid hõbekuulid, küll saab neid muidu weel üht ja teist wiisi otja, aga ometi ei wähene wanapagana sugu. Ühtelugu antakse wanapagana legionile uusi nekrutisi juurde: tondid ja tulehännad, meewaimud ja härjapõlwlasted. Tõll ja Kalewipoeggi ja sajad muud tege-lased ilmuvad meile korraka wanapaganana. Wanapagana nimi on ülepää nagu määratu kott, kuhu terve Gestimaa wõib sisse mahutada ja ruumi weel küllalt järele jääb.

Tawalisesti hulgub wanapagan nagu igawene juut mööda maailma, ilma et keegi ta kodu tunneks. Ma ütlen tawalisesti, sest rahwaluule tunneb harukorral niisuguseidgi wanapaganaid, kes kindlas kohas asuwad. Niisuguseid wanapaganaid leiame, näituseks, K a r k s i k i h e l k u n n a s, kus praegu alles nende eluasemeid kätte näidatakse.

K a r k s i lossi ligidal ja Polli M ä k i s t e s leiduwad mäe sees koopad. Neis koobastes asunud muiste wanadpaganad. Pääle selle pidanud wanapagan weel Wana = Kariste K o o d i o r u s aset¹⁾. Kõik need wanadpaganad elanud abielus. Kui nende naesed leiba teinud, wisanud nad üksteisele alati leimalabida kätte, mõne korra ka wärsket leiba. Ja ometi asunud nad üksteisest 5--10 wersta kaugel. Wahel hüüdnud

¹⁾ Trükitud teadetest nimetan: Teised kodused jutud, №. 57—59, Teised wanapagana jutud, №. 41. ja J. Jungi Muinasaja teadus Gestiaste maalt, teine anne. №. 2. Pääle selle käsitirjalised ülestähendused.

Karksi loskimäe wanapagan Roodiorgu leiba wistates: „Lisna, jäh leiba!“ Roodioru wanapagan teinud omalt poolt niisama ja wastanud: „Lasna, jäh leiba!“ Mõne teate järele kuulunud hüüdmine koguni: „Lisna, jäh leima lasna!“ Ja wastus: „Lasna, jäh leima lisna!“ Niisugust leima ehk leiwalabida wiskamist tulnud enamisti esmaspäew ja reede ette.

Wähesed on need teated, mis meile Karksi wanadestpaganatest¹⁾ järele jäänud. Siisgi peame wähesete teadete najal katsuma Karksi wanapaganate loomu ära uurida.

Rõige päält pean tähendama, et Karksi wanadestpaganatest dieti midagi paha ei teata rääkida, olgu siis, et seks Roodioru wanapagana kontwõdraks käinist arwata. See kontwõdraks käimine ei tähenda muud, kui et wanapagan kutsumata säält lähed sööki saama, lust sööki saada. Et niisugune kutsumata wõdraksminemine inimeste aru järele üsna „nobel“ ei ole, see tundmine puudub Roodioru wanapaganal.

Mitmed teated Karksi wanadepaganate kohta kuulutawad aga, et wanadpaganad hää loomuga olnud. Loski wanapagan luusunud poisikese põlwes mööda metsi ja mägesid, mänginud külakarjastega furni, lõõnud murul hundiratast, wedanud wägi-pulka ja teinud muid tükkisid, mis poisid ifka teewad. Silje-minigi käinud loski wanadpaganad inimestega alati lahkesti ümber ja niisamati teisedgi. Mõne korra läinud nad inimeste juurde wõdraks ja kutsunud inimesigi enesele oma põrgu wõdraks. Sest põrguks nimetab rahwas wanadepaganate elukohta koobastes. Meis põrgutes ei näinud aga wanadepaganate juures käijad midagi põrgulikku.

Weel teatakse Karksi wanadestpaganatest, et nad linna ja sildu katsunud ehitada, aga et see töö ei õnnistanud. Kiwide ja liwa kandmisel katkenud ifka põlle paelad, nii et kofku kogatud ained mujale maha langenud.

Seni asunud wanadpaganad Karksis, kuni waimulikfude laulude laulmine wõinust wõtnud. Igal pool hakatud waimulikfide laulusid laulma. Niisugust laulmist pole Karksi wanadpaganad wõinud kuulda. Nad jätnud oma põrgud maha, põgenenud ära ja lasknud Karksi rahwast waimulikfide laulusid edasi laulda. Lahkudes ometi sajatanud nad lauljaid tüdrukuid ja kaswawat karja.

Wiimne nähtus paneb mind imestelema, see nähtus nimelt, et waimulikud laulud Karksi wanadpaganad minema kihutasiwad. Mis wanadpaganad need on, keda waimulik laul jäädawalt põgenema ajab? Rahwajutud teawad tihti, et „Jssameie“ wanapagana wahel plehku saadab, aga ainult forraks. Warsti

¹⁾ Karksi wanadepaganatega tähendame alati kõiki Karksi kihelkonnas asuwaid wanapaganaid.

estub wanapagan meestil platssi. Tawalistesti ei hooli wanapagan palju jumalasõnast, s. o. ta ei karda selle kuulutust. Sa-
gedasti kuuleme, et ta just jumalateenistuse ajal kirikusse poeb
enelele saaki waritsema. Karffis selle wastu ajawad poisie ja
tüdrukute waimulikud laulud wäljadel wanadelepaganatele nii-
suguse hirmu pääle, et nad oma põrgutest jäädawalt põgenewad.

Kas mõiks õige wanapagan nii teha? Ma usun waewalt.
Utleme, wanapagan põgeneks õhtul waimulikkude laulude eest,
aga nii pea kui laulud waitkissiwad, oleks ta wististi tagasi
saaki waritsemas. Ööd otja ju ikka ei lauldud. Ja tõsine
wanapagan otiks waimulikkude laulude lauljate seast iseäranis
hää meelega saaki. Siin sünnib ometi kõik wastuoksa. See
nähtus sünnib meid oletama, et Karffi wanadpaganad sugugi
õiged wanadpaganad ei wõi olla.

Waimulikkude laulude maadwõtmine tähendab ristiusu
tulekut. Ristiusu pärib Karffis enesele eludiguse. Õige wana-
pagan ei põgene ial ristiusu eest, weid hakkab ristirahwa seas
weel hoolsamini tööle. Küll põgeneb ristiusu eest pagan.
Paganus ja ristiusu ei wõi käsi käes käia. üks sünnib teist
põgenema. Ristiusu wäljalagunemisega Karffis põgenewad en-
dijed paganad, wanad paganad, ta eest ära. Wanapagana sõna
tuleb siin ta algupäralises tähenduses mõista, mitte aga muude-
tud tähenduses, nagu meil tawalistesti mõistetakse. Muudetud
tähenduses tähendab sõna aga kurja waimu, kuradit.

Sünni kuulsiime juba, et Karffi wanadpaganad leiba ja
leiwatäidaid 5—10 wersta pääle läbi õhu üksteise kätte saatssi-
wad. See tunnistab, et Karffi wanadpaganad tawalistest in-
imestest oma jõu poolest kangelst üle käiswad. Karffi wanade-
paganate leiba ja leiwatäida wiskamine tuletat meile elawalt
Olew¹⁾ ja Tõllu²⁾ wärska wiskamist meelde. Olew ja Tõll
aga tulewad hiiudeks arwata. Sarnast wiskamise lugu leiame
muudegi rahwaste rahwaluulest. Soomes näituseks³⁾ wiskab
Wärsamäe hiiud Wanumäe hiiule oma separeistad läbi õhu
umbes 20 wersta pääle. Ehk jälle kuuleme Soomest, et hiiud
kahe saare päält üksteist kiwidega loobiwad⁴⁾. Niisama tun-
neb Saksa rahwaluule mõndagi sarnast juhtumist⁵⁾. Ikka lan-
gewad kanged kiwide ehk muude asjade wiskajad hiiude kilda.
Kõige selle järele peame oletama, et Karffigi wanadpaganad
hiiudeks tulewad arwata. Ses oletamises toetawad meid nii mit-

¹⁾ Lindanisaft Tallinna, lk. 21.

²⁾ Suur Tõll, lk.

³⁾ Suomen Museo 1900, lk. 32.

⁴⁾ Säälsamas, lk. 67—68.

⁵⁾ Grimm, Deutsche Mythologie, 510, 530.

med wõõramaa rahwaluule uurijad. Näitusjeks ütleb Simrock: ¹⁾ Üksikuid kaljutätkka on hiid linna pihta wisanud, et linna ära purustada; pärast tehti aga hiiust kurat, kes kristlikku kirikut tahab purustada." — Küll ei ole Karksi wanadelpaganatel kiriku purukswikamifega midagi tegemist, aga ometi näitab see wikamine, kust seletust tuleb otsida. Hiind ei ole ainult meil, waid muilgi rahwastel hiljemal ajal wanadekspaganateks moon-
dunud. Hiljemal ajal hakkas rahwas kõiki iseäralikke olemusi, igaüht, kes tawaliseft inimeseft kuidagi lahku läks, wanatspaga-
naks hüüdma. Gesotjas tähendafin juba, et wanapagana legioni nii mitmed wainud appi wõetud. Jah, mitmes kohas astub wanapagan Kalewipoja ja Tõllu asemele. Ihes kohas nimeta-
takse töõsid Kalewipoja ehk Tõllu, teises aga wanapagana töö-
deks. Seegi nähtus juhib meie tähelepanemist selle pääle, kui-
das rahwas wanapaganat häämeelega igale tööle armastab panna.

Ennemalt kuulsiime, et Karksi wanadpaganad linna ja silda tahtnud ehitada, aga ehitus põlle paelte katkemise pärast pooleli jäänud. Niisamafugust juhtumist kuuleme Kalewigi naesest ja Piritast. Ja just niisamafugust põlle süüd tunneb Saks rahwaluulegi ²⁾. Saks rahwaluules on ometi kiwide ehk liiwa fandja niisama wähe kuriwaim kui Kalewi naene ehk Pirit. Saks rahwaluule tähendab selgemini, et hiiu neiu kiwa ehk liiwa põllega kannud, just niisama nagu teine hiiu neiu Kalewi-
poja selfilisi põllega isa juurde wiinud, kus juures põllele ome-
tigi mingisugust äpardust ei juhtunud. Kõik need nähtused pa-
newad meid oletama, et Karksi linna ja silla ehitajad hiiude hulka tulewad lugeda.

Kui nüüd Karksi wanadpaganad hiiudeks moondatakse, kust tuleb siis mõnda iseäralikku juhtumist seletada, mida me neist maidu weel kuuleme? Karksi rahwas tahab uskuda, nagu ole-
fiwad wanadpaganad endid wahel mustadeks kassideks, ronka-
deks ja asjadeksgi moondanud ja niisugustena teekäijaid kimbu-
tanud. Selle kohta pean tähendama, et wana kirjanik Saxo tõesti hiiusid tunneb, kes endid moondawad. Sellegi poolest ei tahaks ma niisuguse tõendusega tulla. Meie rahwaluule on miide hiiude moondamise lugude poolest hoopis kaine ja sellepärast ei soowiks ma niisugusele moondamisele siin maad anda. Juhtus kellegile Karksi wanadepaganate eluasemete ligi-
dal mingisugust äpardust, siis hakati äpardust wanadepaganate patu registrisse kirjutama, ilma et kirjutajal kõige wähematgi tunnistust käepärast oleks seisnud, et tõesti wanapagan äparduse poolest süüdlane. Niisugune süü mõistmine Karksi wanadelepa-
ganatele pole midagi muud kui walearwamine.

¹⁾ Deutsche Mythologie, 120.

²⁾ Simrock, Deutsche Mythologie, 123.

Mõni üleloomuline lugu leidub veel Karffi wanadepaganate tegude kirjas, lugu mis hiindelegi hästi ei tõlba. Minu meelest päästame selle sõlme sedawiisi lahti, kui oletame, et rahwas aja joofful Karffi wanadepaganatele teiste selle nimeliste tegusid juurde lisanud. Näituseks kuuleme, et Koodioru wanalepaganale wiimaks tina filma walatud ja wanapagan seda wiisi ühe filmaga jäänud. Seda tina filmawalamise lugu teab rahwas aga Hiinus, Wuhus, Tõstamaal, Pihulas, Wigalas jne. kõige vähemalt kümnes kohas sündinud olewat. Tuttaw tina-walamise lugu luuletati Koodiorugi wanalepaganale juurde. Ja niisama nagu Karffi wanadpaganad tina walamise oma arwesse saiwad, anti neile mõnda muudgi kurjade waimude kingitust. Kärbime need Danaide kingitused ära, siis ei keela meid mingi põhjus Karffi wanapaganaid hiindeks pidamast.

Salwaks mälestusiks Karffi hiindest jääb nende needmine järele. Nad wamuwad Karffi tüdrukute häbi ja härja kaswamise ära. Ma mõtlen, sellelegi mõistatusese leiame seletuse. Tüdrufud ilmuwad ristiusu, härjad põlluharimise esitajana. Ristiusk ilmut paganate, põllutöö hiinde eest ära rõhujana. Paganatena ei tea hiid oma waenlastele muud soowida kui paha. Tüdrufud ja härjad ei pea loomulikus olekus edenema — see on hiinde needmine.

Kes teab, ehk kandis üks hiin Lasna ja teine Lasna nime. Selleks oletamiseks annab hiinde hüüd meile wäikese näpunäite.

Alis nõutakse praeguse-aja romanilt?

Sulejoonistus. Riipsutanud G. S.-s.

Zga eksitava arvamise ärahooldmiseks tahame kohe alguses selle pääle tähendada et järgnevatel ridadel püüduki ei ole, midagi enam ehk vähem põhjalikku pakkuda. Nende ridade kirjutaja ei wõi end selleks ju sugugi kutsutud tunda olewat: ta peaks jüis kofku litterarhisorik, filosoof, ästhetik olema, isiklikkuiſt äranähtuſteſt (Erfahrung) rääkimata. Et aga Geſtiſ meie teatawaſti wiſt ühtgi ülewaatliſt kirjatööd ſelle kohta ei ole ilmunud, miſſugufed juhtmõtted nõnda nimetatud „meie aja fool“ kirjandufes wälja on töötanud ja miſſugufed ülesanded ta üles ſeadnud, julgeme ometi mõne jämeda kriipsugagi ſellekohalt „ſulejoonistuſt“ paberile wiſata, kuna „pildi“ maalimiſeks „pinſlit“ pole ja ſellega ümberkäimiſeks ka oſawuſt puuduku. Meed „kriipsud“ tahawad praegufe-aja — modern-realiſtliſe — romani üldiſe id põhjuſmõtteid eſitada, ſelleſt aga eemale hoides, mida kõige uumal ajal kui „hypermodern“ (ülimoodſat) taupa turule tuuakſe.

Kõik muutub alataſa. Tempora mutantur et nos in hiſ mutamur — ajad muutuwad ja meie üheſ nendega. See kulu- nud ſõnakõlks maſſab ka nende nõuete kohta, mida „ajawaim“ ilukirjandusliſtetele toodetele, nimelt romanile ette paneb. Wane- mad põlweid tegiwad nii, meie teeme teiſiti ja järeltulew ſugu ſaab ehk weel teiſiti tegema ning meie praegufed reeglid kolikambriſſe wiſkama. Selle juures on ühel põlweſ miſtiſti niſſama palju diguſt kui teiſel. Aſi ſeiſab ainult ſelles, keſ tõſine kunſtnik on olnud.

Waremaſt — ei ole weel kangel ſee aeg, meie ei tarwiſſe üle XIX aataſaja piiri minnagi — pandi romani wõi jutuſ- tuſe juures püürohk ſelle pääle, et tegewuſtiſt wõimalikuſt kirju, põ- rutaw ja tõmbaw pidi olema. Pſychologiaalne — hingeteadline — tõde ja ſündmuſte tõega kofkuſündimine — ſee oli kõrwaline aſi. Kirjandufe põllul oli jäme ots ühekülge i d e a l i ſ m u ſ e k ä e ſ. Idealiſmuſt iſeenefeſt ei wõi põlata. Mated paistawad meile ju tihti kui tähed, kui meie läbi elu pimedufe ſammume. Täitſa ilma aadeteta on inimeſe ſüda tühi ja kole. Aga nendega ükſneſ

ülemal pilvepiiril rännata, ilma ja olusid üksnes roosilises värvis ette kujutada — see on waga iseenese pettus, elutõe mahasalgamine. Ja selles oli XIX aastajajasse ulatava idealismuse ühehülgsus ja süü. Aga meie ei wõi teda mitte hukka mõista, nagu mõnda hiljemalt kirjanduse woolu — kuigi ka sapa sees mõniford pärlid on. Idealismusel on vähemalt kaunis püüdmise inimese hinge ülendada, inimest hää ja ilu poole juhatada, talle waimustawaid eesfujusid andes. . . . Mõju sees oli mõõda läinud päiwil ka idealismuse wana sugulane „didaktikalikool," kes üksnes halbu ja häid eesfujusid moraalilisel aluspõhjal üksteise wastu seadis, et inimene kurja põlgama ja hääd armastama õpiks. Nende kõrwal toi metafüsika kujutusi kõiksugu waimudest ja wiirastustest — üleloomulistest asjadest ja sündmustest ette. Hiljemalt unistas romantismus kuuwalgel ööl, nägi nõiduslikust muinasjutu ilmast und ja walas „fibedaid" wäljalunetatud pisaraid, mida juba waremalt sentimentalisismus kätte oli õpetanud. Restaeqsed juhtusid romanid festiwad edasi, afklimatiseerisid, sobitasid endid ajawaimuga — kah edene mine! — ja sünnitasid weidraid elutaid ilmale. Neid kollisid tunnete, Gesti lugejad, teiegi küllalt. Kui mõni teie seast ei ole neid omale „majasõbraks" joetanud! Mõndanimetatud hirmuromanid, kus mõrtsukatööd ja armastuse-etendusid endid järgesti waheldawad, wiirastused ja kõiksugu karutükid lugeja erkusid pingule kisuwad, leiawad ifka weel oftjaid; sellepärast nad ka ei sure, waid on koguni sajaandelisteks kaswanud. Mõistlikumad lugejad on endid neist aga juba ammugi lahti öelnud, ja mida parem praeguse aja mõõdupuu järele roman on, seda wabam on ta hirmuromani tingimistest.

„Maratas weereb wuhinal.“ Praeguse aja nõuded romani kohta on teised. Mis nõutakse siis temalt?

Kõige päält elu loomutruud kujutamist. Häakene küll, mõtlewad mõned kirjaniid, hakkame siis elu loomutruult kujutama. Ja nad hakkawad elu kõigis tema üfifikutes sündmustes paberisse panema, nõnda öelda, kopeerima. Nemat teewad endid nagu ajalehekirjasaatjaks ja kirjutawad, ilma et nad oieti algust wõi otja kätte saaksid, kõiki pisemaid sündmustigi pikalt ja laialt. Kuid nad wõiksid tuhat lehekülge kirjutada, ilma et nad täielikult inimest tema juhtumiste ja ümbrusega kõige üürisema ajagi jookkul kujutada suudaksid. Ometi on ka neil kahtlemata oma tähtsus, kuid selle töötamiswiisi jaoks peab ifeäraline hiilgaw and olema, elu kõigis tema peenemates awaldustes tähele panna.

Teine töökawa kuulutab aga: Waja on ainult karakteristikalikud jooned elust wälja otstida, mis kofku seatult ainult tõe luje paistet peawad ette peegeldama, ehk weel õigem,

waja on, et tõeluse tundmus lugejate rinnas elule ärkaks, kui Pontius Pilatuse kahtluse pääle mõelda. Miisuguste kirjanikkude töödel, kui need muidugi ebakirjanikud pole, on juba teatawad aated selfilisteks, nad on enamasti mõne päämõtte läbiwiimiseks kirjutatud, neil on siis oma siht — kuigi harilikult öeldakse, et kunstitööl sihti ei tohi olla; aga õigem on wist küll öelda, et kunstitööl oma siht on, mis kindlasti ilmawaatest wäljawõrsunud waate pääl põhjeneb — aga nii, et tõelus selle all ei kannata, et lugeja seda kunagi pääle surutud ei tunne olewat, et see tendenziks ei saa, mis enesega faktide — tõeasjade — liialdamist ehk koguni wõltsimist kaasa toob.

Ja on arwamisi olemas — nendega ühendame ka oma pisikesed arwamised, — et säärase realismuse idyalismusega ühinedes kõige parema kirjanduse wõib lüüa: selleks ei puudu märtsi ega näitusi. —

Mõned inimesed arwawad jutufirjutamise üsna hõlpsa olevat. Jstu aga pühapäewal sella kolmest wiieni maha ja — jutt valmis. Ei, nii fergesti ei lähe asi mitte, kui see „kunsti-töö“ peab olema. Ja üleüldse, kui inimene enesel selleks mitte küllalt andi ei tunne, ärgu ta hakatu käperdama! Aga see'p see asi on, et paljud, kes ilusasti kirja kofku seada wõi mõnda juhtumist ladusasti jutustada oskawad, endil jutufirjaniku eeltingimised juba käes arwawad olevat!

Enne kui pääle hakata, peab kirjanikul muidugi thema selge olema, ja ta walib siis jutufangelase. See kangelane ei tarwitse sugugi üks isik olla, see wõib ka isikute ühistund, perekund, terve seltskonna siht, mõte olla, mis peaaegu kõiki inimesi juhib, keda me ette toome, ja wõib juhtnööbriks saada, mille külge kõik sündmused seotud.

Siis peab aine läbiõelumise ja korraldamise sündima. Üks teeb seda pääs, teine paneb paberisje. Mõnel on plaan kohe alguses kindel, teise juures muutub see ja waheldab end koguni töö jooksul.

Ja ühel tunnil tuleb filmapilt, kus kirjanik tarwitust tunneb kogutud aine koorma alt waimu wabastada ja wiimaks neid kujusid fehastada, mis senini tema waimusilmade ees on heljunud. Ta istub maha ja hakkab kirjutama, üks ühtwiisi, teine teisiti: rahulikult, rõõmulikult, waimustatult, äritatult, rõhutult. Kõikidel kirjanikkudel enamasti on tempo töö jooksul väga mitmesugune. Mõnedel läheb töö fergesti, lase aga fulge käia, kuna teised nagu raske koorma all ägawad. Kuid tempo, milles töö valmib, ei räägi selle wäärtuse poolt ega wastu. Tihti on hoolega kofku seatud leheküljed raamatus kõige hiilgawamad, teine kord on aga ülewoolawal loomisetungil paberisje wiisatud kohad kõige paremad, mis kirjaniku sulest iganes tulnud. üleüldse aga wõib ütelda, et kirjatöö algus enamasti iffa raske on. —

Nagu eespool juba tähendatud, ei nõuta praeguse aja romanilt pääasjana mitte enam põnewust, kirjut wälimist tegewust. Wälimist tegewust võib küll olla, aga see ei ole mitte tarwilik. Selle asemele astub sifemine tegewus, inimese hingeilm. Säärasel kirjutamise wiisil on pääle ästhetilise mõju oma kaswatusteadline tähtsus. Publikum harjub selle läbi ise mõtlema ja otsustama. Ka kui kõik jõrnega kätte näidata, siis ei jää talle seda võimalust mitte üle, ta ei saa kirjatööst mitte seda waimlist lõbu maitseada, mis talle kirjaniku näpunäidete arulamine pakuts, ühtlasi waimu teritades ja südant harides. Saksa mõttetark Schopenhauer kirjutab järgmist:

Luuletused sisaldawad eneses sügawa tarkuse warandusi, sest et nendes asjade loomus räägib, kuna luuletaja selle mõtetetarsi (aforismisi) lihtsasse, arusaadawasse keelde tõlgib. Iseenesestgi mõista peab iga lugeja ise omal jõunl seda tarkust kätte püüdma. Järjekult saab sellest igaüks oma mõistuse ja wäljaarenemise astme järele aru. Kunsttöö wastu peab end igaüks nagu kuniinga wastu ülewal pidama: peab waitides ootama, seni kui see ise rääkima hakkab, muidu võib wastusest ilma jääda. Tähendatud lugeja kaastegewus põhjeneb pääasjalikult selle pääl, et iga kunsttöö ainult kujutusewõimu (fantasia) waral mõjuda jaksab. Sellepärast peab see kujutusewõimu alati äratama ja ei tohi teda mitte lõõta olekusse jätta. See on tarwilik ästhetilise mõjutunde tingimine, ühtlasi ka luule põhjuseadus. Sellest järgneb, et kunsttöö meie tundmustele mitte kõik ei pea andma, waid ennegi nii palju, et sautasiat õige tee pääle juhtida, sellele wiimast sõna lubades. Kirjanik peab lugejale midagi järelemõtlemiseks jätma. Wäga õige on sellepärast Voltaire tähendus: „Le secret d'être ennuyeux, c'est de tout dire. Saladus („kunst“) igaw olla, see on — kõik öelda.“ Et pääle selle kõige kallim aine kunstis liiga intellektuell (fõrge-sisaldusline) on, et ainult tundmusele kätte ulatawaks saada, sellepärast peab ta kujutusewõimuse elule sündima, selle järele kui ta tundmuses juba oli ärganud. Selle pooleldi-ütlematajätmisega võib seletada, miks suurte kunstnikkude piltide algjooned tihti sügawamini mõjuwad kui lõpule wiidud pildid. —

Tänapäew ei ole sellest mitte küllalt, kui ütelda, mis on, waid peab näitama, mis sai. Kui enne lühikese teatusega rae hul oldi, et Juhan Liisat armastama hakkas, siis nõutaks nüüd, et ka näidatud oleks, kuidas Liisa Juhani pääle mõjus. Seks on tarwis ette tuua paik, kus Juhan Liisat tundma õppis, misjughustel oludel nad kokku puutusiwad, Liisa wälimus ja ülewalspidamine, võib olla, ka Juhani meeleolu sel päewal, kuidas Liisa riides oli, mis Juhanile Liisa juures kõige rohkem meeldis, nende esimesed sõnad, mis nad kogemata wahetasiwad, lühidalt — kõik, mis Juhani mõtteid Liisa pääle

juhtis, aga mitte, näituseks, Nuna pääle, kes Riijast mõnes tükis eesgi wõib olla.

Kui juttu wõi romani algada, siis peab kirjanik kõige päält muidugi teadma, kust tegewust pääle hakata, mis toob ta meie ette, mis lasseb ta enne sündinud olla. Ja seda teades lubab ta asjadele ja oludele, mida kui pikalt tahes kirjeldada wõiks, ainult mõned sõnad ja hüppab terwed ajajärgud üle, et muud laiemalt esitada.

Kui kirjanik on ette wõtnud meheiga kujutada, siis kujutab ta ka meheiga. Lapseea, noorepõlwe ja hallpää päewad jätab ta kõrvale. Aga sellest, mis enne seda oli, peab ta oma kangelase mõttewiisi põhjendama. Näituseks, tal on mehega tegemist, kes tubli isamaalane on. Siin ei tohi tema praeguse ilmawaate järele mitte ainult öelda: „See mees armastas oma wäikest isamaad palawasti“ jne., waid ta peab tema karakterit sündmustega lapsepõlwe aastatest walgustama ja lugejale sündsal juhtumisel ette tooma, et näituseks wanainimeste jutustused kodukohas Gesti piinapõlwe pigistustest tema pääle palju mõju awaldasiwad, samati raamatud, mis ta lugema hakkas, nagu: Kolm isamaa kõnet, Tasuja jne., et ta koolis käies mõne tegelasega kokku sai, kes talle isamaa-armastust wõimjate sõnadega südamel pääle pani, et ta minu pärast neiega läbikäimisesse astus, kelle rahwusline meel teda lõpuliikult kindlaks tegi — ja muud umbes sellesarnast.

Aga kõige selle juures peab roman tunnet äratama, et ta nagu ühest walanguist on. Seda tunnet äratada, see on luuletaja kunst.

Roman käib epikaliku luule hulka, sest et temas jutustaw element walitseb. Geskujuline epika ütleb ennast isiklusest lahti, peab objektiivlikku — erapooletut — seisukohta finni. Et aga asja kõiges tema objektiivsuses kujutada, on waja, et kujutaja oma enese tundmuselid otseleel mitte ette ei tooks, nõnda et ütelda wõiks: luuletaja räägib, waid et ta oma isikuga aine taha nõnda öelda ära kaoks.

Praeguste kunstireeglite järele ei tohi, näituseks, mitte öelda: „Ta ajas enesele „rahwatöö“ nime all palju raha kokku, ja see oli temast alatu,“ waid järjelduse, kas see hää wõi halb oli, et ta enesele „rahwatöö“ nime all palju raha kokku ajas, peab luuletaja lugeja hoolets jätma.

Aga ometi on siin ka oma piirid olemas, sest kui luuletajalt kõik isiklus keelatud oleks, siis oleks luuletajalt wõetud, mis luuletaja pärast on; niiviisi kujuneks kunstitöö tegewus ainult külmas teaduse piirfunnas, kuna subjektiivsus luuletusele palju sooja ja mõnu annab. Kuulus Zola, näituseks, paneb oma tundmused tihti loodusesse, mis siis asja wõi sündmust oma rõõmsa ehk tumeda oleku läbi tingib. Sarnast wiisi

tabame juba ka wanades rahwa luulesünnitustes. Üleüldse aga on kõiges, mis me ütleme, ikka oma teatud subjektiivlik karakter olemas. Inimesetundmine, tähelepanemisevõim, hinge-analyse sisaldab ikka midagi isiklikku. Üks vaatab asja sellest, teine teisest küljest, ning suurt osa mängib selle juures ka luuletaja ilmawaade. Ja kindel ilmawaade peab luuletajal olema, muudu tuleb kirjatöö kahwatu ja mage, saab lihtsalt tõeasjade üleslugemiseks. Nõnda siis jääb luuletaja teatud mõõdul ikkagi isikluse põhjale. On ju selge, et käre nationalist inimesesoo pääle footu teise pilguga peab vaatama kui mõni kosmopolit. Kunstitööd võib aga igajuguse ilmawaatega luuletaja esitada. Kas see kunstitöö teise ilmawaatega lugejale meeldib, on ise küsimus. Aga sarnast tööd võib üksnes siis kunstitööks nimetada, kui ta mitte tendenzi — sihi liialdust — teenima pole pandud.

Iga tendenzi eest, mis tööd elutööst kõrvale juhib, peab hoidma. Seda püütakse niiviisi kätte saada, et niisama wahetähelepanemise tegelasi ette tuuakse, kel üksnes must süda on, kui tegelasi, kel üksnes walge. Näituseks, kui meile talupoegadest ainult niijuguste inimeste mustrid antaks, kes laitmata, töökad, armastusewäärilised, üli-peenetundelised jne. on, siis võiks lugeja küll õigusega ütelda: „See ei ole kellegi elupilt, inimesed olemine kõik ja inimlikkude wigadega koormatud. Kes saaks silmad selle kohta finni pigistada, misjuguseid tumedaid pillisid igapäewane elu meile, ütleme, meie joomarite elust, orjapõlwe läbi iseloomusse kaswanud madalatest joontest, nagu salameel, üleliigne roomamine jne. esitab?“ Tuleks aga teine tulepois ja toots ainult tähelepanemise talupoegasid ette, kes kõik uduse ja unise päaga, rumalad, lõdwad, wastifud on, siis küiks iga erapooletu: „Aga ütlege, kuidas Eesti talupoeg lühikesel aja jooksul niijuguste sammudega hariduse ja edenemise teed on suutnud astuda?“ Sellepärast on tarwilik, wastaskaalu, wastetegelast sisese tunna, ja seda annab kõrwaltegevus.

Seisab siis esimisel plaanil tubli põlluharija, agar töömees, häa südamega ja ilusate püüetega, kel ometi oma inimlikud wigadused võiwad olla, siis ei ole wahetähelepanemise sugugi asjata tema wastaskuju näidata, teisi põllumehi ette tuues, kelledest mõni praeguses majanduslikes tingimustes üsna mõistmata sammusid võib astuda, pääle selle halwasüdameline olla — nii tapame ühe hoobiga kaks kärbest. Pahem element on paremale nagu põhjaks, mille pääl see seda selgemini wälja saab paista ja ühtlasi on selle läbi ka tendenz kaotatud, nagu oleks meie näidata tahtnud, et kõik põllumehed ometi tublid isikud on. Kõrwalkujad on, nõnda öelda, pääkujude wastufõlakas tarwis, mõnikord ka wastandiks, alati aga selleks, et eluküllust, mitmekülgust, ette peegeldada. Kõrwalkujad pole just alati t i n g i -

m a t a tarwis — see ripub oludest ära — aga järgnew üleüldine määrus maksab igatahes.

Romani tegelased („kangelased“) peavad üleüldised karakterid, tippused olema: need sisaldavad enestest filmapaistwaid iseloomu-joonesid, mis kirjaniis terwe hulga inimeste juures, sel ühised tundemärgid, tähele on pannud. Igas luuletüpuses peab faks elementi olema: a) ühised teatud inimeste klassi karakteristikalikud jooned ja b) isiklikud, individualilised, millede läbi kõne all olew isik teistest omasugustest lahku läheb.

Luuletuses, romani kujudes, tahame meie pilti näha, mis meie sarnane oleks, aga mitte ainult mõne üksiku sarnane meie seas. Elust wõetud eeskujud ei saa luuletaja oma töös mitte otse nii tarwitada, nagu see ilmas ümber luuhib. Luuletaja peab teda siluma ja woolima ning oma tööga kofku sobitama, otsekui maalija ka kõige paremat mudelit täielikult ära ei pinselda, waid ühelt pää laenab, teiselt kae, kolmandalt filmad jne.

Isiklikka omadusi, peab aga kujutatawal isikul siiski olema, sest muudu saaks see kuiwaks abstraktiks wõi ühise schabloni järele worbitud traatpupe sarnaseks. Need omadused aga ei tohi milgil kombel üleüldise kinni katta, sest et wastasel korral romani otstarbe, elu tõeluse paistet ette kujutada, silmist kaoks.

Kõige selle juures on tingimiseks: kirjaniis kujutagu asja, mis ta tunneb. Meie jutu-kirjanikud, kes enamasti üheüksluse ja kasina hariduse on saanud, peaks seda hoolsalt silmas pidama. Nad püüawad aga tihti kõrgemale lennata kui tiiwad kannawad: arwawad külaelu kujutust wist liig alatust ja panewad oma jutu kõrgematesse ringtundadesse mängima. See ei oleks ju iseenesest laita — tähendatud nähtus on, nõnda öelda, instinktiline püüe, mida igas kirjanduses märkame, kus külaelust, s. o. rahwuslifest algainest, aluspõhi alla on tehtud, mille püäl edasi ehitatakse — aga kofks on selles, et kirjaniis kirjeldatawat elu ei tunne ehk wäga wähe tunneb.

Kirjanikul peab läbitungiw tähelepanemine, laialdane inimesetundmine ja analüseerimise wõim olema. Ta peab wõõrastes hingedes lugeda oskama — ainult nii on tal wõimalik inimesi mõista ja neid nii kujutada, et nad meie loomutruud paistawad olema. See on and, mida omandada ei saa, mida küll täiendada wõib, mis aga iseenesest juba olema peab. Kuid kirjaniis wõi luuletajal peaks Prometheus loomus olema, kui ta kofitdest inimestest juurdaks aru saada. Et seda aga ei ole, siis wõib isikutele, kelle elu ja olu ta mitte küllalt ära uurida ja läbi tunda pole jaksanud, ainult mõned üksikud juhtumised ülesastumiseks lubada. On see ülesastumine hästi karakteristikalik, siis wõib ka kõrwalkuju püäle niijugust täitsa hingetead-

list walgust langeda, et see kuu ühe hoobiga selgeit ja õigelt meie ees seisab.

Hää tundemärk kirjanikule on, kui lugejad romanist, mis kirjanduse tundjate isikute poolt kunstilööde hulka võib arvatud saada, tegelastele mudelid hakkavad otsima ja pääd murrawad, kes on selle ja selle all dieti mõeldud. Raamatus ette toodud luuletajaherras, kes teiste mõtteid kasuga mõistab oma nime all häädma panna, arwawad nad seda ja seda tegelikult elus palju kõla tegewat jalmiseppa ära tundwat ja mõnes teises isikus paistab nende eneste kuu silma. See tähendab, et kirjanikul lorda on läinud tyyust jalale seada, mis wäga mitmesuguseid inimesi kui ühe mütsi alla ühendab. Mõnda siis on ta üht tyyust joonistada osanud, paljude üfsikute joontega, mis ta kõige tyyplikumas mudelis leida poleks olnud.

Kust on tal aga üfsikud jooned?

Muidugi elust. Kirjanik tahab, ütleme, noort neidu kuu tada — iseäranis halbu külgesid üles otjides ja tähele pannes — siis ei pane ta igatahes ajal he kirjasatja kombel üht teatud isikut paberisse, waid mitmesugused tähelepanekud ja jooned, mis kuidagi wiisi ajudesse sattunud, on aineks, millest ta kirjeldatava tyyuse loob. Esiimest tõuget annab wahest mõni wanapiiga, kes käed kofku lööb ja kaebab: „Oh ja heldene aeg, kuidas on nüüdsel ajal noored tüdrukud hufas! Küll minu manima oleks mind õpetanud, kui ma nii oleks teretada julgenud kui see türukuplika! Mõelge ometi, ennist tuli mulle Sanferi tütar wastu ja teretab — waadake — nii! See ei ole kellegi teretamine. Ja weel teisel kawaler — üliõpilane — kõrwal, päälegi õhtusel pimedal ajal. Juhi!“

Meil on nüüd kaks joont noore neiu tarwis käes: ta ei tereta wanemat naesterahwast küllalt wiisakasti ja käib õhtu pimedas üliõpilasega, mis wanapiigale nii wäga ei meeldinud. Juhtumise kaupa filmame uulitsal teinekord noort neidu nägema, kes weel wähe on wälja arenenud ja kui kanapoeg oma ema kõrwal paterdab. Meie näeme, et ta toredasti wälja on ehitud, palju paremini riides on kui ema ja instinktilikult ilmub meie waimufilmade ette walgupilt: „See ema kulutab kõik tütre pääle, et titakeft aga külgetõmbawaks teha.“

Edasi tabame meie fusgil pidul, näitemängul või näitemüügil mõne neiu, kes hästi „toredat“ Gesti keelt kõneleb. Ta tahab hariduse märki oma otsa ees kanda, sellepärast ei meeldi talle see pidu mitte, waid „gefallib,“ inimesed ei ole mitte forralifud, waid „anständig“. Pääle selle wärwib (schmin-gib) ja õlitab ta ennast — ning see kõik äratas unsi tundmufi elule ja pakub uut materjali.

S siis näeme, võib olla, mõnel lustilisel õhtu-foosolekul, et noor neiu meestele hästi meeldida püüdes nendega ühes

joob ja mängib. Ühest warjulisest nurgast kuulseme, kuidas paar noort kaunist Paula Puubergi „sorivad“ ja August Tossu üle hirmutawad. Kui ühe neinga kõnekõljudest tüdinehes, wiimaks tõsisemat juttu algad, siis näed seda warsti haigutawat.

Kõik need nähtused ja tundmused ühendawad endid üheks: jultunult teretawaks, õhtu hilja kawaleridega seltsiwaks, toredates riietes hilbendawaks, emakeelt moonutawaks, meestega eduwistawaks, wärwitud, harimata, kaswatamata fergemeelseks olemuseks.

On siis fergesti võimalik, et Minnid ja Mannid endid nagu päewapildiks tunnawad üles wõetud olewat, kuna luuletaja suiwa fedagi nende seast pole mõtelnud.

Muidugi võib, mõõda minnes öeldud, jälle mõni kõrwal-fuju ette tuua: neiu, kes tasane ja auus, tark ja mõistlik ole-wus on ja kellest hääd abikaasat võib loota. —

Kui luuletaja tegewust ikka kaugeemale ja kaugeemale on arendanud ja teatud osadesse ja päätükkidesse jaganud, kus sees-miselt või wälimiselt wahet leidub, siis jõuab ta wiimaks lõpule. On ju selge, et ta kangelase wäljaarenemist kusgil lõpetama peab; ehk kui tal terve sozjaliline (ühiseluline) fiht käes on, siis peab ta selle fihi mõidu või faotamisega lõpetama.

Waremalt oli kombeks weel karta pöält ära seletada, mis kõigi tegelastega edespäi juhtus, kui kaua keegi weel elas, kes mehele läks ja naese wõttis.

Praeguse aja nõuded wabastawad luuletajat säärasest piinlikust ülesandest. Mõned ütlewad, et see mood on, aga wahest on sel sügawamad põhjused. Igas kunstis peab tajakaal olema. Kui luuletaja kabe, kolmesaja lehekülje pääl kirjeldab, mis ühe aasta jooksul juhtus, siis on põhjatu taf-tita wiimasel leheküljel wiiekümne aasta sees juhtunud sünd-musi ette laduda. Lõpulaused nagu: „Zuhan elas weel kaua oma Mariga õnnelikult, ja neil oli palju poegi ja tütreid,“ on ajast ja arust. Muidugi võib luuletaja näpimäiteid teha, aga kunsti kõrguselt. Näituseks, ta lajeb meid elu mõitlajaft lahkuda, kelle rõõmu ja walu meie eespool oleme tähele pannud, ning jätab meile kindla teadmise, et mõitlus küll mitte wahest mõi-detud pole, küll aga kangelane eluks jõudu on leidnud.

Nüüd paneb luuletaja jule käest ja ärarääkimata õnne-tundmus woogab temast üle, kui ta töö forda läinud arwab olewat. Ta on enamasti ikka väga äritatud. Leo Tolstoi ütleb: „Mina kujutasin enesele ette, et pääle minu midagi elu-jat ega surmut pole, et asjad mitte asjad ei ole, waid warju-fujud. Ma jõudsin nii kangele, et tihti ümber pöörasin ja

tagasi waatafin ja ootasin, kas ma midagi sel paigal ei näe, kus ma olin."

Kui esimene tuhin on alanenud, hakkab luuletaja oma tööd enam kriitikalise pilguga waatlema ja parandama. Mõni jätab töö küll pea niisama, nagu see esimesest walangust tulnud, teised jälle kirjutawad oma tööd mitu korda ümber, nagu me seda, näituseks, Ibsenist ja Zuhani Ahost teame. —

Lõppeks tahtsime weel paarist rohkem wälisest asjast juttu teha.

Romani algus — esimesed sõnad — on õige tähtjas, ja pole mitte sugugi ükskõik, kuidas roman wõi päätiikk pääle hakkab. Suuremale osale kirjanikkudest sünnitab algus väga palju päämurdmist. Tuleb ette, et kümme, wiisteistkümmend, kakskümmendgi korda pääle hakatakse, enne kui õigesti algusest — vähemalt näib see nii — finni suudetakse haarata. Võetakse kõige päält, näituseks, pikad kirjeldused esile, et asja kohta selgemat pilku anda, tegewuse pinda, näitelawa, filmade ette seada. Iseäranis ennemalt oli see väga moodis. Prantsuse romani-kirjanik Balzac ladus tihti wiiekümnete lehekülgede kaupa kirjeldusi ette, enne kui ta päris tegewusega sai pääle hakata. Sama lugu on ka Walter Scotti kirjeldustega. Geesti kirjanduses näeme osalt Saali juures pikki eelkirjeldusi, siis Rihbergi „Maimus“, mõnes Pärni jutus jne.

Hakatakse aga kohe tegewusega pääle, näituseks: „Niisa, ae!“ — „Kes jääb on?“ — „Mina — laje fisse!“ — siis on lugeja jalamaid keset tegewust, mis paljudele meeldis. Siis ei ole enam midagi tarwis wahela jätta ja „igawate kirjeldustega“ pole tegemist.

Zola, üks kuulsamatest romanikirjanikkudest, kes oma tööde kohta kriitikalikka läbikatsumisi awaldanud, nõuab, et kirjeldused mitte ei tohi iseseiswaks aineks saada. Kirjeldus détermine et complète l'homme — määrab (seletab) inimest ja täiendab ta fuju — ja ainult. Küll on ta otse ise pikkade kirjelduste poolest tuttaw, näituseks loeb ta kõik pudipadi fraami üles, mis ühes moodimagasiinis leida, aga ta tähendab ülemal nimetatud nõudele juurde, et ta ise selle wastu küllalt pattu on teinud.

Tema päätingimised romani tehnika kohta on: 1) tööga fokuüündiw tegewustif, 2) iselik mõtteawalduse wiis, (expression personelle). Tema mõistab üle pää-kaela kõiki kirjanikka hukka, kes elutõega mitte käsikäes ei astu, selle juures ainult fantasiat leida wõib, aga mitte tähelepanemist. Et aimu saada, misjugu pilguga ta elutõde mõõdab, nimetame paar kirjanikku, kel ta elutõeliku pilgu arwab puunduwat: Dumas'd (iseäranis wanem), Victor Hugo, George Sandes.

Uga ei tohi mitte ära unustada, et tähelepanemise ja fantafia wahel teatud tasakaal peab alal püüma. *)

Teine Zola nõue — expression personelle — wiib meid stili (kirjalaadi) juurde. Luuletajalt soovitakse, et tal oma isikline stil oleks, s. o., et tal oma isejugune wäljaawalduse wiis, oma kawa mõtteid kehastada omaks oleks. Mis stilisje üleüldse puutub, siis mõib stil kujutamist selle läbi toetada, et see kujutatawa asja wõi olu iseloomu omaks wõtab. Näituseks, kui tahetakse midagi toorest, räpsakat, igapäewast kirjeldada, siis mõib ka feel, stil, räpsakas, õige igapäewane olla. Kui tuld kirjeldatakse, siis mõib ka stil lühikene, järguline olla. Armastuse- etenduse ettetoomisel aga kuuwalgest helkiwa tiigi ääres, kus sees wesiroomid kaswawad, sünniksiwad sõnad hämarad, kõlawad ja sügawad, laused pikad ja muusikalised olla. —

Kõike seda kokku mõttes selgub wist igaühele, et roman wõi jutt üleüldse käitjast pole puistata ega pühapäewal tella kolmest witeni kirjutatud ei saa. Liiatigi ei sünniks meie jutukirjanikkudel nii ettewalmistamata ja hoolimata oma ülesande kallale asuda, nagu seda paljudel puhkudel oleme nägema harjunud: see on kunstri jalgadega tallamine. Luule on aga väga kõrge kunst. „Luule on kunst, mis kõik mõib ütelda, kõik awaldada, kõik uuesti luua — on üleüldine kunst,“ ütleb Hegel. „Muusikas tume ja määruseta heli nagu tundmusgi, mida see awaldab, saab luuletaja käes selgetks, määratud sõnaks, kõneps; arhitektura (ehituskunst) ja muusika äratawad aadet, skulptura (kujustamine) ja luule kehastawad seda. Arhitektura tuletab ainult jumalust meelde, kes tähtedepäälises ilmas walitseb; skulptura tõuseb taewasse, toob jumalad maa pääle, kehastab aadet, lõpmatust. Luule paneb lõpmatuse tundmusesse, luule nõuab lõpmatusele mõõtmata walda, mis õigusega tema päralt on, ta walitseb looduse ja ajaloo, waimu ja ilma, taewa ja maa üle. Ta on suurepäraline nagu lõpmatus.“

Gesolew kirjatööksene põhjeneb pääasjalikult järgmiste hallikate pääl: Georg v. Ompteda: Wie entsteht ein Roman, Adolf Bartels: Deutsche Dichtung der Gegenwart, Eliel Aspelin: Kirjalijain muutotuvia IXV. Emile Zola. R. Brölsz, Ästhetik.

*) Zola enesel seda tasakaalu just ei ole. Üleüldse ei ole Zola mõõdupuu weel wiimne kirjanduse jah ja amen. Tema on ainult üks praeguse-aja (modern-) romani tähtsamatest esitajatest, ja sellepärast meie tema arwamisi siin ka tähele panime; aga, mõib olla, et teda wiiekümne aasta pärast üksnes weel kirjandusajalooliselt mälestatakse.

Cesti kirjandusest 1901 aastal.

Õpetlikust ja teaduslikust kirjandusest.

Cesti Üliõplaste Seltsi Album. Ruues leht. 97+1 lhf. Hind 30 kop.

Cesti Üliõp(i)laste Albumi kuues „leht“ on seekord kaunis mitmekesine ja pakub kirjatöösid wilunud, tuttawate kirjanikkude ja teadlaste poolt: teda on oma kirjatöödega kaunistanud nii-
sugused autorid, nagu Reiman, Bergmann, Kallafed, Eisen. Minult ühte nime ei tunne meie — I — tähest ära, võib arwata, et see wähest mõni üliõpilastest on; oleks ju muidu täbar olnud sel kirjafogukesel „Cesti Üliõp(l)aste Seltsi Albumi“ nime kanda, kui sääl ühtegi üliõpilase tööd ei oleks hulgas olnud. Siisgi, oleme järeleandlikud: raamatu kirjutajad on üksford Seltsi liikmed olnud, ja ka sel teel võime nime seletada. Kuid see ei pnutu asjasse. Ugejal on ükskoik, kas üliõpilased wõi muud kirjutawad, kui aga raamat tubli on.

Õimene toode W. Reimani sulest on Kristian Jaak Petersoni mälestuseks pühendatud ja tutvustab lugejat lühidalt selle mehe elu ja kirjatöödega. Uuri ja tunneb juba nimekirjutuses Cesti meest ära, kes hariduse kraadi pääle waatamata oma nime ja suguwõsa ei häbenemud, waid ennaft igal pool awalikult eeslaseks tunnistas. See isamaa-armastus leiab meie isamaalase-ajaloolase jilmas ja meeles suurt tähelepanemist, et Jaak Petersoni 100-aastast sünnimisepäewa tänumeeles mälestada. Meie näeme, et isamaalane waimustusest ennaft ahwateleda ei lase, waid ka isamaalistes kirjatöödes teadlaseks jääb. Ta oskab hääd ja wead üksteisest lahutada, mõistab Jaak Petersoni tegemise kohta õiget kohut. Cesti õpetatud Seltsi aastaaruandes 18 jan. 1858 tõendatakse Petersonist: „Oleks see temale osaks saanud kauemini elada, siis oleks meile temast Cesti Põnnrot ehk Castrén tõusnud; keeleteaduslikud tööd, mida ta Rojenpläntneri „Eisafirjades“ ilmutas, lubawad seda finni-

tada." Selle wastu jõuab W. Reiman hoopis teisele otsusele. „Gesti Lõnnroti ei oleks Petersonist mitte saanud, sest et tema laulutundmine kehva oli ja et tema rahwa keelega piirita wägiwallaga ümber käis. Castréni ei wõinud temast mitte sirguda, sest et temal Castréni lai filmaring, teraw mõistus ja teadusemehe kainus puudus." Niisuguse otsuse tegemiseks oli W. Reimanil muudugi kõik kättesaadawad Petersoni kirjatööd läbi kaaluda. Oma kirjatükis teeb ta seda küll kaunis lühidalt, aga Petersoni tegewus sai enne muudugi hoolega läbi kaalutud, et mitte kalli kadunu tähtsust hoolimata kahandada. Sellepärast peame W. Reimani uurimisetööd Petersoni üle tähtsaks pidama, kuigi ta oma suuruse poolest teisi mitte ei kipu warjama. Sest meie teame, et tähtsus mõniford wäikestes ridades on, mis lühikalaalutult kirjutatud, aga mitte suurtes tükkides, mis suure juuga kokku pandud. Hra W. Reiman on tähelepanemise wäärt just selle poolest, et ta oma uurimisi pikemaks ajaks mitte oma teada ei hoiu, et neid korra „suurepäraliselt“ avaldada: ta lasseb oma uurimised tükk-tükist ühes ehk teises kirjafogus juba õigel ajal ilmuda, et ka teised neist juba aegsasti enesele midagi wõiksiwad omandada. Loodame, et need tükkidesed, mis rohkem meie rahwa hariduse- ja kirjanduseloo kohta käiwad, üksford iseseiswas töös mutatis mutandis — parajal ajal — ilmuvad ja meie minewikku täielikumalt walgustawad. Nüüd soowime aga annistatud teadlasele jõndu edasitöötamiseks seltsamal põllul.

Bergmanni Greeka *Odysssea* tõlget wõtab wiist küll iga kirjanduse sõber rõõmuga wastu ja teda ei terwita mitte ainult see, kes Greeka luulest lugu mõistab pidada, waid ka see, kes Gesti emakeele harimist armastab. Toob ju tõlge Gesti rahwale uue lugulaulu lugeda, mis mõnes tükis oma haritud luuleilu läbi Kalewi pojast üle käib, kui ka tihti trehwarate wõrdluste, kujude ja elawate piltide poolest Gesti lugulauluga wõistelda ei suuda. Gesti lühike-piltlik ja elaw kujutus on lühikeste lauluridadega nagu ühenduses, mis karmesti ja fergesti üksiteisele järgnewad, nagu kitse talled tantsiwad. Greekas on asjalugu teistiti: pikad lauluread, mis wagu si weerewad, nagu jalawägi, ei lasse luulewaimu kiiresti lehwida, pilti nii lühidalt üles maalida, ja nad teewad lugude käigu rahulikust, waikselt. See on üks asi, mis Homeruse tõlget raskestab, sest pikki Greeka weerdeid ei saa mitte hõlpsasti Gesti lauluridadesse ümber teha, kuna pikad read Gesti lugejale veel pikemaks näiwad wenitatud olewat kui nad tõesti on. Ra ei ole Gesti lugeja oma häält üles ja alla dõtsutama harjunud, nagu seda heksametri lugemisel tarwis tuleb. Ja kui ka ta seda tahaks teha, siis leiab ta palju raskusi, sest meie ei ole veel ära harjunud tundma, misugune silp pikemalt tuleb lugeda, misugune lühemalt.

224: Aga nüüd ütle ja mulle tõtt mööda see selgesti ära.

Silp „tõtt“ on piff juba sellepärast, et faks hääleta tähte lõpus seisab, aga selles reas tuleb teda lühifefeks lugeda. Nii-
jamati ka

216: Seda ei tea. Sest ükski ju ise ei tea, kust ta pärit.

Nii siis lähewad ühte mõõtu 2 piffa ja üks lühifene silp, mis wähem Greeka laadi on kui mõdt ühe pifa ja lühendatud filbiga. Earnaseid näitusi wõime weel leida ridadest: 140, 196, 197, 212, 219, 253, 256, 268, 276, 296, 340 jne.

Need raskused lugemise juures ei ole siiski väga suured, sest enamasti on hra Bergmann sõnad nii kofku seadnud, et nad ühtlasi Greeka seaduste alla painduwad ja ka Gesti feele nõuetega kofku käiwad. Et niisugune sõnade rittaseadmine hra Bergmanni poolt suurt osawust nõudis, on iseenestest mõista. Ka palju teisi raskusi on tõlkimise juures olnud, aga ka neist on jagu saadud. Iseäranis raske on kõiki sõnu ümber panna, aga hra Bergmann on sellega hästi toime saanud ja Gesti feeli puudumate kohaste mõistete jaoks Homeruse osawusega ise uusi sõnu kofku seadnud ja nendele rahwaliku fuju annud. Näituseks wõtame jumalanna Athene epithetoni: „glaukopis“ — finifilm, mis üsna Greeka sõna kohane on ja ka Gesti rahwalauludes olemas. Tõsi küll, et Gesti laulu järele „finifilma Pallas Athene“ oleks pidanud olema ja mitte „finifilm Pallas Athene,“ sest et finifilma(ne) adjectivum on, finifilm aga subject, ja kolmas subject Pallase, Athene kõrwal ei meeldi: ometi pidi tõlkija rea kõla meeles pidama, ja olge sellega rahul, mis tehtud. Meie wõime rahule jääda ka teiste uute sõnadega: ilusajuufiline (86), kõwerasawline (92) lofkajajuufsene (90) jne. Wiimase kohta oleks tähendada, et Gesti rahwalauludes niisuguses mõistes sõna: „käharpääga“ ette tuleb. „Ihutud laud“ (138) kõlab nüüdsel ajal küll kaunis wõõralt, aga et ta rahwaluulest on wõetud, siis harjume temaga ära. Kuid filmatorfaw on kui wett wiinaga „katlas“ segatakse. Tõlkija ei leidnud „krateri“ jaoks parajat sõna ja leppis katlaga. Ometi tunneb eestlane katelt feeduriistana, ja see rikub asja. Et „krater“ kaunis suur riist oli, millest wiina wäiksematesse tõsteti, siis tuletab ta Gesti jooduaegset piip-fannu wõi tiipfannu meelde, millest õlut ettefandmise jaoks wäiksematesse walati. Tal on uru külles, mida krateril polnud.

Mõnes kohas — wist rea mõõdu pärast — ei ole niisuguste Greeka sõnade wahel, nagu: amfipolos — ümmardaja — (136) ja dmoe — orjatüdruk (147), wahet tehtud. Riiwri asemel (256) wõiks kübar tarwitada, mis Gesti sõjalauludes väga tihti sõjamehele päha pannakse. Möniford, kui Gesti feeses kohast sõna ei leidu, wõib asjast tume arusaamine tekkida, nagu

lhf. 107: Gesti „piispad“ ei anna ühtegi selget kujutust neist kiwifestest (coleulus), milledega mängiti. Ja kui meie „dürodofe“ kohta sõna „warn“ tarvitame, siis tekitab reasse kassimõte: a) oda panti warna ja b) oda panti samba najale püsti.

Raunis tihti tuleb ka ette, et hra Bergmann kohase sõna puudusel mitut sõna tarvitab (89, 190, 208) või koguni terwet lauseid (160, 181, 193, 197, 242, 258, 266) jne. Seda pahaks panna muudugi ei või ja mõnikord tuleb seda otse kohaseks arvata, sest et Greeka lühidaid käänusid raske on aru saada, kui neid alati täpi-päält ümber tõlkida. Näituseks, kui (99) otsekohe sõna-sõnalt ümber tõlkida, nagu seda hra Bergmann teinud, siis võib lugejal asja kohta efsiarwamine ehk vähemalt selguse puudus tulla:

Wõttis ta wägewa oda, mis wasega terawaks tehtud.

Lugejal ei tule otsekohe wasske otsaga oda kujutus silma ette. Niisamati oli mõnikord tarwis rea mõõdu tõttu mõned sõnad ja koguni laused ümbertõlkimata jätta (94, 125, 132, 161, 184, 200, 211, 243, 259, 281, 285) ehk jälle mõned lülid juurde panna (142, 151, 197, 199, 295, 302) ehk mõnes kohas ainult üles tähendada (195, 225, 229, 234 jne.) See kõik ei vähenda tõlke wäärtust, sest kui sõna-sõnalt iga rida ümber panna, siis kaotab luule oma ilu ja lause oma mõtte. Mõnikord tõstab niisugune waba ümberanne koguni tõlke wäärtust, nagu 207, 267, 278, 288 ridade. Aga ka sõna-sõnalt oskab hra Bergmann ümber tõlkida (177) ja tabab tihti ühe sõnaga seda, mis Homerus terve lausega seletab (220).

Täielik armustus wiiks meid üsna kaugale ja sellepärast ei hakka meie enam üfsikuid kohti ega sõnu sõeluma. Minult esimene rea kohta olgu weel tähendatud, et „nimeta“ kõige lugulauluga wähe kokku lepib, sest et edasi mehest „jutustatakse“ ja ta nime ei tulegi ennem ette kui 21 reas. Ehk võiks rida umbes nii muuta:

Mehest mull' pajata, Muusa, kes rohkesti rännan'd ja palju jne.

Kõigist üfsikutest puudustest hoolimata on Bergmanni tõlge suurepäraline töö ja mõnda kohta on üsna armas lugeda, nagu 306*)—318 ehk 337—345.

Jääme siis lootma, et hra Bergmann Gesti rahwale terve töö täielikult ümber tõlgib. Kui see Bergmanni sules pooleli jääb, kes lõpetab seda siis niisuguse osawusega?

Tähelepanemist wäärt on ka üsna suur kirjatöö G e s t i a j a k i r j a n d u s e a j a l o o s t. Kirjanik ei ole mitte üfsikute või wäheste kirjatuksite abil oma tööd forda saanud, waid

*) per hodoio kohal seisab, tõlkes „tööle“ peab olema: teele. Muudugi trükiwiga, mitte tõlkija süüd.

on suure hoolega kõike ajakirjandust läbi uurida püüdnud, et õiget maadet asjaolu kohta omandada. Kui ka just mitte kõiki lehesid võimalik ei olnud täielikult üle lugeda, siisgi on kirjanik end nähtavasti õige põhjalikult ajakirjanduse sisu ja sihtidega lähtsamate kirjatükkide varal tutvustanud, nii et ta lugejale asjalikult võib kõnelda, mitte ainult ettevõtetud sihil oma arvamisi avaldada. Niisugust kirjatööd oli meil juba ammugi tarvis, sest nooremad inimesed, kes meie ajakirjanduse minewikust midagi teada tahavad saada, ei leidnud kuskilt parajat ja lühidat juhust. Ajalehtede järele end asjaga tutvustada ei olnud igati hea muidugi mitte võimalik. Et hra — l — asja uurinud on ja seda ka tunneb, siis loodame ehk, et ta edespäi veel midagi selle aine kohta kirjutab, näituseks, üffitud ajajärgud või nendekohased küsimused arutusele võtab. Käesolev kirjatöö on hästi ja peame kiituseks ütleva, erapooletult kirjutatud. Lugeja tunneb tihti otse kahju, et pisemalt asja arutatud ja seletatud pole. Hästi ülewaatlikult, päänähtuste tähtsuse mõõduka ülesmärkimisega ulatab „ajalugu“ kuni G. R. Jakobsoni surmani — edasi läheb „ajalugu“ juba pääliskandsema ja tähtsamaks, mis küll wist sest tuleb, et kirjutaja selle ajajärgu igati hea isegi juba enam ehk vähem tuttawama on arwanud olemat, ehk et ta rohke ja hoolsa töö päale lihtsalt ära wäfis. Gesti ajakirjanduse „ajalugu“ on Albumis üks tähtsamatest toodetest.

Dr. Kallas on seekord oma reisi-uurimistest Kraasna maa-rahwa juures mõne lehekülje Albumisse paigutanud — „Sur-nute aunistamine Kraasna maa rahwa juures.“ Ehk küll tüüpe wäike, siisgi terwitame teda rõõmuga, sest et aine teadlaste seas igapidi lugupidamist leiab. Tähelepanemise väärt on Dr. Kallase osawus Gesti muistepõlwe mälestusi ka jäält üles otsida, kus rahwas enam õieti Gesti keeltgi ei oska. Kes selles asjas rahwaga tegemist on teinud, see teab, kui raske rahwa käest tema usu ja kombete wäljauurimine on. Dr. Kallasel on siisgi korda läinud mõndagi üles leida ja paberisse panna. Ka seda peame tähtjaks, et Dr. Kallas oma kirjatük-keseesse rahwa sõnu ja lauseid on pununud, mille järele ta seisukohta teistes muuretes tunneme.

„P ä ä t ü k i s p i k e m a s t r o m a n i s t,“ d o k t o r i -p r o u a M i n o K a l l a s e kirjutatud, tunneme kirjanikku, kes iseäranis osaw on sisemist tundeelu kirjeldama. Pääle hingeelu analüüsimise wõime on kirjanikul ka hää tähelepanemise wõime omaks, mille waral ta loomutruuid piltisid wälisest ilmast suundab luua, nii hästi küla muru päält kui ka linna tänawast ja professori tubadest. Iga asja ja olu kirjeldab Aino Kallas sõna-sõnalt läbi kaaludes ja samm-sammult edasi astudes.

Meile tulewad meelde need read, mis proua Kallas professori kohta kirjutab :

Professor awaldab oma mõtteid ettevaatlikult ja mahedalt, korrapäraselt kõik väikestes osadesse ära jaotatud : esiteks, teiseks ja siis lõpuks. Ei iialgi ühiki järsku sõna, ega asjast tõrwale taldumist ühele ehk teisele poole. Kõik arvamised on hästi sõelatud ja läbi mõeldud . . .

Õgast reast paistab välja, et kirjanik haritud ja harjunud inimene on, kes juba oma loomuse poolest tööd kindlalt, põhjalikult täpp-täpilt püüab korda saata. Ja tema on ka seda hästi korda saatnud, nii palju kui see „päättüft“ oma kohta otjustada lasseb. Meie näeme oma ees nagu roosi pöödsast, „see on üleni õift täis, näib, nagu ei mahuks nad sinna külge, waid wõitlefjivad isefestis ruumi ja päitefe pärast . . .“ jne. Ja kõige selle päale waadates näeks meie hää meelega, et M. Kallase fuleft mõni Gesti ajalooline roman ilmufts. Sellefs on proua M. Kallase omadused just kohased : hingeelu tundmine teeb talle wõimalikuks meie Gesti efiwanemate tundmustest rafketel aegadel aru saada ja neid õigelt kirjeldada, haritud ilmawaade ja põhjalik ifeloom juhif õiget otjust minewifu kohta ja lubab iga asja erapooletult walguftada. Wälimifi juhtumifi kofka tiiwaltõõfikeds pakub ajalugu ife — waja neid aga fifemife elu tundmife ja uurimife najal põhjendada ja ilufujudefs kehastada.

Müüd oleme lõppeks Albumi wiimafe kirjatõõ juurde jõundnud, mis päälkirja kannab : „Ahifotufed“, M. J. Eifeni kirjutatud. Kirjanik wõtab tähtfa küfimife ahifotufte üle arutada ja toob eifeks wanawara forjajate sõnumite järele ahifotufte üle teateid ja juttufid, lõpuks püüab ta aga sõna enefe tähendust feletada ja seda jumalufst välja uurida, keda ahifotufstes auustati. Wiimane küsimus on ifeäranis huwitaw, aga kirjanik jätab kindla otjufe tegemata ja lepib sellegagi, et ahifotufstes auustataw „waim wõifs weewaim Uhti olla.“ Et uurija oma otjufst päris kindlaks ei pea ja, nagu eespool näha, iga üffikut arwamift oma otjufte juures tähele paneb, fiis julgeme ka meie omalt poolt selle küsimufe kohta paar sõna laufuda.

Eifen kirjutab : „Rotufed on Uhi päralt. . . Selle poolt räägib waljult feegi nähtus, et waimud ahifotufest wäljaaamife järele ojadefse, jõgedefse ja Wõrtzfärwe enefele afupaifa lähewad wõtma. Ei muu, kui weewaim polefs wette warjule läinud.“ Aga mifpärast ei wõinud wette ka muu waim warjule minna ? Teame juba, et kurjad waimud, kes Kristufe läbi inimeseft oliwad wäljaaetud, feafarjaga merde fihutafjivad. See näitus on küll Juudamaalt, aga tähendab ka Gesti. Ka meie rahwa juttudes tuleb seda ette, et waimud wette põgenewad :

Kurjad waimud kofkufesfa

Kuulfid karistaja heale,

Pögenesid pitse paku,
 Laia mere laenetesse,
 Süüdis : Aite haifutelle."

(Kalewip. III. 19—23.)

Wette põgenemist ei wõi meie just sellepärast tähtsaks pidada, et järweäärsetel elanikkudel üsna loomulik oli waimu ennast wette peita lasta ja mitte metsa ehk kõrbe. Niisama loomulik on ka, et waim neist ahifotustest, mis oja lähedal on, ojasse peidupaika otsib.

Selle põhjuse Ahti kasuks wõime siis kõrwale heita. Teisi aga ei olegi, sest nimi ahifotus tähendab ennemalt ahju kohta (fotus — koht) kui Ahti kodu : wanais lauludes (Zoomes) leiame Ahti kõrwal „Ahti poega“ ja mitte „Ahi poeg,“ nii et Ahti koda oleks olnud, mitte Ahifotus.

Sõna on kahest sõnast : ahi ja fotus kokku pandud. Küll ei ole siin osastawa wormi ahju fotus tarmitatud, aga see pole ka wäga tarwilik, sest et me rahwalauludes tihti sõnu leiame, niisuguseid kahetõruseid sõnu, milles mõlemad jätkud nimetawad seijawad : „Meile tulid nooredmehed, Nooredmehed, nuppid-kunud“ . . . „Peremeesi — jahaspaari“ . . . Veel : federwarz, kangaspunud, koeraputke jne.

Nii siis wõib järeldada, et ahifotus ahjukohta tähendab, mitte Ahti kodu.

Kuidas aga seda seletada, et ahifotusteks ka niisuguseid kohtasid nimetatakse, kus ahjusid ei tehta ?

1) Kui neid nii alles hiljuti hakati nimetama, siis neil sõna ja asjaseletuse tähtsus ei ole. 2) Kui neid paiku nii juba wanal ajal tähendati, siis wõime meeles pidada, et ahi esialgselt mitte niisugust pottahju wõi leiwaahju ehk ka saunaahju, nagu nüüdsel ajal tehtakse, ei nimetanud, waid üht põletusepaika, kus „ahiti“ s. o. põletati. Põletamist aga wõis tihti ka wäljaspool koda ette tulla, iseäranis säääl, kus ohwerdati, ohwrit põletati, nii et ka hiiedes ja metsatukkades ahifotused tekkida wõisid. Päälegi wõis ajahammus kõik eluhoone tundemärgid säält ära häwitada, kus nad üksford oliwad : nimi „ahifotus“ wõis aga rahwa suus alale jääda. Kellele aga siis nende ahifotuste pääl ahiti ? Et hra Eifen kõiki teateid täielikult ei ole ahifotuste üle ära trükkida laskinud, nagu seda ta muudes oma wäikestes aga tähtsates wäljaannetes on teinud (Gesti fangelased, Eifeni jutud jne.), siis ei wõi me ka kindlamalt selle küsimuse pääle wastata. Aga siisgi, juba nende üfsikute teadete järele, mis poolfogemata on kirjatükisse sattunud, wõime arvata, et ahifotustel kõige rohkem e s i w a n e m a t e w a i m u si auustati. Selle poolt, näituseks, räägiwad need anded, mis waimudele „ahiti.“

„Uhtile“ oleks wist küll järwe saagist midagi antud, mitte aga põllu- ja karja-saadustest jne.

Täielikumale läbikaalumisele meie seda küsimust aga siin ei wõi wõtta ja paneme hra Eisenile südametunniselt päale, asja uuesti weel läbi katsuda ja siis otsust ühes tarwiliku materjaliga wälja anda, niisama kui Kiriku raamatu, Jõumehed jne., mis meie rahwale ja teadlastele siiski tähtsad on, kui ka nendes mõniford kahtlased mõtted ette tulewad.

Sellega oleme siis Albumi otsani läbi waadanud ja teda üsna häa leidnud olewat. Loodame, et ka edespäi Albumi asi halwemaks ei läheks ja ühtlasi soowime ka, et wilunud meeste meelilewa kõrwal rohkem wäitsemate mendade pätsikesi pakutaks, kui ka nad nii hästi küpsetatud ei oleks, nagu — I — ajakirjandusline töö.

A. P.

Huwitaw tüki ke kodumaa ajalooft. Dr. Petri kirjeldus Gesti rahwa elust ja olust aastal 1802. Wälja annud Adam Peterson. 95+1 lhf. Hind 25 kop.

Kes, wanemate hulgas vähemalt, ei oleks wennastest Petersonidest kuulnud, neist Gesti jaatuse-tragöödia (kurbmängu) julgetest kangelastest, kes mitte ei kahelnud rahwa kasuks seda seisuforda pandiks panna, mida haridus inimesele annab, kes oma julguse pärast aga tooruse ja wägiwalla meeste rufitaadigust maitsuma pidiwad! Aga ei oska Gesti rahwas oma parematele poegadele tänulik olla: mälestus Petersonidestgi kipub tasahiljuks ümbruse waiba alla wajuma... Mõnusaks mälestuse uuendajaks olgu aga ülemal tähendatud raamatukene kodumaa ajalooft, mida Adam Peterson — teine wennastest — Saksa keelest Gesti keelde on toimetanud ja oma märkustega täiendanud.

Raamat jutustab, nagu päälkirjastgi näha, Gesti rahwa elust ja olust aastal 1802. Ajajärgust XVIII aastasaja lõpul ja XIX algul on Dr. Petri, kes 12 aastat Gesti- ja Siwimaal kodukoolmeistriks oli, oma kirjelduse walmistanud ja selleaegse riigikantslerile würst Kurakinile pühendanud, kes kui suurem wõimumees ja õndsas keisri Aleksander I usaldusmehes waese, alla rõhutatud talurahwa hääks paljugi mõjuda ja teha wõis. Hra Peterson näebgi raamatust otsekohesid tagajärgeid selles, et Gestimaa ennem wabaks sai kui Siwimaa ja Kuurimaa, sest et Dr. Petri just pääasjalikult Gesti talurahwa õnnetatud seisuforda kujutab. Kuigi niisugust otsekohesid tagajärge ei tarwitseks oletada, ei ole ometi ka põhjust raamatu mõju wõimumeeste kohta maha salata. Herra Peterson arwab ja

arwame meiegi, et kollimeelne mees oma raamatu erapooletult on kirjutanud. Sellepärast on ta kui tüfikene esiwanemate ajalugu rängemal ajal tähelepanemise väärt. Ta on kui wägew jutlus praegusele soole. Ja meie tahame põhjusemõttelikult ühes hra Peterjoniga öelda: „Wististi ei saa lugeja oma auusaid, (aga wäga õnnetumaid) esiwanemaid, milledest (kelledest) see raamat jutustab, mitte põlgama, waid auukartuses mälestama ja nende hirmsast saatusest kaastundes, südameliselts osawõtma. Ta saab nende kangelaste pääle uhke olema, kes kõige raskemat risti, mis siin kurjas ilmas iganes olla wõib, ilma mingi süüta on kannatama pidanud; kes kõigehirmsamast orjapõlwest end auusaste on läbi wõidelnud, siisgi weel ellu (elusse) ja iserahwaks jäänud ning — mis weel kõigeallim — weel terve, tugewa, tööka ja waimurikka järeltulewa soo on figitanud, meid nende lapsi — nüüdist tublit Gesti rahwast!.. Sa piirita, pikf, neetud orjaaeg, Gesti rahwa imestamise wääriline eluwijadus on sinust wõitu saanud ja sammub nüüd üle sinu haisewa hana mehise julguse ja rõõmsa lootega tundmata tulewikule wastu, wahwaste wabaduse ja walguse poole!“

Mis raamatu tehnilisesse küljesse puutub, siis ei ole see kõige paremini õnnistanud, ei kirjanikule enesele, ei ka ümberpanejale. Kirjanik jutustab räpsakalt, sündmused ei ole igakord kindla kawa järele korraldatud. Kui ta ühest asjast ühes kohas on rääkinud, kordab ta seda teises kohas wahel jällegi ehk katkestab lugu wõi sündmust wahetuhtumistega ja jätkab seda siis teises kohas edasi. Ümberpaneja ei ole jälle feelega igas tükis hääle jalal, painutab seda mõnikord Saksa liistu järele tarwitab wananenud kunstõnu, nagu rahwuse asemel rahwaus jne. Kuid muidugi on tehniline külge siin kõrwaline asi, ja eestlastele nii tähtsa ja huwitawa raamatu siju silmas pidades soowitame seda igatihele — ei mitte wana waennutluse õhutamiseks sakste wastu, waid oma esiwanemate elu tundma õppimiseks ning rahwuslise eneseteadmuse äratuseks ja karastuseks.

S - s.

Ei ole iseenesest suured need walguse kiired, mis meile Gesti 1901 a. kirjandusest silma paistawad. Nohkesti heljub warjusid üle wainupõllu. Aga needgi walguse jooned, mis näha, rõõmustawad südant: need on tunnistused meie omast sisemisest, kuigi wäikesest jõust. — Tähtsam ilmumus teadusliku kirjanduse põllul tähendatud aastal on küll Dr. Hermani „Konversationslexikon.“ Kuid ainult paar annet niisugusest kirjandist ühe aasta jooksul — eks see ole liig? Niiwiisi ei saa meie encyklopädia ka saja aasta jooksul kaugeltgi mitte walmis! Kes on aga selleks süüdi? Igatiis teab: tarwiliku osawõtmise puudus. Siin etendab Gesti rahwas jällegi üht kurba osa. Aleksandri kooli asi, Linda selts on juba isegi tibatagi tahtlult üleüldiste ettewõtete kohta külwanud, kas peab Gesti encyklopädia wal-

jaandmise katse seda nüüd lõpule viima? Ei, kel meie rahwa edu ja tulewik armas, ärgu lastu seda mitte sündida. Eesti seltsid, teie poole pöörame meie kõige päält: see ei ole mitte palju, kui teist igaüks sellest kirjandisist ühe essemplarigi telliks, see ei oleks mitte „enesohverdamine“. Arvam, teie otstarbekes on kõigil Eesti rahvasl tööta, mitte ainult rattaga sõita, pommisid tõsta või tantšu tallata? Ja iga üht rahwa liige kes oma elusihiti isiklikkude kasude alla ära ei mata, kui tal võimalik, küll ta teab siis isegi, mis ta teeb. Mis meie aga veel tahtsime tähendada, on see, et auuline Dr. Hermann oma eneslõpüdiaga mitte nii kange monopolit ei ajaks, vaid kõige vähemalt neid näpunäiteid tähele paneks, mis mitmelt poolt tema tööviiši ja selle resultadi kohta tehtud. Lühidalt: olulikkude vähem olulistest teravaminini lahutada, mis järele kirjand ka foguliselt vähem ja odavam saab, uuema aja waateid paremini tähele panna — kriticalliku pilku kõige päält! Oleme seda mõtet siin awaldanud, mis kõigis meie haritud piirides liikumas, ja seda mõtteawaldust ehk pahaks panna, tähendab, diglast awalikku arwamist pahaks panna. — Edasi waadates paistawad meile veel mitmedgi mõnusad raamatud silma. Võtame wi „XIX a a s t a s a j a,“ kolmas anne, H. Kraemeri järele eestistanud H. Hansson. Kuna mujal haritud rahwastel niisuguseid wäljaandeid hulga kaupa on ilmunud, suuri ja toredaid, (ka Soome „XIX Vuosisata“ ei anna teistele järele), on meil Gestis ainult see olemas; lihtsas kuues küll, aga häa seegi. Raamat annab meile kaunis häa pildi XIX. aastajaja waimlise ja majanduslise elust — kahju ainult, et Saksa waatekoht Eesti wäljaandesgi osalt alles on jäänud. Wõõrastele jõnad tatistawad ehk mõnelgi lugemist, aga aeg on eestlastel nendegagi ära harjuda. — Veel on sellesama herra poolt Dr. A. Bernsteini järele eestistatud „Q o o d u s e s a l a d u s t e w ö t i,“ kuues anne ilmunud, mis enamasti keemiale pühendatud. Kahju aga sellest, et Bernsteini omal ajal nii kuulsad rahwalikud teaduseraamatud nüüd juba wananemaks kipuwad jääma. — Hjeäralikuts uudiseks oli J. Kurriku „M i m e d e r a a m a t,“ kus nimedest, nende tähenduselt ja Wenekeeli kirjutamisest kõneldakse. Raamatu üle on nii palju kirjutatud kui harwa ühegi muu raamatu üle Gestis. Juba see näitab, kui lahkuminewad mõtted selle aine üle walitsewad. — Eesti muinasjuteaduse põllul on tähtsam toode W. Reiman'i „E e s t i m u i n a s u s t,“ mis äratrukina G. U. S. Albumi „wiindast lehest“ on ilmunud, mille üle meie „Kiirte“ esimeses andes juba natukene pikemalt kõnelesime. Tähelepauemise wäärt — nimelt materjalina — on ka M. J. Eiseni „K i r i k u r a a m a t“ ja „E n d i s e d j ö u m e h e d.“ Pääle nende on M. J. Eisen veel awaldanud keeleteadlise murimise „E i n d a n i s a s t T a l l i n n a.“ — Alaloolistest raamatutest sel põllul ei ole muud nimetada kui: „S u w i t a w t ü k i k e k o d u m a a a j a l u o s t,“ A. Peter-soni ümberpanek. — Rogu-toodetest on tähtsamad: Eesti üliõplaste Seltsi album ja Eesti karaskuse seltside a a s t a r a a m a t. — Lõppeks on veel Dr. D. Kallase „D i e W i e d e r h o l u n g s l i e d e r d e r e s t n i s c h e n V o l k s p o e s i e“ meelde mille kohta „Kiirte“ teises andes arwustuse toime.

Ernst Peterson. **Paised.** III. anne. № 4.
 „Tulge appi!“ 81+4 lhf.

Luule on kõlblik ja ülendam,
 sellega wabastaw jõud...
 Turgenjew.

Noor, waewalt poolfada aastat wana, on meie Gesti ilufirjandus. Wiletsamates oludes on ta pidanud tärkama, mahasurumates olukordades wõrsuma. Ja ometi on meil sõna tõsisest mõttes ilufirjanikka! Meil on ilufirjanikka, kes õigusega wõiwad nõuda, et sugurahwas neid tähele hakkaks panema. Meil on ilufirjanikka, kel õigust on oodata, millal Gesti waimu elu edendawad suguwennad nende tähenduselt ja wäärtuselt aru saama hakkawad, muu kõrwal ka nende waimutööde wõrasteesse feeltesse tõlkimise eest hoolt kandma ja nende üle wõraste rahwaste firjanduslistes organides teiste väikeste rahwaste eeskujul häält tõstma hakkawad. Üks niisugune ilufirjanik — luuletaja, keda kõigist tema negatiwlistest külgedest hoolimata sugurahwas väga tähele peaks panema ja kelle tähtsamate tööde tõlked mitte=eeslastgi kahtlemata huwitada suudawad, on — Ernst Peterson.

Juba oma esimeses kirjatöös — 1896 a. ilmunud romantilist=realistlikult laadi romanis „Ei iialgi!“ — repräsen teeris ta ennast kui wägewa fujutuswõimuga luuletajat. Mõnusele esitoodele järgnesiwad mõned wäheha wärtusega luuletööd. Üleüldist tähelepanemist ja Gesti parema luuletaja auu wõitis ta aga enesele nowello „Ühe härja elulugu“ läbi, mis pikema kirjafogu „Paisete“ esimeses nr. 1898 aastal ilmus. See oli meisterlik maal Gesti kandimehe elust; maal, milles wärwide kokkufünnitus, hingeteaduslik analüüs ja tundmuse sügawus wägewaks ja mõjuawaldawaks ühiseks kokku oli liitunud. „Paisete“ II andes. — jutus „Isfanda kiitusets“ — andis Peterson uue tunnistuse oma fujutuswõimu wägemusest, aga ühtlasi sellest, kuidas tendenzi tagaajamine ka kõige anderikkama luuletaja kunstitöö nurja ajab. Ja nüüd — „Paisete“ III anne: „Tulge appi!“

Luulekunsti otstarbe on — inimese hinge pääle ülendamalt, waimustawalt, parandawalt mõjuda. Seda otstarbet ei suuda luuletaja kätte saada, kui tema ainult aatelife, idealilise elu fujutamisega tegemist teeb, kui tema oma luuletöös elu roopiaiana fujutab, milles aina ilu, häduse ja tõe waim heljub, milles inimesed kehastatud woorusena liiguwad. Ei idealistiline luuletaja, ei romantiline luuletaja suuda luule tõsist

sihti tabada. Seft absolut-aateline inimene on siinſes ilmas võimata nähtus; inimese waimuilm seisab hääst ja kurjast koos. Ja säärasele surelikule inimesele on idealistlike luuletaja wooste tppused väga faugel, kõrgel, wõõrad. Lugeja tunneb luuletööd tundma õppides ennaſt küll nagu iluſas walguſe-ilmas wiibiwat; aga on ta luuletöö lugemiſe ehk päältwaatamiſe teatris lõpetanud ja oma igapäewaeſe eluſe tagaſi jõudnud, ei tunne ta oma waimu mitte rahustatud olewat. Tema hinge pääl laſub ſäärane kurbline rahutus ja kårſitus, miſ puudueſ wõitlewa tööinimeſe rinda tõuſeb, kui ta eneſeſt rikka iſanda tõlda mõõda näeb weerewat. Tema mõte puhkab pilguſ ajaks filmade ees liikuma külluſe ja toreduſe pääl; aga külluſ ja toreduſ kaob tal warſti filmiſt ja waene mees wiibib endiſes oluſ, päälegi kibe tundmuſ rinnaſ, et nähtud külluſ temale nii kätteſaamata kõrguſel ſeiſab.

Hoopis teiſt laadi on lugu realiſtiliſe luuletajaga, luuletajaga, keſ elu „aſjaliiſelt“ (reſ), nii nagu ta meile ennaſt awaldab, kujuktab.

Eluſ on walguſt ja warju, hääd ja kurja, iſu ja inetuſt.

„Rõõm ja mure, kaffikwennad,

„Rõnniwad kãſikãeſſa.“

Seda kõiſe peab realiſtiline luuletaja, kui tõeolude tõetruu kirjeldaja filmaſ. Tema loob piltiiſid õnnelt ja iluſt, walguſelt ja külluſelt. Aga ta kirjeldab ka ſelfamaſ ajal elunãhtuſi, miſ inetud, kurjad, tãis paifeid. Ja meie, lugejad, tunneme nendes kahetõõjeliiſte olude kirjelduſtes midagi tõenãoliſt, midagi omaſt, midagi niijuguſt, miſ meil hinge ſalajamates urfades ärewuſt elule kuuſub. Õune ja iſu kujuktuſ paneb meie ſüdamet rõõmulikuſt, tuſſuma; inetuſte ja kurjuſte pildid ſütitawad meil kurbtuſt ja põlguſt. Ja need tundmuſed liituwad üheks ülen-dawaks, kõõbliſeks koku, miſ meie hinge wooruſliſi, õrnu ja auuſaid püüdeid karabaſt ja kujuktab. Niijuguſt mõju awaldab meie hinge pääle realiſtiline luuletõõ.

Aga faugel on ſäärane mõju awaldamiſelt nõnda nime-tatud real-naturaliſmuſ wõi lühidalt naturaliſmuſ. Naturaliſtiliſe luuletaja põhjuſmõte on — elu tãitſa nõnda kujuktaba, nagu ta loomulik on. Aga enne ſeda loob naturaliſt eneſele ilma- ja elu-waate, mille jãrele ſelles taewaaluſes ilmas ainult wiletuſ ja õnnetuſ walitiſeb, inimene ainult wãgewa ja ſüda-meta looduſe (natura) manguſanu on. Ja ſelleſt filoſofiſelt ſeiſukõhaſt wãlja minneſ leiab naturaliſtiline luuletaja eluſt ainult inetuſi ja wiletuſi kujuktuſeks; elu heledaid kũlgeſid pole naturaliſtiliſe luuletaja waate jãrele ilmaſ olemaſ. Endi ſõnu elu kahetõõlge olemiſe, elu alaliſe waſtoluliſe loomu üle meelde tuletades peame meie ütlema, et naturaliſmuſ luuleſ, kunſtiſ

üleüldse, kellegi verité vraie (tõsine tõde) — nagu naturalismuse kuulsam ehitaja Zola oma kunstipõhjusmõtete kohta tähendab — ei ole, vaid otse niisamasugune liialdatud, ühefülgne ja puudulik õpe on nagu idealismusgi; idealismus püüab elu ilusamates värvides kujutada kui ta tõesti on, naturalismus — inetumates värvides kui elu seda ära teeninud. Naturalismus on nõnda ütelda negatiivne idealismus. Mõlemad seisavad tõesti kangel.

Kokku võttes tunnustame: luuletöö on kõige tõsisem ja mõjuavaldavam, kui tema realismuse põhjusemõttel on loodud. Ja rõõmustam on, kui Eesti ilufirjanduse põllul niijuguste peenikeste ästhetiliste waadetega realistid tööle hakkavad, nagu Ernst Peterson.

Wõtame „Tulge appi!“ läbiwaatamise alla.

Kohe novella alguses laotab kirjanik meie filmade ette värvi- ja kujurikka pildi Eesti väiksetalu elust. Kunstniku osavusega maalib tema kahes esimeses päätlügis väiksetalu elu, hoolsalt, joont- puhtusega, warjunduste peensusena. Selge pildina seisab meie filmade ees talutoa waimuelu, mille kõige huwitawam osa hõõrumine ja wastolu perewanemate ja teenijate wahel on. Iseäralise peensusena toob siin kirjanik kaks waadete poolest üksteisest lahkumist tunduvalt ette: jõuka, omakasupüüdja ja filmakirjalikelt waga peremehe Oheliku Madise ning talupoisi Antoni, wiletluses ning waeuses ühes kaswanud, eneseteadwaks ja skeptikaliseks hingeks wõrjunud nooremehel Kõwa taktikapidamisega saadab Peterson nad õhtusöögil (kirjanik kujutab niijugust Eesti talu, kus wärisomanik patriarchalise. wiisil teenijatega ühes lauas sööb) waidlusesse, milles kummagwaated ilma ning elu päale endid ilmutawad.

Kirjutame oma sõnade selgituseks esimesest päätlükist mõne koha wälja:

„Jah, eks nüütsel ajal ole need noored inimesed uhked,“ aitas peremehe pool õde Mari kõrwalt, „nüüd on nad just kui saksad: pole üks asi hea, ega teine hea: seal on söögil wigad, seal on joogil häda! Ei tea, kes wanaiste seda kuulis?! Wanaiste“...

Ta pidi edasi rääkima, aga peremees, wana Oheliku Madis, lõi oma laia paljaks actud näo ülesse ja waatas oma hallide filmadega kirjalik waidlejate otsa (sulase Antoni ja Mari otsa. R. S.) ning ütles: „Söögi laual ei acta lori!“ —

Peremehe sõnadele järgnes waius. Sulane Anton ei tahtnud aga peremehe poolse sõna „uhked“ seletamata jätta:

„Uhked ei ole nad kedagi, need noored inimesed,“ ütles ta pisutese puhtuse järele, „aga igaüks tahab, mis õigus ja kohus on. Wanaiste oli sedasi, et inimesed ei tundnud oma õigust: siis tooris jaks talupoega ja talupoeg oma teenijat; sell rufikas, sell oli wõimus, ja rumala pärawt oli itka naha parimine. Nüüd on igaüks oma peremees. Mina teen

jaoa tööd ausaste ja nõuan, et mind selle eest ka ausaste söödetakse in mulle palka maksetakse. Ei tehta seda, siis lähen ära ja otsin teist kohta, kus mul parem on!

„See on Bogardi riiki,” seletas peremees, „kus walmis leiwad puu otfas kaswawad ja kus piimajõed jooksewad; aga see on see halb asi, et enne sellest pudru mäest läbi peab sööma, mis seitse wersta paks on ja seda riiki sisse piirab! Aga mina ütlen sulle ühe tõise sõna ja seda pia sa, noormees, meeles: nüüdsel ajal ei saa noored inimesed sellepärast elada, et nad wana Jumala on ära unetanud! Meie elajime Jumala sõna fees ja k:swajime selle najal ülesse, aga teil on kõitsugu ilmalikud mõtted; aga need on kurjast ja kurjal ei ole õnnistust. Meie teenijime ausaste oma peremehe ja ei nurisemud mitte, sest meie teadime: teenida ja sõna kuulda on Jumala püha seadus!”

Ütlemlata peene luulekuju annab nüüd Peterson sellest, misjngused tundmused peremehe sõnade järele nooremehe hinges ärkasiwad . . . Ja siis laheb ta noortmeest wastata:

„Kuule peremees, oma Jumala sõna tagawara jäta iseenese ja oma laste jaoks. Ma olen ka foolis käinud ja leeris olin ma kirikuherral esimene pois, aga seda ei ole ma weel kuulnud Jumala sõnast, et üks pois peab saja rubla eest oma peremehele üle wiie-teistkümnne tunni päewas tööd tegema, et selle eest peremees piiskesele Juulile, kui see mehele läheb, 1000 rubla kaasawaraks wiiks anda; Julule ükstord uus koht osta, mis oma 3 kuni 4 tuhat rubla tuleb maksma, ja wana Muule ka weel mõni hea topik lese päewade jaoks jätta! Ja, ja — see tuleb ju kõik suurest Jumala armastusest! — Aga tatsu ise seda omast wäest ka teha, ja siis ütles, mis sulase elu tuleb maksma? Kui kõik see, et sulane siin põllu jandi leiwa eest piab ära harima, piaks kustil Jumala sõnas ülewel olema, siis on see küll Oheliku Madise tarwis ütfinda kirjutatud!” . . .

Ja tõusis ülesse, tõmbas mütti warnast ja läks utse poole. — „Meil on täna missiooni lugemine!” — ütles Madis waikselt, nagu ei oleks midagi sündinud, „kas sa ei taha Jumala sõna kuulda?”

Anton läks wilistades wälja. Dues hakkas ta suure healega küla poiste laulu laulma:

„Küll olen kosjas käind

„Ja mõnda nalja näind . . .”

Mõnda mõnusat Gesti wäiksetalu, üleüldse Gesti talu eluolu kujutust kui Petersoni nowella „Tulge appi!” kahes esimeses päättüdis, ei leia meie endi wäiksest ilufirjandusest.

Aga weel mõjuawaldawamat pilti esitab meile Peterson oma nowella 4 ja 6 päättüdis (leheküljed 23—34, 45—60). See on pilt Oheliku Madise sauniku Riisa Tooma perekunna elu südantlõhestawatest wiletjustest, pilt, mis rikas warwide maitserikka kofufuseade poolest, rikas tormawa ja edasikiskurwa dramatilisje tegewuse ning ühtlasi peenikese hingeelu analüse poolest. Selle pildi mõjul wõtab meie hinges kunstilise löbu kõrwal ka sügaw kurbtusetundmus maad, kurbtusetundmus selle wiletuse, häda ja õnnetuse pärast, mida kujutatawas saunaelus iga saunnu pääl leida. Häda ja iffa häda piilub meile igast Riisa Tooma sauna nurgast wastu. Ja oh, paljugi on niisuguseid saunu Gests! . . . Tõesti: „Tulge appi!”

Need faks päätiükki sünnitawad ühise ja täielise ilufuju, mille iga vähemast osast üksainus wõimas idee kõwasti kofku liidab: „Tulge appi!”

Kunsti kõlblik, ülendaw, wabastaw waim lehwib meie nowella „Tulge appi!” esimesest ja teisest, neljandast ja kuue-
dast päätiükist wastu. Aga kogunisti teistjuguiseid tundmu-
si äratawad meis mõned teised kohad, õigemeni terve nowella, kui meie teda üleüldise pilguga waatleme. Ja seda ei tee mitte nii wäga nowella „Tulge appi!” kunstiline kofkuseade, waid pääasjalikult tema põhjusemõtted, tema filosoofilise süsu. Meie hinges wõtab pahameel ja ühtlasi kahjatuse tundmus kirjaniku wastu maad. Meie näeme: kirjanik soowib oma kodumaale südamest, mis hää ja õige, aga selfamal ajal püüab ta seda hääd ja õiget, mille õnnelikuks omanikuks ennast kodu-
maa wõib pidada, ära häwitada...

Peterjon tarwitab küll oma luuletöö epigraafiks citati Uuest Testamendist, aga sellest hoolimata hoomab tema nowellast ähwardaw põhjusemõte wälja — ristiusu negation. Sest Peter-
jon laidab misšionitöö tegemist waimupimeduses wiibivate paganate juures; tunnistab ristiusku muhamedi- ja juudi ning mõnest muustgi paganlikust usust nõrgemaks; on järjekult kau-
gel ristiusku Gesti rahwa waimuelu alusmüüriks pidamast; kuulutab sõda kõige korra wastu, mida ristiusk tingib ja mis ristiusu õpetusel põhjeneb.

Gsimese kahe ristiusu negationi punkti üle on Gesti lehte-
des juba mõtteawaldusi olnud; meie ei jää nende punktide juurde peatama. ütleme aga paar sõna Petersoni kahe wiimase ristiusu-wastase mõtte kohta.

Hirmus waimline ja warandusline wiletus walitseb Riija Tooma saunas — seda awaldab meie päewaseltelt Petersoni tore kujutus. Waimuwalgust on sinna kõige päält tarwis. Inimese waimuvalguse sügawam hallik on aga, nii rikkale kui waelele, nii kõrgema seisuse liikmele kui lihtsale töömehel — Kristuse jumalik õpetus. Selle õpetuse tundmine oleks Riija Tooma perekunnas wiletuslike wõimsamaks wastutööta-
jaks. Jumalajõna auustades ja temast aru saades oleks Riija Tooma perekund kõlblikelt kindlal põhjal. Saumaelanikkude majandus-
line seisufordgi oleks kõlblike ja karste elu järjeldusel hoopis teine.

Petersoni nowella järele on aga ristiusu õpetuse tähendus Gesti waejerahwa eluolu paistete parandamises null, weel enam: ristiusu õpetuse auustamine on ise rahwaelu paisteks. Randa-
wad ju heldete inimeste lahusel suured rahajummad India-

maale misjonitöö edendamiseks, kuna kodumaal Riisa Tooma perefuud aineliselt abi tarvitab! Ütleme, et jumalajõna tõenduste vastu armastus mitte kõike ei võiks ja et Petersoni soovim järele ainult kodumaa waeferahwa elu fergitades misjonitöö edendamise ära peaks jätma. Sellega pole aga weel midagi mõidetud, sest kuidas awitab aineeline toetus Riisa Tooma perefunda, millel, nagu Peterson selgesti fujutab, kõlbline alus häwinenud? Aineeline abiandmine sünnitaks wiimaks häda fuurenemist. Et Riisa Tooma faunaelu wiletsust fauna waimuelu wiletsuste parandamisega kaotada, selle pääle Peterson ei mõtle. Ehk kuidas arwaksgi Peterson selles punktis mõidule saada, kui tähtsam pimedusewõimuse häwituse abinduu — ristiusu õpetus — tarwitamata jääb? Ega Peterson seda ometi arwama hakka, et waeferahwa fihtides heljuwaid pimedusewõimust ainult need ilmalikkude teaduste algusõpetused, mida rahwakoolides läbi mindakse, eemale tõrjuda fuudawad. Wõi on temal sääraseid waated? Ehk loeb ta rahwa pimeduse häwituse abinduubeks Darwini ja Häckeli loodusteadusliku raamatuid? Ehk kogunisti Niebische õpetust üliinimesest, kes ühegi autoriteedi ette ei pea fumardama, ise enese jumal ja seadus peab olema, kes „säälpool hääd ja furja“ peab asuma? —

„Mita ennaft ise, sest jumal ei aita find iffagi!“ — umbes niisuguse prinzipi järele lasseb praeguse-aja fuulus Sakja luuletaja Hauptmann oma näidendis „Rangrud“ Schleswigi kangruid oma rõhujate vastu üles astuda. (See ajaloos tutaw mäis sündis 1844 aastal). Niisuguseid põhjused leiaime meie ka Petersoni fujutatud talupoisi typuse waadetes. Aga kas teeb kirjaniis õieti, kui tema niisugustele põhjusedetetele täielist lugupidamist jagab, nagu meie seda paarist nowella kohast märkame? Peterson teeb meie Oheliku Madise fulasest õiglase ja auustamise wäärilise fulase alustaju, kuna see oma leiwawanemaga, olgu ka huffamõistmiste-wäärilisega, wäga eneseteadwalt ja pilkawalt ümber käib, tõsiste asjade kohta tihtigi liiga skeptikalisi, tihtigi liiga upjakaid sõnu awaldab. Petersoni talupoisi typus Anton awaldab: tööinimene ei pruugi sugugi neid wõimustid tähele panna, mis tema isiku-wabadust kitsendawad — ta ei pruugi autoriteetide ette fumardada — kohuseid ei arwa ta aga enesel ülemate ja wanemate vastu olewat. Meie ei mõtle siinkohal sugugi tööliste klassi õiguste piirfuna laienemise vastu rääkida; aga niisuguste liialdatud sozjalistliste põhjusedetete vastu, nagu peaks tööinimene kohustewaba olema, seisame meie täiesti. Seft nad sihiwad ilmakorra wasfimise poole, millest muidugi mitte tööliste tarwitajatele, aga ka töölistele enestele kasu ei ole. Polnud ju rusikadõiguse walitsuse ajal rusikameeste enestegi elu nii wäga julge, kindel ning mõnus. Tööliste õigust tuleb laien-dada, aga töölised peawad selle juures ka oma kohuseid uista-

walt täitma. Hra Peterson eksi wististi, kui tema tööliisi fohustest wabastama hakkab, õigu si aga neile küll nõuab.

Niisugused ideed leiduwad Petersoni uuemas nowellas „Tulge appi!”

üteldakse, et kunstitöö juures kunstniku ilmawaade niisugune asi on, millel kunstiga tegemist pole. Ei just mitte. Luuletöö on ju kirjniku ilmawaatest wälja kaswanud ideede pääle rajatud. Ja luuletööd ennast wõib iluehitusega wõrrelda. Mis aga tuleb nõrgale alusmüürile rajatud iluehitusest arwata?

Meil on Eesti wäikse ilukirjanduse edenemine südame pääl ja sellepärast soowiks meie üliwäga, et Peterson ennast Lääne-Euroopa kirjategewate ideefest orjusest lahti lööks ning edespidi niisuguses waimus Eesti elu paiseid kujutaks, nagu, näituseks, nowellas „Ühe härja elulugu” sündinud. Tuule — kunsti — põllul seisab Petersoni tähtsus, mitte Lääne-Euroopa mahalõhkumate waimude mõtete alandlikus edasijutustamises.

Must-Tooma päewal 1901 a.

R. L—a.

Killud. Kujutused Eesti rahwa elust. Kirjutanud P. Grünfeldt. 110 lhf. Hind 25 kop.

„Killud”, hra Grünfeldti uuem algupäraline waimusünnitus, tahab wiist küll enama wäärtusega olla kui 1900 a. ilmunud katsekaff „Küla tänawast”, aga ei ole üsna mõjuwal wiisil liigi ka mitte... Waatame seda ligemalt järele.

„Kildudes” leidub neli „kujutust Eesti rahwa elust”, nagu kuulib kirjnik ise oma algupäralise kirjutusi nimetab, nimelt: 1) „Pärast päikese tõusu, lugu lähemast minewikust”; 2) „Wesi, Lihawõtte jutuke”; 3) „Kära Kaarli koorelahutaja”; 4) „Konarlisel kosjateel.” Iseäralist tähelepanemist teenib nende nelja kujutuse hulgas „Wesi, Lihawõtte jutuke.” Tõesti! See kirjatöö pole mitte ainult selle poolest tähtis, et tal faks nimetust: „kujutus” ja „Lihawõtte jutuke” on, ei, ta on ilukirjandusline toode, millest wäiksel, aga mõnusal wiisil talumeestest linna wäikekodanikkudeks saanud isikute elu wastu helgib. Ja mitte ainult lihtne, ilma põhjasmõtteta linna wäikekodanikkude elu peegeldus ei ole see, waid niisugune, millele farskuse-idee oma mõtte on annud. Wäikekodanikkude elu tunneb hra Grünfeldt nähtawasti wäga hästi ja suudab teda sellepärast iseäralise elamuse ja tõetruudusega lugeja waimu-filma ette tuua. Jämedamaks puuduseks jutukeses tuleks aga seda pidada, et pää-wõi central-tegelase, otstawku piimamehe Lambi-isanda, meelemuutus liiga kahwatult ja taf-tika-pidamijeta on kujutatud.

Kujutust „Konarlisel kosjateel“ luges ei ole hra Grünfeldt küllalt teravasti jutu päämõtet, mis kujutuse päälfirjas warjul seisab, filmas pidanud. Ja selle tagajärjel on kujutus tehnika poolest nagu wähe nõrk. Konarlisel kosjateel on Balu Zuhani, Jaagu ja Tiinu poeg; pää-huwitus peab siis muudugi Zuhani juures olema. Jutu alguses seisawad aga kujutused, kuidas Balu Jaak, Zuhani isa, Kuufese Tiinu kosis ja temaga elama hakkas, kujutused Balu Jaagu-Tiinu tütardest, kelledest jutus pärast tihku ega tahku ei ole, kujutus Balu karjapoiste kakelusest, mis kõik küll kaunis kenad pildid, Zuhani kosjalooga aga wäga lodewalt seotud on ning huwitust jutufese pääasjade wastu nõrgendamad.

Aga muidu on see kujutus tubli, ijeäranis mõnede üfsi-kute wäga hääde piltide poolest. Näituseks, ilus luule-pilt: Balu Zuhaniisse ihastanud Küti Liisa seisab endi õunaaias kasetatud wastu toetades ja wahib särata pilgul Balu Zuhani-le järele, kes ratša oma armufese poole kihutab (lehek. 88), ehk jälle Konna Kaie kujutus (lehek. 89—95).

üleüldse tuleb hra Grünfeldti kujutusi: „Wesi“ ja „Konarlisel kosjateel“ mitte päris igapäewasteks fulesünnitusteks lugeda.

Selle wastu on aga „Kildude“ teine pool — „Pärast päifese tõusu, lugu lähemast minewikust“ ja „Kära Kaarli koorelahutaja“ — hoopis wäheste wäärtustega kirjandusline materjal.

„Pärast päifese tõusu“ ei ole lugu, waid wirn ilma tjemendita kofku pandud killufesi — loofesi, olgu küll paiguti ümmargusi, lihwitud killufesi, aga siisgi wirn killufesi. Sellest kildude hunikust paistab küll wälja, nagu oleks tema sünnitajal plaan olnud kujutada, kuidas 40 aasta eest Eesti noor talupoeg oma waimlise ning waralise olukorra parandamist taga nõudma hakkas, selle juures wanadest oludest wisalt kinni pidawa isaga wastolusse sattus ning wiimaks isa üle wõidu sai. Aga kirjaniik pole oma plaani tegelikult täide suutnud jaata. Ja pole ime ka. See aine ei ole harilikfude liigist. Siin on juba kuulsa „Isade ja poegade“ looja Turgenjewi suurwaimu tarwis.

Aga kuna loos „Pärast päifese tõusu“ ometi mõned kohad, leiduwad mis, nagu me ülemal pool tähendafime, kaunis ümmargused ja lihwitud, on kujutus „Kära Kaarli koorelahutaja“ sääranne fulesünnitus, et temast mitte ainult kirjaniiku esitoodes — „Külatäna wast“ — awaldatud jutufesed faugelst üle ei käi, waid ka imestama peab, kuidas kirjanduslist termini „kujutus“ tema kohta tarwitada wõidakse. Sest iga kirjanduse theoria järele on selge, et igatahes mõnda üleskutset, manitusefirja põllumeestele, et nad koorelahutajaid enestele hakkas muretjema, kujutuseks — ilukirjanduslijeks tõõks — ei

tohi pidada. Muidugi mõista, on ka see lugu, et niisugune efsliku nimetusega prosaline üleskutse ilukirjandusliste tööde hulgas ilmub, kentsakas. Et aga need efsitused siiski jündinud on, tuleb seda wististi niowiisi seletada, et hra Grünfeldt didaktikalist — õpetawat — luulet, seda ilmakirjanduses am- mugi surmalaulu laulnud kehwaraimulist luulet, armastab ja teda päälegi nõnda väga armastab, et ta temast ka siis weel lugu peab, kui see otse luulemaigugi faotanud — lihtne manitfusfiri on.

R. —a.

Wihud. I parmas. Kodumaa nurmedelt põiminud Jakob Liim. 140+4 lhf. Hind 20 kop.

Õimene jutt selles kogus on: „Rõiarist ehk päew enne ja pärast wiimist päewa.“ Selles kujutatakse wiimsepäewa hirmu mõju — „wiimnepäew“ pidi 13 nov. 1899 a. olema, nagu täheteadlased wälja arwasiwad — seda mõju ühe sauna- hursiku asujate, mehe ja naese kohta, ning sellest järgnewat raske saladuse awaldamist. Juba see põhjus, mille päale jutt ehitatud — wiimsepäewa kartus — ei ole mitte küllalt ustaw, vähemalt jutuwaineks. Kirjanik näitab seletawate lõpusõnade läbi küll nagu ütelda tahtwat, et kujutatataks jündmuseks rahwa pime- dus säälses kõrwalisel nurgas põhjust andis. Aga kui ka kirjeldatud juhtumine tõesti ette on tulnud, siis ei ole ta ometi ulataw selleks, et temast niisugust juttu kirjutada, mis igapäewase ja terwele fihile ühise elu wastukõlaks saaks ja nii siis jutt praeguse-aja makswate kunstindouete mõõdupuud wälja kannataks. Kui see, mitte ilma wõimaluseta juhtumine, aga selleks on ette toodud, et midagi „haruldast“ jutustada, muust hoolimata, siis ei ole midagi parata... Päätegelane jutus on Kai — vähemalt paistab ta pisut plastikalijemalt filma kui ta mees Rein. Ta on kõigesti jumalafartlik, käib wennaste koguduses, palub ärga- nud hingedega. Wististi „ärganud hingede“ mõjul ongi ta fanatikus — usuhullustajaks — saanud, nii et ta Siiski Mi- kita ettekiulutust wiimsepäewa kohta uskuma hakkab. Sääfene küll, laseme teda niisuguseks olla, ehk meil selleks küll hinge- teadline analüse puudub. Kuid väga romantlikult tundub meie meelet see, et ta oma efsimise läbi saadud ja üfsifusse kohta maha maetud lapse hauale kolmkümmend aastat lillesid kannab, ja kui üks rist ära mädaneb, järgesti teise — uue — asemele seab. Ja kui toredate, luuleliste sõnadega tema oma südame- saladust mehele awaldada wõtab, sõnadega, mis igale luuleta- jale auu teeksiwad, näituseks: „Wõiksid sa arwata, mis mu süda sellel tunnil tundis, kui ma üfsinda kohutawas metsas enese ja oma efsitaja häbi tööd were süüga katta püüdsin, teda, iseennast ja oma efsi tundi ära needes.“ Rahtlane ja koguni

wõdras paistab ka see asjalugu olemat, et Eesti taluett ära mineb! Siisgi, kes teab, ehk olivad siin wemmased süüdi, nagu taat isegi esiotja arwas. Mis taadisje puutub, siis on ta üsna loomutruu ja hää wastand eidele. Kuna wiimane niikaugele on läinud, et wiimsepäewa arwab käes olewat, on taadil julge süda rinnas, mis kartusest teadagi ei taha, selge ja kaaluro mõistus pääs, ning teraw pilkamine omaks. Doome mõned näitused.

„Mis ma siis sinu arwates nõnda paha olen teinud?“ küsis Rein järsku wähele, enne kui Kai weel oma maanitsusega lõpetas. „Kui palju ja elus wiina oled joonud ja misjagused rumalad tembud purjus pääga kõik ära teinud.“ „Õpetaja ja ärkanud wened joowad ju ka wiina, tõendas Rein.“

Kui Kai Reini paluda käib, wastab see :

„Palu nüüd ka minu eest, aga lasse mind magama jääda!“

Kuid taadi tubli typus ei suuda weel jutu üleseilidist wäärust muidugi mitte rahuloldawaks upitada.

Edasi järgneb : „Meie küla luuasepp,“ mis meie meelest parem iselaadi kujukus terwes kogus on. Wana luuasepp on wäga plastikalise — wälja paistwalt — ja elawate wärwidega esitatud. Ta on täitja real-elus leidur isik, mitte niisugune, nagu neid mõni kabinet-kirjanik loob. Mõisa orjus on temalt kõik eneseteadwuse riisunud, pääsihiks on tal ainult instinktiline püüd, kuidas ära elada saaks. Kõik põhjeneb tema juures ainelisel alusel. Ülemal nimetatud põhjustel ei pane ta ka paljudeks herrasid piirita kummardada ja auustada. Kirjanik lausub sellest järgmist :

„Mart wõttis juba eemalt metsasaksa nāhes kübara ära ja herra ja armulise herra nimetamisega pääsis ta iga kord terve nahaga. Kübara maha wõtmise oli tal liig kerge. Ügi wiiskümmend aastat oli ta käin kübara wõi müüsi järele kobanud, mille läbi tema käe lihased juba nõnda olivad ära harjunud, et need saksa nāhes kübara maha wõtmiseks nagu masina wiisil iseenesest liikuma hakkasiwad.“

Kuid kõigest orjameelsusest hoolimata on pisukene sala tulukene sakste wastu luuaseppa rinda ometi õõguma jäänud.

„Kui wana Mart wähest endist mõisa teenistust ja näljaeagast noorematele jutustas, mis ta kõik kannatanud, siis paistis tema wanas filmas iseäraline sära, suu ja nina ääred wärisewad ja liikusiwad tasakesti frambi wiisil, kui see kuwade neelamiste, sagedate filmapilgutamiste ja pisarate warju kustus ja waitis.“

Ja õpetaja ütelse kohta, et ta wanaduse nõtruses teist forda naist tahta wõtta, tähendab Mart pilkawalt :

„Ega ma ometi mõni saks ei ole, kes wanaduses nõdraks jääb!“

See naesewõtmise lugu wiib meid ühe selles kujutuses leiduma puuduse — wõib ka pea ütelda — ainukese puuduse juurde : üleminek, kuidas Mart oma nõuu naist wõtta õpetaja tahtmise pääle järgi jätab, on liig järsk ja paistab selle

tõttu loomuvastastelt. Ometi pole ta iseenesest seda sugugi, sest nagu juba tähendasime, oli Mart sakslastele otsata allabeitlik, liiatigi siis veel õpetajaherrale, kes alati tema vastu hää oli. Aga kirjanik oleks meile pidanud näitama, kuidas see muutus, üleminek, mis õpetaja sõnad sünnitasivad, Mardi hinges sündis. Ja nüüd on sellest kirjanikul süüd. Pääle nimetatud iselaadi-külgede pakub Mardi elu kogu meie veel palju teisi, kuid neid pole meil enam mahti tähele panna. Ka kõrwalkujud selles jutukeses on väga loomutruult esitatud, selle pääle vaatamata, et neile etteastumiseks sõrdlemise vähe aset on lubatud. Ka nende tegewus põhjeneb ainult aine, materia, pääl. Et paremat elu saada, lubab Toti Leenu Mardile tulla. Küla kohtumees jätab Mardi armuwilja püütle kuhja pääle sellepärast, et Mart talle luudasiid teeb jne. Minult hingekarjane paistab vähe aatelikuma isikuna filma, kuid tema hingeelust ei saa meie mingit pilti.

Kolmas ja suurem jututoode selles raamatus on: „Kolm aastat foolmeister.“ Seda meie aga ükiskasjalisemalt läbi võtma ei hakka. Sest selle tegewustik kannab kõigiti memoirelist (mälestuste) laadi — kuna meie kogu pääle ainult kunstiväärtuslistest küljest tahtsime waadata — ning on, nagu meile tundub, vähemalt (juurelt) osalt kirjaniku isikliku eluga ühenduses, millesse meie aga ei südamda ega soowi tungida. Teeme siisgi mõned üleüldisemad märkused. Et meil, nagu öeldud, memoiredega tegemist on, siis ei ole ette toodawate isikute iseloomud mälja töötatud ja ei tohi meie seda memoiredelt nõudagi. Sellepärast läheme neist kitiwarwil mööda ja waatame, kuidas need olud milledes kolm aastat foolmeister oldi, on kujutatud. Peab kohe ütleva, et neid igaüks, kes Tallinnamaa elu ei tunne, kus mõisniku võim suur, waimuelu kole madalat järjel, liialdatus peab.*) Aga kes Eesti-maa waimlist ja waranduslist seisuforda — muudugi lihtsahwa juures mõeldud — vähegi tunneb, see on teises arwamises. Ja imestama peab ta veel selle üle, kus meie „rahwameeste“ ja „rahwasõprade“ filmad ja kõrwad on olnud, et nad Eesti-maa suure jao elanikke wiletsust ei seleta ega hädahääli ei kuule. Et hra Liiv meie seda elu nähtawasti õiglastes wärwides, mis küll tume-dad paistawad, sest et säälne olukord nii tume on, et tema seda elu meie filmade ette on maalinud, selle eest tahame talle tänulikud olla. Pääle selle on huwitaw tähele panna kirjaniku „minaga“ ühenduses seiswad juhtumises — iseäranis sellele, kes hra Jakob Liivi luuletustega tegemist teinud —, sest et need

*) Ka Ploompuu „Pimeduse võimuses“ ette tulewad sündmused ei ole — kõigi hyperbelite (liialduste) pääle vaatamata — eestlaste maalt niiväga väljas, iseäranis kui meie neid Läänemaa rahwa eluga tõtku sünnitame.

tema luuletuste karakteriseerimist ja nendest arusaamist märksa fergendawad.

Neljas ja wiimane wiik on: „Kassiwere küla kroonu.“ Wana wäljateenimise endise-aja soldati tüüp on huwitaw „lunafepaga“ wõrdlemise's. Kuna wiimane oma tahtmise-jõuu wõimetust awaldab ja sellepärast fergesti teise sõna järele paindub, on wana soldat läbi ja läbi kangekaelne, kuraasikas, ise-enele pääle looja, iseenesest lugupidaja: ta ei ole ju nooremehena mitte mõisa piitsa all üles kaswatud, waid kroonu leima pääl, mis inimest ometi nii alla ei rufu. Wanamees ongi kroonu wastu tõis amfartust ja lugupidamist, iga paari sõna tagast ütleb ta ifka kroonu ja kroonu; kroonur on tema A ja O — wallatuid noori jõupisfaidgi ähwardab ta: „küll kroonu leib õpetab ja wafika nahk teid nroomib.“ Oma eluwiiji tahab ta kodukülasgi nii fisse seada, nagu kroonut teenides. Aga kroonu-teenistus on teda ka upsakaks teinud ja teadmine, et ta laialt fäinud ja palju näinud, fihutab teda kõiksugu olemata lugufid wälja mõtlema. Ta on kõigiti wana soldati täielik tüüp, ainult Benefeele puudulik poršimine puudub weel.

Teine tüüp selles jutufeses on küla kola, wana Loba-Kaie Keel on, mis talle teenistust annab. Miijugust leidub wistist-pea igast külast. — Nende kahe tüüpe kirjeldamist lõpetab kirjani fellega, et wana soldatit ja Loba-Kaie lasseb paari minna. Et selleks hingeteadline analüfe puudub, on jällegi patustus. Üle-üldse peab ütleva, et hra Jakob Liw oma jutufestes küll ofaw wäliste eluawalduste tähelepaneja ja fujutaja on, aga nende tegelaste hingeilma paneb ta meie eest fagedastigi luffu ja selles on tema pää-puudus. Just ifearanis selle poolest ei faa hra Jakob Liw õnnetu faatuse ofalise Juhan Liwi wastu, kes wiimane inimese südame kõige fägawamaidgi liigutusi ofkas üles ofida. Pääle selle puudub weel efimefel teise füdamlift foorjust, mis küll ifelaadift wõi ilmawaatest wõib pärit olla. Igatahes on aga hra Jakob Liwi „pormast“ paljugi puhast wilja leida, mis kirjanduse falwe tänuga wõib tallele panna ja meie foorwime, et efimene wiimfeks ei jää.

S—s.

Terawad nooled. E d u a r d W i l d e roman. Teine trüff. 262 lf. Hind 60 fop.

„Terawad nooled“ — nii on ühe E. Wilde mullu teises trükis wäljatulnud romani päälkiri. Jluu et meil foorwi ofeks romani tegevust fiin lähemalt arwustama hakata, tahame ühe selles romnis, wähemalt meie feisufohast waadates — laiduwäärt asja-olu pääle tähendada. Kirjanik ei fujuta fiin mitte Gesti elu-awaldusi, waid wõtab romani tegelasteks mitte-eeftlased, kes muidugi ka wõõrastes oludes tegewad on. Keele pääle tungib

selle juures mitu küsimist. Kas Eesti elu ja olu siis tõesti nii waene on ja põhjani läbi tuustitud ja uuritud, et temast enam midagi kirjutada või kirjeldada ei saa — lihtsat jutuainetgi ei leidu? Ja pää-küsimine: mis peaks meie kirjandusest saama, kui meie kirjanikud oma jutuaineid võõrsist hakkaksivad lae-laenama, juba nüüdgi on tal Eesti rahvuslist laadi weidi külles? Ehk weel: miks ei peaks meie siis ennemini seda kirjanikku lugema, kust jutu tegelased ja olud, milledest nad liiguvad, pärit on? Meie kirjanduse kohta ei või niisugusel romanil igatahes mitte rohkem väärtust olla kui ühel ümberpandud jutu-tööl. Ja küsitaw on weel, kas niisugune teiste omakohastega võistelda suudabgi. Sest, näituseks, hra G. Wildel on kirjeldatavad olud, isikud ja tegewusekohadgi enam ehk vähem võõrad, kuna nende maade kirjanikud seda elu igatahes rohkem ise läbi on tunnud ja seda sellepärast ka truimalt ära peegeldada võinud.

Aga armustaja peab end kõigest sellest, mis ilmawautesse või isiklikusse arwamisesse puutub, wabastama, kui ta romani kui kunstitöö päale waatab. Sest iga ilmawaate juures võib kunstitöö sündida, kui sel aga isemist elu ja tundmuste tuld ei puudu ning faktid — tõesjad — elust mõltsimata üles on võetud. Aga kui meie ka niisugusel objektiivisel pilgul selle romani päale vaatame, siis näeme ometi kohe, et kosmopolitiline roman, kui kirjanik mitte genius ei ole, pea tingimata järgmise nõrkuse all kannatab: ijeloomudesse ja oludesse pole mitte suudetud põhjani tungida, waid neid on enam ehk vähem päliskaudselt ja kui mitte seda, siis terwele inimesesoole omastel ühisjoontel kujutatud, kuna sügawamad rahvuslised laht-jooned või eri-jooned nii hästi kui puuduvad. Aga selles romanis näeme ka, et hra G. Wildel põhjatu hää kirjaniku and on, mis vähem tuntud ja nähtud elugi suudab elawalt, kuigi üleüldistes wärwides, esitada. Selles ilmutab „Terawates nooltes“ just hra G. Wilde pää-osalus, et ta üli-hästi jutustada on mõistnud, iseäranis lõpupoole, nii et see elektriseeriwalt lugeja päale mõjub ja juhtumiste imelikku, liiga romanlikku ühtelangemistgi unustama sunnib. Ütleme Italia wanasõnaga: *Se non è vero, è ben trovato**). Meie peame hra Wilde kodumaalistest jututoodetest wäga lugu, aga niisugustest kosmopolitilistest romanidest kui käesolew arwame, et nad hra Wildele kui Eesti kirjanikule igaford mitte palju auu ja lugupidamist ei jaksu tuua.

S - s.

*) Kui see ka õige ei ole, on see hästi jutustatud.

Rudyard Kipling. *Dshungli raamat „Mowgli“*.
Inglise keelest ümber pannud M. Pärna. 204 lehek.

Kui meie Kreutzwaldi klassikalist eestistust, loomajuttu „Reinuwader Rebane“ loeme, märkame pea, et jutu tegelastena ette toodud loomad inimlike omadustega ehitud on, kellel inimlike loomusunnid, inimlik mõtlemissuviis omaks, kelle hulgas inimelise aated riigivalitsusest, ühiskunnast, sõprusest, waenlusest, kõrkusest, rumalusest, kawalusest, walest, pettusest j. m. makswad. Terwe jutt on tähelepanemist äratavasse raamidesse paigutatud inimliku elu kujutus.

Niisugune loomajutu laad oli minewa aastasaja 50-date aastate ümber, kui Kreutzwald oma „Reinuwaderit“ kirjutas, ning aastasadadid enne seda aega terwes ilmakirjanduses walitsemas. Tahtis waimurikas luuletaja seltskonna puuduste kohta terawat mõtet awaldada ja ei usaldanud ta seda otsekoheselt teel teha, ilmutas ta seda oma loomajutus, walmis ehk terwes lugulaulus loomade elust. Sest loomalugude katte all oli wäga mõnus selgesti ära ütelda, mis muidu kombete ja seltskonna wõimude wastu oleks wõinud pörgata ja soowimata tagajärgefid sünnitada. Ja muidu tarwitaswad ka luuletajad hää meelega loomajutu, iseäranis walmi- ehk looma-lugulaulu fuju, et seeläbi oma mõtete kohta elawamat huwitust äratada. Oma mõistulugude tegelasteks waliswad luuletajad küll need loomad, kellede laad ja olemus teatawad inimesi meelde tuletas, aga nende loomade teguwis, mõtlemissuviis, tundmused oliwad täiesti inimlike olude järele luuletatud. Goethegi, kes Madalhassa keeles kirjutatud loomajutu „Renke de Bos“ klassikaliseks lugulauluks „Reineke Fuchs“ („Reinuwader Rebane“, mille järel Kreutzwald pääasjalikult oma klassikalise prosa-eestistuse — „Reinuwader“ — teinud) salmis, ei usaldanud üleüldisest ja harilisest loomalugude wiisist teist teed káia. Rohutirts laulab juwe läbi, sipelgas aga teeb sel ajal hoolega tööd; tuleb talw, wõib rohutirts tühja kõhuga tantfida, otse nii, nagu see inimlikus elus igapäew ette tuleb — jäärase walmiga oli nii „Reineke Fuchs“i luuletaja Goethe, kui ka kuulsad walmide kirjutajad: prantslane Fontaine ja wene-lane Krölow ja teised rahul.

Wiimasel ajal hakkab aga ilmakirjanduses luuletajaid tõusma, kes endise aja loomalugude luuletajate täielisteks wastanditeks on, nimelt oma loomalugude põhjasmõtete poolest. Nende uue aja loomalugude luuletajate efitaja wõi õigem uue aja loomalugude põhjendaja ja õitsele wiija on noor inglane Rudyard Kipling.

Kipling, seda inglased terwe ilma praeguse aja luuletajatest kõige suuremaks peawad — ja neil on seks ehk õigusgi,

sest Kipling on tingimata suur luuletaja-kunstnik, kuna suurwaimilised Tolstoi, Zola, Ibsen, keda Kiplingist suuremaks peetakse, enam wägewad mõttemehed kui luuletajad on -- on kogunisti oma laadi luuletaja. Kas ta loob oma jutukesi, uudisjuttusid ja jutustusi Inglise maa- ehk mere-päälsest elust, Inglise mitmewärviliste rahwakihide olust, igal pool on ta nii wäga iselaadiline, et teda ühegi ilmakirjanifuga ligemalt võrre panna ei saa. Kipling oskab elunähtusi oma iseäralisest seisukohast waadelda, ta oskab neid nähtusi oma imelisel keelel, jellel luulepiltide ja ilu-ajakirjandusliste kõnefaanude poolest rikkal keelel ilulugudeks luua, mis lugeja kohta nõiduwalt mõjuwad. Sägawaid tõdetadlisi mõtteid ei armasta Kipling oma töödes enamasti harutusele võtta. Muidugi ei ole aga tema luuletööd mõtte poolest weel mitte lagedad.

Iseäranis omalaadiliselt ilmutab ennast Kipling oma loomajuttudes, mis praegu terwes ilmas tähelepanemist äratawad, mida kui jeni kuulmata ja nägemata asju imetsetakse.

Gespool tähendamine endiste looma-juttude pääle. Kas on Kiplingi nõndanimetatud „uue aja“ või „modern“ loomajutud Kreuzwalbi „Reinwader Rebase“ laadi luuletööd?

Ei! Kipling ei pea endise aja mõistujutust sipelga ja rohutirtsu üle mitte lugu. Küll on aga Kipling teise mõttelise walmiga nõuus: kui koerale otjustawal filmapilgul worsti või armastus walida antakse, peab koer worsti armastusest enamaks ja tema walib enesele worsti — nagu seda mõnikord ka inimeste juures ette tuleb. Kipling peab sellest walmist lugu, jett see käib loomade oludega kokku. Kõrwaline on see, kas inimeste juures niisugused juhtumised võimalikud on, või mitte. Selle nähtuse waral selgub meile, misjuguistel põhjusemõtetel Kipling oma loomajuttusid kirjutab. Kipling toob oma looma-juttudes loomi tõsiste loomadena ette; Kiplingi loomad ei ole mitte loomade järelkujutused, waid laialiste teadmiste ja hoowawa luule waral loodud loomade kujud tõsijest elust. Ja selles seisab Kiplingi loomajuttude iseäraldus. Weel läinud aasta lõpul kirjutas Saksa kirjandusline leht „Echo“ Kiplingi loomajuttude üle järqmiselt: „Waewalt tunneb Saksa ilukirjandus midagi Kiplingi loomajuttude sarnast. Minult Fritz Reuter'i „Kimmli mälestuselkirjadel“ on Kiplingi loomajuttudega wähe sarnadust. Kiplingil on teadmisi loomade elust, ja ta on suur looma hingeelu tundja. Kui tema hobusest jutustab, siis näitab ta, et ta wäga sügawalt hobust, iseäranis tema hingeelu tunneb.“

Kiplingi loomajuttude hulgas on senini küll kõige mõnusa- sam ja huvitawam „Dshungli raamat.“ Siin on Kipling oma laialist loodusetundmist ja wägewat kujutuswõimu tarwitanud, et luulelugu sünnitada, mis otse imeline on.

"Dshungli raamatu" lugeja tunneb enese ümber India põlist metsa — dshunglit — kohawat, dshunglit, kõige tema jala-
duslike hämaruse, imeliste urgastega. Lugeja kõrva kostaks
nagu esiteks lindude kudristamine, röövlomade hulgumine ja
madude sivistamine. Siis aga kerkiwad tema ette plastikalised,
kui elusad, käpuga katsutawad kujud, kes liiguwad, toimetawad,
mõtlewad, "nagu dshungli seadus seda nõuab." Säär näeme
huntide karja oma auuwäärilise ninamehe Akila all kuuwalgel
ööl nõuu pidawat — kõik puhtad ja mõltsimata hundid, kellel
eht hundi süda rinnus; saäl aga esiteleb ennast werejänuline,
metsik tiiger Shere Khan (Shiir kân) ja kurjameelne, tige ning
kawal shakal Tabaki; siis aga kerkiwad meie ette faks auustusi
nõudwat isikut — karu Baloo (Bálu) ja must panter Baghera
(Bágiira), keda luuletaja iseäralise hoole- ja armastusega on
kujutanud, edasi näeme wägewat boa madu Raad eneste ees,
siis igapäewaste "interessiidega" metsiga Sahi, kotkast Tshili, kes
olympialisel toredusel õhus heljub; saäl aga asub elawate pil-
tidena meie ette rumal ja loll ahwi-rahwas ehk bandarlog ja
meil on päewaselge, miks ahwid dshungli elanikkude põlguse
all on; wiimaks näeme dshungli walitsejat, elewanti, kõiges tema
meeldiwas olekus ja koledas jõuu-awalduses. Kõike seda loo-
made ilma näitab Kipling meile kindlas korras ja järjelduses.
"Dshungli raamat" ei ole mitte üksikute dshungli elanikkude kir-
jelduste fogu, waid terve huwitaw ja põnew roman dshungli ilma.

See roman põhjeneb iseäralistel oludel. Kipling lasab
ühe inimeselapse hundipesasse sattuda. Saäl saab ta hundikut-
sitate seltsis wanade huntide poolt üles kaswatatud ja hundi-
emanda poolt saab ta nimegi: wäike, hundipesasse sattunud
paljas laps näeb hunditemanda arwamise järele konna moodi
wälja, ja sellepärast paneb emand talle nimeks "Mowgli" —
huntide keeli "konn." Siis wõetakse inimesepoeg huntide poolt
nõuukogul Waba rahwa liikmeks wastu. Ja nüüd hakkab ta
nende seltsis jahil käima, kuna temale dshungli seadusi, elutar-
kusi ning jahiteadusi hundist kasuwanemad, karu Baloo ja must-
panter Baghera õpetawad. Temale kogub aga warsti waenlasi,
ta pääseb küll oma tarkuse läbi suurest hädaohust, aga peab oma
suguwõsa, huntide tagakiusamise eest põgenema, inimeste juurde.
Ja tema filma walgub esimene pisar ta eluajal.

Ta läheb dshunglisse tagasi. Ja saäl hakkab tema juh-
tumisterikas elu, mida Kipling muinasjutulistest, aga ometi tõe-
näitlistes wärwides meie filmade ette maalib. Megamööda oman-
dab ta enesele walitsuse kõigi dshungli loomade üle. Tema kä-
sul, näitusel, häwitab elewant Gathi oma sugukunnaga Hindu
küla, mille elanikud teda kiwidega metja oliwad peletanud.

Oma isa ja ema, keda külarahwas poja pärast taga kiu-
sas ja wiimaks tuleriidal tahtis ära põletada, wabastas Mowgli

waenlaste wõimu alt ja saatis teisele poole dshunglit elama. — Wahepääl oli Mowgli nooreksmeheks sirgunud, seitsmeteistkümmne aastaseks nooremeheks. Ja ühel kowadel tunneb ta oma südame raske olewat. Ta ei leia kurgilt troosti. Ja siis jätab ta oma armsad loomadest sõbrad: Balu, Baghera Halli Hundi pisarsilmil jumalaga ning lahkeb dshunglist. Ta läheb inimeste juurde tagasi . . .

Niisuguse iseäralise luulekuju on Kipling oma loomade keskele paigutanud ja selle kuju abil liiguvad Kiplingi loomad meie ees romani põnewust äratades. Aga veel enamgi leiame „Mowglis.“ Kipling ei ole mitte ilma muu mõtteta teda oma algupäralisesje loomade-ilma ülesse wõtnud. „Mowglis“ tahab Kipling ühtlasi küsimust, kuidas eel-ajalooline, esiinimene wõis elada, seletuse alla wõtta. See on küsimus, mille pääle juba mitmel teisel Inglise luuletajal himu on olnud oma töödes kostust anda. (Ks ole ju Milton'i Adam ehk Defoe Reede eel-ajaloolise inimese elu kujutuse katse. *) Selajaloolist inimest on ka Kipling oma „Mowglis“ kujutanud. „Mowglis“ näeme inimest, kes esiti wähe loomadest kõrgemal seisab. Siis näeme meie, kuidas Mowgli ajajooksul terwe dshungli walitsejaks tõuseb, nõnda et dshungli walitseja elewant Gathi wõi Waikija tema sõna peab kuulma. Lõppeks aga pöörab Mowgli oma loomadest sõpradele ja waenlastele selja ja lahkeb neist.

Niisugune on kuulsa Inglise luuletaja Kiplingi „Dshungli raamat,“ mis neiu M. Pärna suure osawusega otse Inglise alguskeele järele ümber on pannud. Neiu Pärna on Kiplingi juure raskujega ümberpandawast keelest jagu suutnud saada, ja meie awaldame lootust, et tema veel teisiigi „Dshungli raamatu“ wäärtuslisi luuletöösid Inglise suurest ilukirjandusest Eesti keelde katseb toimetada. Juba Kiplingilgi on pääle „Dshungli raamatu“ töösid, millede ümberpanemist tuleb oodata.

„Dshungli raamat“ aga mingi suurel armul Eesti lugejate hulka laiali, sest jee Kiplingi waimusünnitus on tükk tõsist luulet.

R. L.

*) Wõrrelda: „Milton'i „Radunud ja jälle leitud paradiis“ L. Kuusik'u prosa-tõlkes, Defoe „Robinson“ Brunnberg-Wornhõbe eestistujes!

Väinud aasta ei ole jutukirjanduse põllul algupäraliste toodetega mitte väga rikkis olnud, aga tähelepanemise väärikust leiame nende hulgas vähe, kunstitööd — ah, kui palju on kunstitööd sõna täies mõttes Gesti kirjanduses üldse? Otsikohe üldes — ei või päris kunstimõõdupiinga ühtgi muud jututoodet mõõta hakata kui ainult wahest G. Petersoni „Paisete“ kolmandat annet. Rahju aga, et raamatul oma „paised“ külles on, mida liigne tendenzi tagaajamine sünnitanud. — Meie wanema jutukirjaniku G. Wilde sülest ei ole 1901 a. iseraamatuna midagi uudist ilmunud — ainult „Terawad nooled“ tulivad teise trükitina välja. Roman on tegewuse poolest kirju, aga kunstiväärtuse poolest nõrk — mõned üfifitud kaunid kujutused välja arvatud. — Jakob Viivi jutukogu „Wihud“ ei ole laita, aga ta jätab südame külmat. — Meie uuema wiljakama jutukirjaniku J. Mändmetsa sülest ilmunud pikem jutustus „Tulesse“ on üfifite kujutuste ja isearanis nõndanimetatud lyriliste refleksionide poolest päris tore; ka äratab tema waade mõne ajaloolise nähtuse pääle, nagu see, et targad ja nõiad orja ajal rahwuse kaandjad olivad, oma jagu tähelepanemist. Aga üldine otsus ei või mitte hää olla, kõige päält juba sellepärast, et kirjanik ajaloos pea üksnes käsitandu näib ümber kobama ega oma jututegelastele kindlaid iselaadid ei ole suutnud anda, pääle mõne üfifit, nagu wana praost. Hoopis nõrgad aga on Mändmetsa „Ditseliste jutud,“ kuma osalt sama laadi kujutused Ansomardi poolt „Ritseeide muinasjutud“ luulewaimust palju rikkalikumalt on läbi puutud. — Pääle Ostrati „Kinnipüütud,“ mis omast kohast tähelepanemise väärikus ei ole ja pääle Grünfeldti uuema jututekste kogu „Killed“ ei paista meile paremat töötawaid katseidgi silma. — Suwitab küll weel ehk „Gestinaiskirjanikude ühine kirjakogu № 1,“ aga kui meie seda lähemalt oleme waadelnud, siis ei leia meie pääle M. Gaawa ja G. Muni kirjatükkide midagi, mis luuleväärtuse pääle võiks mõistelda. Aga weel: meie ootajime naiskirjanikkude kirjatogust rohkesti aset olewa odawa „filosofeerimise“ (!) ja moraliõpetuse asemel wagas lootuses pisutgi uudist. Käiwad ju naesterahwa-emanzipationi laened mujal Europas kõrgelt, mis ka kirjandusesse sügawad jäljed jätawad...

Ümberpandud kirjandusest tahame kõige päält R. Ripplingi „Dshungli raamatut „Mowgli“ ja Beecher Stowe „Tomionu onnikest“ nimetada. Sest mõlemad seisawad ilmatirjanduses kõige paremate hulgas. — Pääle nende kahe on kaunis suur hulk weel kriminal-romanisid ja naljajuttusid ümberpandud, millest wiimastest wast Zeifini „Wenelased wäljamaal“ rohkem tähelepanemist teenib. — Ka M. Peeti eestistatud „Maailmakohutumisest“ võib kasuga lugeda. — Kui nüüd pikemast romanist: „Salakuulaja,“ mis keskiste, kuigi wananenud romanide hulka tuleb lugeda, oleme mõbda jõudnud, siis satume äkki päris pahna laagrisse, kus kõisugused „Maililled“, „Elwirad,“ „Walged mehed ja India naised,“ jne. jne. pillu rõõmustawad ja südant kolutawad. Siin on need karutükkidest ja wercsaunadest — kõigest wärgest kraamist kühisewad ja karwupidi Gesticelide wenitatud lood mis kui pimeduse waimud välja lendawad — ja päälegi ainult kalli himu cest wõid enesele niisugust „majasõpra“ nõutada. Kuid aru hakatasse nähtawasti wiimasel ajal saama, et niisugused „majasõbrad“ kahtlasel sõbral on, ja kui tõsine arusaamine kirjandusest meie lihtsahwa keskel wõimsamalt kasvab, küllap siis niisugused kaubitsejad ise oma tauba kallale kraaklema jääwad ja sünnib weel ehk midagi pahematgi.

Luulekirjandusest.

O. Grossschmidt'i Luuletused. II jagu. 60+4 lhf.
Hind 15 kop.

Ajalehtedes aegajalt mõne noorema luuletaja sünnitust tabades, mis oma jagu mõju südamesse järele jätta suudavad, ärkab tihtigi soom luuletaja tööde üleüldist koloriti ja iseloomu tähele panna, ehk lihtsalt mõnda meeldivat luuletust uuesti läbi lugeda. Aga seda vanade ajalehtede järele teha, forides ja otstides, see on tülikas, see on enam kirjanduseloolase töö; päälegi ei ole igapähele wanu lehti igakord käepärast. Hra Grossschmidt'i luuletuste kohta võib sedasama öelda. Lugesime tihtigi meelehääga tema laulusid siin ja seal ajalehtedes ja kalendri-sabades, aga mõju oli filmapiilne, puudus üleüldine waade tema luuletööde väärtuse kohta. Küll on hra Grossschmidt juba 1895 a. oma sulest luulekogu „Wäike Lilekimbukene“ ilmutanud. Aga see raamatufene ei suutnud hra O. Grossschmidtile veel mitte luuletaja nime võita, ja selle kogu järele ei wõinud meie nüüd herra Grossschmidt'i luule-wõimet mitte enam mõõta, sest et juba üffikute luuletuste järele otsustada saime, et hra Grossschmidt luulekunstis järgesti täieneb ja edeneb. Nüüd on meil abinõu hra Grossschmidt'i luuletusi üheskoos lähemalt silmitseda võimalikuks tehtud. See abinõu on ülemal nimetatud luulekogu.

Harilikult pühendawad luuletajad oma luulekogud ikka mõnele „kallimale.“ Ka hra Grossschmidt on raamatu etteotsa „Annetuseks“ laulukese paigutanud, ja sellest näeme, et ta oma luulded kõige kallimale kalliselele on pühitsenud, kelle sarnast teist ilmas ei ole — i s a m a a l e. Alandlikult hüüab laulik:

Paar weeringat mu waele käest
Nüüd wõta wastu isamaa!

Ja edasi:

Ma kingiksin sull' kulda ka,
Ja pärlidega ehiks sind —

Aga

Mul waraks waseft weeringad . . .

Waatame siis läbi, misfugused need „weeringad“ on, mis alandlik meel isamaa-altarile toonud.

Päälkirja all: „Isamaa“ leiame wiis laulu. Kaks neist teeniwad täit rahulolemist ja mõjuwad meeltülendawalt hingesse. Neist puhub jäärane wärske waim läbi, et jüda tõesti waimus-tatult hõisata tahab:

Siin wäiksel maal on usku
Ja lootust rohkesti,

Ning Issa arm ei jäta
Meid maha ialgi.

Ja „leeri-jooksfütle“ kõlawad wägewasti sõnad :

Sa põlgad ära oma rahwa
Ja oma sugu wihtad ja,
Kuid wahwa Wene kotta kaitset
Weel elab wäike Gestiina.

„Su kiituseks“ on juba alam töö : mõtted ei suuda endid üksteisest küllalt lähedalt järjeldada ja walgunud laiali, ilma et nad kindlat sidet wõi hästi läbiwiidud aadet filma laskefiwad paista. „Kaks kilpi“, mille all luuletaja „raudset õigust“ ja „terasõwa armastust“ kui Gesti rahwa elu alalhoidmise wahendit mõtleb, sisaldab kulunud mõtteid. Made iseenesest on aga muidugi kaunis. Kahtlaselt õnnistanud laulaks peab arwama : „Kas kingid ja ?“ Luuletaja küsib esimeses salmis, kas isamaa talle oma mullas ruumi alles hoiab, kui ta üksford puhkama heidab, ning tõttab siis teises salmis ilma pikema jututa isamaad ruumi alleshoidmise eest tänama, kuna sugugi seletatud ei ole, kust ta seda õieti teada sai.

Armastuse lauludes karakteriseerib hra Groszschmidt end kui kainet luuletajat, kes küll soojal südameel armastusest laulab, aga ennast sellest joowastada ei lase, armastuse sisse ära ei upu. Olalt liig sentimentalliks, olalt kulunud mõteliseks wõib selles osas siiski paari luuletust nimetada, nimelt : „Suur on, suur on armastus,“ „Armulaulud,“ „Ulf, lootus, armastus“. Teised on algupäralisest südamlis-lihtsast luulewaimust läbi punutud, tundmustes mahedad, tajased, mõnes walitseb suuremalt jaolt koguni epikalik element. „Kaasjale“ luuletab hra Groszschmidt :

Olgugi häda, arm katab kõik kinni,
Elu on magus, kui armastad mind jne.

Ei see ole tormikas, ei paista siit kunstlikku pathost wälja, waid armastaja tõlise eestlase südame tundmus. Nagu tähendamine, on hra Groszschmidtil mitmes armastuselaulusgi täitja epikalikku tooni leida. Just need on meie arwates siin kõige paremad, kuna hra Groszschmidt üleüldse wäga hästi luulekeeles jutustada ja kirjeldada oskab. Näituseks, ta ütleb pisarast :

Pisar niisutas maapinda,
Langes laugelt palawalt,
Kergeks tegi nutja rinda,
Päästis murekoorma alt.

Kuigi wiimane rida pisut liialdatult tundub, ei wõi siiski tunnistamata jätta, et see kirjeldus ime-tore on. Ja edasi weeretab luuletaja ladusalt ja lähedalt :

Mõne aja pärast kaswas
Siina kohtla ohakas,
Mille lehtis koidu ajal,
Walupiisjad hiihgamas.

Talu tütar juhtus „hämariku ehal“ palja jalu kõndides
ohakale pääle astuma — ja :

Nuttes kiskus keni piiga
Jalast nõela walusa.
Aga pisar mullapõues
Nagu rõõmu tundis ta . . .

„Meie Manni“ Sööti taolises tunde-peitelises toonis on
wäga hää. Siin tunnistab hra Grossschmidt, et tal mõnu-
said luulekohaseid naljasõnu ei puudu, ja seda enam weel Tartu
keelses laulus: „Sündimise päiwas naijele,“ mis lõpeb selmiga :

Masja enne margiraha,
Muna musu minule,
Kae sis, kuis so süüni päiwas
Armulaul saap sinule.

Näib, nagu õnnistaks naljatoon hra Grossschmidtil Tartu
murrakus iseäranis. Järgnewas osas: „Noorepõlwe mälestu-
sed“ leidub kolm sütitaw-humorilist lihtsat luuleeietust sel-
lel murrakul. Luuletaja „ülendab“ Muustakut ja ütleb :

Digidal on Siinamägi,
Kus ka mõnda na'lla sai :
Sääl ma kõrge kuuse otsan
Üitkord pükki lahki ai.

Teisest kahest luuletusest „Hants ja mina“ ning „Karja
kopel“ võiks ka häid näitusi tuua. Kuid hoopis nõrgem laul
selles osas on „Pühajärw“ — mõtteid wähe, needgi kulunud.

Meljas ja kõige suurem osa luuletusi kõne all olewas
raamatus kannab pealkirja: „Jlm ja elu wõitlemised.“ Siin
leiame üksnes kolm nõrgapoolset luuletust: „Dooke,“ „Õnn on
nagu leitud asi“ ja „Hõbepulmaks“. Teised on jällegi kõit-
tublid: olgu kas luuletaja kedagi, satirilisel, ironilisel piit-
satab ja humorilisel tüsjab wõi karrikaturisid meie filmade
ette toob, näit. luuletustes: „Sakste heldus,“ „Wares,“ „Jgat-
sus“, „Lääne Jaks“, „Willem Wiht“ jne; kas luuletaja kodu-
maa pahaduste üle kurbust tundes meile allegorilisi piltiisid joonis-
tab, nagu „Kuldwasikas“, „Kägu“, wõi nendest pahadustest
balladilisel jutustab, nagu: „Wanaija waim“, „Unenägu“;
kas ta kurbade sündmuste puhul wõi liigutawate nähtuste tõttu
mõtteid mõlgutab, nagu luuletustes: „Mõtted raudteel surma
saanud soldati juures“, „Elawalt maetud,“ „Sõfutud haud“
wõi üffitute isikute sügawamaid tundeid ja meeleliigutusi kuju-
tab, nagu „Kabeliwah“, „Luusammas“ jne. Jgal pool saab
nendes ilmsiks luuletaja, kel see süda, aatelik ilmawaade, mis

aga kunagi uduriiki ei waju, waid real-eluga — tõise eluga — wäga hästi oskab käikäes käia, teraw pilk ümbruse kohta ja — kahtlemata luuleand omanduseks on. Doome nende wiimaste laulude hulgast vähemalt ühegi näituse. Wõtame laulu: „Mõtted raudteel surma saanud soldati juures.“ Meie tahaks kõike luuletust citeerida, aga ruumi puuduse pärast lepime ehk lõpu-osaga.

Siin ja lamad purustatult
Maschat pole nutmas sind, —
Waatab wõeras Gesti neiu,
Kuid nii külm on selle rind.

Wõeras muld sind pea katab,
Armsad ei saa hauale,
Ei nad saa su kalmukünkal
Palwetada hõrdaste.

Gmake su rinnal nutaks,
Suudleks sinu werist suud,
Hüüaks oma armsa nime, —
Oh nüüd wahiwad sind muud.

Ei siin armupisar lange,
Wõera rind ei armust tee;
Ain ja kahetsust sa pärid,
Kuid mis armu wastu see!

Ja luule kohta lausub hra Grossschmidt:

... Need salmid kaowad, nad on tühjad asjad,
Kuid luule, see ei kao ialgi,
Ei roosteta, ei lähe tema wanaks,
Ei karda ajahammast kunagi...

Kui meie seda luuldefogu paari pääliskaudse sõnaga nimetada oleksime tahtnud, siis oleks meil ainult waja ütelda olnud, et hra Grossschmidt end selle läbi meie paremate luuletajate liiki on tõstnud.

S—s.

G. E. Puiga „Uurd laulud.“ Tallinnas.
J. Bloompuu kirjastus. Hind 30 kop.

Dma wiimases laulus kurdab luuletaja, et ta armjateist — üliarmjateist peab lahkuma ja et ta süda ärdaks minna. Noh, see kurtmine on juba nagu iseene-e-armastus ja peaagu peenisejeks suurstamiseks saab ta, kui meie eelwiimases (seitsmendas) salmis loeme:

„Kui keegi siis uhkuses wätja
teid kihutab kepiga,
et olete lihtsad, — muud kurja
ta siisgi teist welda ei saa!“

Waatame siis ligemalt, kas neis „hellitatus“ lapsukestes tõesti midagi kurja ehk kõige vähemalt mõnda effitust ei leita.

Õpimine laul on „soowituseks.“ Ta on aga liialdatud unistamine, nagu enamasti kõik annetuste laulud meie laulikute luulefogude ees ja siis on üsna loomulik, kui luuletaja ütleb, et teised neid unistajaks hüüawad. Missugune see õnne taewas on, fuhu „aated“ lubawad minna, see jääb meile surelik-

tudele mõistmataks. Kui üks on „õnne“ taewas, siis peab mõni teine õnnetuse taewas olema, vähemalt meile, kes meie luuletajad ei ole, on nii mitu taewast tundmata. Esimeses jaos „pühade hääled“ on neli tõlget ja kuus algupäralist laulu. Ma jätan tõlked tõlgeteks ja waatan algupäralised laulud liigemalt läbi. „Elumerel“ muidu õige kena laulukene, aga „tormid tahtsid ära süüa, merde matta igawest“ ei ole öeldud keda, ehk küll esimese kabe salmi jees laenuksest jutt on. Ka see ei meeldi mulle, et ta on „Issanda lastnud minna magama!“ Kas tema wäes siis lastmine on? Ja ma arwan, et Issand ial ei maga, ja pühakiri ütleb ka, et Issraeli hoidja ei tuku ega maga. „Häda puhul“ on keefmine waimulik laulukene. Ütelus: „süda lõpeb ootega“ ei ole küll keelelisest küljest õige. „Suurel Neljapäewal“ ei meeldi mulle sugugi oma keele ja oma weidrate mõtete poolest. Esimeses salmis on öeldud: „waewati sind, waga meest!“ Kas tema siis paljalt „waga mees“ on? Näha on, et luuletaja riimi pärast Jeejusest „waga mehe“ on teinud, sest eelminew riim on „eest.“ Wiimasest salmis on öeldud, et kohtupäewal lausuda tema armuga: „Tulge, wõtke eluweest, wõtke muidu!“ Kas sääl ka siis „eluwett“ (altariisakramenti) veel tarwis on? Kas sääl ka pattusid ikka edasi tehtakse ja andeks antakse? Mis tähendab see? Wiimasel päewal üteldakse: „See on hea, sina hea ja ustaw sulane, sina oled pisku üle ustaw olnud, mina tahan sind palju üle panda: mine oma Issanda rõõmu sisse!“ Aga mitte ei ütelda: „Tulge, wõtke muidu eluwett“. Eluwett (patuandeksandmist) on siin maa pääl tarwis. „Elias“ on õige kena laul, aga ma arwan et sõna „soolaks“ jällegi riimi pärast on tulnud, sest eelminew sõna on „woolaks“.

„Issa Jumal,“ on läbi ja läbi hää laul, niisugune, mida ainult tõfine luuletaja teha wõib. Laul lõpeb wäga waimustawalt:

„See Jumal, keda minu isa kartis,
See peab ka minu Jumal olema,
Ja omal perekonnal päranduseks
Ma tahan jätta selle Jumala!“

„Armastuse kewade“ jaos on jällegi kümme laulu, kahesja algupäralist ja kaks tõlget. Peab ütleva, et Luiga armastuse lauludes tõesti kodus on, mitmed neist on wäga ilusad, mis näitawad, et luuletajal ka luuleline hing jees on. Meist on mitmed juba ennem trükitud, mõni veel mitukorda, nagu „Jmelugu“, „Sina ja mina,“ „Jumalaga“ ja „Dö“. Laulus „Jumalaga“ ei meeldi mulle sõnad: „Pole roosi pöösa all ial me istunud.“ Roosi pöösa all istumine ei ole kellegi lõbus asi. „Uhte“ meeldib wäga, iseäranis wiimne salm:

„Ja kui ka rinnas möllab walu,
Et pean sinust lahkuma —

Ei wingudes ma armu palu,
Ma pole waene terjaja!"

Muult sõna „wingudes“ asemel oleks mõinud ehk midagi muud seista. „2õ“ laulu seest kaotaksin ma sõna „su filmi on küll soe ja waga“ ära. Mõtelge ise: üks ainuke waga ja soe film. Wiispärašt on film soe ja waga?

„Kodusel foldel“ on kümme algupäralist laulu. „Lapsufe kätšis“ on ilus, „Kallim koht“ on armas laul, sešt: „paremat paika, kui kodus mul, taewa all teist ma ei tea!“ „Ülem on armastus“ selles on täiesti õige mõte, et: „Kui ja kord ilmasse lähed, hääd leida mõid paljugi, aga enamat armastust saada jääl pole sul tõesti!“ „Sambawalu“ — tēna wäife laulukene, samati ka „Uudis.“ „Maima riffus“ on ilus, „Gaigus“ liigutaw. „Ära läinud“ ajab lugejale pisarad filmi, muudugi neile, kellel perekund on ja kes oma wäikesi armastawad. „Sääl on hää!“ tahab lõhkenud südant trööstida, et wäikesel Maimal taewas hää on, ja luuletaja rahustab end sellega, et ta teda kord sääl näha saab. „Abikaasale“ on samane mõte sees, aga ta trööstib nutjat abikaasat, et kui nemad kord surewad, siis lapsukene „hõiskades neile wastu tõttab ja teretades ufie lahti mõtab.“ Ütlus: „Ka Jssandal siis pisar palget pesi,“ ei meeldi mitte. Pisarad ei ole musta palge pesemise jaoks. Nad teewad palge weel — mustemaks. Kõik need „koduse kolde“ laulud on ennem ilmunud. Perekunna inimestele on nad tõesti wäärt lugeda ja liigutawad südant. „Elus ja mõtluses“ on kuus algupäralist laulu ja neli tõlget. Laulu „Kutšne aeg“ kohta oleks mul seda ütelda, et „kuldset aega“ wist kunagi ei ole olnud ega ka igawelgi ei tule. Häda ei kao ial ilmašt ära. Jal ei saa wabaduse päike täiel hülgušel paista ja „suur ning wäike“ ei nõua „tõtt armastuse wäes.“ Et kõikidele „õigust jagatakse ja ühel kaalul waetakse“, seda ei tohi iganes loota, vähemalt selle päikese all mitte. „Waenuliku saatuse“ kohta arwan ma, et luuletaja ikka ka saatusele midagi mõlgneb, ei maffa pääd nii uhkēsti püsti kanda: mõnda asja on ikka saatus juhtinud — wägisi tema käest andeid kiskuda ei saa, sešt: „Ei ole jõud meil omast kēst!“ ütleb Lutherus.

Laulus „Tõde ja wägiwald“ on öeldud: „Kui aeg nüüd asja harutab, siis tõde ikka õigust saab!“ Seda ei tahaks uskuda: raske, raske on tõel maailma ärawõita, ebatõde tahab teda ikka alla rusuda. „Gesti lapsed laias ilmas“ on suurepäraline. Laulus „Waenelaps“ on öeldud: „Ema nad matšiwad külmetand hauda!“ Misjugu on „külmetanud haud?“ Mis tarwis hauale niisugust weidrat omadussõna juurde panda. Sellejärele peaks teineford üttelema: sula hauda. Riimid „kapp, japp, lapp, napp“ haawawad ilutundmust. Jga sõna ei sünni ri-

mida. Wiies raamat" on „Looduse rüpes.“ Esimene laul „Kewade kutse“ on ilus: „Mis hella emale jäin wõlgu ma, sull', kallis kodu, tahan tasuda: Ma tõttan ihu hinge ga, siind teeni ma!“ lausub luuletaja. „Kewade tundmuse“ kohta jääb mõndagi ütelda. Kuis peab mõistma: „soowiks mu olema surma haud?“ — „Laisad need kandegu süles käed,“ sõna „kandegu“ on inetu pikendus, niisugust ei maksaks laulus pruukida. See ei ole ka õigus, et „wapra pärast on kõik maailm!“ Napoleon arwas sedasama, aga meie kõik teame, kuidas temaga lugu wiimati läks. „Täheke“ on kena väike laulukene. „Õnnistaja ingel“ on ilus. „Hommi“ ka kena, aga kuff ei laula küll mitte sellepärast, et tal hommikut oodates „läks igawaks õrre pääl!“ See on nii loomusund, et kuff ja ka linnukesed keelkõel laulma peawad. „Haige linnukese igatsus“ mõnuis, samati ka „Wiimsed soojad päewad,“ selle laulu lõpp on õieti ilus. „Siigisel“ on väike, hää laul. „Talwe tulek“ niisamati. Wiimane laulukene selles jaos on „Linnuke talwel,“ mis mulle väga meeldib. Linnuke ütleb hoopewale talwele: „Ei mets ega maa oma wäega sinu alt wabaks ei saa. Ules waatab mu silm, abi ootab säält ilm: paistab taewane päike, siis kaob külm!“ — Sel jaol on kümme algupäralist laulu.

Nüüd tuleb wiimane jagu „Luule-lood.“ Esimene luulelugu on „Kallis kiri“ ja see on piibliraamat. Teine laul on „Surma sõit“. Minu meelest on ta ilmaaegu pikaks wenitatud. Wähest oleks lähemalt laulda saanud, kuidas surm kõiti, wäseid ja rikkaid, suuri ja väikese armuta ära wiib. Luulelugusid on kokku wiis: kaks algupäralist ja kolm tõlget. Kõige wiimastest laulust „Lahkumine lauludest“ oleme juba kõnelemud ja luuletaja, kui ka lugejad näewad, et armustajal siin ja sääl ifka midagi ütelda jääb, sellepärast ei oleks tarwis olnud wiimases laulus nii väga suurustada.

Luuletuste keel ei ole igas kohas mitte väga file ja sore. Ka sõnalühendusi tuleb liig palju ette ja see tõmbab salvide ilu maha.

Tõlgete kohta võib üleüldiselt tähendada, et nad läbistiftu hääb on.

J. Bloompuu raamatukauplus on raamatule väga ilusa wälimise kui ka seesmise näo andnud, nii et lust lugeda on. See raamat jääb kõigi wigade pääle waatamata paremaks toodeks Eesti luulekirjanduses, ja ma soowiksin et Kuiga peagi oma „kõige uuemaid laulusid“ kuulda lajeks. iikgi töö ei wõi ilmas täielik olla, ja ma arwan et hra Kuiga nende armustuste kohta, kus luuletajale ainult kiitust kaela kallatakse, wiist pihu sisse naerab, sest: mõistlik mõistab ja arusaaja saab aru.

O. Gr.

Luulekirjandus ei ole 1901 a. mitte koguliseft, waid wäärtusliseft kaswanud — ja õige märkfasti. Kõige kogutam ja wististi ka kõige tähtsam luuletoode on „B e r g m a n n i l a u l u d.“ See jääb jäädawaks klassikaliseks raudwaraks Eesti luulekirjanduses. Bergmann on üks neist klassikalise luule wiimastest „suurtest meistritest“, kes Eestis luulefandli teelt kõlistanud. Järeltulejad — epigonid — astuwad juba osalt teist rada kui nemad. Kuna Bergmanni ja tema ajaliste suur-luuletajate produktioni pääjoon idealismuses ilmiks jai, on epigonide luulesünitustes walitsewaks aineks enam real-elu ilmutused. Nõnda siis on Bergmanni luuletused juba nende „wanade luuletajate“ tähtsama esitajana — ja wististi wiimse tähtsama esitajana tähelepänemise wäärt. Luulekogu otsesohene tähtsus seisab aga muudugi luuletaja mõtteenaduses ja feeleiluduses. Kes ei tunneksgi Bergmanni ilundumliste luuleteelt? Muudugi mõista on Bergmanni lauludes oma jagu puuduseid leida. Aga meil ei ole siin ei häduste ega puuduste läbiwaatamiseks mahti, sest niisuguse palju raamatu arwustamine nõuaks palju ruumi, kui midagi niisugust tahaksime ja suudaksime ära öelda, millest wähegi kasu oleks. — Teistest 1902 a. ilmunud luulekogudest on nimetamise wäärt „D. G r o s s s c h m i d t i l a u l u d“ ja „G. E. L u i g a l a u l u d“, milledest eespool pikemalt rääkisime — „Reetmis-tets“ luuletusteks (muudugi wõrdlemisi Gesti oludega) tuleb G. Aluni „R i b u w i t s a o i j i“ pidada. Need ei ole tuntawalt paremad ega halwemad kui Aluni endised „died“. Üleüldse wõib ju ütelda, et Aluni talent suur ei ole, kuid seda, mis on, tarwitab luuletajanna ustawalt. — Pääle nende, mis nimetatud, rohtem häd wõi vähemalt rahuloldawat Gesti 1901 a. luulekirjanduses ilmunud pole. Siisgi tahaksime veel paar sõna ühe „iseäraliku“ luuletaja kohta lausuda. Meie mõtleme siin hra M. Suurkast. Tema näitse enesest midagi paremat ifka töötama, aga selle pääle waatamata, et 1901 a. jooksul tema poolt terwelt 3 luulekogu wälja tuli, tema kohta dieiti ühtgi otsust ütelda ei wõi. Eht just selle ohtruse pääle waadates: kui hra Suurkast nii lühike aja jooksul nii palju jaksab riimidesse panna, siis oleme walmis üstuma, et tal luuleardi ifka peaks olema. Kuid tema luuletused ütlewad selle kohta kord ei, mõnikord sekka ka jah — aga suuremalt jaolt ifka ei. Igatahes, tõsine luule see mitte ei ole, mis hra Suurkast meile pakub. Luule ei ole mitte riimidesse pandud lobisemine. Non multa, sed multum — mitte palju rohkusliseft, waid palju wäärtusliseft!

Alitmesuguseft kirjanduseft.

Alatarõ Hippo Peterbuura reis ja imelik unõnägo inne toda. Wäljaandnud G. J. Schmalz. 28+4 lhf. Hind 10 kop.

Imelik nähtus! Mitte üffi see, kes lõugu oskab liigutada, waid ka see, kes sulge jaksab wedada, armastab setudest suu täis wõtta wõi, nagu siin, nendest awalikuks hirwitamiseks weidraid farrikaturisid sirgeldada. Imelik, aga siisgi äraseletataw nähtus! Kõik sünnib lihtsalt sellest, et nii setusid exploiteerida — oma kasuks tarwitada — saab. Hambamees wõib teatud seltskondades setude kulul „mõtteterawuse“ poolest jne hiilgada, sulepoiis hääde tagajärge dega oma „majandust“ edendada. Ja kas see

teatud waimutõugu inimesekesest siis õige ime on?! Mis siis muud, kui sedagi weel ei saa! „Oma kasu mehe ülem mõte!“ Hirmulugude kirjastamisest kinni hakanud osawaid nupumehi on juba liig palju, tarwis teisel teel õnne katsuda. Ennæ, setude fulul wõib rahuga lauda fatta, nendest ju oma eest seisjat ei saa. Seni saiwad setud ainult ajalehtedes ja kalendrites nõõgata — nagu see „wanast õndsast ajast“ Gestic juba pruut on, — aga nüüd soolame nad päris eraraamatus sisse, müüme wälja — ja meie, „setufirjanikud“, oleme hää „partii“ teinud. Sest kas meie ei tea, misjuguise hallooga „seturaamatuid“ külatäna was terwitataks, nimelt Wõru ja Tartu maakunnas? Tõesti, siin peab igal karjapoiisilgi „seturaamat“ olema. Hra H. J. Schmalz, kes 1900 a. oma „Tõganitsa Hõõdoga“, nagu kuulda, hää äri tegi, on 1901 a. oma „Alatarõ Hippo jne“ wäljaannud, muidugi et weel rohkem wõita. Oleks „Alatarõ Hippo“ kelgi jetu päämurra olewat. Ei, see on pisut teistmoodi kui Rõpina wõi Põlwa kihelkonna murra, mis „kirjanikul“ keelepõhjaks näib olewat, ja kannatab palju rohkem Wene keele mõju all! Kaske on ütelda, kumb neist kahest ülemal nimetatud haledast sülesünnitusest wiletsam on: kui lestadid puistata, mine wõta siis kinni, misjuguine kaugemale lendab kui teine — mõlemad ei kaalu midagi. Aga kuulge weel „Alatarõ Hippo“. Inimesed maal imestawad temas kangesti järgmist. Kui waimurikas ja osaw ometi see „Alatarõ Hippo“ kirjutaja olla, et ta hobust Hippo jöhwikiskumisel pool nina lastnud ära lüüa, aga mitte terve: teinud ju järgi jäänud tüügase mehele rohkem valu kui see sel korral oleks olnud, kui mees nina täiesti oleks kaotanud! N-eh, seda suurt waimuterawust, peame meiega ütlema! Hra H. J. Schmalz wõib omaste keskel weel päris kuulsaks Gesti elu edenbajaks saada. Üleüldse, hra H. J. Schmalz, kes „Wõhandu õõpiku“ läbi pisut lootust andis, et temast wahest midagi paremat oodata wõib kui „Tõganitsa Hõõdoga“ ja Comp. on wiimasel ajal ahwatel watele äriteedele kaldunud, nagu seda ka tema 1901 a. algupoolil ilmunud „Nalja laul“ tunnistab, kust nalja üksi see wõib leida, kel naljast põhjani toores wõi jälle üsna wõõriti arusaamine on.

S—s.

„Mitmesuguseid“ raamatuid, mida õieti „selleks ega teiseks“ ei tea pidada, oli rohkesti turule tulnud. Kuid neid lähemalt arutama hakata — oleks tühipaljas kõlgaste peksmine. Päälegi on Gestic see armas mood, et kui ühe raamatu üle halb arwustus ilmub, siis see raamatule otsekohe reklamiks on: paha wilja — mädanenud õunte — järele näib meie küla- ja külatäna was elanikkude iseäraliselt himu käiwat. Meie tahame siin siiski paar sõna ühe isemoodi spekulatsiooni üle pajatada. Meie mõtleme neid nõndanimetatud „laulituid“ (laulufoguiseid), mida wõõra keele sõnaga anthologiaks nimetatakse. Kui meie neist räägime ja neile pihta anname, siis ei wõi meie sõnad seeford õnneks mitte taht-

mata reklamiks olla: neis „laulikutest“ midagi iseäralikku „kohutawat ja põrutawat“ ei ole. Küll aga leidub neis meie paremate luuletajate waimusünnituste kõrwal niisugust, enamasti Saksa keelest wanemal ajal ümber solgitud püdi — ja see on walitsew element —, mis ammu ajast ja arust läinud. Kuid see on just õnnedõngitsejate teenistus. Teame ju oma äranägemise järele, kuidas niisugused haledad sepitsused külatäna-
was weel lugupidamises ja lauldamas on — juba mõnikümme aastat, kuna waremalt paremaid ei olnud. Ja hind? Häbemata. Näituseks nõuab mõni mees 64 lht. eest, mis niisuguse fogaga täidetud, 20 kop., kuna tal ju sisu aratirjutamisega mingid iseäralikud kulused ei wõinud olla. . . . Meie oleme iseenesest wäga selle poolt, et rahwale anthologiaid wälja antaks, kuid mis ainult häid laulusid sisaldagu. Sellepärast meie siia külge üleüldist tähelepanemist ka juhtisime, kuna kõne all olevate „laulikutest“ pärast küll sulge poleks tihendanud liigutada. Üks neistinas-
test on „Noorerahwa Rõõmu laulik“. Pagana pihla, meie sellest rõõmumst aru ei saa, mis wäljaandja oma raamatuga walmistada tahab. Sest wähe on selles fogus häid laule, teised on kõik wesiised, täis kolemaid mõtte ja logika wigasid, millele weel wõõriti kirjamärkide tarwitamine ehk lihtsam tarwitamata-jätmine paljudes paikades lisaks tuleb. Aga ometi hoobeldasse tagakaanel „Kuule, kuidas heäli helib!“ — kohtlane kiitus selle „lauliku“ kohta. Keel on täitsa sisse kohane. — Weel puutus meile üks sarnast tõugu „Taaralaste laulik“ filma. Kuulsime, et eelnimetatud „Rõõmu laulik“, „Taaralaste laulik“uga wõistlema olla ja nimelt sel põhjusel, et „Taaralaste laulik“ wäljaandjale — Petermannile — wäga hääts lüpsilehmaks olla olnud. Vähemal järelewaatamisel selgus ka, et sifugi kummagis pea üks ja seesama on. „Käbi ei ole kännust kangele kufkinud.“ Mis käbi — Rõõmu lauliku — kohta ütlesime, see maksab ka täiesti kännu — Taaralaste lauliku — kohta, selle pääle vaatamata, et wiimane laulik juba „teises“ parandatud trükis“ on ilmunud. Sellepärast ei kõhta meie tema sisse enam üfifikasjaliselt läbi wõtma hakata. — Palju sõnu ei taha meie sellefama aasta jootkul ilmunud R. Jaike „Lõbu laulik“ pääle kulutada — on ju seegi ühe waimu laps. Halesuse tundmus aga asub neid lehitsedes südamesse. Häda ja häbi, et meil niisuguseid raamatuid weel ilmub, häda ja häbi, et neile ka lugejaid leidub. Iseäranis kurb on wiimane asjaolu, sest see tunnistab kõige päält, et meie lihtrahwas oma waimliste tarwituste poolest alles lapse sarnane on, kes ei tea, mis sünnis ja mis mitte, kes ei osta kõigest tuuma kätte leida, waid ennast lestadega toidab.

*) Nüüd 1902 juba kolmandas.

Et toimetajal äraoleku tõttu mitte võimalik ei olnud mõne poogna trütiparandamise järele walwada, on nendesse nii mõnigi trükiwiga sisse jäänud. Niisugustest wigadest, nagu üksgi, rahuliste, rikas, kus üksgi, rahulisti, rikas peab seisma — ei taha meie rääkidagi. Palume aga auustatud lugejaid järgmisi rohkem efjitawaid wigasid lahkesti ära parandada:

	Trükitud		Peab olema	
24.	44 ülewalt	24 rida	poleks	pooleks
"	46 "	12 "	seisega	teisega
"	58 "	19 "	palja loškadega . . .	paljade loškadega
"	60 "	16 "	Ta	Ja
"	65 "	20 "	wanunud	wanunud
"	70 "	20 "	ruttu	ratta
"	75 "	20 "	ööfi	ööfi
"	76 alt	34 "	majendab	masendab
"	78 ülewalt	3 "	oja	aja
"	80 alt	26 "	Käretumalt	ääretumalt
"	" "	24 "	salgad	tähesalgad
"	125 ülewalt	2 "	colculus	calculus
"	128 "	15 "	osastawa	omastawa.

